Siirtolaisuustutkimuksia A 30

Elli Heikkilä ja Maria Pikkarainen

Väestön ja työvoiman kansainvälistyminen nyt ja tulevaisuudessa

Siirtolaisuusinstituutti
Turku 2008

Siirtolaisuusinstituutti
Linnankatu 61, 20100 Turku
http://www.migrationinstitute.fi

Kirjan kansi: Kirsi Sainio

ISBN 978-951-9266-93-0
ISSN 0356-9659

Newprint, Raisio 2008

Esipuhe

Väestön ikääntyminen on muodostunut tärkeäksi kehittyneitä maita koskettavaksi ongelmaksi, jonka merkitys kasvaa yhteiskunnan kehitystä ja tulevaisuutta pohdittaessa. Myös Suomessa ja sen eri alueilla on kannettu huolta väestökehityksestä, etenkin nyt suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle. Ennusteiden mukaan vuosina 2000–2015 noin miljoona ihmistä poistuu työelämästä. Samaan aikaan työvoiman keskimääräinen ikä nousee. Tätä kehitystaustaa vasten myös lokakuussa 2006 hyväksytyn hallituksen maahanmuuttopoliittisen ohjelman tarkoituksena on edistää työperusteista maahanmuuttoa korvaamaan työmarkkinoille syntyvää uuden työvoiman vajetta. Jo tänä päivänä on havaittavissa ongelmia lisätyövoiman löytämisessä eri elinkeinoelämän sektoreille.

Tässä tutkimuksessa on haluttu tuoda näkökulmaa Suomen ja sen eri alueiden väestölliseen kehitykseen, maahanmuuttajien asemaan työmarkkinoilla, koulutetun työvoiman halukkuuteen tulla Suomeen ja pysyä täällä sekä ulkosuomalaisten paluumuuttohalukkuuteen. Toisena tavoitteena on ollut ennakoida tulevaa kehitystä maamme ja sen alueiden työmarkkinoilla sekä maahanmuuttovirtoja eri elinkeinoelämän sektoreille. Suomi on maantieteellisesti laaja maa ja sen alueet poikkeavat hyvinkin paljon toisistaan, mikä näkyy muun muassa siinä, että ne houkuttelevat maahanmuuttajia vaihtelevassa määrin alueelleen.

Hankkeen vastuullisena johtajana ja yhtenä tutkijana on toiminut dosentti, tutkimusjohtaja Elli Heikkilä ja toisena tutkijana Maria Pikkarainen Siirtolaisuusinstituutista. Maria Pikkarainen on myös tuottanut tutkimusraportin kuvat. Hankkeen ohjausryhmässä ovat olleet mukana erikoistutkija Olli Poropudas opetusministeriöstä, korkeakoulusihteeri Anja Mäläskä Oulun yliopiston kansainvälisistä asioista, pääsuunnittelija Timo Jaakkola Espoon kaupungilta, research scientist Aira Heikkilä Orion Pharmasta, maahanmuuttotyön koordinaattori Anu Riila Helsingin kaupungilta ja erikoissuunnittelija Irma Heikkilä-Paukkonen työministeriöstä. Ohjausryhmän puheenjohtajana toimi Elli Heikkilä ja sihteerinä Maria Pikkarainen. Esitämme parhaimmat kiitokset ohjausryhmälle sen monista hyvistä ja arvokkaista neuvoista sekä kommenteista projektin eri vaiheissa. Kanssanne on ollut miellyttävää viedä projektia eteenpäin.

Hankkeen yhteyshenkilönä on toiminut ylitarkastaja Minna Partanen opetusministeriöstä. Asiantuntijajäseninä ovat olleet kansainvälisten asioiden päällikkö Kimmo Kuortti Oulun yliopistosta kansainvälisistä asioista, tutkija Jouni Marttinen Varsinais-Suomen TE-keskuksen työvoimaosastosta, tutkija Sirpa Korhonen Oulun yliopiston Kajaanin yliopistokeskuksen Lönnrot-instituutista, erikoistyövoimaneuvoja Karoliina Kokko Turun työvoimatoimistosta ja tutkija Siru Korkala Helsingin yliopiston Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmeniasta. Lämmin kiitos teille kaikille avustanne eri yhteyksissä.

Haluamme osoittaa kiitoksemme myös Siirtolaisuusinstituutin tutkija Helena Kaskinorolle (os. Pietari) avustasi ennakointimateriaalin koostamisessa, instituutin erikoistutkijalle Tapio Koskiaholle tutkimusmateriaalin keräämisestä Australiassa ja harjoittelija Anna Satterthwaitelle erinomaisista suomi-englanti-suomi -käännöstöistä projektin eri vaiheissa. Siirtolaisuusinstituutin tietopalvelupäällikkö Jouni Korkiasaari ansaitsee kiitokset nettikyselyjen toteuttamisavusta ja tutkija Sari Parkkali puhelinhaastattelujen tekemisestä. Kiitokset myös kaikille harjoittelijoille, jotka osallistuitte tutkimuksen toteuttamiseen.

Lopuksi lausumme kiitoksemme muille tutkimuksessa avustaneille henkilöille ja tahoille.

Turussa 4.1.2008

Elli Heikkilä ja Maria Pikkarainen

Abstrakti

ESR-hankkeen pääteemana on kansainvälinen liikkuvuus, ja sen tavoitteena on ennakoida pitkällä aikavälillä työperäisen maahanmuuttajatyövoiman tarvetta sekä vaikutusta Suomen työvoiman tarjontaan. Tätä varten luodaan kuva Suomen alueellisesta väestönkehityksestä sekä nykyisestä työvoimarakenteesta ja analysoidaan maahanmuuttajien tilannetta suomalaisilla työmarkkinoilla 1990- ja 2000-luvuilla. Oulun yliopiston ja Orion Pharman tapaustutkimusten avulla tarkastellaan yliopistotutkinnon suorittaneiden halukkuutta ja aikomusta muuttaa ulkomaille työskentelemään sekä vastaavasti korkeasti koulutettujen ulkomaalaisten kiinnostusta työskennellä Suomessa. Tarkoitus on myös selvittää, ovatko ulkosuomalaiset palaamassa Suomeen ja jos ovat, tuleeko heistä uutta työvoimaa.

Keskeisinä menetelminä tutkimuksessa ovat erilaiset tilastoanalyysit, useat kyselytutkimukset sekä eri alojen asiantuntijoille suunnatut strukturoidut teemahaastattelut. Analyysien tuloksena laaditaan ennusteita siitä, miten paljon ja minkälaista työvoimaa Suomeen on tulossa trendiennusteen mukaan ulkomailta vuonna 2015. Ennusteissa tarkastellaan maahanmuuttajatyövoiman kehitystä sektoreittain ja vastataan kysymykseen, mistä maista ja minkälaisilla toimenpiteillä työvoimaa Suomeen saadaan. Tutkimuksessa käsitellään myös maastamuuttoa ja arvioidaan, miten se kehittyy lähitulevaisuudessa. Lopuksi luodaan toimenpide-ehdotuksia esimerkiksi siitä, millä edellytyksillä Suomi voisi saada lisää tarvitsemaansa työvoimaa.

Hanke toteutettiin 1.3.2005–31.1.2008 Siirtolaisuusinstituutissa, ja sitä rahoittivat opetusministeriö, Euroopan Sosiaalirahasto ja Siirtolaisuusinstituutti.

Avainsanat: maahanmuutto, työmarkkinat, ennakointi, korkeasti koulutetut, opiskelijat, ulkosuomalaiset, Suomi

Abstract

The main topic of the ESF-project is international mobility. It aims to predict the long-term need for labour-related immigration to Finland and to estimate its influence on the Finnish labour supply. For this purpose a sketch of the regional population development and of the present labour force structure is drawn and the situation of immigrants on the Finnish labour market from the 1990s to the present is analyzed. Using case studies by Oulu University and Orion Pharma the willingness and intentions of highly educated to move abroad for work is studied and correspondingly the interest among university graduates abroad to work in Finland. Another aim is to find out if expatriate Finns are interested in returning to Finland and if they thus will contribute to the labour force.

The central methods applied are various statistical analyses, surveys and structured interviews with experts in different fields. On the basis of the analysis predictions are made of the amount and quality of labour which can be expected to enter Finland by 2015 according to the trends. The development of immigrant labour is studied according to employment sectors. The project provides information on how to attract foreign labour to Finland and from which countries. Also emigration is analyzed and predictions for the future presented. Finally proposals for example for policies to attract labour to Finland are made.

The project was carried out 1.3.2005–31.1.2008 at the Institute of Migration and was financed by the Ministry of Education, the European Social Fund and the Institute of Migration.

Keywords: immigration, labour market, anticipation, highly educated, students, expatriate Finns, Finland

Tiivistelmä

Väestö Suomessa on ikääntymässä ja ilmiöstä on tullut merkittävä ongelma muissakin kehittyneissä maissa. Odotettavissa on, että koko maassa ikäluokittain vain yli 65-vuotiaiden osuus kasvaa ja muiden osuus vähenee seuraavan vuosikymmenen aikana. Väheneminen koskee myös työikäistä väestöä ja sen lasku on arvioiden mukaan nopeinta 2010-luvulla vähennyksen ollessa suurimmillaan lähes 30 000 henkilöä vuodessa. Suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle avointen työpaikkojen täyttäminen vaikeutuu, koska työmarkkinoille ei ole tulossa tarpeeksi uutta työvoimaa. Potentiaalisia työllisten ryhmiä ovat ikääntyvät, työttömät, vajaakuntoiset ja maahanmuuttajat, kuten Työvoima 2025-raportti nostaa esiin. Maahanmuuttajien kohdalla työvoimareserviä ovat jo maassa asuvat ulkomaalaiset ja Suomen kansalaisuuden saaneet maahanmuuttajataustaiset henkilöt sekä uudet potentiaaliset maahanmuuttajat.

Tässä tutkimuksessa tuodaan uutta tietoa väestön ja työvoiman kansainvälistymisestä Suomessa. Kehitystä katsotaan niin koko maan kuin maakuntien osalta nykypäivästä vuoteen 2015 ja erityisindikaattorina käytetään maahanmuuttoa. Analyysin kohteena on maahanmuuttajien työllistyminen suomalaisilla työmarkkinoilla ja lisäksi ennakoidaan tulevaa työvoimatarvetta. Tutkimus toteutettiin Kansainvälinen liikkuvuus, työvoiman tarve ja maahanmuuton vaikutukset koulutustarjontaan Suomessa -ennakointihankkeena, jota rahoittivat Euroopan Sosiaalirahasto, opetusministeriö ja Siirtolaisuusinstituutti.

Tutkimuksen primääriaineistona ovat Tilastokeskuksesta ostetut laajat virta-aineistot, Opetushallituksen ylläpitämä Ensti-tietokanta sekä lukuisat kyselyt ja haastattelut. Oulun yliopiston tapaustutkimuksen avulla tarkasteltiin yliopistotutkinnon suorittaneiden halukkuutta ja aikomusta muuttaa ulkomaille työskentelemään sekä kansainvälisten opiskelijoiden kiinnostusta jäädä Suomeen. Korkeasti koulutettujen ulkomaalaisten kiinnostusta työskennellä maassamme selvitettiin Oulun yliopiston ohella Orion Pharmassa. Tarkoitus oli myös saada tietoa ulkosuomalaisten paluuhalukkuudesta Suomeen ja erityisesti työelämään.

Maahanmuuttajien eli ulkomaan kansalaisten määrä Suomessa oli 121 739 henkeä vuonna 2006, mikä vastaa 2,3 prosenttia kokonaisväestöstä. Suurimmat ulkomaalaisryhmät mainittuna vuonna olivat Venäjän kansalaiset (25 326 henkeä), virolaiset (17 599), ruotsalaiset (8 265) ja somalit (4 623). Maahanmuuttajien osuus koko maan työllisistä oli 1,6 prosenttia vuonna 2000. Työn vuoksi Suomeen tulee yhä vähän maahanmuuttajia, sillä työsyiden osuus maahanmuuttajien muuton syistä 1990- ja 2000-luvulla on työministeriön arvioiden mukaan vain 5–10 prosenttia. Lokakuussa 2006 hyväksytyn hallituksen maahanmuuttopoliittisen ohjelman tarkoituksena onkin edistää työperusteista maahanmuuttoa. Vuonna 2002 kaikista Suomeen ulkomailta muuttaneista, sisältäen lapset ja vanhukset, neljännes työllistyi muuttovuotenaan maamme työmarkkinoille ja 11 prosenttia kohtasi työttömyyden. Työvoimaan heistä kuului siten 36 prosenttia. Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten joukossa on keskimäärin suhteessa enemmän 20–44-vuotiaita kuin Suomen kansalaisissa eli he ovat hyvässä työiässä olevia henkilöitä.

Maahanmuuttajien alueellisessa sijoittumisessa on huomattavia eroja maakuntien välillä niin 1990-luvun alun lamavuosina kuin nousukauden vuosina 2000-luvun alkupuolella. Yhteinen piirre näille ajankohdille on se, että Uudenmaan vetovoima on voimakkain: lähes puolet ulkomailta Suomeen tarkasteluvuosina muuttaneista maahanmuuttajista on päätynyt kyseiseen maakuntaan. Seuraavaksi tärkeimmän roolin ottavat Etelä-Suomen kasvualueet Varsinais-Suomi ja Pirkanmaa. Kolmen kärkimaakunnan yhteisosuus maahanmuutosta on noin 60 prosenttia tarkasteluajanjaksosta riippumatta, joten keskittyminen Etelä-Suomen maakuntiin on voimakasta. Muistettava on, että maastamme löytyy niitäkin maakuntia, joihin Suomeen suuntautuvasta maahanmuutosta kohdistuu vain 1–2 prosentin verran ja jopa alle sen, kuten Keski-Pohjanmaalle (0,5 prosenttia) vuonna 2002. Maahanmuuttajien muuttokäyttäytymisessä ei ole tapahtunut suuria muutoksia viimeisten kymmenen vuoden aikana. Hajontaa alueellisessa sijoittumisessa tapahtuu etupäässä pakolaisten kohdalla, sillä heitä sijoitetaan eri puolille maata. Ulkomaiden kansalaiset asettuvat enimmäkseen kaupunkeihin: 85 prosenttia heistä asui kaupunkimaisissa kunnissa vuonna 2006.

Työllistymisaste vuonna 2002 ulkomailta Suomeen muuttaneilla maahanmuuttajilla oli koko maassa 35 prosenttia, kun tarkastelussa oli pääasiallinen toiminta ja työikäiset 15–74-vuotiaat. Paras tilanne oli Ahvenanmaalla, missä kaksi kolmannesta vuonna 2002 sinne muuttaneesta maahanmuuttajasta oli löytänyt työpaikan. Suurin osa maakuntaan muuttaneista oli ruotsalaisia ja heille ruotsinkieliseen maakun-

taan integroitumista helpottaa tuttu kieli. Uudellamaalla, missä suurin osa työpaikoista sijaitsee, vain 42 prosenttia maahanmuuttajista sai muuttovuotenaan työtä. Kainuun tilanne oli synkin, koska siellä vain 15 prosenttia onnistui löytämään työpaikan. Maan kaikissa osissa merkittävä osa maahanmuuttajista oli työttömänä tai työvoiman ulkopuolella työvoimareservinä. Osuudet olivat huomattavan suuria 1990-luvun lamavuosina, mutta tilanne ei ole vieläkään korjaantunut koko väestön tasolle. Asuttuaan Suomessa vuoden työllisten osuus nousi hieman: vuonna 2002 Suomeen ulkomailta muuttaneista työtä muuttovuotensa lopussa oli saanut kolmannes ja seuraavana vuonna osuus kasvoi 44 prosenttiin. Maahanmuuttajien työllistymistä eri alueilla selittää luonnollisesti maakuntien yleinen työllisyystilanne. Ahvenanmaalla on ollut lähes täystyöllisyys 2000-luvun alkupuolella, kun taas Pohjois- ja Itä-Suomessa myös kantaväestö on joutunut painimaan työttömyysongelmien kanssa.

Länsimaissa syntyneiden joukossa on enemmän työllisiä ja vähemmän työttömiä kuin muissa maissa syntyneissä. Iso-Britannia, Ruotsi, Saksa ja Viro ovat niitä maita, jotka nousevat työllisten osuudessa korkeimmalle. Uusimmassa aineistossa eli vuotta 2004 koskevassa tiedossa Intiassa syntyneet sijoittuvat myös korkealle. Seuraavana tulevat Kiina, Turkki, Yhdysvallat ja Vietnam. Alhaisimmat työllisten osuudet ja korkeat työttömien osuudet ovat entisessä Jugoslaviassa, Iranissa, Somaliassa ja Irakissa syntyneillä. Korkeasti koulutetuilla maahanmuuttajilla ovat parhaimmat työllistymisasteet.

Maahanmuuttajien työllistymisessä on havaittavissa toimialakohtaista painottumista vuosi maahanmuuton jälkeen eli vuonna 2003. Kaupan ala on tärkein maahanmuuttajia työllistävä toimiala. Muita merkittäviä aloja ovat rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöala sekä liike-elämän palvelut ja lisäksi opetus ja tutkimus. Opetukseen ja tutkimukseen on työllistynyt maahanmuuttajia, jotka voivat hyödyntää äidinkieltään työssään. Vuonna 2003 naiset olivat työllistyneet parhaiten kaupan alalle (16 prosenttia), opetus- ja tutkimus-alalle (13 prosenttia) sekä terveydenhuoltoon (12 prosenttia). Miesten työpaikat olivat löytyneet erityisesti kaupan piiristä (17 prosenttia) ja rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöalalta sekä liike-elämän palveluista (15 prosenttia).

Maahanmuuttajien ammatit ovat verrattavissa koko Suomen ammattijakaumaan vuodelta 2000. Jakauma poikkeaa merkittävimmin palvelutyön osalta: työllisistä maahanmuuttajista palvelutyön piirin kuului 27 prosenttia, kun vastaava luku koko Suomessa oli ainoastaan 18 prosenttia. Myös opetus- ja kulttuurityössä maahanmuuttajia oli suhteessa enemmän koko väestöön nähden (10 prosenttia vs. 7 prosenttia). Vastaavasti maahanmuuttajia oli suhteessa vähemmän nähtävissä toimistotyössä (6 prosenttia vs. 10 prosenttia) ja hoitotyössä (9 prosenttia vs. 13 prosenttia). Vuonna 2004 työllisten maahanmuuttajien ammattijakaumassa yleisin ammatti naisten joukossa oli siivoustyö (2 530 henkilöä eli 12 prosenttia työllisistä maahanmuuttajanaisista), myyntityö (10 prosenttia), opetus- ja kasvatustyö (9 prosenttia) sekä ravintolapalvelutyö (8 prosenttia). Yllättäen jopa 15 prosentilla ammattitiedot olivat jääneet tuntemattomiksi. Maahanmuuttajamiehillä suurimpana ammattiryhmänä samana vuonna oli ravintolapalvelutyö (3 281 henkilöä eli 12 prosenttia), ja sitä seurasivat tekniikan suunnittelu-, johto- ja tutkimustyö (7 prosenttia), opetus- ja kasvatustyö (6 prosenttia) sekä maaliikennetyö (5 prosenttia).

Kun vuonna 2004 Suomessa asuvista maahanmuuttajista katsotaan syntymämaan mukaan niitä ryhmiä, joissa työllisiä on vähintään 600 henkilöä, havaitaan, että länsimaissa, kuten Ruotsissa, Iso-Britanniassa, Saksassa, Yhdysvalloissa ja Puolassa syntyneillä suurimman ammattiryhmän muodostavat opetus- ja kasvatustyö. EU:n ulkopuolisissa maissa, kuten Iranissa, Vietnamissa, Kiinassa, Intiassa ja entisessä Jugoslaviassa syntyneet ovat sen sijaan sijoittuneet pääosin ravintolapalvelutyöhön. Turkissa syntyneistä jopa 60 prosenttia työllistyneistä (848 henkilöä) on ravintolapalvelutyöntekijöitä. Siivoustyö tulee merkittävänä erityisesti Somaliassa (175 henkilöä eli 24 prosenttia työllisistä) sekä Thaimaassa syntyneiden joukossa (147 henkilöä eli 16 prosenttia työllisistä). Intiassa syntyneillä toiseksi suurin ammattiryhmä muodostuu tekniikan suunnittelu-, johto- ja tutkimustyöntekijöistä (194 henkilöä eli 22 prosenttia työllisistä) ja kolmanneksi suurin ryhmä tekniikan asiantuntija- ja työnjohtotyöntekijöistä (8 %). Tekninen ala erottuu myös kiinalaisten, brittien, puolalaisten, saksalaisten ja amerikkalaisten ammattijakaumissa.

Tutkimuksessa tehdyn kyselyn mukaan Oulun yliopistosta valmistuneita kiinnostaa ulkomailla työskentely tulevaisuudessa. Vastaajista vajaa kaksi kolmannesta antoi myönteisen ja reilu kolmannes kielteisen vastauksen. Miehet ovat asiasta enemmän kiinnostuneita: peräti 76 prosenttia miehistä ilmaisi kiinnostuksensa työskennellä Suomen ulkopuolella, naisista vain hieman yli puolet. Erittäin suurta kiinnostus

on teknillisen koulutuksen saaneilla (75 prosenttia). Ulkomailla työskentelystä kiinnostuneet kertovat, että työnteko vieraassa maassa lisää kokemuksia, edistää työssä etenemistä ja mahdollistaa ammatillista kasvua. Vastaajista osa uskoo ansiotasonkin nousevan muissa maissa työskennellessä. Suomesta ajaa pois erityisesti korkea verotus ja matala palkkataso. Ulkomailla työskentelystä myönteisen vastauksen antaneista 60 prosenttia haluaisi olla ulkomailla joitakin vuosia ja 18 prosenttia alle vuoden. Vuorotellen ulkomailla ja kotimaassa työskenteleminen kiinnostaa joka kymmenettä vastaajaa. Vain alle kolme prosenttia ulkomailla työskentelystä kiinnostuneista haluaisi tehdä työtä kotimaansa ulkopuolella pysyvästi. Eniten ulkomailla työskentelystä kiinnostuneet haluaisivat tehdä työtä englanninkielisissä maissa, erityisesti Isossa-Britanniassa (21 prosenttia) tai Yhdysvalloissa (16 prosenttia) sekä Saksassa (13 prosenttia). Vastaajien mukaan konkreettista ulkomailla asumista ei aina vaadita kansainvälisen työn tekemiseen. Tärkeäksi tällöin nousevat esimerkiksi ne kontaktit, jotka työntekijällä on kotimaassaan vieraiden maiden työntekijöihin.

Oulun yliopistoon tulee ulkomaalaisia opiskelijoita, joille niin ikään tehtiin kysely. Kyselyyn vastanneista ulkomaalaista opiskelijoista 90 prosenttia ilmoitti, että heitä kiinnostaa tulevaisuudessa työskentely ulkomailla. Kiinnostavimpana työskentelymaana he mainitsevat Suomen ja seuraavina tulevat Iso-Britannia, Yhdysvallat ja Australia. Suomi näyttää olevan mielenkiintoisin maa erityisesti Aasian ja englanninkielisten maiden kansalaisten mielestä.

Ulkomaalaistaustaisista työntekijöistä saatiin tietoa kyselyjen kautta, jotka toteutettiin Oulun yliopistossa ja Orion Pharmalla. Myös heiltä kysyttiin kolme kiinnostavinta maata, joissa he haluaisivat työskennellä ulkomailla. Suomi nimettiin jälleen kiinnostavimpana maana ja sen jälkeen englanninkieliset maat Iso-Britannia ja Yhdysvallat. Ulkomailla työskentelystä kiinnostuneista lähes puolet haluaisi viettää aikaa vieraassa maassa joitakin vuosia ja palata sen jälkeen kotimaahansa. Reilua viidesosaa vastaajista houkuttelee ajatus yhdistää kotimaassa ja ulkomailla työskentely ja vaihtaa asuinmaataan muutaman vuoden välein. Varsin yleinen syy ulkomaalaisen Suomeen muutolle on se, että hän on tavannut suomalaisen puolison ja muuttaa tämän asuinmaahan. Myös se, että omanmaalainen puoliso on ensin löytänyt työn Suomesta ja toinen osapuoli on tullut perässä myöhemmin, kun hänelle ajankohta sopi paremmin tai kun hänellekin löytyi työpaikka, on ollut yksi muuttoa selittävä tekijä. Yksilö on voinut olla myös esimerkiksi Erasmus-vaihdossa ja ihastua maahamme niin, että on halunnut palata Suomeen.

Ulkomaalaiset työntekijät Oulun yliopistosta ja Orion Pharmalta kertoivat kokemuksistaan Suomesta työskentelymaana. Eniten myönteisiä mainintoja heidän mielipiteissään saavat työolosuhteet (40 prosenttia vastaajista). Nämä vastaajat kokevat tekemänsä työn mielekkääksi ja työympäristön viihtyisäksi. Työkavereita, rentoa työilmapiiriä ja työrytmiä pidetään miellyttävinä. Myös työpaikan resursseja ja välineistöä kehutaan. Huonot kokemukset vastanneiden ulkomaalaisten työntekijöiden kohdalla liittyvät useimmiten kieleen ja kommunikaatiovaikeuksiin (28 prosenttia vastaajista). Suomen kieli koetaan hankalaksi oppia ja ihmisiä pidetään liian hiljaisina.

Ulkosuomalaisille toteutetussa kyselyssä ilmeni, että suurimmalla osalla eli noin 92 prosentilla ulkomailla asumisensa taustalla ei ole ennalta määrättyä ajanjaksoa. Monet ovat naimisissa ulkomaalaisen puolison kanssa, eivätkä he usko puolison sopeutuvan Suomeen ja saavan töitä samalla tavalla kuin he itse ovat uudesta asuinmaasta saaneet. Usea vastaaja mainitsee, että on alun perin lähtenyt vieraaseen maahan vain tietyksi ajaksi, mutta eläminen onkin venähtänyt vuosiksi. Jos ulkomailta on saatu hyvä työpaikka, ei paluu Suomeen varsinkaan työikäisenä tunnu houkuttelevalta. Myös ulkosuomalaisilta kysyttiin houkuttelevimpia työskentelymaita ja Suomi mainittiin useimmin kiinnostavimpana sekä seuraavina Yhdistynyt kuningaskunta, Ruotsi ja Yhdysvallat. Suurimmalla osalla eli noin 62 prosentilla paluumuuttohalukkaista on aikomus tulla Suomeen nimenomaan töitä tekemään. Kolmannes miettii eläkepäivien viettoa ja muutamat suunnittelevat opiskelevansa. Osa vastaajista on alun perin lähtenyt pois Suomesta juuri sen vuoksi, että täältä ei ole löytynyt tarpeeksi kiinnostavaa ja hyväpalkkaista koulutusta vastaavaa työtä.

Väestön ikärakenteen muutoksella on huomattava vaikutus potentiaaliseen työvoiman tarjontaan pitkällä aikavälillä. Potentiaalinen poistuva työvoima ei ole ongelma, jos työmarkkinoille tuleva työvoima riittää korvaamaan sen. Ikääntyvissä yhteiskunnissa väestön uusiutuminen maahanmuuton kautta on nostettu vahvasti esiin. Kaikkia työpaikkoja ei eläkeläistymisen yhteydessä korvata ja uusien perustamiseen vaikuttavat yleinen kehitys, tuottavuuskehitys ja työn kysyntä. Tutkimuksessa tehdyissä asiantuntija-

haastatteluissa nousi esiin, että työvoiman kysyntä tulee olemaan suurempaa kuin tarjonta. Suomi tarvitsee koulutukseltaan eritaustaisia maahanmuuttajia: osaajia asiantuntijatehtäviin ja vähemmän koulutettuja perustyöhön. Haastateltavien joukossa uskotaan, että palvelualojen ja liike-elämän työpaikat kasvavat ja palveluala lienee suurin ulkomaisen työvoiman tarvitsija heidän mukaansa. Myös hyvinvointiin liittyvissä työpaikoissa, kuten sosiaali- ja terveydenhuollossa, on huomattavaa lisäystä nykytilanteeseen verrattuna. Rutiininomainen toistotyö häipyy koneellistumisen ja automatisoinnin myötä.

Opetushallituksen kehittämän ja ylläpitämän Ensti-tietokannan peruskehitysennusteen mukaan maamme toimialoista suhteellisesti voimakkaimmin väheneviä aloja ovat maatalous (-28 prosenttia), metsätalous (-20 prosenttia) sekä muu teollisuus ja kulkuneuvojen valmistus, molemmilla 17 prosentin vähennys vuodesta 2000 vuoteen 2015. Kasvavia aloja ennustetaan olevan erityisesti terveydenhuolto (21 prosenttia) sekä instrumenttien yms. valmistus ja sähköteknisten tuotteiden valmistus, molemmilla 19 prosentin lisäys, sekä kauppa (10 prosenttia) vuoteen 2015 mennessä. Henkilömäärillä mitattuna maataloudessa toimisi 26 810 henkeä vähemmän, ja muussa teollisuudessa vähennys olisi seuraavaksi suurin eli runsas 23 610 henkeä. Kasvu olisi määrällisesti suurinta terveydenhuollossa (32 910 henkeä) ja kaupan alalla (30 000 henkeä).

Ensti-tietokannan peruskehityksen mukaan ajanjaksona 2001–2015 avautuvien työpaikkojen määrä kasvaa absoluuttisesti eniten tekniikan suunnittelu-, johto- ja tutkimustyössä (43 200 työpaikkaa), muussa terveydenhuolto- ja kauneudenhoitotyössä (23 500), sosiaali- ja vapaa-aika-alan työssä (22 500) sekä sairaanhoitajien ja terveydenhuollon teknisen henkilöstön ammattiryhmässä (21 700). Vähennystä työpaikoissa on vuodesta 2001 vuoteen 2015 määrällisesti eniten ammatti tuntematon -ammattiryhmässä (-28 900), maatalous- ja puutarhatyössä (-26 400), toimistotyössä (-26 300) sekä siivoustyössä (-22 500). Ensti-tietokannan peruskehityksen mukaisesti maassamme avautuu 39 300 työpaikkaa enemmän kuin poistuu vuodesta 2001 vuoteen 2015. Tavoitekehityksessä vastaava avautuvien työpaikkojen enemmyys on peräti 165 800 eli poistuman jälkeen maamme tarvitsee jo poistuvien tilalle 903 600 henkeä ja tämän lisäksi kasvun verran mainitut 165 800 henkeä. Todettakoon, että poistuma työllisistä on suurin ajanjaksona 2011–2015 eli 355 010 henkeä, kun vastaava määrä kaudella 2006–2010 on 313 530 henkeä.

Pääammattiryhmittäisessä tarkastelussa esimerkiksi hoitotyössä Ensti-tietokannan peruskehityksen mukaan vuosina 2010–2015 tarvittaisiin 22 100 hengen lisäpanos verrattuna ajanjaksoon 2005–2010. Kokonaisuutena hoitotyössä olevien määrä kasvaa peruskehityksen mukaan ajanjaksolla 2000–2015 peräti 74 000 hengellä ja tavoitekehityksessä 82 700 hengellä. Samanaikaisesti huomattavaa vähennystä tapahtuu toimistotyössä (-45 400 henkeä peruskehityksessä).

Kun kehitystä tarkastellaan siitä näkökulmasta, millä aloilla on eniten ammatillisen peruskoulutuksen tason avautuvia työpaikkoja Ensti-tietokannan mukaan vuosina 2001–2015, on havaittavissa, että näitä aloja ovat tekniikka ja liikenne (49 prosenttia), sosiaali- ja terveysala (21 prosenttia) sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousala (11 prosenttia). Ammattikorkeakoulutason avautuvista työpaikoista suurimmat osuudet ovat tekniikassa ja liikenteessä (33 prosenttia), hallinnossa ja kaupassa (28 prosenttia) sekä sosiaali- ja terveysalalla (24 prosenttia). Yliopistokoulutuksen osalta avautuvista työpaikoista suurin osa tulee hallinnon ja kaupan (26 prosenttia), humanistisen ja opetusalan (25 prosenttia) sekä tekniikan ja liikenteen (21 prosenttia) piiriin.

Tutkimuksessa on tehty ennuste työllisistä ja toimialoista maahanmuuttajille vuoteen 2015 saakka. Ennusteen mukaan Suomeen tulisi liki 60 000 uutta työllistä ajanjaksona 2003–2015, mikä tarkoittaisi sitä, että maassamme olisi yhteensä 103 000 työllistä, kun lukuun huomioidaan jo maassa asuvat maahanmuuttajat. Kaupan alalla työskentelisi ennusteen mukaan 17 prosenttia, rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöalalla sekä liike-elämän palveluissa 12 prosenttia sekä opetus- ja tutkimusalalla 11 prosenttia maahanmuuttajista vuonna 2015.

Työllisten maahanmuuttajien määrä vuonna 2015 tulee olemaan pääammattiryhmittäisen trendiennusteen mukaan vajaat 78 000 henkeä, mikä on vähemmän kuin edellä esitetyssä maahanmuuttajien toimialoittaisessa ennusteessa. Tämä johtuu osin siitä, että pääammattiryhmittäisessä ennusteessa on trendiennuste, joka on kytketty koko maan pääammattiryhmittäiseen kehitykseen, kun taas toimialoittaisessa ennusteessa on pidetty vuoden 2002 virta-aineiston mukainen maahanmuuttajien jakauma samansuu-

ruisena vuoteen 2015 saakka. Käytännössä muutosta vuodesta toiseen luonnollisesti tapahtuu. Toimialoittainen ennuste on tärkeä siitä näkökulmasta, millainen jakauma toimialoilla on, mikäli nykytilanne pysyy samanlaisena, ts. Suomi saisi myös jatkossa vähintään samansuuruisen maahanmuuttovirran eri toimialoille. Tätä ennustetta ei ole siten kytketty Suomen koko työllisen työvoiman kehitykseen ja näin ennuste antaa positiivisemman kokonaiskuvan työvoiman kansainvälistymisestä. Vuosi vuodelta maassamme onkin maahanmuuttajien työllistyminen parantunut ja heitä nähdään yhä enemmän työllisinä etenkin, kun kotimaisen työvoiman tarjonta vähenee suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle.

Ammattiryhmittäisen ennusteen mukaan palvelutyön merkitys maahanmuuttajia työllistävänä pääammattiryhmänä on huomattava, sillä sen osuus on lähes 30 prosenttia ja työllisten määrä on 22 600 henkeä vuonna 2015. Teollinen työ on toiseksi tärkein työllistäjä sekä kolmantena tuotannon ja liikenteen johto- ja asiantuntijatyö. Hoitotyön ryhmässä on tapahtunut pientä notkahdusta tällä vuosituhannella ja trendiennusteen mukaan Suomessa työskentelisi tässä pääammattiryhmässä 5 100 henkeä vuonna 2015. Maahanmuuttajien osuus Suomen pääammattiryhmissä työllisinä olisi Ensti-tietokannan peruskehityksen mukaan 3,4 prosenttia vuonna 2015. Vuonna 2000 maahanmuuttajien osuus koko väestön pääammattiryhmistä oli 1,6 prosenttia, joten kasvua vuoteen 2015 tapahtuu siten, että maahanmuuttajien määrä yli kaksinkertaistuu pääammattiryhmissä keskimäärin. Maahanmuuttajien suhteessa suurimmat osuudet koko väestön pääammattiryhmissä löytyvät ammatti tuntematon -ryhmässä, postityössä ja palvelutyössä vuonna 2015. Maahanmuuttajaväestön työllisten määrä kasvaisi siten 34 862 hengestä vuonna 2000 varsin merkittävästi eli 77 850 henkeen vuonna 2015.

Maahanmuuttajia koskevia ennustelaskelmia on tehty myös maakunnittain, sillä maakunnat ovat varsin erilaisessa asemassa houkutellessaan maahanmuuttajia alueelleen. Tässä ennusteessa ovat mukana kaikki maahanmuuttajat, niin lapset kuin vanhukset, eivätkä pelkästään työikäiset maahanmuuttajat. Maassamme oli 187 910 ulkomailla syntynyttä henkeä vuonna 2006. Mikäli nettomaahanmuutto kaksinkertaistuisi vuosien 2004–2006 keskimääräisestä tasosta ja olisi samansuuruinen vuoteen 2015 saakka, Suomi saisi noin 156 000 uutta maahanmuuttajaa nettona ja koko maahanmuuttajaväestön määrä olisi vajaat 344 000 henkeä vuonna 2015. Mikäli keskimääräisessä nettomaahanmuutossa tapahtuisi sen sijaan kolminkertaistuminen, maahanmuuttajia asuisi maassamme noin 422 000 henkeä vuonna 2015. Uudellamaalla asuisi 42 prosenttia maahanmuuttajista vuonna 2015 nettomuuton kasvun ollessa kaksinkertainen ja määrällisesti ulkomailla syntyneitä olisi yli 143 000 henkeä vuonna 2015. Varsinais-Suomessa asuisi tuolloin yli 30 000 maahanmuuttajaa, Pirkanmaalla noin 26 000, Pohjanmaalla vajaat 17 000 ja Pohjois-Pohjanmaalla vajaat 15 000 maahanmuuttajaa. Vähäisin määrä olisi Keski-Pohjanmaalla eli runsaat 2 700 henkeä. Maahanmuuttajien ammateissa on paikoitellen varsin suuret alueelliset erot, mutta myös samankaltaisuuksia ilmenee. Monissa maakunnissa on tilanne, että pelkästään nettomaahanmuuton lisäys ei täytä työikäisten vajetta tulevaisuudessa. Maahanmuuttajaväestössä on kuitenkin selvästi vähemmän huollettavia koko Suomen väestöön verrattuna ja siten suhteessa enemmän työikäisiä.

Suurin maahanmuuttajaväestö Suomessa on lähtöisin muista Euroopan maista eli yli kaksi kolmannesta kaikista ulkomailla syntyneistä vuonna 2005. Aasian maista lähtöisin oleva muuttovirta Suomeen on kasvanut, mikä osoittaa kaukokohteidenkin merkitystä maahanmuuttajien lähtöalueina. Afrikka on kolmanneksi merkittävin maanosa, josta Suomeen on muutettu. Asiantuntijahaastatteluissa nousi esiin, että lähialueiden muuttovirtojen odotetaan kasvavan. Heidän mukaansa muuttajia tulee Baltian maista sekä Venäjältä, Puolasta, Valko-Venäjältä, Ukrainasta, Bulgariasta ja Romaniasta. Viron kohdalla vastaajat ovat keskenään hyvin eri mieltä. Toiset uskovat, että sieltä edelleen muutetaan Suomeen, mutta toisten mielestä Viron virrat on jo käytetty. Seuraavana lähtöalueena haastatteluissa nousee esiin Aasia. Kiinan ja Intian ajatellaan lähettävän pääsääntöisesti koulutettua väkeä. Myös perheenyhdistämisen kautta maahanmuutto kasvaa. Asiantuntijoita odotetaan tulevan Yhdysvalloista, Saksasta, Ruotsista ja Britanniasta, mutta muuten virrat muista länsimaista ovat pieniä. Koulutettujen kohdalla kilpailu muuttajista on suurta, koska osaajien tarvetta esiintyy muissakin Euroopan maissa. Mikäli elintasoerot Suomen lähialueilla ja Euroopassa kaventuvat seuraavien 5–15 vuoden aikana, niin maahanmuuton tarjontapaine vähenee. Euroopan unionissa kolmansista maista tuleva muuttovirta on ollut huomattavasti suurempi kuin EU:n sisäinen muutto. Tilapäismuuton ja lyhytkestoisen työllisyyden arvellaan lisääntyvän.

Sisällysluettelo

Esipuhe....3
Abstrakti....5
Abstract....5
Tiivistelmä....6
Sisällysluettelo....11
Kuvaluettelo....13
Taulukkoluettelo....15
Liiteluettelo....17
1. Johdanto....18
1.1. Väestön ikääntyminen....18
1.2. Työmarkkinakehitys....20
1.3. Koulutustarjonta....21
1.4. Tutkimuksen tarkoitus....22
2. Aineisto ja menetelmät....24
2.1. Virta-aineisto....24
2.2. Kyselyaineistot....24
2.3. Muu aineisto....25
2.4. Menetelmät....26
3. Kansainvälistä muuttoa, työmarkkinoita ja maahanmuuttajan asemaa koskevat teoriat....27
4. Väestön alueellinen kehitys....31
4.1. Lähestymistapoja kehittyviin ja haavoittuviin alueisiin....31
4.2. Väestönkehitys Suomessa....35
4.2.1. Väestön keskittyminen....35
4.2.2. Luonnollinen väestönkehitys ja muuttoliike....35
4.2.3. Työvoimarakenne....38
5. Maahanmuuttajat ja työmarkkinat....41
5.1. Maahanmuuttopolitiikasta....41
5.2. Maahanmuuttajat Suomessa....42
5.3. Maahanmuuttajat työmarkkinoilla....49
5.3.1. Maahanmuuttajien työllistyminen 1990- ja 2000-luvulla maakunnittain....49
5.3.2. Eri taustaisten maahanmuuttajien työllistyminen....54
5.3.3. Iän ja koulutuksen vaikutus työllistymiseen....57
5.3.4. Maahanmuuttajien työllistyminen toimialoittain....61
5.3.5. Työllisten maahanmuuttajien ammatit....65
6. Opiskelijoiden ja tutkinnon suorittaneiden kansainvälinen liikkuvuus....79
6.1. Johdanto....79
6.2. Korkeasti koulutettujen kokemukset ja ajatukset ulkomaille muuttamisesta....82
6.3. Ulkomaalaiset opiskelijat osana muuttoliikettä....88
6.4. Ulkomaalaistaustaisten työskenteleminen suomalaisessa työyhteisössä....95
7. Ulkosuomalaiset potentiaalista työvoimaa Suomeen....104
7.1. Ulkosuomalaiset maailmalla....104
7.2. Ulkosuomalaiset osana työvoiman kansainvälistä muuttoliikettä....108
7.3. Ulkosuomalaisten paluumuuttohalukkuus ja siihen vaikuttavat tekijät....111
8. Maastamuutto....119
9. Työperäisen maahanmuuttajatyövoiman tarpeen ennakointi....127
9.1. Suomen väestökehityksen tulevaisuuden kuva....127

9.2. Maahanmuuttajatyövoiman tarve vuoteen 2015 131
9.2.1. Yleistä taustaa 131
9.2.2. Työvoiman tarvelaskelmat koko maahan 135
9.2.3. Väestön kehitys ja työvoiman tarvelaskelmat maakuntatasolla 144
9.2.4. Ennusteet maahanmuuttajista Suomen työmarkkinoilla 149
10. Maahanmuuton lähtöalueet 162
10.1. Tulevaisuuden muuttovirrat Suomeen 162
10.2. Suomen asema Euroopassa 165
11. Synteesi ja toimenpide-ehdotukset 172
11.1. Suomen väestön alueellinen kehitys 172
11.2. Maahanmuuttajat työmarkkinoilla ja tuleva työvoiman tarve 175
11.3. Toimenpide-ehdotukset 184
Maahanmuuttajat ja koulutus 184
Työvoiman houkutteleminen Suomeen 186
Kirjallisuus 187
Liitteet 198

Kuvaluettelo

Kuva 1. Ulkomaalaisväestö Suomessa vuosina 1980–2006. 19
Kuva 2. muutos vuosina 1994–2004 ja 2004–2014 maakunnittain. 31
Kuva 3. Paikallisten resurssien rakennelma ja kehityspotentiaali. 34
Kuva 4. Sen pinta-alan kehitys, jolla 50 % väestöstä asuu vuosina 1880–1995..... 35
Kuva 5. Väestön luonnollinen kehitys kunnittain vuosina 1995 ja 2004..... 36
Kuva 6. Väestön luonnollinen kehitys ja maan sisäinen muuttoliike kunnittain ja maakunnittain vuonna 2004. 37
Kuva 7. Suhteelliset väestönmuutokset maakunnittain vuonna 2004..... 37
Kuva 8. Absoluuttiset väestönmuutokset maakunnittain vuonna 2004. 38
Kuva 9. Potentiaalisen työvoiman kasvu (20–24-vuotiaat) verrattuna potentiaaliseen työvoiman poistumaan (60–64-vuotiaat) kunnittain ja maakunnittain vuonna 2006. 39
Kuva 10. Työpaikkojen muutosprosentti vuosina 1994–2004 kunnittain ja maakunnittain sekä työpaikkojen määrä maakunnittain vuonna 2004..... 40
Kuva 11. Suomessa asuvien väestöryhmien ikärakenne kansalaisuuden mukaan vuonna 2006. 45
Kuva 12. Maahanmuuttajien alueellinen sijoittuminen kunnittain vuonna 2006 (vas.) ja heidän keskittymisensä Etelä-Suomeen vuonna 2005 (oik.). 45
Kuva 13. Maahanmuuttajien alueellinen sijoittuminen muuttovuosina 1993 ja 2002 sekä heidän pääasiallinen toimintansa vuosi maahanmuuton jälkeen vuosina 1994 ja 2003, maakunnittain (henkilöä)..... 47
Kuva 14. Suomeen vuonna 2002 naapurimaista muuttaneiden osuudet maakunnittain syntymämaan mukaan. 48
Kuva 15. Ulkomailta Suomeen muuttaneiden henkilöiden pääasiallinen toiminta muuttovuotensa lopussa (1993, 2002) sekä vuosi muuton jälkeen (1994, 2003).50
Kuva 16. Ulkomailta Suomeen vuonna 1993 muuttaneiden henkilöiden pääasiallinen toiminta maahanmuuttovuotensa lopussa muuttomaakunnan mukaan. 51
Kuva 17. Ulkomailta Suomeen vuonna 2002 muuttaneiden henkilöiden pääasiallinen toiminta maahanmuuttovuotensa lopussa muuttomaakunnan mukaan. 52
Kuva 18. Maahanmuuttajien työllistyminen vuosi muuton jälkeen vuosina 1994 ja 2003 maakunnittain. 53
Kuva 19. Suomeen vuonna 1993 ulkomailta muuttaneiden henkilöiden pääasiallinen toiminta maahanmuuttovuoden ja seuraavan vuoden (1994) lopussa syntymämaan mukaan. 54
Kuva 20. Suomeen vuonna 2002 ulkomailta muuttaneiden henkilöiden pääasiallinen toiminta maahanmuuttovuoden ja seuraavan vuoden (2003) lopussa syntymämaan mukaan. 55
Kuva 21. Työlliset ja työttömät maahanmuuttajat vuonna 1995, 2000 ja 2004..... 56
Kuva 22. Suomeen vuonna 1993 ulkomailta muuttaneiden henkilöiden pääasiallinen toiminta seuraavan vuoden (1994) lopussa ikäluokan mukaan. 58
Kuva 23. Suomeen vuonna 2002 ulkomailta muuttaneiden henkilöiden pääasiallinen toiminta seuraavan vuoden (2003) lopussa ikäluokan mukaan. 58
Kuva 24. Suomeen vuonna 1993 ulkomailta muuttaneiden naisten ja miesten pääasiallinen toiminta seuraavan vuoden (1994) lopussa koulutusasteen mukaan. 59

Kuva 25. Suomeen vuonna 2002 ulkomailta muuttaneiden naisten ja miesten pääasiallinen toiminta seuraavan vuoden (2003) lopussa koulutusasteen mukaan. 60
Kuva 26. Työllisten maahanmuuttajien työllistymissektorit vuosi muuton jälkeen eli vuosina 1994 ja 2003..... 62
Kuva 27. Työllisten maahanmuuttajanaisten työllistymissektorit vuosi maahanmuuton jälkeen eli vuosina 1994 ja 2003. 64
Kuva 28. Työllisten maahanmuuttajamiesten työllistymissektorit vuosi maahanmuuton jälkeen eli vuosina 1994 ja 2003. 65
Kuva 29. Työllisten maahanmuuttajanaisten (n=6 721) ja -miesten (n=10 605) ammatit vuonna 1995. 67
Kuva 30. Työllisten maahanmuuttajanaisten (n=14 301) ja -miesten (n=20 561) ammatit vuonna 2000. 68
Kuva 31. Työllisten maahanmuuttajien (n= 34 862) ja koko väestön (n= 2 228 557) ammatit vuonna 2000. 69
Kuva 32. Työllisten maahanmuuttajien (n= 34 862) ja koko väestön (n= 2 228 557) ammatit vuonna 2000 tarkalla luokituksella. 70
Kuva 33. Työllisten maahanmuuttajanaisten (n=21 225) ja -miesten (n=27 942) ammatit vuonna 2004. 72
Kuva 34. Oulun yliopiston opiskelijoiden kansainvälinen liikkuvuus vuosina 1992–2006. . 80
Kuva 35. Kansainvälisen muuton tase Suomen ja ulkomaan kansalaisten suhteen vuosina 1988–2004 119
Kuva 36. Pääasiallinen toiminta koulutusasteen mukaan Suomesta ulkomaille vuonna 1993 muuttaneilla. 122
Kuva 37. Pääasiallinen toiminta koulutusasteen mukaan Suomesta ulkomaille vuonna 2002 muuttaneilla. 122
Kuva 38. Ulkomaille vuonna 1993 muuttaneiden työllisten toimialat. 124
Kuva 39. Ulkomaille vuonna 2002 muuttaneiden työllisten toimialat. 125
Kuva 40. Suomen väestökehitys vuosina 1950–2040..... 127
Kuva 41. Syntyvyys ja kuolleisuus Suomessa vuosina 1950–2040..... 128
Kuva 42. Väestön ikärakenne Suomessa 2000–2040. 129
Kuva 43. Työvoiman tarjontapotentiaalin muutos 1985–2040. 130
Kuva 44. Turun ja Ristijärven väestörakenne vuosina 2005 ja 2015..... 131
Kuva 45. Toimialaennuste vuoteen 2015 perus- ja tavoitekehityksen mukaan. 138
Kuva 46. Toimialoilla työskentelevien henkilöiden määrällinen muutos vuodesta 2000 vuoteen 2015 perus- ja tavoitekehityksen mukaan..... 139
Kuva 47. Työpaikkojen määrän muutos maakunnittain 2000–2005..... 147
Kuva 48. Maahanmuuttajien määrät eräissä ammattiryhmissä vuosina 1995, 2000 ja 2004 sekä ennusteet vuosille 2005, 2010 ja 2015. 154
Kuva 49. Ulkomaan kansalaisten osuus työikäisestä väestöstä vuonna 2005. 169
Kuva 50. Väestönmuutos EU-maissa, lukuina vuosien 2003–2006 keskiarvot. 170
Kuva 51. Väestönmuutosennuste EU-maille vuosina 2005–2015..... 171
Kuva 52. Väestönmuutos maakunnittain ajanjaksona 1998–2006 ja ennuste vuoteen 2015.172
Kuva 53. Korkeasti koulutettujen henkilöiden väestödynamiikka Suomessa vuonna 2002: paikallaan pysyjät, maan sisäiset ja kansainväliset muuttajat. 174

Taulukkoluettelo

Taulukko 1. Muuttovirrat Suomen ja naapurimaiden kanssa vuosina 1993–2006 tulo- ja lähtömaan mukaan. 43
Taulukko 2. Maahanmuuttajien toimialat koulutuksen mukaan vuonna 2000. 73
Taulukko 3. Maahanmuuttajien pääammattiluokat koulutuksen mukaan vuonna 2000. 74
Taulukko 4. Maahanmuuttajien toimialat koulutuksen mukaan maahanmuuttovuosina 1993 ja 2002. 75
Taulukko 5. Tulevaisuudessa ulkomailla työskentelyn kiinnostavuus vastaajien ammatin mukaan, prosenttia (suluissa tapausten määrä). 84
Taulukko 6. Kolmen houkuttelevimman maan kuusi kärkinimeä ulkomailla työskentelystä kiinnostuneiden vastaajien mielestä, prosenttia vastaajista. 86
Taulukko 7. Usko kansainvälisen työn tekemiseen tulevaisuudessa vastaajan ammatin mukaan, prosenttia (suluissa tapausten määrä). 87
Taulukko 8. Kolmen houkuttelevimman maan kuusi kärkinimeä ulkomailla työskentelystä kiinnostuneiden vastaajien mielestä, prosenttia vastaajista. 91
Taulukko 9. Kolmen houkuttelevimman maan kuusi kärkinimeä ulkomailla työskentelystä kiinnostuneiden vastaajien mielestä (n=63). 98
Taulukko 10. Ulkosuomalaisten määrä eri maissa ja maanosissa vuonna 2004. 104
Taulukko 11. Vastaajien koulutusaste (n=430). 106
Taulukko 12. Kiinnostus kotimaan ulkopuolella työskentelyyn vastaajien kotimaan mukaan, prosenttia (n=430). 108
Taulukko 13. Kiinnostus kotimaan ulkopuolella työskentelyyn vastaajien pääasiallisen toiminnan mukaan, prosenttia (n=430). 108
Taulukko 14. Kolmen houkuttelevimman maan kärkinimet kotimaan ulkopuolella työskentelystä kiinnostuneiden vastaajien mielestä, prosenttia vastaajista. 109
Taulukko 15. Kuinka kauan ulkomailla työskentelystä kiinnostuneet vastaajat haluaisivat tehdä töitä ulkomailla, prosenttia (n=235). 110
Taulukko 16. Vastaajien aikomus muuttaa Suomeen jonakin päivänä pääasiallisen toiminnan mukaan, prosenttia (n=430). 112
Taulukko 17. Vastaajien kiinnostus ulkomailla työskentelyyn sekä aikomus muuttaa Suomeen jonakin päivänä, prosenttia (n=430). 113
Taulukko 18. Vastaajien aikomus muuttaa Suomeen jonakin päivänä koulutusasteen mukaan, prosenttia (n=430). 113
Taulukko 19. Ajankohta, jolloin Suomeen jonakin päivänä muuttavat aikovat toteuttaa muuttonsa (n=174). 114
Taulukko 20. Ulkomaille vuonna 1993 ja 2002 muuttaneiden henkilöiden lähtöalueet Suomessa. 120
Taulukko 21. Ulkomaille muuttaneiden, maan sisällä muuttaneiden ja paikallaan pysyneiden koulutusaste vuonna 2002. 121
Taulukko 22. Suomen väestönkehitys Tilastokeskuksen ennusteiden mukaan. 129
Taulukko 23. Pääammattiryhmien ennuste vuoteen 2015 perus- ja tavoitekehityksen mukaan. 141
Taulukko 24. Avautuvat työpaikat koulutusaloittain vuosina 2001–2015 perus- ja tavoitekehityksen mukaan. 143
Taulukko 25. Väkiluku vuonna 2005 ja väestöennusteet maakunnittain vuosille 2010 ja 2015. 145

Taulukko 26. Potentiaalisten uusien työmarkkinoille tulevien (15–19-vuotiaat) ja työmarkkinoilta poistuvien ikäluokkien (60–64-vuotiaat) kehitys vuosina 2005, 2010 ja 2015. ... 146
Taulukko 27. Poistuma ja avautuvat työpaikat maakunnittain (pl. Ahvenanmaa) vuosina 2001–2015 perus- ja tavoitekehityksen mukaan. ... 148
Taulukko 28. Maahanmuuttajien ja koko maan työllisten toimialaennusteet vuonna 2015. . 149
Taulukko 29. Maahanmuuttajaväestön pääammattiryhmät eri vuosina ja ennusteet vuosille 2005, 2010 ja 2015. ... 151
Taulukko 30. Maahanmuuttajaväestön ammattiryhmät eri vuosina ja ennusteet vuosille 2005, 2010 ja 2015. ... 153
Taulukko 31. Maahanmuuttajien ja koko väestön pääammattiryhmät vuonna 2000 ja ennuste vuoteen 2015. ... 155
Taulukko 32. Maahanmuuttajien ja koko väestön ammattiryhmät vuonna 2000 ja ennuste vuoteen 2015. ... 157
Taulukko 33. Koko maahanmuuttajaväestöä ja koko maan työikäisiä koskevia tulevaisuutta kuvaavia indikaattoreita. ... 158
Taulukko 34. Työllisten maahanmuuttajien viisi merkittävintä ammattia asuinmaakunnittain vuonna 2000. ... 161
Taulukko 35. Suomessa vuosina 1995 ja 2005 asuvat ulkomailla syntyneet maanosittain.... 162
Taulukko 36. Suomessa vuosina 1995 ja 2004 asuvat työikäiset 15–74-vuotiaat ulkomailla syntyneet vieraskieliset maanosittain. ... 162
Taulukko 37. Suomesta ja Suomeen muuttaneet työikäiset 15–74-vuotiaat sekä nettomuutto lähtö- ja tulomaanosan mukaan vuosina 1995 ja 2005. ... 163
Taulukko 38. Suosituimmat lähtömaat vuosina 1994, 2000 ja 2006 Suomeen muuttaneiden joukossa. ... 164

Liiteluettelo

Liite 1. Kyselylomake Oulun yliopistosta 2000-luvulla valmistuneille 198
Liite 2. Kyselylomake Oulun yliopiston ulkomaalaisille opiskelijoille. 199
Liite 3. Kyselylomake Oulun yliopiston ulkomaalaisille työntekijöille. 200
Liite 4. Kyselylomake Orion Pharman ulkomaalaisille työntekijöille. 202
Liite 5. Haastattelukysymykset ulkomaalaistaustaisille työntekijöille. 204
Liite 6. Kyselylomake ulkosuomalaisille. 205
Liite 7. Haastattelulomake asiantuntijoille. 207
Liite 8. Haastattelulomake yritysten edustajille. 209
Liite 9. Asiantuntijahaastattelut (titteli ja organisaatio haastatteluhetkellä). 210
Liite 10. Maahanmuuttajien kymmenen yleisintä ammattia syntymämaan mukaan vuonna 1995. 211
Liite 11. Maahanmuuttajien kymmenen yleisintä ammattia syntymämaan mukaan vuonna 2000. 212
Liite 12. Maahanmuuttajien kymmenen yleisintä ammattia syntymämaan mukaan vuonna 2004. 213
Liite 13. Kolme kiinnostavinta ulkomaata, jossa 2000-luvulla Oulun yliopistosta valmistuneita houkuttelee työskentely tulevaisuudessa. 214
Liite 14. Kolme kiinnostavinta kotimaan ulkopuolista maata, jossa Oulun yliopiston ulkomaalaisia opiskelijoita houkuttelee työskentely tulevaisuudessa. 215
Liite 15. Kolme kiinnostavinta kotimaan ulkopuolista maata, jossa Oulun yliopiston ja Orion Pharman ulkomaalaisia työntekijöitä houkuttelee työskentely tulevaisuudessa. 216
Liite 16. Toimialaennuste vuoteen 2015 perus- ja tavoitekehityksen mukaan. 217
Liite 17. Poistuma ja avautuvat työpaikat ammattiryhmittäin perus- ja tavoitekehitysennusteen mukaan Suomessa vuosina 2001–2015. 218

1. Johdanto

1.1. Väestön ikääntyminen

Väestö Suomessa on ikääntymässä ja ilmiöstä on tullut merkittävä ongelma muissakin kehittyneissä maissa. Euroopan unionin maista 50–64-vuotiaiden osuus väestöstä vuonna 2005 on korkein Suomella ja Tshekillä (21 %) (Tarvas 2007: 7). Tällä hetkellä suomalaisista runsas 15 prosenttia on 65-vuotiaita ja sitä vanhempia, mutta heidän osuutensa on arvioitu olevan vuonna 2015 viidennes ja vuonna 2020 jo lähes neljännes väestöstä. Heidän lukumääränsä kasvaa nopeasti ja kasvu on havaittavissa Suomen eri aluetasoilla. Ennusteiden mukaan suurin kasvu tapahtuu pääkaupunkiseudulla, missä vanhusten lukumäärä kaksinkertaistuu vuoteen 2030 mennessä. Koska maaseudun väestö on jo suhteellisen vanhaa, vanhusten lukumäärä kasvaa siellä hitaammin kuin kaupungeissa (Sisäasiainministeriö 2005: 8).

Odotettavissa on, että koko maassa ikäluokittain vain yli 65-vuotiaiden osuus kasvaa ja muiden osuus vähenee seuraavan vuosikymmenen aikana. Väheneminen koskee myös työikäistä, 15–64-vuotiasta, väestöä. Vuoteen 2030 mennessä työikäisen väestön määrä on pienentynyt noin 400 000 henkilöllä eli keskimäärin vajaalla 20 000 henkilöllä vuodessa. Lasku on nopeinta 2010-luvulla, ja se on nopeimmillaan lähes 30 000 henkilöä vuodessa (Tilastokeskus 2004; Työministeriö 2003: 4; Vartia & Ylä-Anttila 2003). Työikäisen väestön määrän muutokset ovat niin suuria ja tapahtuvat niin nopealla tahdilla, että ne tulevat vaikuttamaan merkittävästi koko työmarkkinoiden toimintaan. Valtioneuvoston kanslian (2004) tulevaisuusselonteossa todetaan, että väestörakenteen muutokseen varautumisessa onnistuminen on Suomen tulevaisuuden avainkysymyksiä. Lisäksi varautuminen ikärakenteen muutokseen on noussut yhdeksi EU-yhteistyön prioriteeteista.

Väestön ikärakenteen vanheneminen lisää kuolleisuutta ja sen seurauksena syntyneiden ja kuolleiden määrien erotukseen perustuva luonnollinen kasvu on koko ajan hidastunut kuolleiden määrän kohotessa ja syntyneiden määrän alentuessa. Mikäli syntyvyys jatkaa laskuaan, Suomen väestönkasvu perustuu lähitulevaisuudessa lähes ainoastaan maahanmuuton tuomaan lisäykseen, ja näin oletetaankin tapahtuvan vuodesta 2015 eteenpäin. Väkiluvun kasvu perustuisi silloin pelkästään muuttovoittoon, mutta nettomuuttovoittoa pienentäisi samaan aikaan tapahtuva voimakas maastamuutto (Väestöliitto 2004: 11).

Maastamuutto on pysynyt suurin piirtein samoissa luvuissa 2000-luvun alkuvuosien ajan eli vuosittainen maastamuutto on ollut noin 12 000–14 000 henkilöä. Vuosien 2000–2006 aikana kansainvälinen nettomuutto oli yhteensä 45 370 henkilöä. Tyypillisin maastamuuttaja 2000-luvulla on kielitaitoinen, osaava ja korkeasti koulutettu henkilö. Suomi on sijoittanut maastamuuttajiin huomattavasti kasvatus- ja koulutusinvestointien muodossa, jolloin maastamuuttoon vaikuttaminen on luonnollinen toimenpide ainakin silloin, kun valtio pyrkii hankkimaan lähteneiden tilalle uutta työvoimaa ulkomailta (Laakkonen 2004).

Jatkuvan väkiluvun laskun ja väestöllisen epätasapainoisuuden tilanteessa maahanmuuttajat voivat auttaa kääntämään kehityksen päinvastaiseksi (ks. Niessen & Schibel 2002: 1). Myös Euroopan komissio on esittänyt yhtenä keinona väestönkehitykseen vaikuttavana tekijänä maahanmuuton myönteisten vaikutusten hyödyntämisen (Tarvas 2007: 7). Maahanmuuttajien määrä Suomessa on kasvanut 1990-luvun alusta saakka ja se on tuonut lisäystä väkilukuun (Kuva 1). Vuoden 2006 lopussa Suomessa asui 121 739 ulkomaan kansalaista ja heidän osuutensa oli

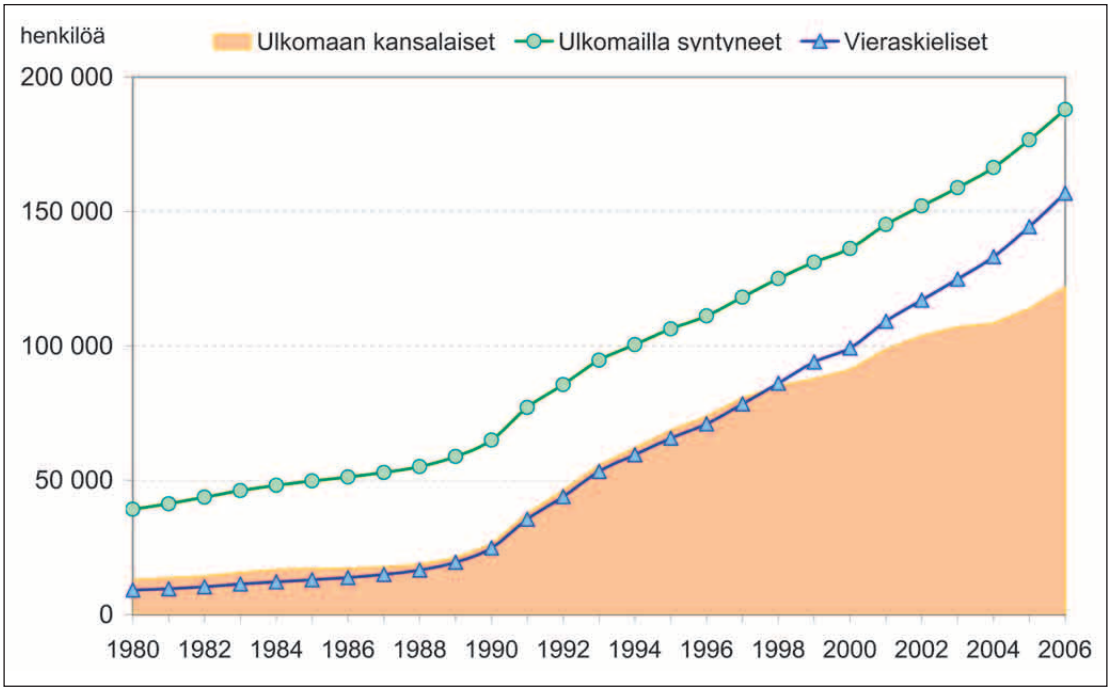

Kuva 1. Ulkomaalaisväestö Suomessa vuosina 1980–2006 (Aineisto: Tilastokeskus).

vain 2,3 % koko väestöstä. Ruotsissa maahanmuuttajien osuus maan väestöstä oli 11,3 % ja EU-15 alueella 5 % väestöstä vuonna 2000 (Valtioneuvoston kanslia 2004: 13).

Maahanmuuttajien määrän nopea kasvaminen 1990-luvun alussa ja silloinen taloudellinen lama vaikuttivat työttömyysongelman syntymiseen. Koska useat muuttivat Suomeen 1990-luvulla muiden kuin työsyiden vuoksi, ulkomaalaisilla työttömyysaste on paljon korkeampi kuin kantaväestöllä. Ulkomainen työvoima on viime vuosina vastannut vain noin yhtä prosenttia koko Suomen työmarkkinoiden työvoimasta. Työn vuoksi Suomeen tulee yhä vähän maahanmuuttajia, sillä työsyiden osuus maahanmuuttajien muuton syistä 1990- ja 2000-luvulla on työministeriön arvioiden mukaan vain 5–10 prosenttia. Muuton syissä korostuvatkin erilaiset perhesyyt, kuten avioliitto Suomen kansalaisen tai Suomessa pysyvästi asuvan ulkomaan kansalaisen kanssa. Maahanmuuttajilla muuton syynä olevat perhesiteet löytyvät peräti 60–65 prosenttia tapauksista. Muut syyt ovat muun muassa pakolaisuus ja paluumuutto (Kyhä 2007: 29). Työelämässä maahanmuuttajia on vähän, mitä selittää se, että työmarkkinat ovat kansainvälistyneet hitaasti (Valtioneuvoston kanslia 2004).

Maahanmuuttajat ovat usein lyhytaikaisia kausityöntekijöitä tai lähetettyjä asiantuntijoita. Työn perässä tulevien maahanmuuttajien määrä ei ole suuri osittain sen vuoksi, koska oleskelu- ja työlupa ovat yhteydessä työn kestoon ja osittain sen vuoksi, koska vain Suomen asukkaat voivat rekisteröityä työnhakijoiksi. Sellaista henkilöä, jolle on myönnetty väliaikainen oleskelusekä työlupa, ei yleensä lasketa Suomen asukkaaksi (OECD 2003: 22–25, 171).

Maahanmuuttajat ovat heterogeeninen väestöryhmä ja heidät voidaan luokitella seuraavasti:

1. Työperusteiset muuttajat, jotka voivat olla esimerkiksi asiantuntijoita, yrittäjiä, au-paireja, komennustyöntekijöitä ja lyhyt kestoisissa tilapäismuutoissa marjanpoimijoita, vuokratyövoimaa jne.

2. Maahanmuuttajat, jotka tulevat Suomeen perhesyiden takia, kuten monikulttuuristen avioliittojen ja perheiden yhdistämisten takia

3. Kansainvälisten opiskelijoiden muutto

4. Paluumuutto, joista ryhminä voidaan mainita esimerkiksi kansainvälisten yritysten keikkatyövoiman paluumuutto ja eläkkeelle siirtyneet ulkosuomalaiset, jotka palaavat Suomeen

5. Kausimuuttajat, jotka voivat olla esimerkiksi eläkeläisiä, jotka asuvat osan vuodesta ulkomailla

6. Pakolaiset, jotka ovat esimerkiksi oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat ja kiintiöpakolaiset

1.2. Työmarkkinakehitys

Työvoiman saatavuus vaikeutuu vähitellen kaikkialla läntisessä Euroopassa, sillä työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaaminen on heikentynyt. Suomessa eläkkeelle siirtyvien määrä lisääntyy tuntuvasti jo tällä vuosikymmenellä, muualla EU-maissa keskimäärin noin 15 vuotta maatamme myöhemmin (Vesterinen 2002: 2). Suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle avointen työpaikkojen täyttäminen vaikeutuu, koska työmarkkinoille ei ole tulossa tarpeeksi uutta työvoimaa. Ennusteiden mukaan vuosina 2000–2015 noin miljoona ihmistä poistuu työelämästä eläkkeelle jäämisen tai kuoleman vuoksi. Vuosina 2000–2010 yli 600 000 ihmistä poistuu työstään, mikä vastaa lähes kolmannesta vuoden 2000 työntekijöistä. Samaan aikaan työvoiman keski-ikä nousee (ks. Mella 2001; Työministeriö 2003).

Työvoima 2025-raportissa (Työministeriö 2007a) suurina kysymyksiä tuodaan esiin, että saadaanko uusia työpaikkoja syntymään riittävästi korvaamaan rakennemuutoksessa häviäviä paikkoja, kohtaavatko työvoiman kysyntä ja tarjonta, riittääkö osaaminen ja onnistutaanko kaikkea potentiaalista työvoimaa hyödyntämään. Potentiaalisia työllisten ryhmiä ovat ikääntyvät, työttömät, vajaakuntoiset ja maahanmuuttajat. Maahanmuuttajien kohdalla työvoimareserviä ovat jo maassa asuvat ulkomaalaiset ja Suomen kansalaisuuden saaneet maahanmuuttajataustaiset henkilöt sekä uudet potentiaaliset maahanmuuttajat. Räisänen (2007: 10) muistuttaa, että työmarkkinoille on hankittava aidosti uutta työvoimaa korvaamaan työelämästä poistuneita sekä työllisyyden kasvun vuoksi, ja tässä tilanteessa työvoiman tarve maamme rajojen ulkopuolelta korostuu.

Suurten ikäluokkien siirtymiseen työttömyyden kautta työttömyyseläkkeelle sekä nuorempien ikäluokkien siirtymiseen vanhuuseläkkeelle ns. eläkeputken kautta on pyritty vaikuttamaan ehkäisevästi, jotta työmarkkinakehitystä saataisiin pidettyä tasaisempana. Tätä siirtymää hidastamaan on luotu uudet eläkesäännöt, jotka tulivat voimaan vuoden 2005 alusta. Lakimuutoksilla kannustetaan ikääntyvien työssäkäynnin jatkamista. Näin keskimääräinen eläkkeellesiirtymisikä, joka tällä hetkellä on noin 59 vuotta, nousisi kahdella – kolmella vuodella. Nykyään voi siten jäädä joustavasti eläkkeelle 63–68 vuoden iässä. Työntekijä tai yrittäjä voi jäädä pois töis-

tä 63-vuotiaana, ja eläke lasketaan siihen mennessä ansaituista työtuloista. Myöhemmin kuin 63-vuotiaana eläkkeelle siirtyminen parantaa työeläketurvaa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2003). Eläkeuudistuksen vaikutukset näkyvät täysimääräisesti vasta pitkän ajan kuluttua, mutta on tärkeää, että muutosten tekeminen on aloitettu.

Uusien työntekijöiden tarve tulee olemaan vuositasolla 10 000–20 000 henkilöä suurempi kuin mitä uutta työvoimaa on tulossa vajetta korvaamaan. Työministeriön (2003) loppuraportin mukaan työvoiman saatavuuteen voidaan parhaiten vaikuttaa parantamalla työttömien työkykyisyyttä ja työmarkkinavalmiuksia, ehkäisemällä eläkeputkeen siirtymistä, lyhentämällä opiskeluaikoja, osa-aikaeläkejärjestelyillä, kehittämällä työelämää ja edistämällä työhön perustuvaa maahanmuuttoa.

Suomessa on koettu rekrytointiongelmia 1990-luvun lopusta lähtien. Räisäsen (2007) mukaan rekrytointiongelmista yhä suurempi osa päätyy työvoimapulan tilanteeseen. Rekrytoivan työnantajan tasolla tilanne voi olla vielä hankalampi, kun ongelmat keskittyvät tiettyihin ammatteihin, alueille ja yrityksiin tai julkisen sektorin yksikköihin. Suoraan eläköitymisen korvaamista on rekrytoinnissa hyvin vähän. Kokeneiden työntekijöiden paikoille silloin, kun ne ylipäätään täytetään, otetaan organisaation sisällä jo olevia, ja rekrytointi kohdistuu vasta ns. ketjun päähän eli sisääntulopaikoille.

Työmarkkinoille on Suomessa perinteisesti virrannut uutta työvoimaa huomattavasti enemmän kuin sieltä on poistunut. Uusi työvoima on useimmiten juuri ammattitaidon hankkinutta ja työvoimaa on yleensä ollut tarpeeksi kaikille aloille. Tilanne tulee kuitenkin tulevaisuudessa muuttumaan täysin. Avointen työpaikkojen täyttämisessä joudutaan turvautumaan entistä enemmän jo olemassa olevaan työvoimaan sekä työvoimareserveihin eli kotimainen työvoimareservi on saatava nopeasti työmarkkinoille (Työministeriö 2003: 15). Kotimainen työvoimareservi käsittää myös jo maassa asuvat ulkomailta muuttaneet henkilöt.

Työmarkkinakehitystä tarkasteltaessa huolena on esitetty, että tuotantoelämän kilpailukyky ja taloudellinen kasvu vaarantuvat, jos osaavaa työvoimaa ei ole riittävästi. Seurauksena voi olla vientiyritysten enenevä hakeutuminen ulkomaille, työvoiman kysynnän heikkeneminen ja työttömyyden lisääntyminen etenkin välillisesti vientiteollisuuteen kytköksissä olevilla toimialoilla (Vesterinen 2002: 2). Lisäksi väestön ikääntyminen luo tarvetta lisätyöpaikoille vanhustenhuollossa, kun suuret ikäluokat siirtyvät eläkkeelle (Karjalainen 1993).

1.3. Koulutustarjonta

Koulutus on yksi tärkeimmistä ihmisen työmarkkina-asemaan vaikuttavista tekijöistä. Maahanmuuttajilla koulutuksen hankkimispaikka, -aika ja -sisältö ovat kuitenkin myös merkittäviä seikkoja, kun sen työmarkkina-arvoa mitataan. On yleisesti tiedossa, että koulutuksen ja erilaisten tutkintojen kansainvälinen vertailu on hankalaa ja sen vuoksi on aina helpompaa, mikäli koulutus on hankittu sen hetkisessä asuinmaassa. Tätä suositaan myös, koska koulutusta ei välttämättä kykene edes täydellisesti hyödyntämään, mikäli maahanmuuttajalla ei ole tarvittavaa kielitaitoa. Asuinmaassa hankitun koulutuksen ohella myös kielitaito paranee koko ajan. Kun maahanmuuttaja suorittaa tutkinnon uudessa asuinmaassaan, hänen paikallisesti tarvittu inhimillinen pääomansa kasvaa ja siten hänen sosiaalinen ja taloudellinen asemansa paranee. Työllistyminen oman ammattialan työtehtäviin edellyttää useimmi-

ten maahanmuuttajilla ammatillisen osaamisen täydentämistä Suomen työmarkkinoille sopivaksi.

Maahanmuuttotilastoissa koulutustiedot saattavat olla puutteellisia tai merkinnäksi voidaan laittaa ”tuntematon”, kun koulutuksesta tai suoritetusta tutkinnosta ei löydy riittävästi näyttöä, kun koulutus ei ole verrattavissa suomalaiseen koulutusjärjestelmään tai kun maahanmuuttaja ei ole suorittanut minkäänlaista tutkintoa. Useimmiten koulutustiedoksi merkitään ”tuntematon” asteikon ääripäissä, joten he voivat olla esimerkiksi joko opiskelijoita ja henkilöitä, jotka saapuvat jonkun tietyn työtehtävän vuoksi (eivätkä joudu olemaan tekemisissä työhallinnon kanssa eikä heidän koulutustietojaan siten merkitä ylös), tai pakolaisia, jotka ovat luku- ja kirjoitustaidottomia (esim. Forsander 2002: 122; Kyhä 2007: 42).

Koulutuksen on katsottu olevan kulttuurisidonnaista eli ympäröivään yhteiskuntaan sidoksissa olevaa pääomaa. Erityisesti tietyissä tutkinnoissa, kuten juristin tai opettajan tutkinnoissa korostuu kyseisen maan kielen, kulttuurin ja yhteiskunnan tuntemus. Yhteensopimattomuus, jossa lähtömaan tutkinnolla tavoitellaan ulkomaiden työmarkkinoille, voi aiheuttaa tutkinnon inflaatiota, kun tutkinto ei sellaisenaan ole pätevä uudessa maassa. Esimerkiksi terveydenhuollon alalla ammattilaiset tarvitsevat ammatinharjoittamisluvan ja sen saamisen edellytyksenä voi olla vaatimus useamman vuoden täydentäviin opintoihin (Kyhä 2007: 45, 48).

Naisten määrän lisääntyminen madaltaa maahanmuuttajien koulutustasoa, koska erityisesti pakolaisnaiset ovat keskimäärin vähemmän koulutettuja kuin -miehet. Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen esiselvityksen mukaan ulkomaan kansalaisten koulutustaso on yleisesti hyvä. Vaikka pelkän perustutkinnon suorittaneita on heidän joukossaan selvästi suurempi osuus kuin suomalaisissa, on ulkomaan kansalaisista yllättävän moni korkeasti koulutettu. Toisaalta täytyy huomioida se, että heistä useampi opiskelee suomalaisiin verrattuna. Tämäntyyppinen tulos voi olla seurausta siitä, että heidän ikärakenteensa on suomalaisia nuorempi (Kangasharju, Korpinen ja Parkkinen 2003). Kyhä (2007: 41) toteaa myös, että maahanmuuttajat ovat koulutettua väkeä, sillä koko maahanmuuttajaväestöstä vajaalla viidenneksellä on ollut korkea-asteen koulutus vuonna 2001.

Maahanmuutolla on vaikutusta koulutustarjontaan ja ilmiön suhteen on suuria alueellisia eroja. Maahanmuuttajat ovat jakautuneet epätasaisesti eri kuntiin, joten paine erityisesti maahanmuuttajille tarkoitettuun koulutukseen on suuri niissä kunnissa, joissa on suhteessa enemmän maahanmuuttajia. Maahanmuuttajien määrän kasvaminen ja monikulttuurisuuden lisääntyminen herättää kysymyksiä eri kulttuurien välisestä vuorovaikutuksesta ja sen kehittämisestä. Javanaisen (2000) mukaan koululaitoksen täytyy muistaa tärkeä asemansa asenteiden muokkaajana, niin oppilaiden kuin heidän vanhempiensakin taholta. Maahanmuuttajalasten myönteiset koulukokemukset rohkaisevat heitä hakeutumaan esimerkiksi ammatilliseen koulutukseen ja näin edistämään omaa työllistymistään.

1.4. Tutkimuksen tarkoitus

Tutkimuksen pääteemana on kansainvälinen liikkuvuus ja keskeisenä tavoitteena on ennakoida pitkällä aikavälillä, vuoteen 2015 saakka, työperäisen maahanmuuttajaväestön tarvetta ja vaikutusta Suomen työvoiman tarjontaan. Ennakoinnin perustaksi tutkimuksessa tuotetaan aluksi empiirinen analyysi Suomen väestönkehityksen alueellisesta kuvasta ja maahanmuuton nyky-

tilasta. Erityisanalyyseinä käsitellään Oulun yliopiston suomalaisia ja kansainvälisiä opiskelijoita ja tutkinnon suorittaneita sekä Oulun yliopiston ja Orion Pharman ulkomaisia työntekijöitä. Myös ulkosuomalaiset ovat yhtenä tutkimuksen kohderyhmänä. Edellä mainittujen ryhmien analyysin kautta ennakoidaan, missä määrin Suomessa tutkinnon suorittaneet siirtyvät ulkomaille työskentelemään ja miten paljon koulutettua työvoimaa tulee ulkomailta Suomeen.

Ennakointiosiossa tarkastellaan lähemmin, minkälaista työvoimaa ja miten paljon Suomi tarvitsee ulkomailta sekä mille sektoreille ja mistä maista maamme voisi saada tarvittavaa työvoimaa ja minkälaisilla toimenpiteillä. Lisäksi selvitetään, millainen vaikutus maahanmuutolla on nykyiseen koulutustarjontaan niin määrällisesti kuin laadullisesti. Hankkeessa tuodaan tietoa maahanmuuttajien koulutusrakenteesta sekä tuotetaan ehdotuksia maahanmuuton edistämiseksi ja koulutustarjonnan kehittämiseksi. Hanke oli kolmevuotinen ja se toteutettiin 1.3.2005–31.1.2008. Päärahoittajina olivat Euroopan sosiaalirahasto, opetusministeriö ja Siirtolaisuusinstituutti.

2. Aineisto ja menetelmät

2.1. Virta-aineisto

Tutkimuksessa käytettiin uusinta saatavilla olevaa tilastotietoa, jotta saadaan paras pohjatieto nykyisestä tilanteesta, jonka pohjalle ennakoida tulevaa. Tutkimusaineistona on Tilastokeskukselta hankittu maakunnittainen kokonaisvirta-aineisto työikäisestä (15–74-vuotiaat) ulkomailta Suomeen muuttaneesta maahanmuuttajaväestöstä vuosilta 1993–1994 ja vuosilta 2002–2003. Vuodet 1993 ja 2002 edustavat maahanmuuttovuosia, ja näiltä vuosilta on kerätty muuttajien taustatiedot sekä pääasiallisen toiminnan tieto. Aineistossa maahanmuuttajat luokitellaan heidän syntymämaansa mukaan; mukana on kymmenen suurinta ryhmää ja loput kuuluvat muutluokkaan. Virta-aineiston avulla voidaan tarkastella maahanmuuttajien pääasiallista toimintaa eri taustamuuttujien, kuten iän, koulutusasteen ja -alan, kanssa. Aineistoa analysoimalla nähdään eri työmarkkinastatuksien (työlliset, työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat) tilanne ja muutokset maahanmuuttovuodesta *t* (1993, 2002) vuoteen *t+1* (1994, 2003), joten voidaan päätellä, mitä maahanmuuttajille on tapahtunut suomalaisilla työmarkkinoilla heidän saapumisensa jälkeen. Maakunnittaisen aineiston avulla saadaan selville alueelliset erot maahanmuuttajien osallistumisessa työmarkkinoille ja alueiden kyky hyödyntää maahanmuuttajien inhimillisiä voimavaroja.

Virta-aineistossa ovat erotettavissa maahanmuuttajien lisäksi myös kotimaan sisällä muuttaneet, ulkomaille muuttaneet ja paikallaan pysyjät. Kaikissa ryhmissä aineistona on työikäiset 15–74-vuotiaat. Ulkomaille muuttaneille henkilöille ikä, -sukupuoli- ja koulutustiedot ovat maahanmuuttajista poiketen vuoden *t-1* (1992, 2001) lopulta ja pääasiallisen toiminnan tieto vuodelta *t-1*.

Koulutustiedot virta-aineistossa eivät ole täydelliset, koska monen maahanmuuttajan kohdalla juuri kyseiset tiedot ovat puutteelliset tai koulutus ja tutkinto eivät ole verrattavissa suomalaiseen koulutusjärjestelmään. Tämän vuoksi esimerkiksi korkeasti koulutettu henkilö voi kuulua perusasteen luokkaan, jos hänellä ei ole koulutuksestaan vaadittavia todistuksia. Yleisellä tasolla vain noin kolmasosalle maahanmuuttajista on saatavilla koulutuksen taustatiedot, ja tällöin muut kuuluvat koulutukseltaan luokkaan perusaste, joka sisältää myös tuntemattomat.

2.2. Kyselyaineistot

Kyselyiden avulla hankittiin tietoa tutkinnon suorittaneiden kansainvälisestä liikkuvuudesta. Tapausesimerkkeinä käytettiin Oulun yliopistoa sekä Orion Pharmaa. Lokakuussa 2005 kyselyt lähetettiin kolmelle eri kohderyhmälle: Oulun yliopistosta 2000-luvulla valmistuneille (Liite 1), Oulun yliopiston ulkomaalaisille opiskelijoille (Liite 2) ja Oulun yliopiston ulkomaalaistaustaisille työntekijöille (Liite 3). Orion Pharman ulkomaalaistaustaisten työntekijöiden osalta kysely (Liite 4) toteutettiin helmikuussa 2006.

Oulun yliopistosta 2000-luvulla valmistuneiksi laskettiin ne, jotka olivat valmistuneet maisteriksi tammikuun 2000 ja joulukuun 2004 välisenä aikana. Heitä oli yhteensä 5 563 henkilöä. Näistä valittiin otokseen systemaattisella otannalla 500 henkilöä, joille lähetettiin postitse saatekirje ja kyselylomake. Yhteystiedot saatiin Oulun yliopiston Ohjaus- ja työelämäpalveluista. Vastausaikaa valmistuneille annettiin kaksi viikkoa. Kirjeistä palautui takaisin 22 kappaletta

virheellisten osoitetietojen vuoksi eli kysely meni perille yhteensä 478 henkilölle. Heistä kyselyyn vastasi 235 henkilöä, joten vastausprosentiksi tuli 49 prosenttia.

Oulun yliopiston ulkomaisten opiskelijoiden joukossa olivat perustutkinto-opiskelijat, jatko-opiskelijat, vaihto-opiskelijat ja muita erillisiä opintoja suorittavat 14.9.2005 läsnä olevat opiskelijat. Opiskelijoiden yhteystiedot saatiin Oulun yliopiston tietohallinnosta. Ulkomaalaisia opiskelijoita oli yhteensä 412 henkilöä, joista kymmenellä ei ollut lainkaan sähköpostiosoitetta. Saatekirje kyselylinkkeineen lähetettiin yhteensä 402 opiskelijalle, mutta viestejä palautui yhteensä 41 kappaletta. Saatekirje saavutti yhteensä 361 ulkomaista opiskelijaa. Vastausaikaa annettiin neljä viikkoa. Vastanneita henkilöitä oli yhteensä 175 eli vastausprosentti ulkomaisten opiskelijoiden kohdalla oli 48 prosenttia.

Oulun yliopiston ulkomaalaistaustaisten työntekijöiden yhteystiedot saatiin Oulun yliopiston tietohallinnosta. Yhteensä ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä oli 12.9.2005 tilanteen mukaan 171 henkilöä, joista 134 henkilölle oli myös sähköpostiosoite tiedossa. Saatekirje ja linkki kyselylomakkeeseen Siirtolaisuusinstituutin kotisivuille (www.migrationinstitute.fi) lähetettiin sähköpostitse kaikille, joiden sähköpostiosoite oli tiedossa ja lopuille eli 37 henkilölle saatekirje ja kyselylomake lähetettiin postitse. Vastausaikaa annettiin neljä viikkoa. Kun vastausaikaa oli jäljellä viikko, lähetettiin sähköpostitse muistutuskirje niille, joiden sähköpostiosoitteet olivat tiedossa. Kirjeitä ja sähköpostiviestejä palautui yhteensä seitsemän kappaletta, joten saatekirje tavoitti yhteensä 127 henkilöä. Heistä 63 henkeä vastasi kyselyyn, joten vastausprosentiksi muodostui 50 prosenttia. Orion Pharman kohdalla kysely lähetettiin 40 henkilölle ja heistä 18 palautti täytetyn lomakkeen eli heidän vastausprosenttinsa oli 45 prosenttia. Ulkomaalaisten työntekijöiden kohdalla vastaajien yhteismäärä oli siis 81 henkilöä. Kyselystä saadun aineiston lisäksi marras–joulukuussa 2005 tehtiin lisähaastatteluita (Liite 5) yhdeksälle ulkomaalaiselle työntekijälle.

Ulkosuomalaisista ja heidän paluumuuttohalukkuudestaan saatiin tietoa Internet-pohjaisen kyselyn avulla. Siirtolaisuusinstituutin kotisivuilla oli kolmen kuukauden ajan keväällä 2006 kyselylomake (Liite 6), joka oli suunnattu kaikille Suomen ulkopuolella asuville suomalaisille. Kyselyn tarkoituksena oli saada tietoa ulkosuomalaisista ja erityisesti heidän halukkuudestaan palata Suomeen sekä siitä, miten he liittyvät työvoiman kansainväliseen liikkuvuuteen. Kyselyä mainostettiin ulkosuomalaisten kanssa yhteistyötä tekeville tahoille, jotta tahot välittäisivät tietoa eteenpäin, kuten Suomi-Seuralle, Suomen Merimieskirkolle, Kirkon ulkomaanavulle, Ruotsinsuomalaisten Nuorten Liitolle sekä useille suomalaisille yksityishenkilöille, jotka asuvat ulkomailla. Lopulliseen analyysiin mukaan otettavia vastauksia kertyi yhteensä 430 henkilöltä.

2.3. Muu aineisto

Tilastokeskuksen virta-aineiston sekä erilaisten kyselyaineistojen lisäksi tutkimusaineistona olivat erilaiset tilastojulkaisut, kuten Suomen Tilastokeskuksen tuottamat viralliset tilastot ja erikseen hankitut tilastolliset aineistot. Ammattitietoja analysoitaessa käytettiin eritysaineistoa, joka kattoi kaikki Suomessa vuonna 1995, 2000 tai 2004 asuneet työikäiset (15–74-vuotiaat) maahanmuuttajat, joiden syntymämaa oli muu kuin Suomi ja kieli muu kuin suomi. Jotta tietoja pystyttiin peilaamaan koko väestön tietoihin, hankittiin ammattitietoaineisto, joka kattoi kaikki Suomessa vuonna 2000 asuneet työikäiset henkilöt.

Tilastoaineistojen lisäksi hankkeessa perehdyttiin alan kirjallisuuteen. Hankkeen keskeisinä tietolähteinä olivat puhelimitse tehdyt alan asiantuntijahaastattelut (Liite 7 ja 8), joihin osallistui lähes neljäkymmentä haastateltavaa (Liite 9). Strukturoituja teema-haastatteluita tehtiin muun muassa työ- ja opetushallinnon viranomaisille sekä työnantajasektorille, kuten yrityksille, ja ammattiyhdistysliikkeille. Haastatteluissa asiantuntijoita pyydettiin ennakoimaan omaan alaansa liittyviä ilmiöitä kansainvälisen liikkuvuuden suhteen seuraavien 5–10 vuoden aikana. Lisäksi selvitettiin työvoiman kysyntää ja tarjontaa, jotta voidaan ennakoida, mille sektoreille työperäisiä maahanmuuttajia tarvitaan. Projektin eri vaiheissa haastateltiin myös muita oman alansa asiantuntijoita, joilta pyydettiin näkökulmia tutkimuksen eri aiheisiin.

Ennakointiaineiston keskeisen pohjan ovat luoneet Ensti-ennakoinnin tietopankin tilastot ja ennusteet. Tietopalvelua ylläpitää Opetushallitus. Lisäksi ennustemateriaaleina on käytetty Tilastokeskuksen väestöennusteita.

2.4. Menetelmät

Keskeisinä menetelminä tutkimuksessa ovat strukturoidut teemahaastattelut, kyselytutkimukset sekä tilastoanalyysit. Ennustemenetelmänä käytetään etupäässä trendiennustetta. Esitysmuotoina käytetään taulukoita ja erilaisia graafisia esitystapoja sekä muun muassa MapInfolla tuotettuja aluetason karttoja.

3. Kansainvälistä muuttoa, työmarkkinoita ja maahanmuuttajan asemaa koskevat teoriat

Välttämättömät ehdot kansainväliseen työvoimamuuttoon ovat: (1) maiden välisen muuton on oltava instituutionaalisesti mahdollista, (2) kohdemaassa on oltava työvoiman tarvetta, jota kotimainen työvoima ei voi täyttää, ja (3) lähtömaalla on oltava maastamuuttoon suuntautunutta työvoimaa, mikä johtuu joko työvoiman ylitarjonnasta tai tarpeeksi suuresta palkka- tai hyvinvointikuilusta valtioiden välillä (ks. Wiman 1975: 42).

Uusklassiset talousteoriat korostavat valtioiden välisiä tulo- ja työllisyyseroja. Yksilöä pidetään järkevänä päätöksentekijänä, jonka kansainväliseen muuttoon liittyvät päätökset perustuvat muuton aiheuttamiin taloudellisiin kustannuksiin ja hyötyihin. Yksilön yhtenä tärkeänä päämääränä on maksimoida tulonsa (Todaro 1969). Ihmiset odottavat saavansa enemmän voittoa muuttamalla ulkomaille kuin pysymällä kotona. Ennen kuin he pääsevät ansaitsemaan työn suurempaan tuottavuuteen liittyviä korkeampia tuloja, heidän täytyy tehdä tiettyjä sijoituksia, jotka pitävät sisällään muun muassa matkustamiskustannukset, muuton ja työpaikan etsimisen aikaisen peruselämisen, ponnistukset uuden kielen ja kulttuurin oppimiseksi sekä henkiset kustannukset, jotka liittyvät vanhojen siteiden katkeamiseen ja uusien luomiseen (ks. Massey et al. 1993: 434).

Muuttoliikkeen uusi taloustiede on viime vuosina korostanut, että toisin kuin yksittäiset ihmiset, nykyään ryhmät, kuten perheet ja kotitaloudet, päättävät muuttaa. Näiden ryhmien jäsenet toimivat yhteisesti, eivät vain maksimoidakseen odotettuja tulojaan, vaan minimoidakseen riskejään (Massey et al. 1993: 436; Straubhaar 1988: 79–80). Esimerkiksi markkinoiden romahdusten aiheuttamien rakennemuutosten aikoina, jolloin kotitalouksien materiaalinen hyvinvointi oli epävarmaa, ratkaisuna saattoi olla perheiden muutto ulkomaille (Massey 2002: 144).

Verkosto- ja sosiaalisen pääoman teoriat liittävät muuttoprosessiin henkilökohtaiset, kulttuuriset ja muut sosiaaliset siteet. Maastamuuttomaissa tietoa ulkomaisista työpaikoista ja elintasosta välittyy pääosin henkilökohtaisten verkostojen, esimerkiksi aikaisemmin muuttaneiden ystävien ja naapurien kautta. Maahanmuuttomaissa on siirtolaisyhteisöjä, jotka usein auttavat maanmiehiään työnhaussa ja uuteen ympäristöön sopeutumisessa. Verkostot vähentävät tulokkaiden kustannuksia ja riskejä, mikä taas alentaa uusien siirtolaisten muuttokynnystä (Massey et al. 1993: 448–450; Oishi 2002: 7). Maahanmuuttajien keskittyminen tietyille kohdealueille luo ”sukulais- ja ystävyysvaikutuksen”, joka ohjaa maahanmuuttajia samoihin paikkoihin ja helpottaa heidän saapumistaan ja yhteiskuntaan sopeutumistaan. Siirtolaisverkostojen laajeneminen on tärkein kansainvälistä muuttoa tukeva mekanismi (Massey 2002: 146, 151).

Maailmansysteemiteoria pitää siirtolaisuutta luonnollisena seurauksena kansallisrajat ylittävästä talous- ja markkinaglobalisaatiosta (Massey et al. 1993: 444–448). Wannerin (2002: 11) mukaan neljä tekijää selittää Euroopan maahanmuuttoa: (1) historialliset siteet, jotka ovat muodostuneet esimerkiksi kolonialismin aikakautena tai Itä-Euroopan tapauksessa poliittisten liittojen vuoksi, (2) maantieteellinen läheisyys, joka on tärkeää varsinkin Välimeren maissa ja Skandinaviassa, (3) yhteinen kieli, ja (4) maahanmuuttopolitiikka, joka määrää valtion avoimuuden maahanmuuttajiin. Neljäs tekijä on tulevina vuosikymmeninä erittäin tärkeä väestönkehityksen kannalta.

Työnnön ja vedon teorioissa (esim. Lee 1969) täsmennetään muuton lähtö- ja tuloalueiden ominaisuuksia. Kullakin alueella on tekijöitä, jotka sitovat tai vetävät ihmisiä puoleensa sekä tekijöitä, jotka pyrkivät työntämään ihmisiä alueelta. Muuttaminen käsitetään valintatilanteeksi, jossa muuttopäätös tehdään vertaamalla eri alueiden myönteisiä ja kielteisiä tekijöitä toisiinsa. Muuttoliikkeeseen vaikuttavat tekijät voidaan jakaa neljään ryhmään: (1) lähtöalueella vaikuttavat tekijät, (2) tuloalueella vaikuttavat tekijät, (3) väliin tulevat esteet, ja (4) yksilölliset syyt. Väliin tulevat esteet ovat erilaisia muuton rajoituksia (esimerkiksi matkakustannukset, ammattitaitovaatimukset sekä kieli- ja kulttuurierot), joiden ylittämisessä on eroavaisuuksia eri muuttajilla. Leen mukaan myönteisesti valikoituneita ovat ne muuttajat, jotka ratkaisevat lähtönsä tuloalueen vetotekijöiden perusteella ja kielteisesti valikoituneita ne, joiden muuttoa säätelevät lähtöalueen työntävät tekijät.

Maahanmuuttajien tyydyttävä integroituminen vaatii, ideaaleissa tilanteissa, mahdollisuuden täyteen sosiaaliseen, lailliseen, taloudelliseen ja kulttuuriseen osallistumiseen yhteiskunnassa, jolloin heillä on samat oikeudet kuin kantaväestöllä. Monissa tapauksissa kansainvälinen liikkuvuus ei johda integraatioon, vaan moninaiseen haavoittuvuuteen maahanmuuttajien keskuudessa. Maahanmuuttajia vastaanottavalta maalta edellytetäänkin kulttuurisen moniarvoisuuden hyväksymistä (Bustamante 2002: 351–352). Integraatio aiheuttaa kustannuksia maahanmuuttajalle, koska hän ei voi asua ja elää kuin kotimaassaan. Integraation vaatimuksena on, että maahanmuuttajat puhuvat sujuvasti vastaanottavan maan kieltä. Heidän ei ole mahdollista ylläpitää tiettyjä lähtömaansa tapoja, jos ne ovat vastaanottavan maan lakeja vastaan. Todellisuus on, että ideaalitilanteet ovat harvoin saavutettavissa. Eurooppalaisessa kontekstissa on nähtävissä yhteiskuntia, joissa maahanmuuttoon on myönteinen suhtautuminen ja toisaalta yhteiskuntia, joissa on ollut kielteisiä kokemuksia (Berry 1992: 69).

Maahanmuuttajien leimaaminen sisältää sosiaalisen vuorovaikutuksen, jossa toinen leimaa toisen poikkeavana ja toinen on siten leimattavana. Maahanmuuttajien haavoittuvuus on tapa, miten heidät on leimattu poikkeaviksi suhteessa sosiaalisesti hyväksyttyyn määritelmään ”kansalainen” (Bustamante 2002: 347). Hyväksynnässä ja kuulumisessa on todettu olevan eri asteita muodollisessa kansalaisuusdiskurssissa. Muodollinen kansalaisuus on staattinen, kun taas sen sosiaalinen status sisältää havainnot ”soveltuvasta” ja ”sopimattomasta” tai ”oikeasta” ja ”väärästä” (Poynting & Mason 2006: 367).

Kulttuurisen läheisyyden oletetaan vähentävän etäisyyttä maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä (Vourc’h et al. 1999: 78). Laajasti levinnyt käsitys on se, että mitä etäisempi maahanmuuttajan kulttuuri on, sitä enemmän ongelmia ilmenee (Wrench 1999: 237). Ongelmat lisääntyvät, kun maahanmuuttajat kilpailevat kantaväestön kanssa rajatuista resursseista, kuten työpaikoista tai sosiaalipalveluista. Siellä, missä kilpailu ja kulttuurinen etäisyys ovat suurimmat, maahanmuuttajien syrjintä on vakavinta (Lange & Westin 1981: 59–62).

Eräs sosiologinen käsite, jota voidaan soveltaa maahanmuuttajien työmarkkinakokemuksiin, on sosiaalinen sulkeminen. Sosiaalisen sulkemisen muodoissa on useita variaatioita, joita valtaapitävät sosiaaliset ryhmät käyttävät sulkeakseen ulkopuolelle vähemmän valtaa omaavat. Prosessit ovat sekä tietoisia että tiedostamattomia. Eroavuuden havaitseminen on oleellista, jotta ymmärretään sosiaalisen sulkemisen toiminta. Ihon väri, sukupuoli, kieli ja kulttuuri ovat usein mainittu eroavuuksien ilmentäjinä ja määrittelyn pohjana eri sosiaalisille ryhmille, joilla kaikilla on leimaamista edellyttäviä syrjintäkokemuksia (Carter 2003: 11, 65). Seuraavassa käsitellään yksityiskohtaisemmin leimaamista suhteessa työmarkkinoiden rekrytointitoimintaan ja ulkomaisen työperäisen maahanmuuttajan mahdollisuuksia työelämässä etenemiseen.

Kulttuuriteoriat kuvaavat maahanmuuttajan menestymistä työmarkkinoilla sen mukaan, arvioidaanko hänen etnistä taustaansa myönteisesti tai kielteisesti. Myönteinen arviointi pohjautuu moninaisuuden liikkeenjohdon teorioihin, joissa monikulttuurisen työvoiman nähdään suoraan tai epäsuorasti johtavan yrityksen menestymiseen. Kielteinen arviointi nousee etnosentrismistä (muun muassa paikallisten arvojen kannatus, taidot haittatekijänä, mikäli henkilö on valmistunut ulkomailta), joka voi johtaa syrjintätapauksiin. Henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten sukupuoli, siviilisääty, ikä, etninen tausta ja etniseen tai uskonnollisen ryhmään kuuluminen, antavat usein suuntaviivaa yksilön arviointiin. Se, miten näitä ominaisuuksia tulkitaan, riippuu työhönottajan kokemuksista, asenteista ja arvoista. Joskus työhönottajan tulkinta työnhakijan henkilökohtaisista ominaisuuksista aktivoi etnosentrismiä ja ennakkoluuloisia mielipiteitä: sen sijaan, että yksilö nähtäisiin yksilönä, hänen nähdään edustavan niitä arvoja, joita enemmistökulttuuriin kuuluva henkilö olettaa hänen vähemmistöryhmän jäsenenä edustavan. Maahanmuuttajia pidetään siten ”muina”, eikä ”meinä” (Spence 1974; Ryding Zink 2001: 34–36).

Diskriminointiteoriat erottavat statistisen ja suosituimmuussyrjinnän. Ensin mainittua syrjintää tapahtuu, kun työnantaja on epätietoinen tai epävarma maahanmuuttajan tuottavuudesta ja sen arvioinnista. Jos arvioija ei osoita kiinnostusta muita kulttuureita kohtaan tai aliarvioi muissa kulttuureissa saavutettua pätevyyttä, tilanne voi johtaa statistiseen diskriminointiin. Lisäksi työhönottajan epävarmuus ulkomaisten pätevyyksien arvosta voi aiheuttaa epäröintiä maahanmuuttajan palkkaamisessa. Työhönottajat eivät siten aina kykene näkemään maahanmuuttajan piilossa olevaa kompetenssia. Sen sijaan kulttuurien ja arvojen samankaltaisuus saattavat olla työhönottoprosessissa valinnan pääkriteeri (Solomos & Back 1996; Ryding Zink 2001: 34–35, 40, 46).

Suosituimmuussyrjintä on seurausta siitä, että työnantajat pitävät parempana jotain etnistä taustaa toisten kustannuksella. On väitetty, että työmarkkinoilla olisi tietyn tyyppinen ”etninen ranking-lista” (Robinson 1992). Työnantajat siis työllistäisivät ensisijaisesti kantaväestöä ja sen jälkeen kansalaisuuksia, jotka ovat kulttuurisesti läheisiä. Viimeiseksi työllistettäisiin etäisiä kansalaisuuksia, jollei muuta työvoimaa ole saatavilla. Ranking-lista on yhteyksissä ajatukseen kulttuurisesta etäisyydestä eri kansalaisuuksien välillä. Sen seurauksena moni korkeasti koulutettu maahanmuuttaja voi löytää itsensä koulutustaan vastaamattomasta työstä. Etninen identiteetti vaikuttaa maahanmuuttajan mahdollisuuksiin löytää pätevyyttään vastaavaa työtä.

Konfliktiteorian mukaan syrjintä ja ulkomaalaisuusvastaisuus kasvavat, kun eri ryhmät joutuvat toistensa kanssa tekemisiin, kun vähemmistön suhteellinen koko kasvaa ja enemmistö ja vähemmistö ovat riippuvaisia samoista rajallisista resursseista, kuten työpaikoista ja sosiaaliturvasta. Kontaktiteorian mukaan taas etnisten ryhmien väliset ennakkoluulot vähenevät, kun kontaktit kantaväestön ja vähemmistön välillä lisääntyvät ja tulevat monipuolisemmiksi. Kontaktihypoteesin mukaan tehokkain tapa vähentää ryhmien välisiä ennakkoluuloja on saattaa eri ryhmät tekemisiin keskenään (Jaakkola 2005: 10–13).

Segmentaatio- ja duaalityömarkkinateorian mukaan työmarkkinoilla ilmenee dualismia, johon saattaa liittyä työpaikkojen etnistä kerroksellisuutta. Pioren (1979) mukaan maahanmuutto ei johdu lähtömaan työntötekijöistä (esimerkiksi pienet palkat tai korkea työttömyys), vaan kohdemaan vetotekijöistä (muun muassa ulkomaalaisten työntekijöiden tarve). Pääomaintensiivisellä primaarisektorilla työntekijät saavat vakaat, koulutusta vaativat työpaikat. Työvoimavaltaisella sekundaarisektorilla työpaikat sen sijaan ovat epävakaat ja vähän koulutusta vaativat. Viimeksi mainitun sektorin työpaikat lakkautetaan helposti, erityisesti lama-aikana, mikä taas osaltaan lisää työttömyyttä (Massey et al. 1993: 442–443). Sekundaarisilla työmarkkinoilla

väitetään olevan sektoreita, joilla työskentelee ainoastaan maahanmuuttajataustaisia henkilöitä, tai sektoreita, joissa tietyt etniset ryhmät ovat yliedustettuina ja joita paikalliset työntekijät välttelevät. Empiiriset tutkimukset eivät vain vahvista näiden mekanismien olemassaoloa, vaan myös esittävät, että maahanmuuttajien integroitumisessa ilmenee ammatillista hierarkiaa heidän kansallisuutensa perusteella. Länsi-Euroopassa Euroopan unionin jäsenvaltioiden kansalaiset saavuttavat paremman sosiaalisen ja taloudellisen integraation. Nuorten naisten ja EU:n ulkopuolelta tulleiden maahanmuuttajien ongelmana ei ole pysyvyyden saavuttaminen työllisyydessä, vaan ensimmäisen työpaikan löytyminen (Massey et al. 1993: 442–443; Ouali & Rea 1999: 26). Ne, jotka ovat hierarkian pohjalla, ovat haavoittuvimmat ja epäedullisimmassa asemassa, ja tarvitsevat siten eniten laillista suojelua (Rea et al. 1999: 13).

Yksilötasolla kansainvälistä liikkuvuutta voidaan pitää sijoituksena inhimilliseen pääomaan. Yksilöt muuttavat maihin, joissa he voivat olla omien taitojensa mukaan mahdollisimman tuottavia. Inhimillisen pääoman teorian mukaan työvoima on heterogeenista, ja kunkin henkilön työ ja palkka määräytyvät hänen oman pääomansa mukaan. Maahanmuuttajille on mahdollista taata sopivan työn löytyminen kouluttamalla heidät uudelleen työmarkkinoiden nykyiset tarpeet huomioiden. (Chiswick 1978; Massey et al. 1993: 434). Osaa inhimillisestä pääomasta, esimerkiksi kielitaitoa, kontaktiverkostoja ja maan tapojen tuntemista, pidetään inhimillisen pääoman teorian mukaan tiettyyn maahan sidonnaisena. Tämän vuoksi voidaan olettaa, että maahanmuuttajat työllistyvät aluksi heikommin ja ansaitsevat vähemmän kuin samanlaisessa tilanteessa olevat syntyperäiset tai maassa pitkään asuneet henkilöt. Kun maahanmuuttajien kielitaito ja työmarkkinatuntemus kasvavat, sosiaalinen asemakin todennäköisesti paranee, ja he voivat päästä korkeamman tuottavuuden töihin (Chiswick 1978).

Aivovuodosta puhutaan usein, kun viitataan koulutettujen muuttoon kotimaastaan, missä he ovat saaneet koulutuksen, toiseen maahan. Tätä ilmiötä voidaan laajemmin kutsua inhimillisen pääoman globalisoitumisen taloudeksi. Aivovuodolla on sekä positiivisia että negatiivisia näkökulmia ja näistä jälkimmäisessä on usein painotettu sitä, miten maat menettävät osaavaa korkeasti koulutettua työvoimaa. Positiivisena puolena voidaan mainita esimerkiksi tiedemiesten kansainvälisen muuton vaikutukset laajemmin maailmanlaajuiseen tieteen ja teknologian kehittymiseen. Aivovaihdolla tarkoitetaan sen sijaan tilannetta, jolloin lähtö- ja tulomaiden välillä olevat muuttovirrat ovat suhteellisen tasapainossa ja inhimillinen pääoma on tehokkaassa käytössä. Aivojen ylivuototilanteessa lähtömaasta muutetaan sen tähden, että maa alihyödyntää inhimillisen pääomansa. Aivotuhlaus sen sijaan viittaa tilanteeseen, jossa muuton kohdemaa käyttää tehottomasti maahanmuuttajien inhimillistä pääomaa. Aivoharjoittelulla tarkoitetaan inhimillisen pääoman paranemista opiskeluun tai harjoitteluun liittyvän liikkuvuuden kautta. Lopuksi aivokierrossa yksilön inhimillinen pääoma kasvaa liikkuvuuden kautta, joka otetaan tehokkaampaan käyttöön paluumuuton yhteydessä (Williams 2005: 441–442).

4. Väestön alueellinen kehitys

Suomen eri maakuntien väkiluvun kehityksessä on suurta vaihtelua. Joidenkin maakuntien väkiluku kasvaa uusien asukkaiden myötä ja toiset menettävät entisiäkin asukkaitaan. Uudenmaan maakunta on ollut ja tulee olemaan houkuttelevin alue koko maassa. Se sai 140 000 uutta asukasta edellisen kymmenen vuoden aikana ja tulevana vuosikymmenenäkin se näyttää vastaanottavan 100 000 asukasta lisää. Väkiluvun muutosprosentit vuodesta 1994 vuoteen 2004 ja vuodesta 2004 vuoteen 2014 vaihtelevat -10 ja 12 prosentin välillä (Kuva 2). Negatiivisen väestönkehityksen maakunnat sijaitsevat pääosin itäisessä ja pohjoisessa Suomessa. Helsingin seudun (14 kuntaa) ennustetaan kasvavan väestöltään vuodesta 2006 vuoteen 2030 peräti 250 000 asukkaalla, kun tarkastelussa on ennusteen perusvaihtoehto (Helsingin kaupungin tietokeskus 2006: 15).

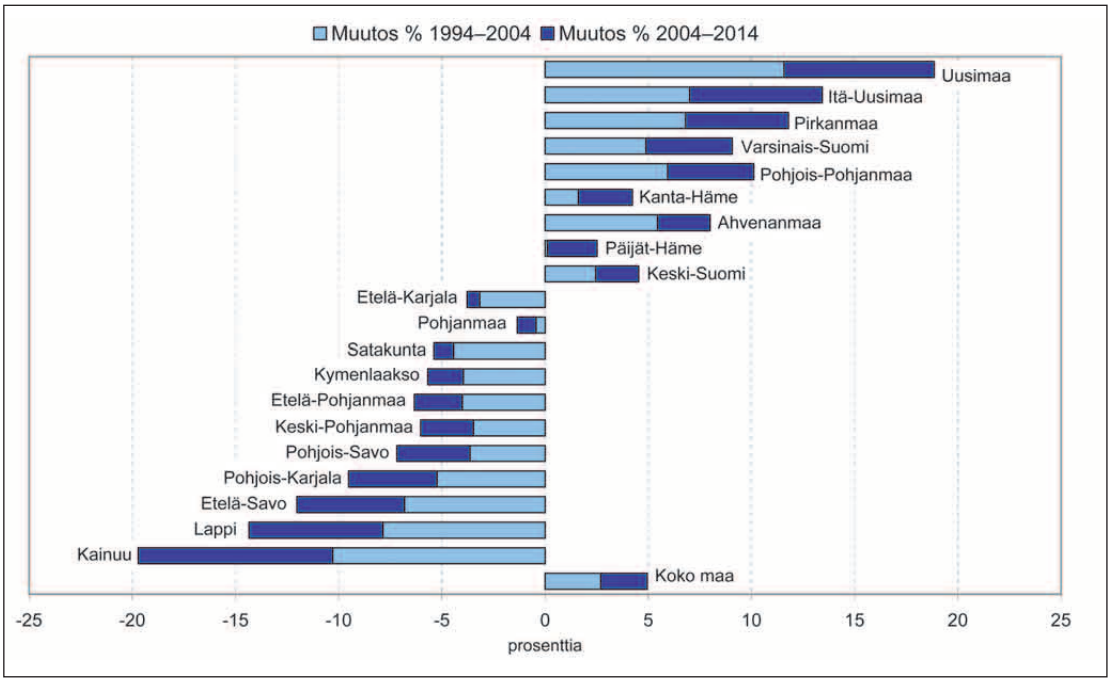

Kuva 2. Väkiluvun muutos vuosina 1994–2004 ja 2004–2014 maakunnittain (Aineisto: Tilastokeskus).

4.1. Lähestymistapoja kehittyviin ja haavoittuviin alueisiin

Perinteisesti alueiden kehitystä voidaan tarkastella väestön luonnollisten muutostekijöiden eli syntyvyyden ja kuolleisuuden kautta. Luonnolliselta väestönmuutokseltaan kehittyvien alueiden väestörakenne on suotuisa ja siellä syntyvyys on korkeampi kuin kuolleisuus. Haavoittuvuuden indikaattorina toimii väestön luonnollisten muutostekijöiden tase eli synkimmässä luokassa vallitsee kuolleiden enemmyys. Kuolleiden enemmyyden kautta alue näivettyy hitaasti ja menettää jatkuvasti kasvupotentiaaliaan. Oletuksena on, että perifeeriset maaseutualueet Suomessa ovat väestörakenteeltaan voimakkaimmin ikääntyviä. Usein on havaittu, että ikääntyneet pysyvät lähes lopullisesti asuinalueillaan, jolloin voidaan puhua paikallaan ikääntymisestä

(ageing in place) (Herbert & Peace 1980: 223; Karjalainen 1993: 44). Ääritapauksena maaseutukylien pysyväisväestö saattaa hävitä, kun viimeiset vanhukset sieltä kuolevat. Väestön väheneminen luonnollisen väestönmuutoksen johdosta voi kääntyä positiiviseksi seuraavan indikaattorin eli maan sisäisen muuton johdosta.

Maan sisäinen muuttoliike on dynaaminen väestön muutostekijä, joka muuttaa alueiden rakennetta: toiset alueet menettävät väestöään ja toiset ovat voittajia asukasmäärän muutoksilla mitattuna. Tärkeä on huomioida muuttajien rakenne, koska sillä on keskeinen rooli prosessissa ja se vaikuttaa alueiden kukoistamiseen tai haavoittuvuuteen maan sisäisessä muuttoliikkeessä. Pelkästään absoluuttiset luvut eivät kerro koko totuutta, vaan inhimilliset voimavarat lukujen takana tulee arvioida niin alueen tulo- kuin lähtövirroissa. Sillä on jo esimerkiksi suuri merkitys, ovatko muuttajat vanhoja vai nuoria.

Kun luonnollinen väestönmuutos ja muuttoliike yhdistetään, saadaan moniulotteinen kuva alueen tilasta: ovatko molemmat prosessit alueella positiivisia tai jopa negatiivisia. Alueiden haavoittuvuus voi kärjistyä ja ääritapauksena puhutaan alueiden ”kuolemisesta”. Tämä vastaa Myrdalin (1957) kasautumisteoriaa, jonka mukaan alueelliset kasvutendenssit ovat epätasaisia. Myrdal viittaa kasautuvien vuorovaikutusten noidankehiin, esimerkiksi tilanteeseen, jossa muuttotaseen negatiivinen kehitys vaikuttaa myös muiden indikaattorien negatiivisuuteen. Findlay (2005: 431) tuo esiin monihaavoittuvuuden, jolloin haavoittuvuuden yksi ulottuvuus usein lisää todennäköisyyttä muihin haavoittuvuuksiin eli haavoittuvuus voi kumuloitua useilla indikaattoreilla.

Kun edellä tarkasteltiin maan väestön sisäisiä kehitysprosesseja, seuraavassa tuodaan esiin taloudellinen haavoittuvuus. Alueen on mahdotonta toimia ilman taloudellisia toimintoja ja sopivaa väestöpohjaa. Taloudellinen haavoittuvuus voidaan kohdata tilanteessa, missä alueiden välillä on eroja houkuttelevuudessa vetää positiivisia panoksia sinne, ts. toiset alueet ovat menestyneempiä tässä suhteessa ja toiset taas kohtaavat eriasteista haavoittuvuutta. Nykyään prosessi on jopa monimuotoisempi globaalista taloudesta johtuen.

Nykyaikaisten yhteiskuntien huomattava ilmiö on taloudellisen toiminnan maantieteellinen keskittyminen. Agglomeraatiotalouden klassinen käsite korostaa positiivisia ominaisarvoja eli talouden monipuolisuutta ja mittakaavaa, jotka ovat seurausta monipuolisen liiketoiminnan lähekkäisestä sijainnista samalla alueella. Yritykset saavat näin esimerkiksi laajemman työvoimavalikoiman, mikä helpottaa erikoisosaajien löytämistä. Työntekijät taas hyötyvät suuremmasta työnantajavalikoimasta ja paremmista uramahdollisuuksista. (Turok 2005: 21.)

Alueet elävät globaalissa maailmassa ja väestöimpulsseja saattaa tulla rajojen ulkopuolelta. Tämä johtaa seuraavaan haavoittuvuuden käsitteeseen eli haavoittuvuuteen kansainvälisessä muuttoliikkeessä. Alueiden vetovoima poikkeaa toisistaan ja tässäkin suhteessa toiset alueet ovat voittajia ja toiset taas häviäjiä kansainvälisen muuttoliikkeen määrissä. Maahanmuuttajien rakenteella on myös huomattava merkitys, kuten maastamuuttajienkin ominaisuuksilla.

Alueellisen kehityksen kannalta on ratkaisevaa, miten paikkakunnat voivat houkutella uutta inhimillistä pääomaa sekä säilyttää vanhaa, jo alueella olevaa pääomaa. Paikallinen kehityspotentiaali koostuu erilaisista resursseista ja näistä yksi tärkeimmistä on inhimillinen pääoma ja sen rakenne. Jotta alue kykenisi tuottamaan taloussektorien eri palveluja, se tarvitsee eri koulutustaustaisia asukkaita, sekä syntyperäisiä että maahanmuuttajia. Paikallinen kehityspotentiaali voi olla joko positiivinen tai alue voi olla haavoittuva riippuen sen resursseista ja historialli-

sesta taustasta. Alueen haavoittuvuus ei ole välttämättä pysyvää; esimerkiksi suuren taloudellisen panostuksen avulla haavoittuvuus voidaan muuttaa positiiviseksi kehityslinjaksi.

Alueet ovat aktiivisia vaikuttajia, jotka puolustavat omia etujaan kilpailukykyisyytensä säilyttämiseksi tai parantamiseksi. Alueiden kollektiiviset strategiat voivat vaikuttaa kilpailuprosessin tulokseen, mutta jotkin alueet esimerkiksi suhteellisen sijaintinsa tai taloushistoriansa perusteella tarjoavat toisia alueita enemmän mahdollisuuksia menestyksekkääseen politiikantekoon. Alueilla on aina taustansa, joka voi vaikuttaa yritysten kilpailukykyisyyteen joko myönteisesti tai kielteisesti (Boschma 2005: 11). Väestön ikääntyminen on luonut kilpailutilanteen, jossa alueet osoittavat erityistarjouksia potentiaalisille tulomuuttajille maan sisäisessä muutossa tai maahanmuuttajille, jotka molemmat voivat olla ratkaisu työvoiman kohtaanto-ongelmiin täytettäessä avoinna olevia työpaikkoja paikallisilla työmarkkinoilla. Alueiden tarjouksina ovat olleet muun muassa halpa tonttimaa omakotitalorakentamiseen ja korkeammat palkat kuin muilla alueilla. Myös uusien yrittäjien houkuttelemiseen on panostettu. Alueiden taloudellisen kehityksen haavoittuvuus on suorassa yhteydessä väestölliseen kehitykseen. Tällöin on kuitenkin huomioitava väestön sisäinen rakenne, toisin sanoen onko siellä väestöllistä enemmyyttä niissä ikäryhmissä, joista tarvitaan lisätyövoimaa väestön purkautuessa toisesta päästä eläkkeelle.

Floridan (2002) mukaan lahjakkuus ei sijaitse jollakin alueella sattumanvaraisesti, vaan lahjakkuuden houkuttelemiseen vaaditaan erityiset alueelliset olosuhteet. Tietyt alueelliset tekijät näyttävät vaikuttavan sellaisen ympäristön luomiseen, joka kykenee houkuttelemaan ja säilyttämään lahjakkuutta sekä inhimillistä pääomaa. Tärkeimpiä niistä ovat avoimuus moninaisuuteen ja alhaiset esteet lahjakkuuden pyrkiessä alueelle. Alueet voivat hyötyä merkittävästi, jos ne sijoittavat perinteisen yritysten ilmapiirin (”business athmosphere”) lisäksi myös inhimillisen ilmapiirin (“people climate”) luomiseen. Lisäksi moninaisuudella näyttää olevan merkittävä vaikutus lahjakkuuden houkuttelemisen ja korkean teknologian teollisuuden luomisen kannalta. Zacharyn (ks. Florida 2002) mukaan avoimuus maahanmuuttoon on avaintekijä innovaatioiden ja talouden kasvuun.

Perifeeriset ja pienemmät kaupungit kilpailevat hyvin eri tavalla kuin suuret kaupungit, koska niillä on rajoittuneempi politiikkavalikoima eikä siten mahdollisuutta toimia vastuksena pääkaupungeille ja maailmankaupungeille. Se tosiasia, että paikat kilpailevat, ei tarkoita, että kilpailu olisi tasavertaista. Koska pelikenttä on epätasainen, kilpailudynamiikassa on mukana enemmän kielteisiä kuin myönteisiä sivumerkityksiä, erityisesti vähäosaisille alueille (Malecki 2005: 28).

Haavoittuvuus voidaan nähdä materiaalisena ja rakenteellisena. Ensin mainittu sisältää kaikki näkyvät komponentit, kuten inhimilliset voimavarat eri lähteistä ja kaikkinaisen taloudellisen toiminnan. Rakenteellinen haavoittuvuus on enemmän yhteydessä poliittisen päätöksenteon prosesseihin, ts. poliittinen tahto voi vaikuttaa, mihin taloustoimintoja suunnataan ja mitä niistä tuetaan. Metodeina voivat olla toimintojen hajasijoittaminen ja muuttokustannusten subventointi.

Kokonaisuutena aluekehityksen dynamiikka, ts. positiivisena puolena alueiden houkuttelevuus ja kilpailukyky sekä negatiivisena tässä suhteessa niiden haavoittuvuus, koostuu eri elementeistä, jotka esitetään kuvan 3 rakennelmassa. Laajemmassa mittakaavassa alueen haavoittuvuus vaihtelee ajan ja tilan mukaan; alueen nykyhetken asema laajemmassa kontekstissa linkittyy sen menneeseen historiaan, joka taas luo pohjaa nykyhetken tilanteesta tulevaisuuteen. Väestön

haavoittuvuus on yhteydessä alueen haavoittuvuuteen. Lisäksi alueellinen liikkuvuus voi sekä lisätä että vähentää haavoittuvuutta. Alue on koostumus sen eri resursseista, jotka ovat osin annettuja, kuten luontoon ja sen sijaintiin liittyvät ominaisuudet, ja osin ajassa muuttuvia, kuten väestörakenne muuttoliikkeen kautta. Paikallinen kehityspotentiaali on kiinteästi yhteydessä kaikkiin paikallisiin resursseihin ja painotettaessa inhimillisten voimavarojen merkitystä väestön koostumus ja sen toiminta ovat keskeisessä asemassa. Tässä tutkimuksessa keskitytään lähinnä inhimillisten ja taloudellisten resurssien eräiden keskeisten indikaattoreiden tarkasteluun, joita käsitellään seuraavaksi.

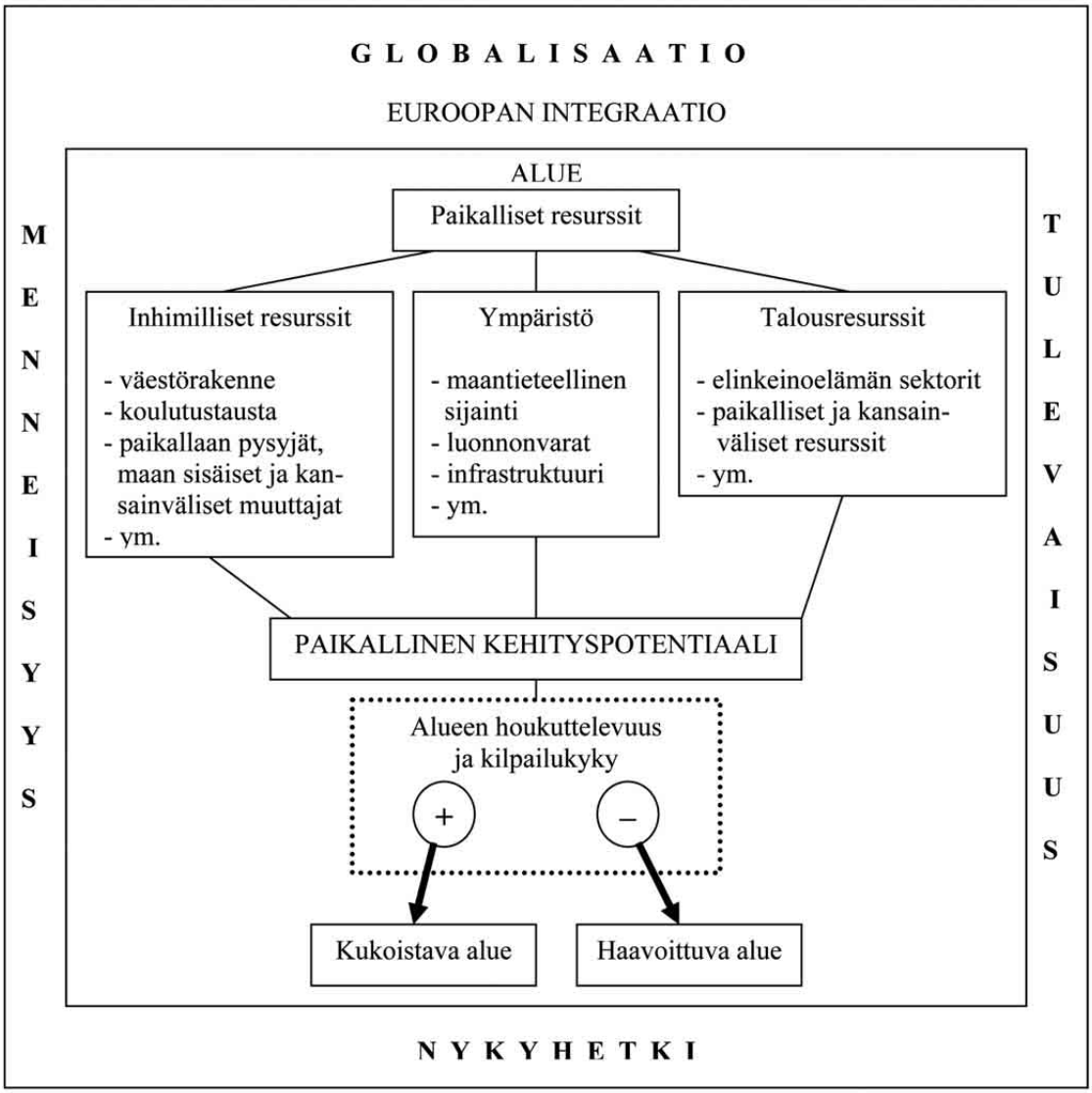

Kuva 3. Paikallisten resurssien rakennelma ja kehityspotentiaali.

4.2. Väestönkehitys Suomessa

4.2.1. Väestön keskittyminen

Suomalainen yhteiskunta on kokenut toisen maailmansodan jälkeen suuria rakennemuutoksia, joiden vaikutus on käynyt ilmi jo tapahtuneessa aluekehityksessä. Muuttoliike on ollut tärkeä tekijä alueellisten asutusmallien muokkautumisessa. Sekä ammattirakenteen nopea muutos että siihen yhdistetty kaupungistuminen suuntasivat muuttoa maaseudulta kyliin ja maalaiskunnista tiheään rakennetuille alueille. Sodan jälkeen oli havaittavissa selkeää väestön vetäytymistä Etelä- ja Lounais-Suomeen (Karjalainen 1989: 11). Pinta-ala, jolla puolet Suomen asukkaita asuu, on pitkällä aikavälillä pienentynyt. Hustich (1972) on laskenut väestötiheyden vuosille 1880–1970 ja Westerholm (1999) vuodelle 1995 (Kuva 4). Etelä-Suomen läänissä asuu jopa 40 prosenttia Suomen väestöstä, vaikka tämä alue vastaa vähemmän kuin 10 prosenttia Suomen kokonaispinta-alasta (Heikkilä & Korkalainen 2004: 40).

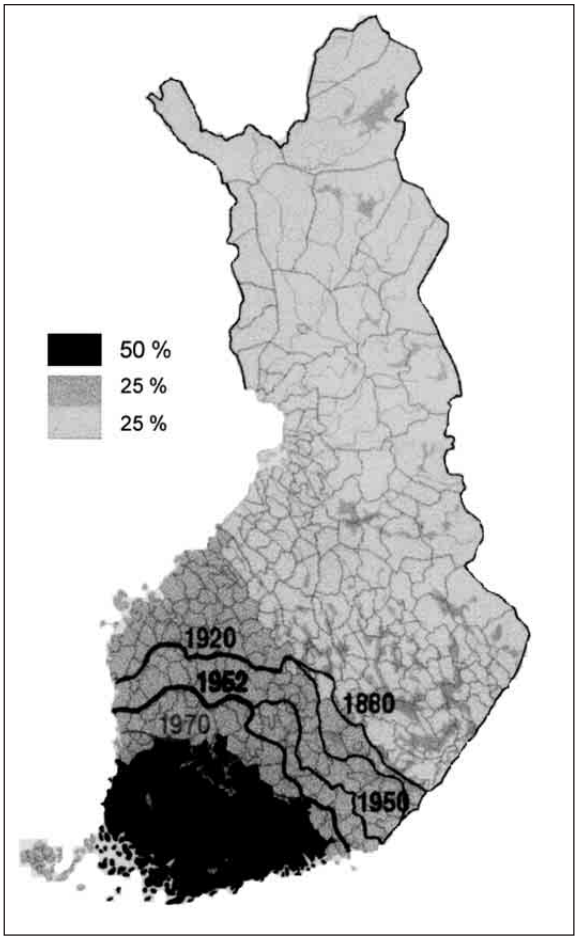

Kuva 4. Sen pinta-alan kehitys, jolla 50 % väestöstä asuu vuosina 1880–1995 (ks. Hustich 1972; Westerholm 1999).

Suomen kaupungistumisaste on Euroopan keskiarvon alapuolella: Euroopan luku vuonna 2005 oli 74 % ja Suomen ainoastaan 62 % (Population Reference Bureau 2005). Kun väestön keskittymistä katsotaan Tilastokeskuksen kuntaluokituksen avulla, havaitaan, että 62 % prosenttia väestöstä asui kaupunkimaisissa kunnissa, 18 % taajaan asutuissa kunnissa ja viidesosa maaseutumaisissa kunnissa vuonna 2005 (Kuntatiedon keskus 2006).

4.2.2. Luonnollinen väestönkehitys ja muuttoliike

Reilu kymmenen vuotta sitten vuonna 1995 Suomessa oli jo enemmän niitä kuntia, joissa kuolleita (51 %) oli enemmän kuin syntyneitä (Kuva 5). Negatiivisen luonnollisen väestön kehityksen kuntia oli erityisesti Keski- ja Itä-Suomessa. Kehitys vuoteen 2004 oli synkkä: niiden kuntien määrä, joissa on kuolleita enemmän kuin syntyneitä kasvoi lähes neljänneksen vuodesta 1995. Nykyään Suomen kunnista 63 prosenttia menettää väestöään luonnollisen väestön muutoksella mitattuna, joten alueet eivät ole väestöllisesti omavaraisia. Kuntia, joissa on kuolleiden enemmyyttä, löytyy nyt myös laajemmin Lapista ja Kainuusta.

Kun väestön kehityksen tarkasteluun lisätään muuttoliike, sellaisia kuntia, joissa on samanaikaisesti sekä kuolleiden enemmyyttä että muuttotappiota maan sisäisessä muutossa, on selke-

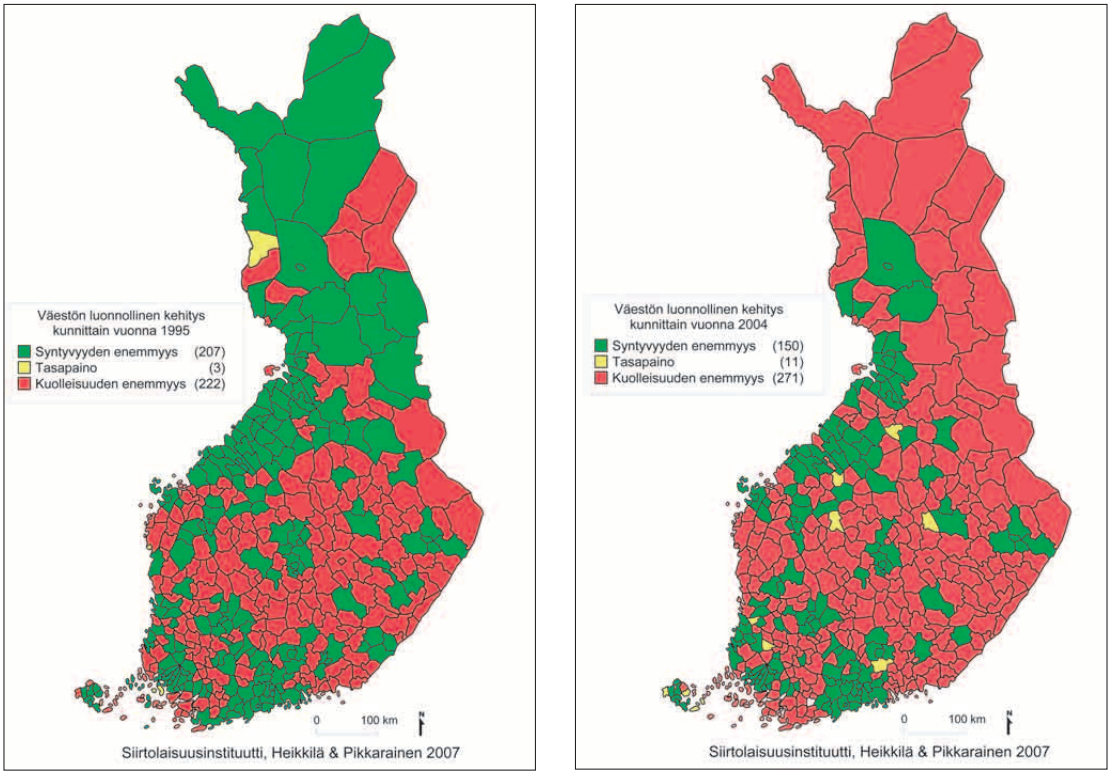

Kuva 5. Väestön luonnollinen kehitys kunnittain vuosina 1995 ja 2004 (Aineisto: Tilastokeskus).

ästi eniten kaikista Suomen kunnista eli 41 prosenttia (Kuva 6). Nämä kunnat sijaitsevat pääosin maan itä- ja pohjoisosissa. Sen sijaan niitä kuntia, joilla molemmat indikaattorit ovat positiivia, on vain reilu viidesosa. Nämä kunnat ovat suurimmalta osin kasvukeskuksia ja niitä ympäröiviä työssäkäyntialueita.

Väestönkehityksen alueellinen kuva muuttuu, kun aluetason tarkastelussa käytetään Suomen maakuntia. Esimerkiksi Lapin maakunnassa on syntyvyyden enemmyyttä ja muuttotappiota, kun sen sijaan kunnittaisessa tarkastelussa maakunnan alueella on runsaasti kuolevuuden enemmyyttä ja muuttotappiota samanaikaisesti kohtaavia kuntia. Alueiden sisällä, kuten maakunnissa, voi olla yksittäisiä voimakkaita kasvukeskuksia, jotka nostavat luokituksessa maakunnan parempaan luokkaan. Suomen maakunnista yksi kolmasosa kuuluu kuolleisuuden enemmyys ja muuttotappio -luokkaan, ja kuten kuntarakenne jo osoitti, nämä maakunnat sijaitsevat Itä-Suomessa.

Kun tarkasteluun otetaan mukaan kansainvälinen muuttoliike, Suomen väestöllinen aluekehitys on heterogeenista, sillä maastamme löytyy alueita, joilla niin luonnollinen väestönmuutos, maan sisäinen muuttoliike kuin maahanmuuttokin ovat positiivisia sekä ääripäänä niitä maakuntia, joilla nämä ovat negatiivisia lukuun ottamatta maahanmuuttoa (Kuva 7). Viimeksi mainittuja alueita, jotka ovat usean väestöllisen indikaattorin mukaan haavoittuvia, voidaan kutsua monihaavoittuviksi. Näitä alueita sijaitsee etenkin Pohjois- ja Itä-Suomessa. Kainuun maakunta erottuu huomattavalla negatiivisen maan sisäisen muuton taseella. Suotuisamman kehityksen alueita ovat eteläi-

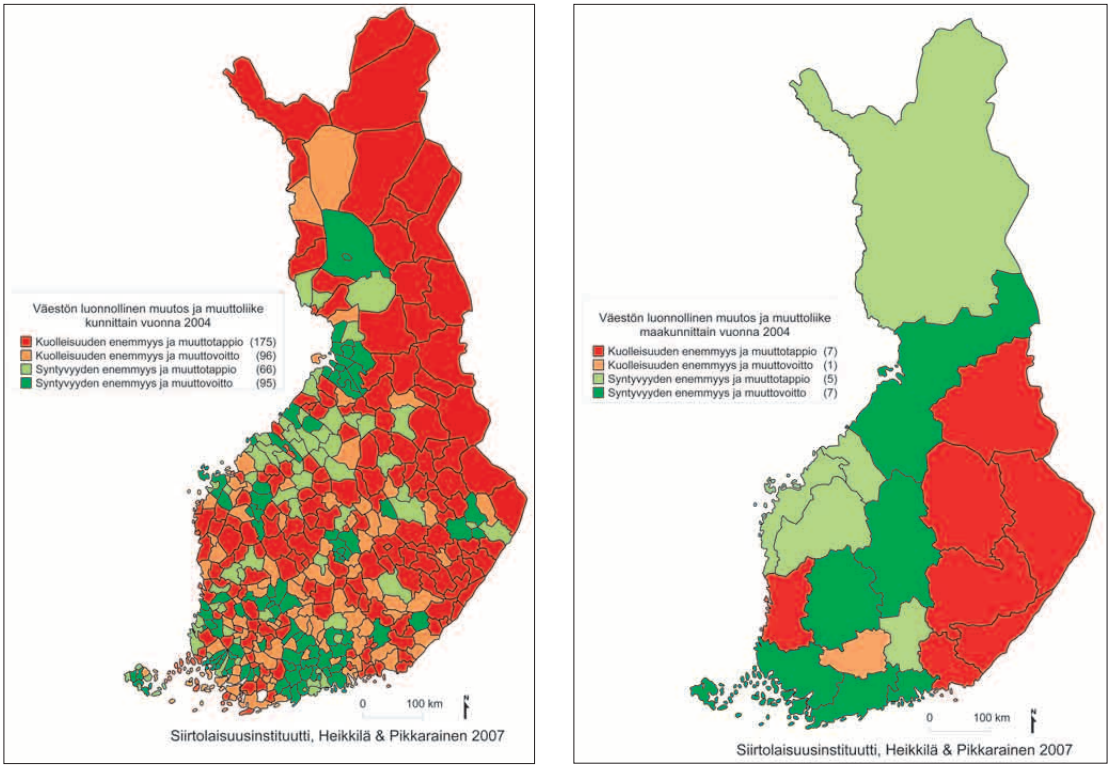

Kuva 6. Väestön luonnollinen kehitys ja maan sisäinen muuttoliike kunnittain ja maakunnittain vuonna 2004 (Aineisto: Tilastokeskus).

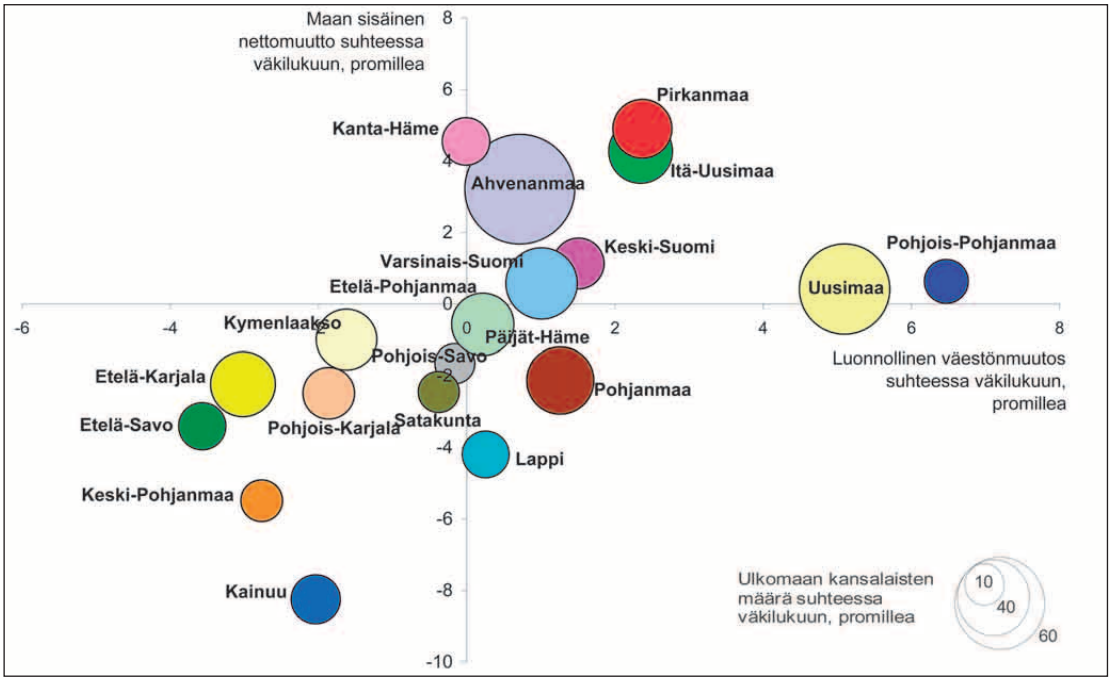

Kuva 7. Suhteelliset väestönmuutokset maakunnittain vuonna 2004 (Aineisto: Tilastokeskus).

sen Suomen maakunnat. Pohjois-Suomesta Pohjois-Pohjanmaalla on positiivisin luonnollisen väestönmuutoksen tase, jota selittää muun muassa alueella asuvien lestadiolaisten monilapsiset perheet. Maahanmuuttajia maakunnan väestöstä on suhteessa eniten Ahvenanmaalla ja Uudellamaalla. Yhden väestöllisen tekijän suhteen haavoittuvia alueita on vain muutamia.

Kun maakuntien väestöllistä kehitystä analysoidaan absoluuttisesti, Uusimaa korostuu väestön luonnollisen muutoksen positiivisella taseella ja siellä sijaitsee määrällisesti suurin ulkomaalaisväestö (Kuva 8). Toiseksi suurin ulkomaalaisväestö on Varsinais-Suomessa. Pirkanmaalla on sen sijaan määrällisesti suurin maassamuuton positiivinen tase, mikä on eniten kasvattanut siellä alueen väestöä. Näissä kolmessa maakunnassa sijaitsevat juuri keskeisimmät kasvukeskukset ja niissä kaikissa vallitsee erityyppiset väestödynamiikat.

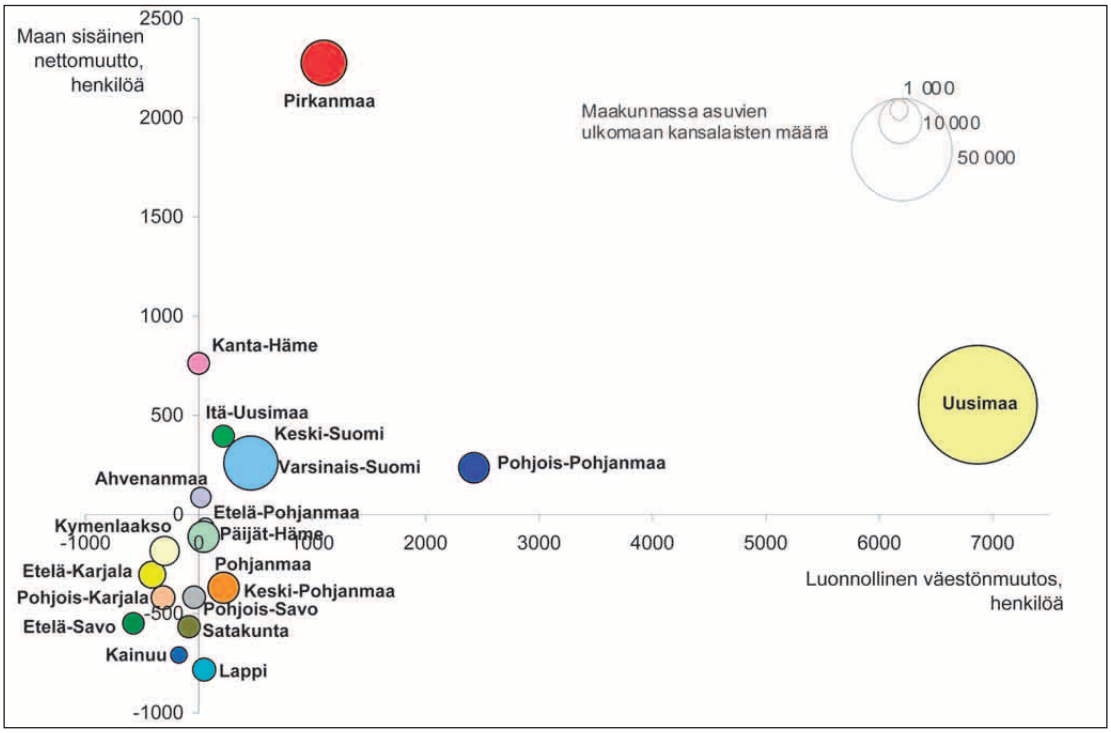

Kuva 8. Absoluuttiset väestönmuutokset maakunnittain vuonna 2004 (Aineisto: Tilastokeskus).

4.2.3. Työvoimarakenne

Alueiden kehityseroja voidaan tarkastella väestön kehityksen lisäksi myös väestön ikärakenteen kautta. Alueen työvoimarakenteen tasapainoa tarkasteltaessa huomioidaan toisaalta alueen työmarkkinoille tulevan potentiaalisen ”uuden työvoiman” määrä eli 20–24-vuotiaiden osuus, ja toisaalta työmarkkinoilta pian poistuvan ”vanhan työvoiman” eli 60–64-vuotiaiden osuus. Tasapainoindeksi saadaan jakamalla uuden työvoiman määrä vanhan työvoiman määrällä. Kun työmarkkinoille saapuva ”uusi työvoima” ja poistuva ”vanha työvoima” ovat tasapainossa, indeksi on tasan 100. Kun työvoimaa menetetään, indeksi on alle 100, ja kun työvoiman määrä kasvaa, indeksi on suurempi kuin 100.

Kunnittaisessa tarkastelussa Itä- ja Kaakkois-Suomesta sekä lounaissaariston kunnista löytyy alueita, joilla indeksi on huomattavasti alle 100. Tällöin omavaraisesti uusiutuvaa työvoimaa ei ole saatavissa korvaamaan sitä määrää, joka on poistumassa työmarkkinoilta (Kuva 9). Alhaisimmat indeksit ovat seuraavien kuntien kohdalla: Lumparland (25), Luhanka (26), Kustavi (30), Velkua (31), Hirvensalmi (31) ja Hailuoto (31). Maakunnista maan kaakkoisosan alueet ja Ahvenanmaa ovat heikoimmin omavaraisia tuottamaan uutta, nuorta työvoimaa alueidensa työmarkkinoille.

Vastaavasti läntisessä Suomessa muun muassa Pohjois-Pohjanmaalla väestön ikärakenne on suhteellisen nuorta ja 20–24-vuotiaiden osuus on selvästi suurempi kuin 60–64-vuotiaiden osuus. Tällöin voidaan puhua niin sanotusta demografisesta muuttopaineesta (Karjalainen 1993: 118), jolloin uutta työikäistä väestöä tulee työmarkkinoille selkeästi enemmän kuin sieltä poistuu. Tämä tilanne voi purkautua muuttona sellaisille alueille, joissa työpaikkoja on paremmin saatavilla. Korkeimmat indeksit kunnista ovat saaneet Jyväskylä (246), Oulu (241), Joensuu (190) ja Tampere (178), jotka Joensuuta lukuun ottamatta luokitellaan kasvukeskuksiksi.

Talouskehityksen näkökulmasta inhimillisten voimavarojen saatavuus on yksi keskeisimpiä tekijöitä alueiden menestykselle. Mikäli siinä on vajetta, alue on riippuvainen inhimillisten voimavarojen ”tuonnista” eli kotimaisesta ja kansainvälisestä muuttoliikkeestä. Tuolloin inhimillisten voimavarojen ”tuonnista” riippuvainen alue on haavoittuvaisempi kuin paremman omavaraisuuden alue. Toki väestön koulutuksellinen tausta ja muut ominaisuudet vaikuttavat työmarkkinoilla työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamiseen, eikä pelkkä numeerinen luku kerro alueen tilanteesta, mutta se antaa osviittaa inhimillisten voimavarojen alueen ulkopuolisesta tarpeesta.

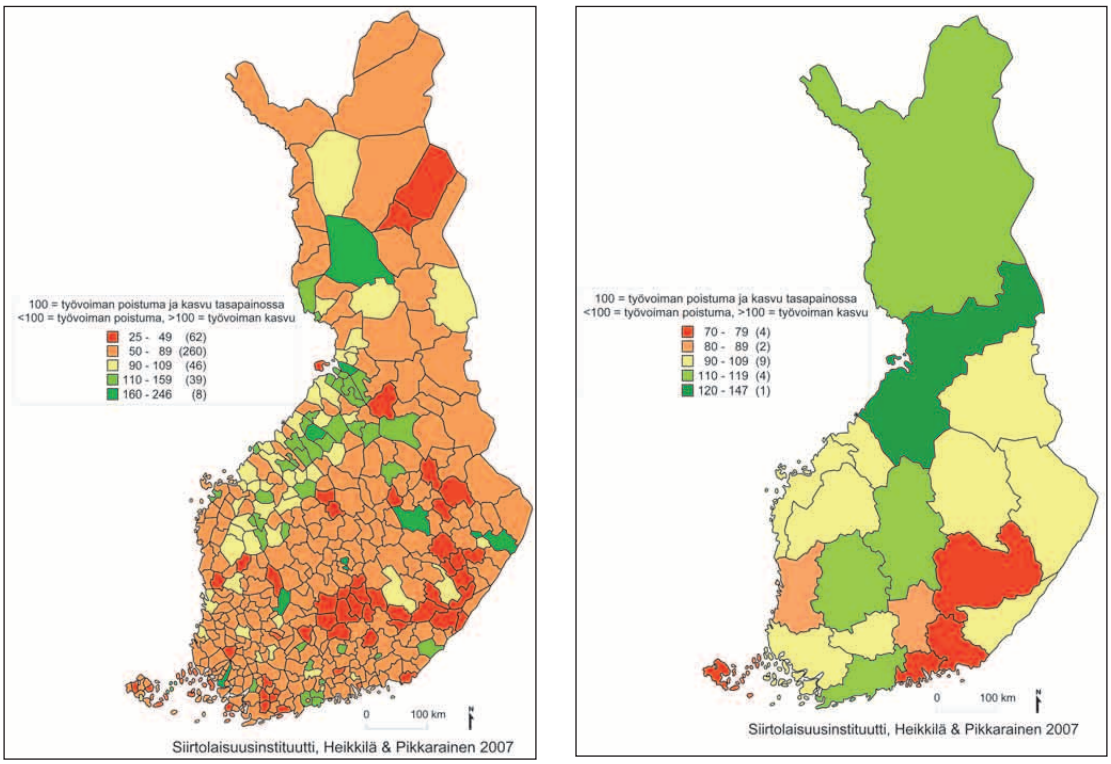

Kuva 9. Potentiaalisen työvoiman kasvu (20–24-vuotiaat) verrattuna potentiaaliseen työvoiman poistumaan (60–64-vuotiaat) kunnittain ja maakunnittain vuonna 2006 (Aineisto: Tilastokeskus).

Työpaikkakehitys on eräs indikaattori, joka osoittaa alueiden välisten talouskehitysten eroja. Seuraavassa tarkastellaan työpaikkojen määrän muutosta lamavuodesta 1994 vuoteen 2004 (Kuva 10). Kehitys tuo esille sen, mitkä alueet ovat päässeet takaisin positiivisen muutoksen uralle ja mitkä taas ovat häviäjiä työpaikkojen määrässä ja siten haavoittuvimpia. Suomen kasvukeskukset ovat positiivisimman kehityksen alueita ja niissä työpaikkojen määrä on kasvanut vähintään 40 %. Yllättävää on se, että maastamme löytyy kuntia, joissa työpaikkojen määrä on jatkanut vähenemistään jopa lamavuodesta 1994; pahimmillaan vähennystä tapahtui Hämeenkoskella, jossa työpaikoista hävisi 38 %. Tämäntyyppiset kunnat sijaitsevat suurimmaksi osin Itä-Suomessa. Maakuntatasolla työpaikkakehitys on suhteellisen tasaista ja heikoin tilanne on Kainuussa, jossa työpaikkojen määrä vähentyi kymmenen vuoden aikana 216 työpaikalla (-1 %). Alueelliset erot ovat siten huomattavimmat pienemmillä aluetasoilla, kun taas maakuntatasolla erot tasoittuvat.

Alueellinen keskittyminen työpaikkojen suhteen on ollut Suomessa varsin voimakasta, sillä lamavuonna 1994 yhteensä noin 31 % työpaikoista oli pääkaupunkiseudulla (Helsinki, Vantaa ja Espoo), Turussa ja Tampereella. Vastaava yhteisluku näille alueille vuonna 2004 oli lähes 35 %, eli yli kolmannes Suomen työpaikoista sijaitsi viiden kunnan alueella ja keskittyminen oli hieman lisääntynyt näihin kuntiin vuodesta 1994.

Suomessa työvoiman saatavuus alkaa vähentyä ja seurauksena tulee työvoiman puute. Ennusteiden mukaan vuosina 2000–2015 noin miljoona ihmistä poistuu työelämästä eläkkeelle jäämisen tai kuoleman vuoksi. Suomi tarvitsee kasvavia määriä maahanmuuttajia, ensin suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen seurauksena avautuvien työpaikkojen täyttämistä varten sekä myöhemmin tämän sukupolven hoitopalvelujen tuottamista varten.

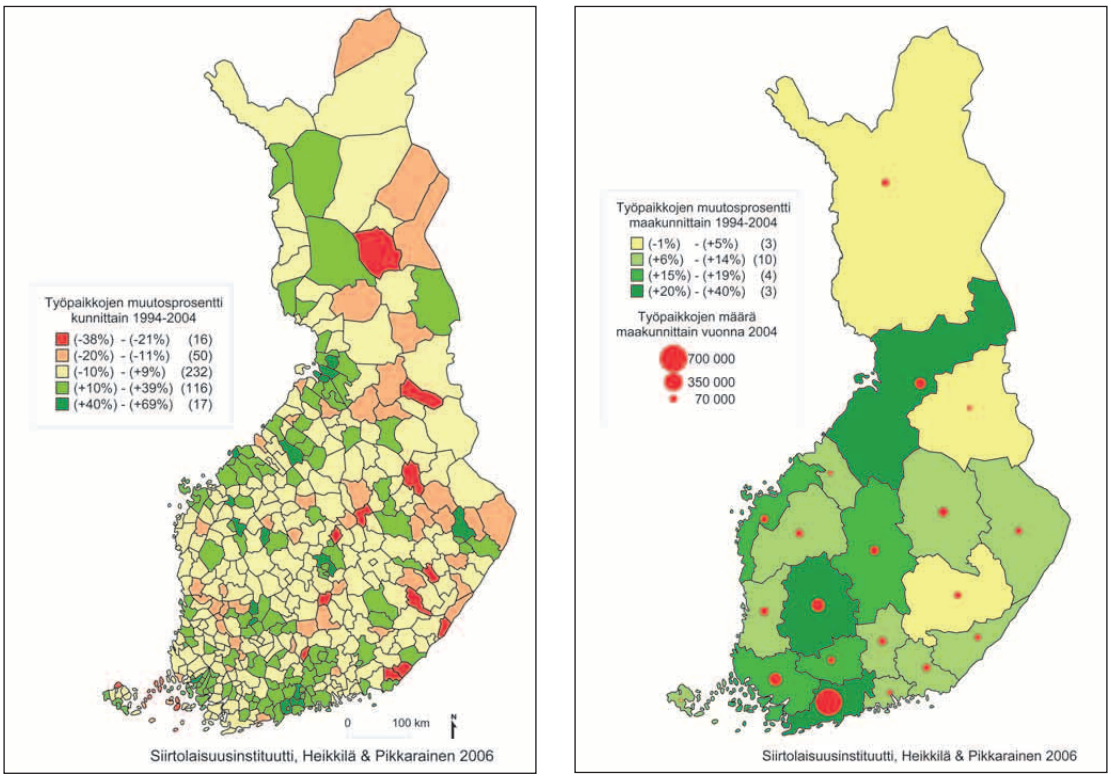

Kuva 10. Työpaikkojen muutosprosentti vuosina 1994–2004 kunnittain ja maakunnittain sekä työpaikkojen määrä maakunnittain vuonna 2004 (Aineisto: Tilastokeskus).

5. Maahanmuuttajat ja työmarkkinat

5.1. Maahanmuuttopolitiikasta

Aikaisemmin maahanmuuttoasioiden hoito Suomessa jakautui poikkihallinnollisesti seitsemälle eri ministeriölle, mutta vuonna 2007 laaditun hallitusohjelman mukaan ne keskitetään sisäministeriöön ja niistä vastaa Eurooppa- ja maahanmuuttoministeri Astrid Thors. Hallitusohjelmassa puhutaan valmistautumisesta työperäiseen maahanmuuttoon ja siihen tehtävästä toimenpideohjelmasta. Ulkomaalaisvirastosta tulee maahanmuuttovirasto ja sisäministeriöön muotoutuu maahanmuutosta ja kotoutuksesta vastaava kokonaisuus, johon kuuluvat myös vastaanottokeskukset, etnisten suhteiden neuvottelukunta sekä syrjintälautakunta (Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006). Aluetasolla maahanmuuttoasioita hoidetaan TE-keskusten (15) työvoima-osastoilla, joissa on nimetyt maahanmuuttoasioiden vastuuhenkilöt. Työvoimatoimistot yhdessä TE-keskusten kanssa vastaavat maahanmuuttajien kotoutumista edistävien ja heitä tukevien työvoimapalvelujen, luku- ja kirjoitustaidon opetuksen ja perusopetuksen järjestämisestä. Lisäksi kunta järjestää kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä ja palveluja. Yleisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä, suunnittelusta sekä seurannasta on kunnalla. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta 1215/2005.)

Kotouttamislaki säädettiin vuonna 1999, ja sitä on muokattu useaan otteeseen 2000-luvulla. Kotouttamislain mukaan kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan tasavertaista osallistumista yhteiskunnan taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaaliseen elämään. Tavoitteena on kaikkien aikuisten maahanmuuttajien pääseminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja koulutukseen perehdyttävään koulutukseen. Tarvittaessa heidät ohjataan ammatilliseen perus- ja täydennyskoulutukseen, josta he saavat sellaiset tiedolliset ja taidolliset valmiudet, joiden avulla he kykenevät tekemään omaa elämäänsä ja mahdollisen perheensä elämää koskevia suunnitelmia ja valintoja. Koulutuksen tehtävänä on lisätä maahanmuuttajan mahdollisuuksia hakeutua tasavertaiseen vuorovaikutukseen suomalaisten kanssa. Lisäksi pyritään siihen, että maahanmuuttajat pystyvät ylläpitämään ja kehittämään omaa kieltään ja kulttuuriaan sekä harjoittamaan uskontoaan. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta 1215/2005.)

Maahanmuuttajat ovat oikeutettuja kotoutumissuunnitelmaan kolmen vuoden ajan maahan muutostaan, mikäli he ovat työmarkkinatukeen oikeutettuja työttömiä työnhakijoita ja/tai saavat toimeentulotukea. Alle 18-vuotias maahanmuuttaja kuuluu suunnitelman laatimisen piiriin, jos hän itse tai hänen vanhempansa pyytävät sitä tai kunnan viranomaiset katsovat sen olevan hänelle hyödyksi. Tammikuussa 2006 kotouttamislakia tarkennettiin siten, että kotouttamistoimenpiteitä voidaan jatkaa viiteen vuoteen saakka erityisistä syistä. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta 1215/2005.)

Kotoutumissuunnitelma tehdään joko työvoimatoimistossa tai kunnan kanssa yhteistyössä ja siihen kirjataan maahanmuuttajan ja hänen perheensä kotoutumista tukevat toimenpiteet. Maahanmuuttaja on pyrittävä ohjaamaan kotoutumista edistävään toimenpiteeseen kuukauden kuluessa suunnitelman laatimisesta lähtien. Suunnitelmakauden aikana selvitetään esimerkiksi suomen kielen opiskelumahdollisuuksia sekä sitä, miten muualla hankittu ammatti tai tutkinto voidaan rinnastaa suomalaisen työelämän vaatimuksia vastaavaksi, ja minkälaiselle mahdolliselle lisäkoulutukselle on tarvetta. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta 1215/2005.)

Yhdenvertaisuuslaki 21/2004 tuli voimaan Suomessa tammikuussa 2004. Lain tarkoituksena on edistää ja turvata yhdenvertaisuuden toteutumista sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeussuojaa lain soveltamisalaan kuuluvissa syrjintätilanteissa. Lain mukaan ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Suomessa toimii myös vähemmistövaltuutettu ja syrjintälautakunta, joilla on oikeus saada yhdenvertaisuuslain soveltamisalaan kuuluvilta viranomaisilta ja toiminnan harjoittajilta sekä niiden palveluksessa olevilta selvitys seikoista, jotka ovat tarpeen sen valvomiseksi, että mainitussa laissa säädetyn etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän kieltoa noudatetaan, sekä etnisen yhdenvertaisuuden edistämistä koskevien toimenpiteiden suunnittelun ja toteuttamisen arvioimiseksi (Laki vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta 22/2004).

5.2. Maahanmuuttajat Suomessa

Suomella on pitkä historia siirtolaisia lähettävänä maana. Suomalaiset ovat muuttaneet muihin länsimaihin etsimään parempia työmahdollisuuksia. Toisen maailmansodan lopusta lähtien Ruotsi on ollut suomalaisten maastamuuttajien suosituin kohdemaa. Vaikka Ruotsi houkuttelikin monia suomalaisia, myös paluumuutto oli voimakasta ja kasvoi ajan myötä. Vuonna 1968 Ruotsiin muuttaneista puolet oli palannut Suomeen vuoteen 1989 mennessä. Vastaavasti vuonna 1980 muuttaneista puolet palasi jo neljän vuoden sisällä (Korkiasaari & Tarkiainen 2000). Kaikkiaan vuosina 1945–2004 Suomesta Ruotsiin tilastoitiin noin 558 000 muuttajaa ja Ruotsista Suomeen noin 308 000. Suomen muuttotappio on siten ollut 250 000 henkeä.

1980-luvun alusta lähtien maastamuuton suuret luvut jäivät historiaan ja Suomeen alkoi tulla enemmän siirtolaisia kuin heitä lähti maasta. Huomattavaa maahanmuuttoa tapahtui 1990-luvulla, jolloin inkerinsuomalaiset saivat paluumuuttajastatuksen muuttaessaan Suomeen. Maahanmuuttajien määrää on hieman kasvattanut pakolaisten vastaanottaminen. Eri puolille maata on perustettu vastaanottokeskuksia, joihin Suomeen saapuneet turvapaikanhakijat sijoitetaan. Suomi vastaanottaa myös kiintiöpakolaisia ja heidän vuotuinen kiintiönsä on tällä hetkellä 750 henkeä. Suurimmat pakolaisryhmät viimeisen viidentoista vuoden aikana ovat olleet somalit, irakilaiset, bosniahertsegovinalaiset ja entisen Jugoslavian alueelta saapuneet, iranilaiset ja afganistanilaiset.

Maahanmuuttajien eli ulkomaan kansalaisten määrä Suomessa oli 121 739 henkeä vuonna 2006, mikä vastaa 2,3 prosenttia kokonaisväestöstä. Suurimmat ulkomaalaisryhmät mainittuna vuonna olivat Venäjän kansalaiset (25 326 henkeä), virolaiset (17 599), ruotsalaiset (8 265) ja somalit (4 623). Pitkällä aikavälillä eli vuosina 1996–2006 maahanmuuttajien määrä on kasvanut Suomessa ja joillakin alueilla reilusti yli kaksinkertaistunut. Voimakkain suhteellinen kasvu on ollut Kainuussa, mihin saattaa vaikuttaa Vuolijoella sijaitseva pakolaisten vastaanottokeskus. Määrällinen kasvu on ollut kuitenkin suhteessa suurinta eteläisessä Suomessa. Esimerkiksi Uudellamaalla ulkomaan kansalaisten määrä kasvoi 23 701 henkilöllä vuosina 1996–2006, ja vuonna 2006 siellä asui 60 191 ulkomaan kansalaista. (Tilastokeskus 2007a.)

Muuttovirrat Suomen ja sen naapurimaiden Ruotsin, Venäjän ja Viron välillä ovat suuret verrattuna muihin maihin suuntautuviin virtoihin. Nettomuutto eli maahan- ja maastamuuton erotus vuoden 2006 tietojen osalta oli suurinta Viron muuttovirtojen kohdalla (2 074 henkilöä), työikäisiä muuttajista oli 83 prosenttia. Seuraavana tulivat Venäjä (2 028 henkeä), Thaimaa (607 henkeä), Turkki (455 henkeä) ja Kiina (425 henkeä). Vuosien 1993 ja 2006 välillä muuttoliike Ruotsin kanssa oli melko tasaista eli lähes yhtä monta ihmistä lähti Suomesta Ruotsiin kuin sieltä tuli Suomeen; luonnollisesti eroja on vuosikohtaisesti (Taulukko 1). Suomen kannalta

muuttotaseeltaan positiivisia virtoja tulee Virosta ja erityisesti Venäjältä, josta Suomeen muutti vuosina 1993–2006 lähes kymmenkertainen määrä ihmisiä verrattuna Suomesta Venäjälle lähteneiden määrään. Viron kohdalla Suomesta sinne suuntautunut muutto oli noin neljännes siitä määrästä, mitä Virosta tuli muuttajia maahamme neljäntoista vuoden aikana.

Taulukko 1. Muuttovirrat Suomen ja naapurimaiden kanssa vuosina 1993–2006 tulo- ja lähtömaan mukaan (Aineisto: Tilastokeskus).

	Ruotsi			Viro			Venäjä		
vuosi	maahan-muutto	maasta-muutto	netto-muutto	maahan-muutto	maasta-muutto	netto-muutto	maahan-muutto	maasta-muutto	netto-muutto
1993	2 857	2 772	85	2 648	226	2 422	1 735	140	1 595
1994	2 856	3 183	-327	1 739	297	1 442	1 681	217	1 464
1995	3 206	3 071	135	1 263	363	900	1 844	189	1 655
1996	3 532	3 017	515	875	367	508	2 001	190	1 811
1997	3 274	3 141	133	800	256	544	2 386	177	2 209
1998	3 518	3 336	182	886	282	604	2 469	135	2 334
1999	3 229	3 695	-466	784	264	520	2 204	182	2 022
2000	3 232	3 813	-581	846	503	343	2 592	491	2 101
2001	3 467	3 656	-189	1 283	268	1 015	2 600	210	2 390
2002	3 255	3 591	-336	1 378	361	1 017	2 124	288	1 836
2003	3 438	3 428	10	1 292	311	981	1 730	295	1 435
2004	3 570	3 074	496	1 854	854	1 000	2 007	346	1 661
2005	3 950	3 301	649	2 063	545	1 518	2 145	232	1 913
2006	3 448	3 071	377	2 734	660	2 074	2 229	201	2 028
1993–2006	**46 832**	**46 149**	**683**	**20 445**	**5 557**	**14 888**	**29 747**	**3 293**	**26 454**

Venäjältä ja Virosta muuttaneiden joukossa on venäläisten ja virolaisten lisäksi inkerinsuomalaisia paluumuuttajia. Vuonna 2005 Suomeen muutti entisen Neuvostoliiton alueelta yhteensä 687 paluumuuttajaa, joista työikäisten osuus oli lähes kaksi kolmasosaa. Ulkomaalaislain mukaan inkerinsuomalaisten paluumuuttajien on oleskeluluvan saadakseen esitettävä todistus riittävästä suomen tai ruotsin kielen taidosta. Kyseistä tarkoitusta varten on kehitetty kielitutkinto, johon vuonna 2005 osallistui yhteensä 675 inkerinsuomalaista. Heistä lähes 72 prosenttia saavutti vähintään vaadittavan kielitaitotason. (Työministeriö 2005.)

Suomi alkoi 2000-luvulla kiinnostaa virolaista työvoimaa. Syynä ovat kielellinen ja maantieteellinen läheisyys sekä hyvät liikenneyhteydet. Virolaisten nuorten piirissä on ollut tavallista käydä lyhytaikaisissa töissä Suomessa. Paljon puhuttujen virolaisten marjanpoimijoiden määrä on EU:n laajentumisen jälkeen ollut kuitenkin selvässä laskussa. Suurin osa maa- ja puutarhatalouden kausityöntekijöistä tulee nykyisin Venäjän rajan takaisilta alueilta (Valtioneuvosto 2006: 14, 18) ja esimerkiksi Kuusamossa on viime vuosina ollut runsaasti myös kaukaisemmista maista, kuten Thaimaasta tulleita marjanpoimijoita. Lääkäreiden muutto Virosta Suomeen on sen sijaan viime vuosina kasvanut, sillä heidän määränsä on kaksinkertaistunut Suomessa vuodesta 2000

vuoteen 2005 mennessä. Virolaisten lääkäreiden määrän lisääntymiseen vaikuttaa erityisesti Viron EU-jäsenyys, joka helpottaa lääkäreiden ammatinharjoittamisoikeuden saamista. Heidän ei tarvitse enää suorittaa Suomessa erillisiä tenttejä, vaan Terveydenhuollon oikeusturvakeskus myöntää ammatinharjoittamisoikeuden heille hakemuksesta. Myös venäläisten lääkäreiden määrä on lähes kaksinkertaistunut viiden vuoden sisällä. Usein heidän muuttonsa taustalla on maiden välinen huomattava elintasoero, koska kotimaassaan terveydenhuoltohenkilöstön palkat ovat kansainvälisesti vertailtuna hyvin matalat (Helsingin Sanomat 2006).

Malakhan (2002, 2003) mukaan korkeasti koulutettujen osaajien osuus venäläisten maastamuuttajien joukossa on 2,3–3,6 kertaa korkeampi kuin heidän osuutensa koko Venäjän väestössä. 1990-luvun alussa alueet, jotka menettivät eniten osaajiaan, olivat Moskova ja Pietari. Noin puolet Moskovasta lähtöisin olevista maastamuuttajista ja yli 40 % Pietarin maastamuuttajista oli korkeasti koulutettuja, kun taas muilta Venäjän alueilta lähtöisin olevista maastamuuttajista korkeasti koulutettuja oli vain 5–12 %. Maat, joihin vuosina 1999–2002 muutti eniten venäläisiä, olivat Saksa, Israel ja Yhdysvallat. Noin 90 % kaikista 1990-luvun maastamuuttajista koostui kolmesta etnisestä ryhmästä eli saksalaisista, juutalaisista ja venäläisistä.

Venäläisen maastamuuttavan työvoiman koulutustaustan tarkastelu osoittaa, että vuonna 2001 kolmasosa muuttajista oli korkeasti koulutettuja eli yliopistoissa ja muissa korkeakouluissa tutkintoja suorittaneita, ja lähes puolella oli erityisammattitaitoja. Yhteensä 82 prosenttia venäläisistä muuttajista oli suorittanut korkeakoulu- tai ammattikorkeakoulututkintoja. Maat, jotka saivat osaavinta työvoimaa, olivat Yhdysvallat, jossa 66,7 prosentilla venäläisistä työmuuttajista oli yliopistotutkintotodistus, Liberia (62,5 %) ja Alankomaat (61,5 %) (Kamenskiy 2002: 89).

Analyysi venäläisen maastamuuttavan työvoiman rakenteesta heidän työkokemuksensa kannalta paljastaa odottamattoman tuloksen: lähes puolella Venäjältä lähtöisin olevalla maastamuuttajalla on vähemmän kuin vuosi työkokemusta. Tämä johtuu siitä, että kohdemaat suosivat nuorta ja kokematonta väkeä, jota voi kouluttaa ja sopeuttaa työelämään. Näitä työntekijöitä löytyy usein avustavista ja raskaista työtehtävistä. Tällaisen työvoiman kysyntä on erittäin korkeaa esimerkiksi Etelä-Koreassa, Norjassa ja Saksassa. Katsaus venäläisten maastamuuttavan työvoiman (45 800 henkilöä) ammattirakenteeseen vuonna 2001 osoittaa, että merellisiä ammatteja edustavia oli 24 %, insinöörejä 18 % ja taiteilijoita (pääosin muusikoita, laulajia ja tanssijoita) 9 % (Kamenskiy 2002: 89).

Suomessa asuvien ulkomaiden kansalaisten joukossa on keskimäärin suhteessa enemmän 20–44-vuotiaita kuin Suomen kansalaisissa (Kuva 11). Tästä vanhempien ja erityisesti eläkeläisten osuus on heidän keskuudessaan huomattavasti pienempi kuin suomalaisilla. Ruotsin kansalaisten ikärakenne muistuttaa muista naapurimaiden kansalaisista eniten juuri suomalaisia eli vanhemman väestön osuudet ovat heillä nuorempia suuremmat. Yhtenä seikkana tähän vaikuttaa se, että ne suomalaiset, jotka suurina joukkoina muuttivat Ruotsiin 1960- ja 1970-lukujen taitteessa, ovat nyt eläköitymässä ja usein palaamassa takaisin Suomeen. Viron, entisen Neuvostoliiton ja Venäjän kansalaisten ikärakenne on hyvin lähellä ulkomaalaisten keskimääräistä ikärakennetta, mutta yli 45-vuotiaiden suhteellinen osuus on heillä suurempi ja erityisesti 25–39-vuotiaiden osuus pienempi kuin ulkomaan kansalaisilla keskimäärin.

Ulkomaiden kansalaiset asettuvat enimmäkseen kaupunkeihin: 85 prosenttia heistä asui kaupunkimaisissa kunnissa vuonna 2006 (Tilastokeskus 2007a). Enemmistö heistä on keskittynyt eteläisen ja läntisen Suomen rannikolle ja niiden lisäksi itäosiin Venäjän rajan tuntumaan (Kuva 12). Pääkaupunkiseutu ja Turku vetävät maan sisäisessä muuttoliikkeessä paljon eri maalaisia

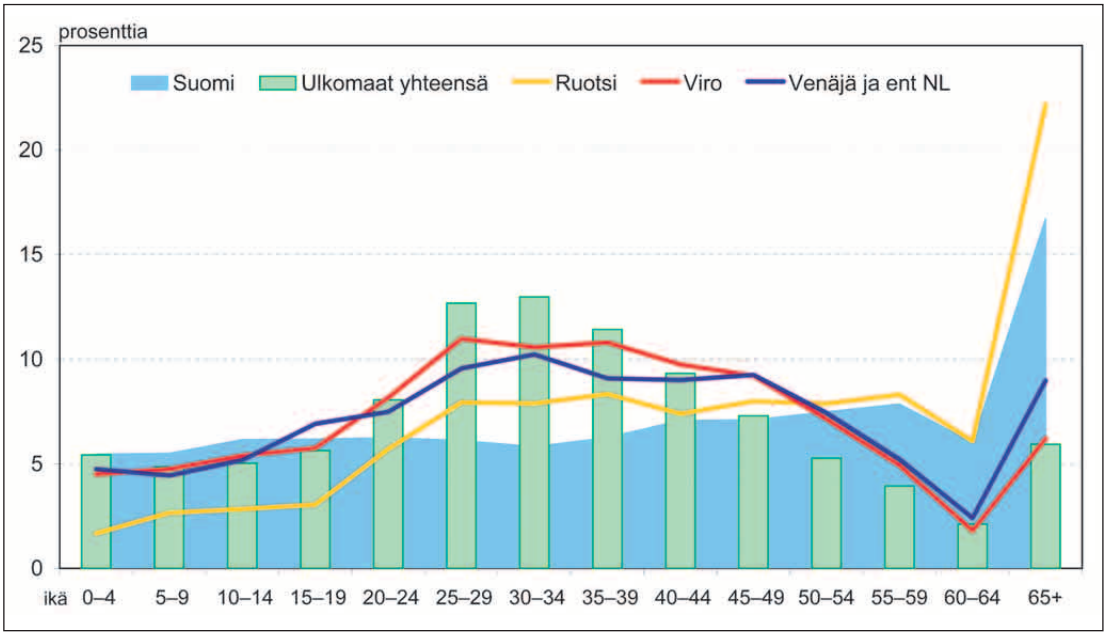

Kuva 11. Suomessa asuvien väestöryhmien ikärakenne kansalaisuuden mukaan vuonna 2006 (Aineisto: Tilastokeskus).

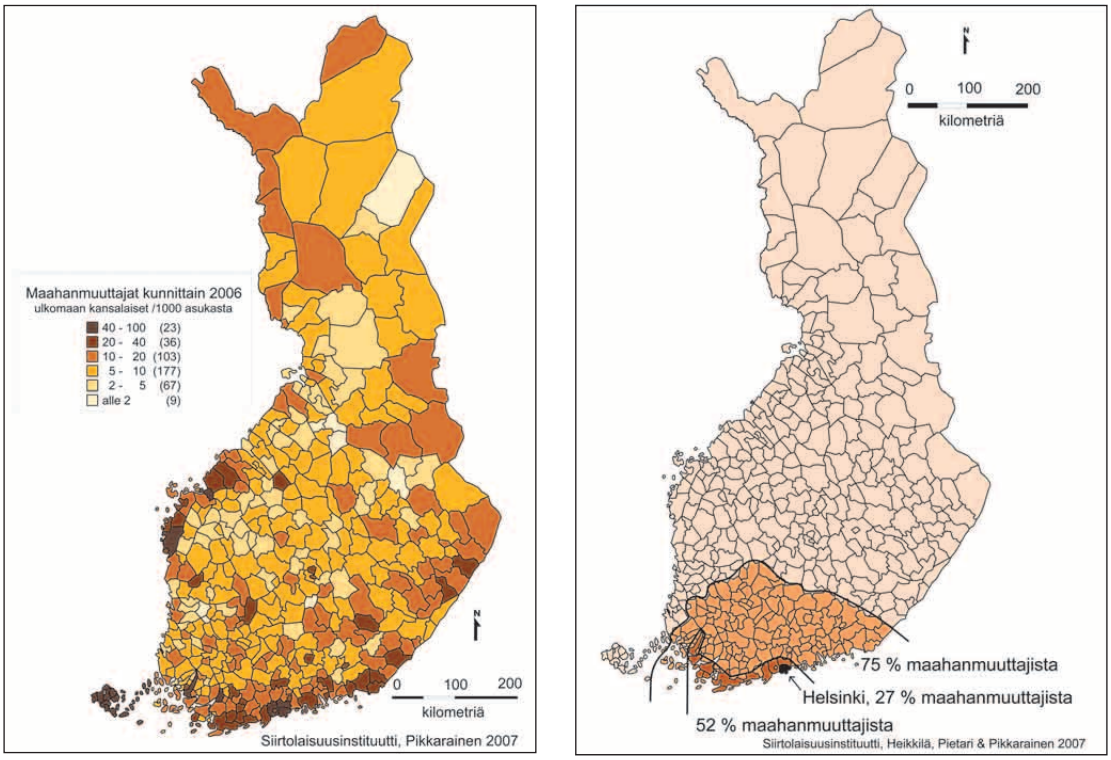

Kuva 12. Maahanmuuttajien alueellinen sijoittuminen kunnittain vuonna 2006 (vas.) ja heidän keskittymisensä Etelä-Suomeen vuonna 2005 (oik.) (Aineisto: Tilastokeskus).

maahanmuuttajia siinä toivossa, että he olisivat lähempänä maanmiehiään (ks. Kokko 2002; Heikkilä & Järvinen 2003). Ahvenanmaalla suurin osa ulkomaan kansalaisista on ruotsalaisia ja sama pätee myös Pohjanmaan rannikolla. Sisämaasta erottuvat tietyt aluekeskukset ja lisäksi Vuolijoen ympäristö vastaanottokeskuksensa vuoksi. Valtioiden rajat ylittävät avioliitot sekä Suomen ja Venäjän välinen lyhyt etäisyys saavat aikaan voimakasta muuttoliikettä Itä-Suomeen. Pohjois-Karjalassa kaikista maahanmuuttajista 63 prosenttia on Venäjältä tai entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneita. Puolet ulkomaan kansalaisista asui Uudellamaalla vuoden 2006 lopussa. Helsingissä heitä on koko väestöstä 5,9 %, Espoossa 4,9 %, Vantaalla 4,6 % ja Turussa 4,3 %. (Tilastokeskus 2007a.)

Virta-aineiston mukaan Suomeen muutti vuonna 1993 ulkomailta yhteensä 10 376 työikäistä (15–74-vuotiasta) henkilöä. Heistä suurimman ryhmän muodostivat Suomessa syntyneet paluumuuttajat (29 %), entisessä Neuvostoliitossa syntyneet (20 %) sekä entisessä Jugoslaviassa syntyneet (12 %). Muita suuria ryhmiä olivat Virossa (9 %), Somaliassa (4 %), Irakissa, Ruotsissa, Kiinassa, Vietnamissa ja Yhdysvalloissa syntyneet muuttajat. Muuttajien määrä kasvoi 1990-luvun aikana, ja vuonna 2002 vastaava luku, eli ulkomailta Suomeen muuttaneet työikäiset, oli noussut 12 487 henkilöön. Tuonakin vuonna suurin muuttajaryhmä olivat Suomessa syntyneet (39 %). Seuraavina tulivat edelleen entisessä Neuvostoliitossa (15 %) sekä Virossa (6 %) ja Ruotsissa (4 %) syntyneet. Muita suuria ryhmiä olivat syntyperältään kiinalaiset, britit, saksalaiset, irakilaiset, turkkilaiset ja thaimaalaiset.

Maahanmuuttajien alueellisessa sijoittumisessa on tutkimusaineiston mukaan huomattavia eroja maakuntien välillä niin 1990-luvun alun lamavuosina kuin nousukauden vuosina 2000-luvun alkupuolella (Kuva 13). Yhteinen piirre näille ajankohdille on se, että Uudenmaan vetovoima on voimakkain: lähes puolet ulkomailta Suomeen tarkasteluvuosina muuttaneista maahanmuuttajista on päätynyt kyseiseen maakuntaan. Seuraavaksi tärkeimmän roolin ottavat Etelä-Suomen kasvualueet Varsinais-Suomi ja Pirkanmaa. Kolmen kärkimaakunnan yhteisosuus maahanmuutosta on noin 60 prosenttia tarkasteluajanjaksosta riippumatta, joten keskittyminen Etelä-Suomen maakuntiin on voimakasta. Nämä kolme maakuntaa kasvukeskuksineen (Helsinki, Turku ja Tampere) muodostavat kolmioalueen, jonne myös maan sisäinen muuttoliike on suuntautunut. Suurten keskusten vetovoima näkyy siis myös virta-aineistossa. Muistettava on, että maastamme löytyy niitäkin maakuntia, joihin kokonaismaahanmuutosta suuntautuu vain 1–2 prosentin verran ja jopa alle sen, kuten Keski-Pohjanmaalle (0,5 prosenttia) vuonna 2002. Varsin yllättävää on havaita, että maahanmuuttajien muuttokäyttäytymisessä ei ole tapahtunut suuria muutoksia viimeisten kymmenen vuoden aikana. Hajontaa alueellisessa sijoittumisessa tapahtuu etupäässä pakolaisten kohdalla, sillä heitä on sijoitettu eri puolille maata.

Maahanmuuttajien alueellista keskittymistä kuvaa edelleen se, että 53 prosenttia Uudellemaalle vuonna 2002 ulkomailta muuttaneista maahanmuuttajista on valinnut muuttokohteekseen Helsingin ja kun lukuun huomioidaan pääkaupungin lisäksi sen työssäkäyntialue, osuus on lähes sata prosenttia vuonna 2002. Työssäkäyntialueeseen kuuluvat ne kunnat, joiden työvoimasta vähintään 10 prosenttia käy työssä työssäkäyntialueen keskuksessa. Maahanmuuttajista vastaavasti Turun on valinnut kohteekseen 59 prosenttia sekä Turun ja sen työssäkäyntialueen 77 prosenttia Varsinais-Suomen maakuntaan kyseisenä vuonna ulkomailta muuttaneista. Pirkanmaalla Tampereelle suuntautui 69 prosenttia maahanmuuttajien muutoista ja maakunnan pääkeskukseen sekä sen työssäkäyntialueelle yhteensä 90 prosenttia. Oulun merkitys Pohjois-Pohjanmaalla korostuu niin ikään, sillä 60 prosenttia muutoista kohdistui sinne. Oulun ja sen työssäkäyntialueen osuus maakuntaan muuttaneista oli vastaavasti 73 prosenttia kyseisenä vuonna.

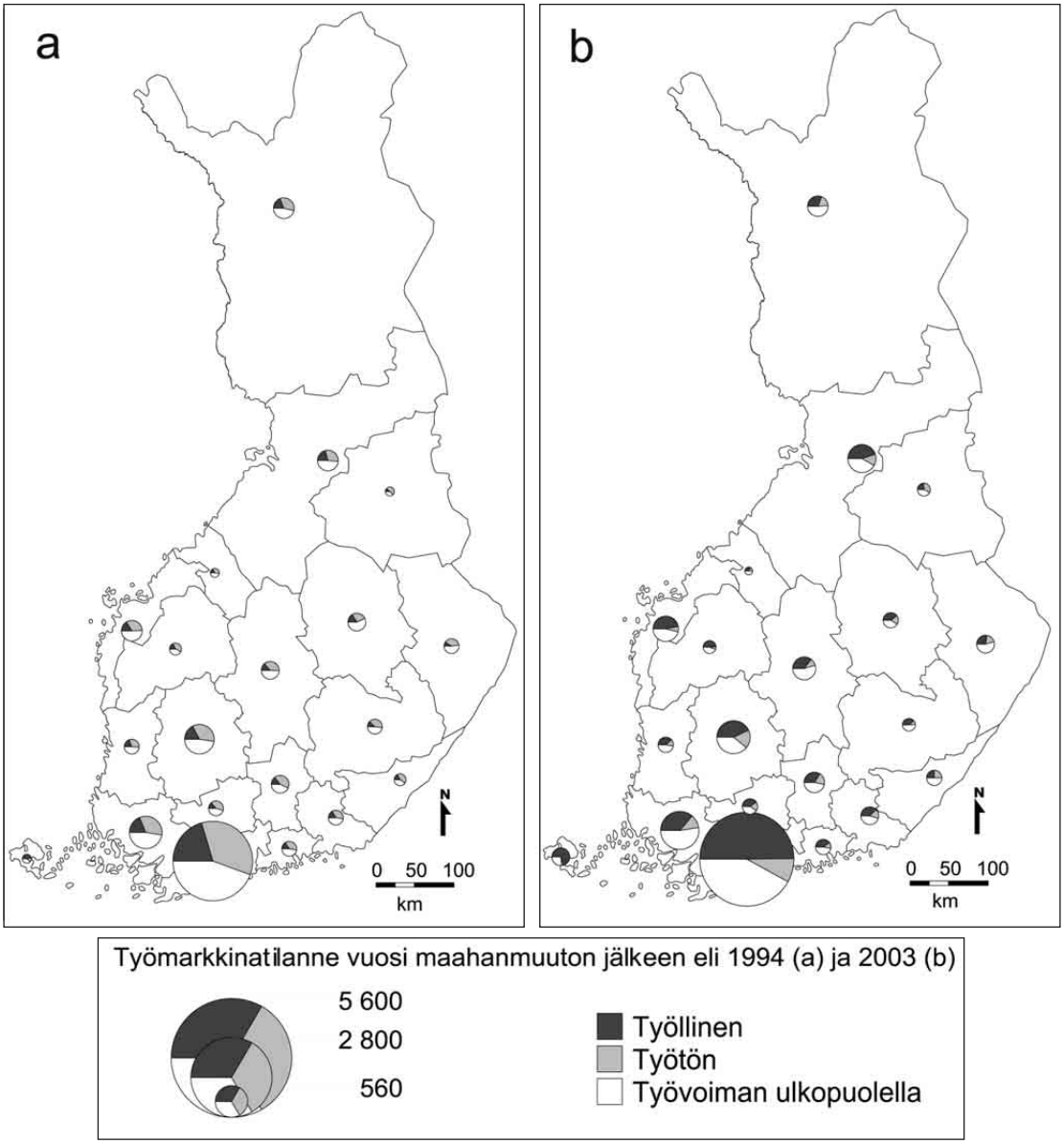

Kuva 13. Maahanmuuttajien alueellinen sijoittuminen muuttovuosina 1993 ja 2002 sekä heidän pääasiallinen toimintansa vuosi maahanmuuton jälkeen vuosina 1994 ja 2003, maakunnittain (henkilöä) (Aineisto: Tilastokeskus).

Suuret keskukset houkuttelevat erityisesti korkeasti koulutettuja. Vuoden 1993 maahanmuuttajista vähintään alemman korkea-asteen koulutuksen saaneista työikäisistä 44 % muutti suoraan Helsingin työssäkäyntialueelle ja kaksi kolmasosaa muutti Helsingin, Turun, Tampereen ja Oulun työssäkäyntialueelle. Vuoden 2002 muuttajien kohdalla vastaava osuus oli Helsingin osalta 45 % ja mainittujen työssäkäyntialueiden osalta 69 %. Pääkaupunkiseudulta löytyvät suurimmat korkeakoulut, mikä vaikuttaa korkeaan koulutustasoon. Se taas edelleen tarkoittaa kilpailua toimihenkilö-, asiantuntija- ja johtotason työpaikoista: vaikka Helsingissä on monipuoliset

ja suhteellisen runsaat työmarkkinat, on siellä myös kireämpi kilpailu hyvistä työpaikoista (Haapakorpi 2004: 23).

Maahanmuuttajien muuttokohteen valinta on luonnollinen, sillä kaupunkialueet tarjoavat heille paremmat työllistymismahdollisuudet sekä lapsille koulutusmahdollisuudet, ja lisäksi heidän muodostamansa yhteisöt toimivat helpommin suuremmissa alueellisissa kokonaisuuksissa. Pehkosen (2006: 75) tutkimuksen mukaan kasvukeskusten valtaväestö on tottunut maahanmuuttajiin, joten nämä eivät herätä niin paljon uteliaisuutta kuin pienillä paikkakunnilla. Maahanmuuttajien työllistymiseen suhtaudutaan myönteisesti, jos paikkakunnalla ei ole korkeaa työttömyyttä.

Alueen sijainnilla on vaikutusta muuttaneiden henkilöiden maantieteelliseen sijoittumiseen Suomessa (Kuva 14). Idästä eli Venäjältä muuttaneet ovat asettuneet asumaan Uudenmaan ja Varsinais-Suomen maakuntien lisäksi pääosin itäiseen Suomeen, missä he muodostavat jopa

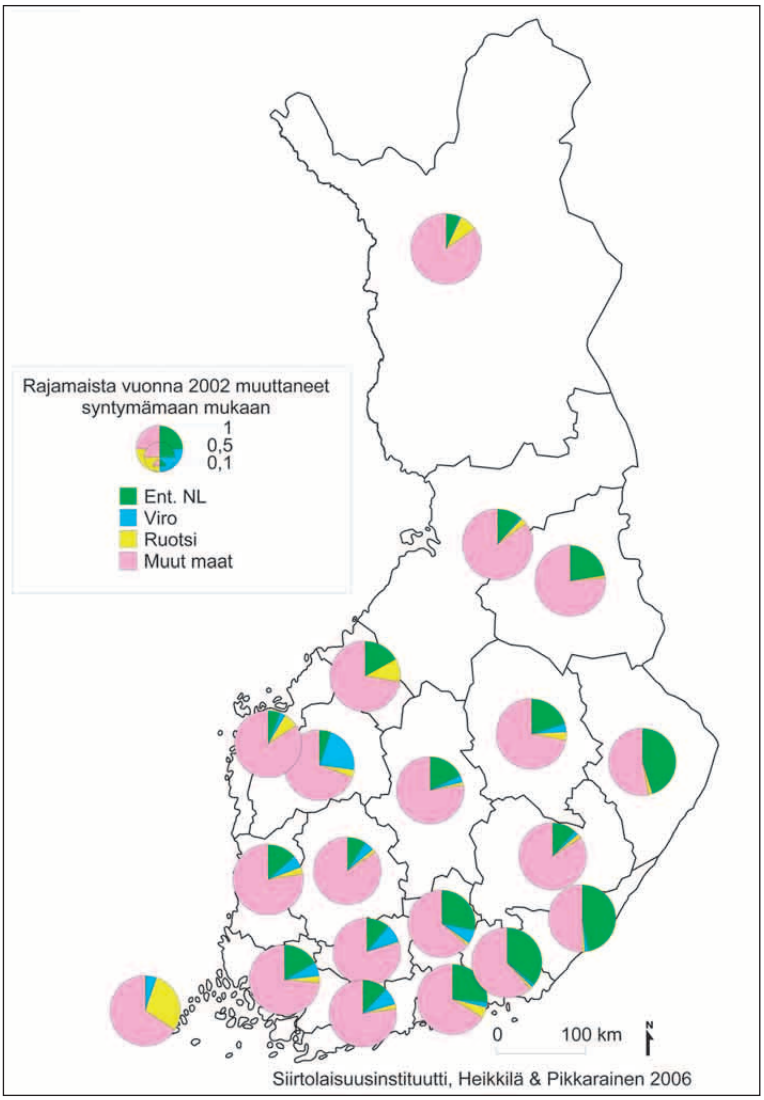

Kuva 14. Suomeen vuonna 2002 naapurimaista muuttaneiden osuudet maakunnittain syntymämaan mukaan (Aineisto: Tilastokeskus).

puolet kaikista kyseiselle alueelle vuonna 2002 ulkomailta muuttaneista. Syntyperäiset ruotsalaiset ovat muuttaneet enimmäkseen Ahvenanmaalle ja pääkaupunkiseudulle sekä Länsi-Suomen rannikon maakuntiin. Virossa syntyneiden maahanmuuttajien muuttokohteina olivat Uudenmaan ja Varsinais-Suomen lisäksi Etelä-Pohjanmaa sekä Pirkanmaa. Absoluuttisten lukujen mukaan suurin osa kaikkien naapurimaiden maahanmuuttajista asettui Uudellemaalle.

5.3. Maahanmuuttajat työmarkkinoilla

5.3.1. Maahanmuuttajien työllistyminen 1990- ja 2000-luvulla maakunnittain

Maahanmuuttajien osuus työvoimasta on lisääntynyt lähes kaikissa OECD-maissa. Koska maahanmuuttajien ikärakenne on nuorempaa kuin kohdemaan kantaväestöllä, heidän osuutensa kasvu tulee jatkumaan ja suurenemaan. Suomessa työvoimaan kuului 70 000 ulkomailla syntynyttä vuonna 2004, mikä vastaa noin 2,6 prosenttia koko työvoimasta. Esimerkiksi Tanskassa vastaava luku oli 5,9 %, Norjassa 7,1 % ja Ruotsissa 13,3 % (OECD 2006: 49–50). Maahanmuuttajien työelämään osallistumisaste on parantunut laman jälkeen viimeisen kymmenen vuoden aikana, vaikkakin kantaväestöä hitaammin. Vuonna 1996 ulkomaalaisten työttömyysaste Suomessa oli 48 %, kun vuoteen 2006 mennessä se oli laskenut jo 24 prosenttiin (Työministeriö 2006a).

Suomi muiden Pohjoismaiden kanssa poikkeaa Euroopan maista, sillä työn perässä tulevien maahanmuuttajien osuudet ovat täällä pienemmät ja pakolaisten suuremmat. Pakolaisten joukossa on osaajia, mutta heillä on asemansa vuoksi paljon muita ongelmia. He eivät ole suunnitelleet eivätkä valinneet kotimaasta lähtöään, heillä ei ole virallisia todistuksia koulutus- ja ammattitiedoistaan, he ovat epävarmoja ulkomailla vietettävän ajan pituudesta ja osa kärsii psyykkisistä ongelmista. Näiden lisäksi he kamppailevat uuden kielen oppimisen kanssa, kuten muutkin maahan muuttaneet. (OECD 2006: 52.) Tämä johtaa siihen, että työllistyminen heidän kohdallaan on erityisen hankalaa.

Maahanmuuttajat tarvitsevat erityistä tukea päästäkseen kiinni Suomen työelämään. Heidän tiensä työllistymiseen kulkee monia reittejä ja on tärkeää, että pian maahanmuuton jälkeen heille kerrotaan, mistä he voivat hakea apua ja neuvoja. Heillä ei välttämättä ole kokemusta etsiä työnhakuapua yhteiskunnalliselta taholta, koska työ on aikaisemmin saattanut löytyä sosiaalisten verkostojen ja perhesiteiden avulla. Sosiaalinen ympäristö vaikuttaa verkostojen muotoutumiseen. Mikäli maahanmuuttajat asuvat muiden ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kanssa tietyillä asuinalueilla, on verkostoja kantaväestön kanssa vaikeampi muodostaa. Yhteyksiä suomalaisiin ei synny luontevasti naapuruussuhteiden kautta, joten verkostot eivät pääse kasvamaan. Pehkosen (2006: 53–54) haastattelututkimuksessa kolmannes maahanmuuttajista sai ensitiedon avoimista työpaikoista työvoimaviranomaisilta, viidennes suoraan työnantajilta ja joka seitsemäs tuttavien avulla. Tutkimuksessa todetaan, että suhteiden merkitys on suuri, sillä haastatelluista maahanmuuttajista 57 prosenttia oli työllistynyt eripituisiin työtehtäviin suomalaisten ja maahanmuuttajaystävien ja -tuttavien avulla. He uskoivat, että sosiaalisten suhteiden merkitys työpaikan saamisessa on suuri erityisesti ensimmäisen työn löytämisessä.

Maahanmuuttajamiehet ja -naiset eivät ole työmarkkinoilla samanlaisessa tilanteessa. Ulkomailla syntyneiden naisten työllistyminen on erittäin vaikeaa, Suomessa vielä muita OECD-maita hankalampaa: heidän työttömyysasteensa vuonna 2004 oli 25,3 %, luku ylsi korkeammalle ainoastaan Slovakiassa (30,5 %) ja Puolassa (29,3 %) (OECD 2006: 62). Käyttämämme Tilastokeskuksen virta-aineisto näyttää työikäisten maahanmuuttajamiesten ja -naisten yleisen tilanteen työ-

markkinoilla ja erityisesti selkeät erot sukupuolten työllistymisessä. Diagrammeista on havaittavissa myös 1990-luvun alun laman vaikutus; tuolloin yleinen työllisyysaste oli alhainen ja erityisesti maahanmuuttajaväestöllä oli ongelmia työpaikan löytämisessä. Vuonna 1993 Suomeen muuttaneista työikäisistä ainoastaan 13 prosenttia oli saanut työtä muuttovuotensa lopussa (Kuva 15). Asuttuaan Suomessa vuoden työllisten osuus oli noussut hieman, mutta vain 18 prosenttiin. Työllisyystilanne oli selvästi parempi 2000-luvulla muuttaneiden kohdalla: vuonna 2002 Suomeen ulkomailta muuttaneista työtä muuttovuotensa lopussa oli saanut kolmannes ja seuraavana vuonna osuus kasvoi 44 prosenttiin. Sukupuolittaiset erot työmarkkinoilla ovat selkeät: naisia työllistyy miehiä vähemmän ja heistä suurempi osa kuuluu joukkoon ”muut”, joka pitää sisällään muun muassa kotiäidit. Maahanmuuttajien työmarkkinatilanne työhistoriasta huolimatta on hyvin samanlainen kuin niillä nuorilla suomalaisilla, jotka etsivät ensimmäistä työpaikkaansa, sillä molemmat ryhmät kokevat työttömyyttä ja pääsevät erilaisiin pätkätöihin. He eivät kykene etukäteen arvioimaan työstä saatavia tuloja kuin korkeintaan muutamaksi kuukaudeksi eteenpäin.

Työllisten osuuden kasvaessa työttömien osuus vähenee hiukan, paitsi vuonna 1994, jolloin työttömien miesten osuus nousi 33 prosentista 40 prosenttiin. Naisten kohdalla muutos positiiviseen suuntaan oli hyvin pieni. 2000-luvulla tilanne on toisenlainen, sillä työttömien määrät laskivat niin naisten kuin miestenkin joukossa, kun maahanmuutosta oli kulunut vuosi. Maahanmuuttajien tilanne työmarkkinoilla paranee Suomessa asumisen myötä, sillä heidän kielitaitonsa kehittyy, työmarkkinatietous lisääntyy ja kotoutuminen uuteen yhteiskuntaan eri toimenpiteiden kautta helpottuu. Suomen kielen oppimisen tärkeyttä painottavat myös työnantajat (Sjöblom-Immala 2006). Heillä, jotka ovat maassaolonsa alkuvaiheessa olleet työttömiä tai työvoiman ulkopuolella muina kuin opiskelijoina tai eläkeläisinä, on riski olla työttöminä tai työvoiman ulkopuolella edelleenkin useamman vuoden maassaolon jälkeen (Forsander 2002: 129).

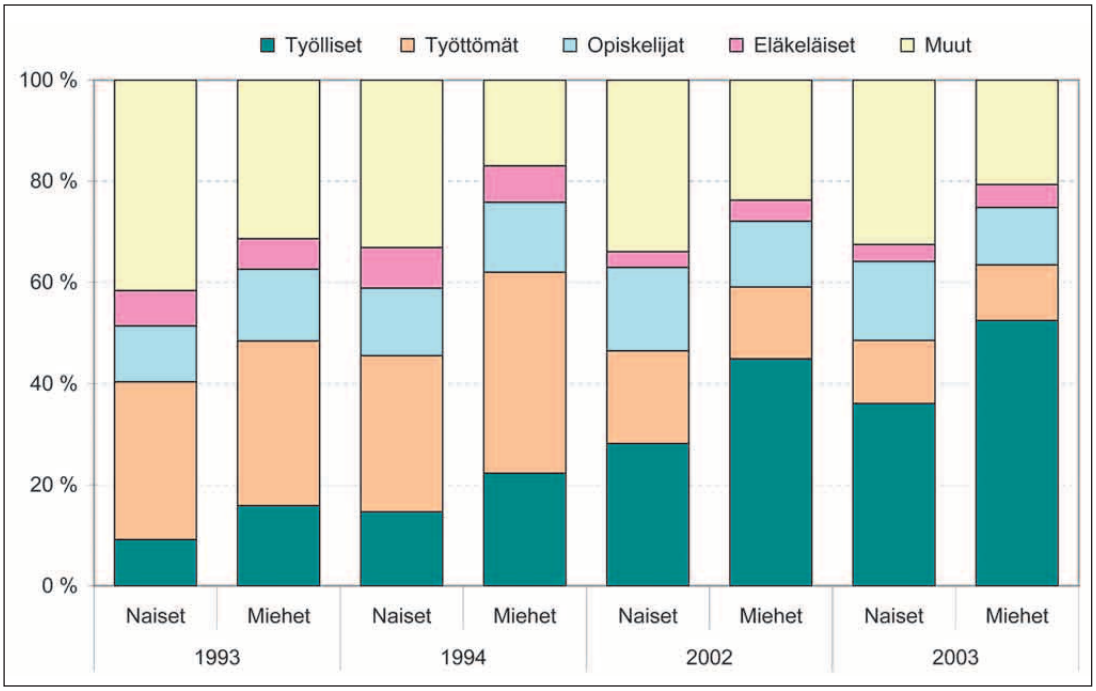

Kuva 15. Ulkomailta Suomeen muuttaneiden henkilöiden pääasiallinen toiminta muuttovuotensa lopussa (1993, 2002) sekä vuosi muuton jälkeen (1994, 2003) (Aineisto: Tilastokeskus).

Opiskelijoiden määrä vaihtelee naisilla ja miehillä eri tavoin. Naisopiskelijoiden osuus kasvoi vuodesta 1993 vuoteen 1994, kun taas miesten joukossa opiskelijoiden määrä pysyi lähes samana. Kun lamavuosien aikana työpaikkoja oli heikosti saatavilla, monet maahanmuuttajista, samoin kuin kantaväestöstä, hyödynsivät yhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia työttömyyden välttämiseen esimerkiksi aloittamalla opiskelun. 1990-luvun laman aikaan työharjoittelumahdollisuutta tarjottiin enemmän kuin taloudellisesti hyvinä aikoina. Siihen kannustettiin erityisesti pitkäaikaistyöttömiä maahanmuuttajia, jotta he saisivat katkaistua jatkuvan työttömyytensä ja löytäisivät muita, työtä korvaavia, väyliä yhteiskunnalliseen integroitumiseen (Forsander 2002: 138). Maahanmuuttajien keskuudessa opiskelijoiden määrä väheni hiukan vuodesta 2002 vuoteen 2003. Naisopiskelijoiden lukumäärä oli huomattavasti suurempi vuosina 2002–2003 kuin vuosina 1993–1994, mutta miesten kohdalla ero ei ollut niin selkeä näitä vuosipareja verrattaessa. Yleensä opiskelijoiden osuus on suhteellisen pieni, kun työmarkkinatilanne on hyvä (esim. Forsander 2002: 138).

Maahanmuuttajien työllistymisongelmat ovat nähtävissä eri maakunnissa (Kuva 16). Vuonna 1993 ulkomailta Suomeen muuttaneilla työllistyminen oli vaikeaa kaikissa maakunnissa. Ahvenanmaan tilanne oli poikkeava, koska siellä maahanmuuttajista työllistyi lähes 40 prosenttia, kun muissa maakunnissa jäätiin reilusti alle 20 prosentin. Suurin osa Ahvenanmaalla ulkomailta muuttaneista oli ruotsalaisia ja heille ruotsinkieliseen maakuntaan integroituminen on ollut varmasti helpompaa tutun kielen vuoksi. Työttömien osuus oli erityisen suuri Satakunnassa (46 %), Päijät-Hämeessä (41 %) ja Etelä-Savossa (41 %). Opiskelijoita asettui suhteessa eniten Pohjanmaalle (26 %), Keski-Pohjanmaalle (25 %) ja Etelä-Pohjanmaalle (24 %).

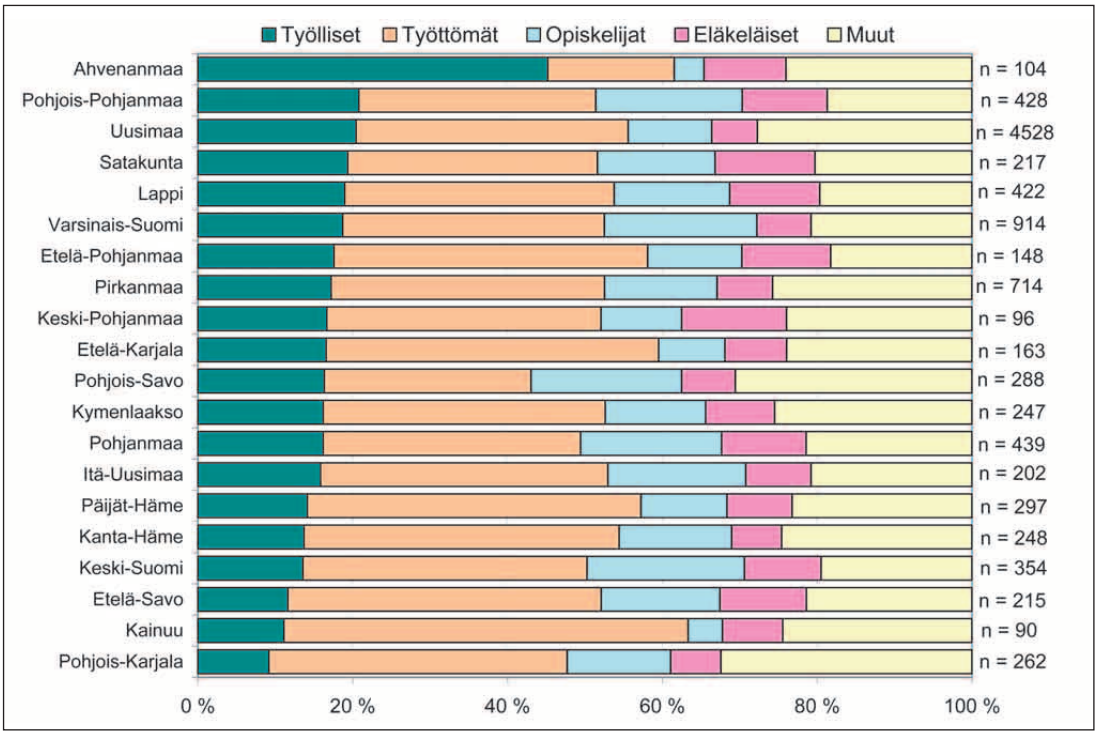

Kuva 16. Ulkomailta Suomeen vuonna 1993 muuttaneiden henkilöiden pääasiallinen toiminta maahanmuuttovuotensa lopussa muuttomaakunnan mukaan (Aineisto: Tilastokeskus).

Keskimääräinen työllistymisaste vuonna 2002 ulkomailta Suomeen muuttaneilla maahanmuuttajilla oli koko maassa 35 %, mutta Suomen maakunnista lähes kahdella kolmasosalla osuus oli tätäkin alhaisempi (Kuva 17). Paras tilanne oli jälleen Ahvenanmaalla, missä kaksi kolmannesta vuonna 2002 sinne muuttaneesta maahanmuuttajasta oli löytänyt työpaikan. Yllättävää on, että Uudellamaalla, missä suurin osa työpaikoista sijaitsee, vain 42 % maahanmuuttajista sai muuttovuotenaan työtä. Maakunnista Kainuun tilanne oli vuoden 1993 tavoin jälleen synkin, koska siellä vain 15 % onnistui löytämään työpaikan. Merkittävä huomio on se, että maan kaikissa osissa suuri osa maahanmuuttajista on työttömänä tai työvoiman ulkopuolella työvoimareservinä. Osuudet olivat huomattavan suuria 1990-luvun lamavuosina, mutta tilanne ei ole vieläkään korjaantunut kantaväestön tasolle.

Kun takana on vuosi uudella asuinpaikkakunnalla, työllisten osuus pääasiallisessa toiminnassa kasvaa. Maakuntakartoista voidaan huomata, että matalat työllistymisosuudet löytyivät vuonna 1994 maan itä- ja keskiosista, mutta vuonna 2003 työllistymisongelmat olivat keskittyneet itärajan tuntumaan sekä Lappiin (Kuva 18). Erilainen työllisyystilanne 1990- ja 2000-luvuilla erottuu, kun katsoo tarkemmin luokitteluvälejä. Vuonna 1994 työllisyysprosentti oli 9–45 % ja vuonna 2003 se oli 24–71 %. Työllisyystilanne siis parani maahanmuuttajilla melkoisesti näiden kahden tarkasteluajan välillä, mikä on tullut esille jo aikaisemminkin. Luokittelu perustuu koko maan keskiarvoon, joka jakaa luokat keskiarvon yläpuolelle ja alapuolelle. Koska joillakin työssäkäyntialueilla absoluuttiset maahanmuuttajamäärät ovat pieniä, saattavat prosenttiluvut nousta helposti. Ahvenanmaan maakunta erottuu molempien tarkasteluvuosien tilanteissa suhteellisen korkealla maahanmuuttajien työllistymisellä.

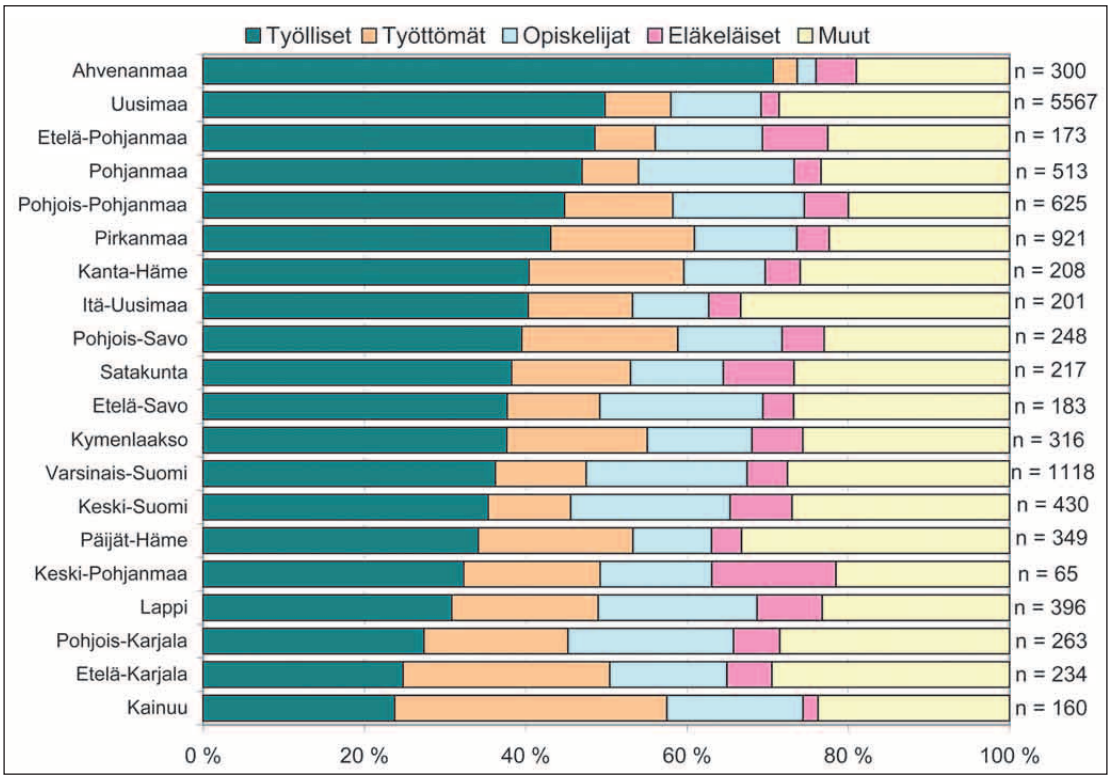

Kuva 17. Ulkomailta Suomeen vuonna 2002 muuttaneiden henkilöiden pääasiallinen toiminta maahanmuuttovuotensa lopussa muuttomaakunnan mukaan (Aineisto: Tilastokeskus).

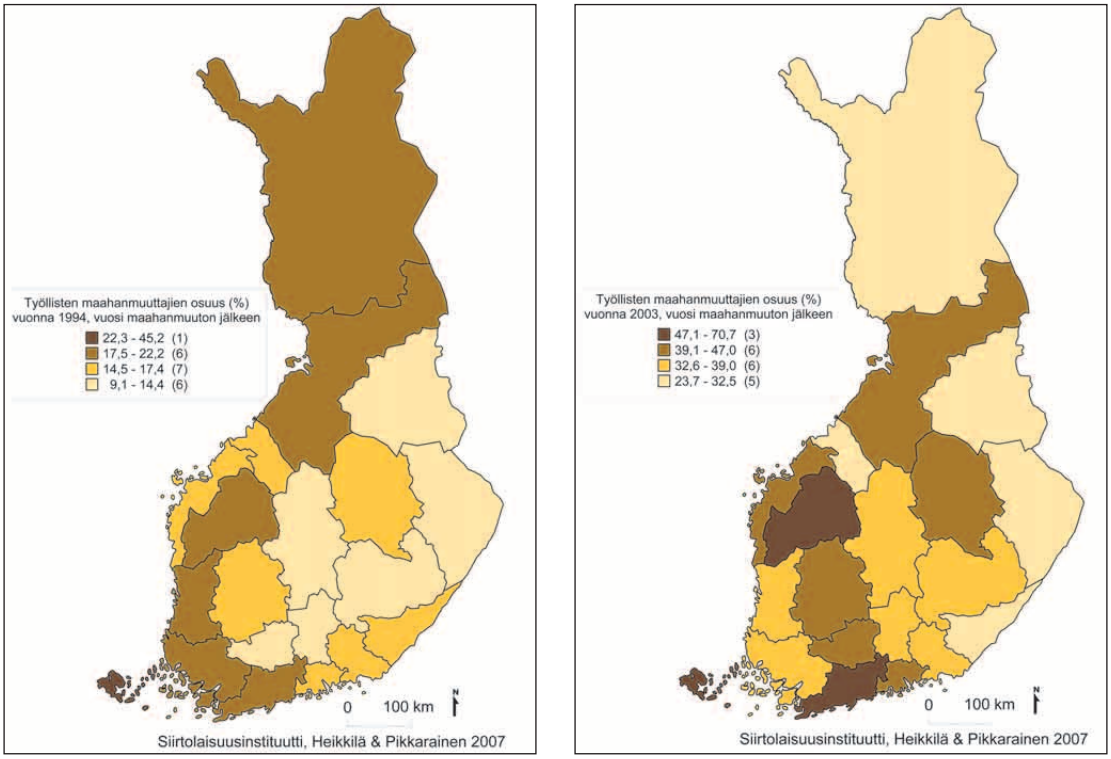

Kuva 18. Maahanmuuttajien työllistyminen vuosi muuton jälkeen vuosina 1994 ja 2003 maakunnittain (Aineisto: Tilastokeskus).

1990-luvulla työllistyminen oli suhteellisen tehokasta pääkaupunkiseudulla, länsirannikolla ja Lapin maakunnissa (Kuva 13). Vuonna 1994 työllisiä maahanmuuttajia oli eniten Ahvenanmaalla (45 %), Pohjois-Pohjanmaa ja Uusimaa seurasivat molemmat noin 20 prosentin osuudella. Sitä vastoin vähiten työssäkäyviä löytyi Pohjois-Karjalasta (9 %), Kainuusta (11 %) ja Etelä-Savosta (12 %). Vuonna 2002 ulkomailta Suomeen muuttaneiden työllistymistilanne oli vuoden maassa asumisen jälkeen kehittynyt niin, että parhaita työllistymismaakuntia vuonna 2003 olivat edelleen Ahvenanmaa (71 %), Uusimaa (50 %) sekä Etelä-Pohjanmaa (49 %). Heikointa työpaikan löytyminen oli Pohjois-Karjalassa (27 %), Etelä-Karjalassa (25 %) ja Kainuussa (24 %).

Maahanmuuttajien työllistymistä eri alueilla selittää luonnollisesti maakuntien yleinen työllisyystilanne. Ahvenanmaalla oli jopa lamavuonna 1994 alhainen työttömyysaste (4,2 %) ja vuonna 2003 siellä oli lähes täystyöllisyys, työttömyysasteen ollessa 2,6 %. Itä-Suomessa sen sijaan on ollut paikoitellen synkkää työttömyyttä; esimerkiksi Pohjois-Karjalassa työttömyysaste vuonna 1994 oli 19,7 % ja 15,1 % vuonna 2003. Näillä alueilla myös kantaväestö on joutunut painimaan työttömyysongelmien kanssa. (Tilastokeskus 2006.) Työttömyysjaksojen kestot lyhentyivät vuodesta 2001 noin 19 viikosta vuoteen 2005 noin 15 viikkoon, mutta yli vuoden työttömänä olleiden ulkomaalaisten määrä säilyi samana. Työttömien maahanmuuttajatyönhakijoiden määrä kasvoi lähes kolmanneksella (vuonna 2005 noin 28 600 työnhakijaa), joten maahanmuuttajista löytyy ns. työttömyyden kova ydin (Työministeriö 2007b: 26).

5.3.2. Eri taustaisten maahanmuuttajien työllistyminen

Työelämässä näkyy syrjiviä asenteita erityisesti työnhaussa. Joissakin tapauksissa Suomen kansalaisuutta on vaadittu ilman päteviä perusteita ja joskus työnantaja on ilmoittanut avoimen työpaikan täytetyksi, vaikka näin ei olekaan. Pikkaraisen (2005: 84) haastattelemista maahanmuuttajista kaksi kolmasosaa kokee olevansa työmarkkinoilla erilaisessa asemassa ulkomaalaistaustansa vuoksi. Maassa-asuminen ilman töitä vähentää maahanmuuttajan haluttavuutta työmarkkinoilla. Pyrkiessään työmarkkinoille pitkän työttömyyskauden jälkeen hän voi kohdata niin paljon leimaamista, että työllistymisen mahdollisuudet loittonevat. Työnhaussa on myös havaittu liiallisia kielitaitovaatimuksia ja lisäksi työmarkkinoilla on portinvartijoita, jotka asettavat kaikille työnhakijoille vaatimuksia osaamisesta, pääomista tai sosiaalisista taidoista työllistymiskynnyksen ylittämiseksi (Forsander 2002: 239–240). Suomessa on vielä niin vähän maahanmuuttajia, että suurella osalla työpaikoista ei ole heistä kokemusta. Sen vuoksi hyviä käytäntöjä tulee löytää hyvissä ajoin (Etnisten suhteiden neuvottelukunta 2005: 29–30). Monikulttuurisuus tulisikin nähdä osana yritysten liiketoimintaa ja kilpailuvalttina (Työministeriö 2003: 51).

Eri maissa syntyneet maahanmuuttajat pääsevät sisälle työmarkkinoille toisistaan poikkeavalla tavalla (Kuva 19). Laman vaikeina työllistymisvuosina työllisten osuudet olivat hyvin alhaisia eri maissa syntyneiden maahanmuuttajien joukossa. Parhaiten aktiivisen roolin työmarkkinoilla vuosina 1993–1994 löysivät Suomessa syntyneet paluumuuttajat sekä naapurimaassa Ruotsissa syntyneet. Amerikkalaisten ja kiinalaisten työllistyminen parantui vuoden asumisen jälkeen niin, että heistä lähes kolmannes oli löytänyt työpaikan. Pakolaistaustaisista irakilaisista ja somaleista vain harva sai työpaikan; irakilaisista vain yksi henkilö oli työllistynyt muuttovuotensa loppuun mennessä. Työttömiä maahanmuuttajia oli erityisesti entisessä Neuvostoliitossa ja Virossa syntynei-

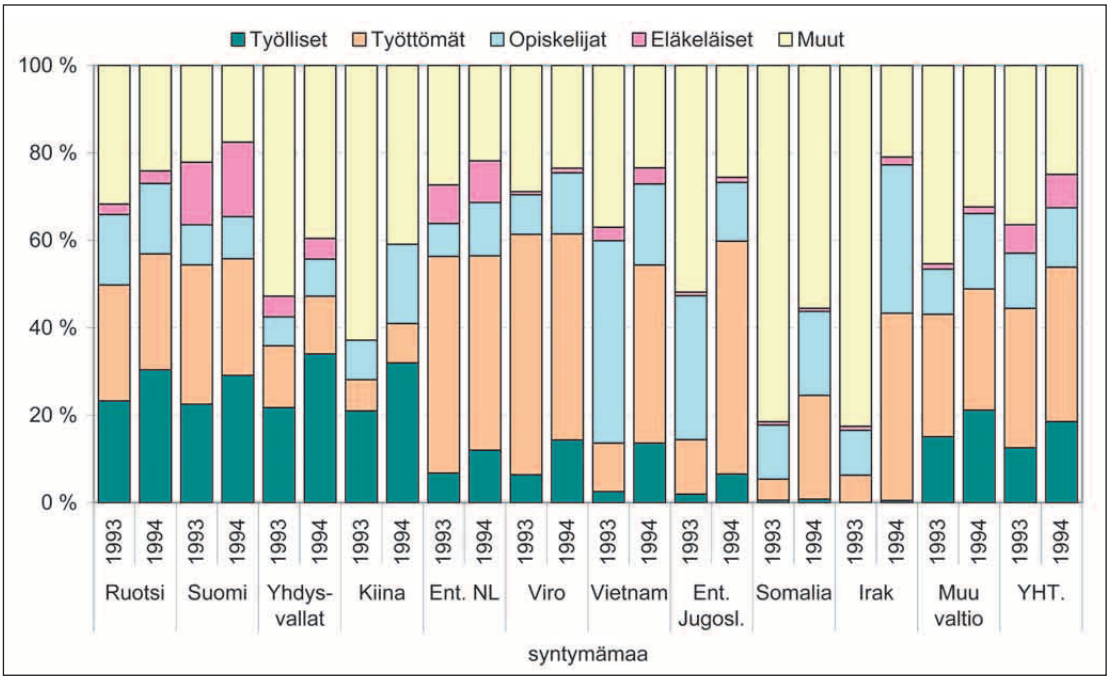

Kuva 19. Suomeen vuonna 1993 ulkomailta muuttaneiden henkilöiden pääasiallinen toiminta maahanmuuttovuoden ja seuraavan vuoden (1994) lopussa syntymämaan mukaan (Aineisto: Tilastokeskus).

den joukossa ja muuton jälkeisenä vuotena myös entisessä Jugoslaviassa ja Irakissa syntyneiden keskuudessa. Vuosi maahanmuuton jälkeen irakilaisista kolmannes oli opiskelijoita, ja eläkeläisten osuus oli suurin paluumuuttajilla. On luonnollista, että niistä maista, joiden muuttajat ovat nuoria, tulee suhteessa paljon opiskelijoita, ja että ikääntyneemmistä muuttajaryhmistä tulee monia eläkeläisiä. Ryhmä ”muut” oli vuonna 1993 huomattavan suuri somalialaisilla ja irakilaisilla, ja vuosi muuton jälkeen myös kiinalaisilla. Tähän ryhmään kuuluvat muun muassa kotiäidit. Esimerkiksi somalitaustaiset naiset jäävät usein kotiin hoitamaan monilapsista perhettään ja heillä ei ole kotimaan taustansa vuoksi kokemusta kodin ulkopuolella työskentelemisestä.

2000-luvun myönteinen talouskehitys näkyy maahanmuuttajien parantuneessa työllisyystilanteessa ja vuosina 2002–2003 lähes kaikkien kymmenen suurimman maahanmuuttajaryhmän työllistymisprosentit ovat nousseet 1990-luvun lukuihin verrattuna. Keskimääräinen työllisyysaste maahanmuuttajilla oli 44 prosenttia vuonna 2003, kun se vuonna 1994 oli vain 18 prosenttia. Työllisyysaste oli korkein virolaisilla ja seuraavina tulivat paluumuuttajat, ruotsalaiset ja britit, eli länsimaista muuttaneet (Kuva 20). Virolaisten on todettu menestyvän suomalaisilla työmarkkinoilla, sillä varsin usea heistä osaa suomea. Kaukaisista maista tulleista erityisesti kiinalaisten työllistyminen oli 1990-luvun tavoin länsimaista tasoa. Heidän joukossaan oli myös runsaasti opiskelijoita, kuten irakilaistenkin keskuudessa. Heikoin ja siten haavoittuvaisin ryhmä työmarkkinoilla olivat nimenomaan irakilaiset: työllisyysaste oli äärimmäisen alhainen ja työttömyysaste selkeästi suurempi kuin muilla ryhmillä. Vuosi muuton jälkeen heillä, kuten muillakin, työllisyysaste hieman parantui ja työttömien osuus pienentyi. Eläkeläisiä oli eniten Suomessa syntyneiden paluumuuttajien joukossa, kun taas thaimaalaisista ja entisessä Neuvostoliitossa syntyneistä moni kuului ryhmään muut.

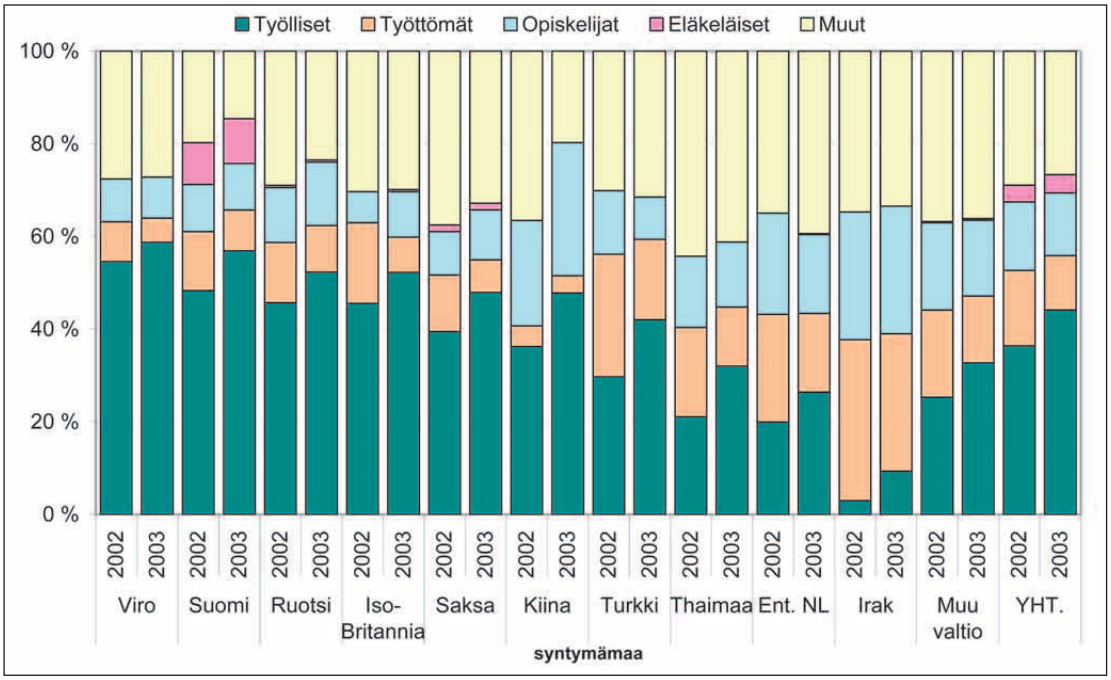

Kuva 20. Suomeen vuonna 2002 ulkomailta muuttaneiden henkilöiden pääasiallinen toiminta maahanmuuttovuoden ja seuraavan vuoden (2003) lopussa syntymämaan mukaan (Aineisto: Tilastokeskus).

Syntymämaan vaikutusta työllistymiseen voidaan tarkastella virta-aineiston ohella myös poikkileikkausaineistojen avulla. Aineistoissa perusjoukkona ovat kaikki Suomessa vuonna 1995, 2000 ja 2004 asuneet työikäiset (15–74-vuotiaat) maahanmuuttajat, joiden syntymämaa oli muu kuin Suomi ja kieli muu kuin suomi. Maahanmuuttajat on luokiteltu syntymämaan mukaan. Kun näiden kolmen vuoden osalta katsoo 10–15 suurimman maan jakaumaa pääasiallisessa toiminnassa, on selvästi nähtävissä, että länsimaissa syntyneiden joukossa on enemmän työllisiä ja vähemmän työttömiä kuin muissa maissa syntyneissä. Iso-Britannia, Ruotsi, Saksa ja Viro ovat niitä maita, jotka nousevat työllisten osuudessa korkeimmalle (Kuva 21). Uusimmassa aineistossa eli vuotta 2004 koskevassa tiedossa Intiassa syntyneet sijoittuvat myös korkealle. Seuraavana tulevat Turkki, Kiina, Yhdysvallat ja Vietnam. Alhaisimmat työllisten osuudet ja korkeat työttömien osuudet ovat entisessä Jugoslaviassa, Iranissa, Somaliassa ja Irakissa syntyneillä. Naapurimaassamme Ruotsissa pohjoismaalaisilla maahanmuuttajilla työttömyysluvut ovat noin kaksinkertaiset ja Pohjoismaiden ulkopuolelta muuttaneilla jopa viisinkertaiset kantaväestöön verrattuna (Westin 2003: 187). Ruotsin tilastokeskuksen mukaan vuonna 2006 Ruotsissa syntyneestä työvoimasta oli työllisiä 81,7 %, kun taas maahan muuttaneen työvoiman kohdalla luku oli alhaisempi, 65,7 % (Turun Sanomat 2007).

Aineistoanalyysin mukaan länsimaalaisten on ollut helpompi löytää työtä, mitä osoittaa heidän alhaisempi työttömyysasteensa. Jaakkolan (2005: 69–72) asennetutkimuksen mukaan suomalaisten keskuudessa on havaittavissa kansallisuusryhmien pitämisjärjestys eli etninen hierarkia. Vuonna 2003 ulkomailta tulleita koskevan hierarkian kärkeen nousivat norjalaiset, englantilaiset, ruotsalaiset, tanskalaiset ja inkerinsuomalaiset. Lisäksi Jaakkola toteaa, että suhtautuminen Suomea köyhemmistä maista lähtöisin oleviin, ulkonäöltään ja kulttuuriltaan suomalaisista selkeästi erottuviin ihmisiin on varauksellisempaa kuin suomalaisia lähemmin muistuttaviin. Sö-

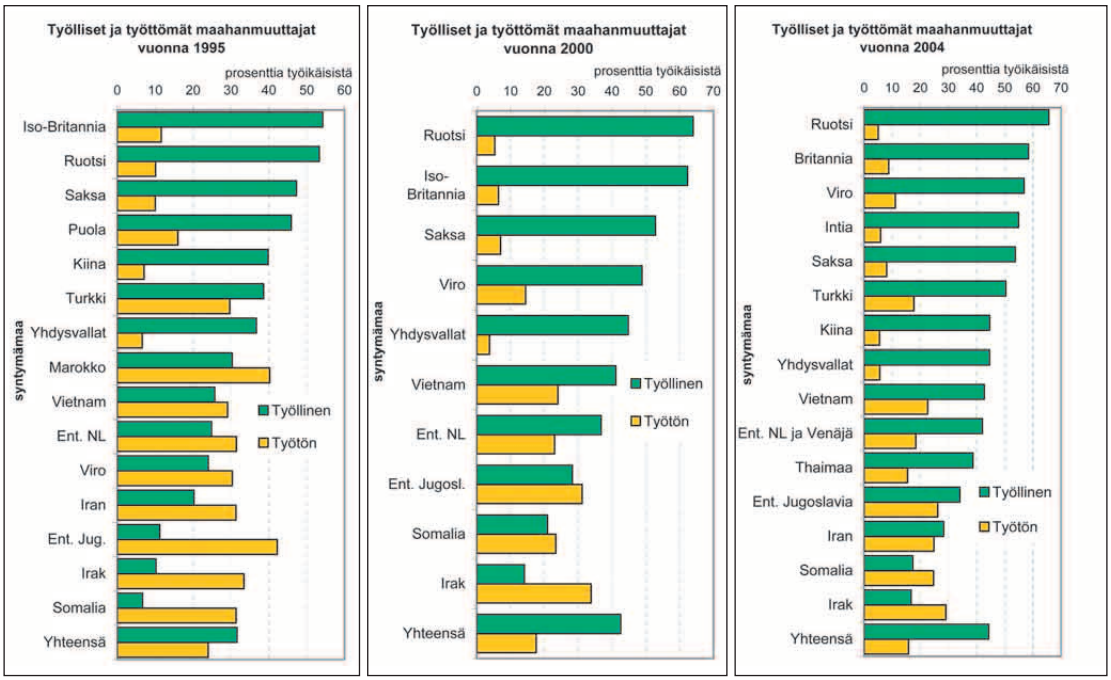

Kuva 21. Työlliset ja työttömät maahanmuuttajat vuonna 1995, 2000 ja 2004 (Aineisto: Tilastokeskus).

derqvistin (2006: 284) ulkomaalaisia palkanneiden työnantajien haastatteluissa nousi esiin, että ulkomaalaisen palkkaamista pidetään sitä suurempana riskinä, mitä kauempaa tulija on kotoisin. Mitä kauempaa maahanmuuttaja on, sitä tuntemattomampi on hänen kulttuurinsa suomalaiselle työnantajalle ja sitä enemmän on ennakkoluuloja. Työnantajat toteavat, että luottamus syntyy vasta kokemuksesta.

5.3.3. län ja koulutuksen vaikutus työllistymiseen

Maahanmuuttajien työllistymistä on mahdollisuus tarkastella ikäluokittain Tilastokeskuksen virta-aineiston pohjalta tehdyistä kuvista. Analyysissä kuvataan maahanmuuttajien pääasiallista toimintaa ikäluokittain vuosi maahanmuuton jälkeen. Vuonna 1994 parhaiten työllistyivät 30–34-vuotiaat, heistä viidennes oli saanut työpaikan (Kuva 22). Työllistyminen oli kuitenkin melko tasaista kaikkien 20–54-vuotiaiden keskuudessa. Vuonna 2003 yleinen työllisyystilanne ja maahanmuuttajien koulutustaso olivat parantuneet, kuten on aiemmin tullut esille. Vuonna 2003 parhaiten työllistyivät 25–29-vuotiaat maahanmuuttajat sekä lähes samalla tasolla 30–34-vuotiaat (Kuva 23). Molempina tarkasteluvuosina työttömien osuus kasvoi selkeästi iän myötä ja samoin, ymmärrettävästi, kävi myös eläkeläisten kohdalla. Opiskelijoiden osuus päinvastoin pieneni, kun ikää tuli lisää. Ryhmän ”muut” osuus säilyi lähes samansuuruisena vuonna 1994, mutta vuonna 2003 se oli pienentynyt niiden ikäluokkien kohdalla, joilla oli korkea työllistymisaste.

Korkeasti koulutetuilla maahanmuuttajilla on paremmat työllistymisasteet kuin niillä, joilla on takanaan vain lyhyt opiskeluaika. Tämä tukee inhimillisen pääoman teoriaa siinä, että koulutus on yksi tärkeimmistä ihmisen työmarkkina-asemaan vaikuttavista tekijöistä ja koulutus todellakin auttaa työmarkkinoille pyrittäessä. Erityisesti akateemisissa ammateissa kielitaitovaatimukset ovat kuitenkin varsin korkealla, mikä vaikeuttaa ja hidastaa akateemisesti koulutettujen maahanmuuttajien mahdollisuuksia saada inhimilliselle pääomalleen vastetta uuden maan työmarkkinoilla (Forsander 2002: 164). Korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien työllistymisasteet jäävät kauas valtaväestön luvuista. Tanskassa, Saksassa ja Suomessa ero on jopa 15 prosenttiyksikköä (OECD 2006: 51). Maahanmuuttajien kohdalla koulutus ei yksistään riitä, vaan heidän työmarkkina-arvoaan mitattaessa kaivataan lisätietoa myös koulutuksen hankkimispaikasta, -ajasta ja sisällöstä.

Tilastokeskuksen virta-aineiston mukaan työllistyneiden osuus kasvaa, kun koulutusaste paranee. Pääasiallisen toiminnan tiedot on kirjattu vuosien 1994 ja 2003 lopussa eli vuosi maahanmuuton jälkeen. Tarkastellessa vuoden 1994 diagrammeja voi huomata, että työllisten määrä lisääntyy koulutusasteen kasvaessa ja että erot eri koulutusluokkien välillä ovat suuret (Kuva 24). Miesten työllisyysaste on lähes kaikissa luokissa suurempi kuin naisten. Suurin miesten ja naisten välinen ero on alimman korkea-asteen koulutuksen luokassa: miehistä 66 prosenttia on työllisiä ja naisista vain 52 prosenttia. Muistettava on, että naisista kuuluu aina suurempi osa luokkaan ”muut”, joka on työvoiman ulkopuolella. Tämän ryhmän osuus on kuitenkin pienentynyt sekä miehillä että naisilla, kun työllisyys koulutusasteen kasvaessa on parantunut. Työttömyys sekä opiskelijoiden osuus vähenee selkeästi koulutuksen parantuessa.

Perusasteen koulutuksen saaneista miehistä työttöminä vuonna 1994 oli 42 prosenttia, kun taas tutkijankoulutuksen saaneista vain neljä prosenttia. Perusasteen koulutuksen saaneilla naisilla työttömyysprosentti on ollut miehiä alhaisempi (33 prosenttia), sillä heistä huomattava osuus kuuluu työvoiman ulkopuoliseen luokkaan muut. Jos tarkasteltavaksi otetaan ainoastaan työvoimaan kuuluva osa väestöstä eli työlliset ja työttömät yhteenlaskettuna, perusasteen koulutuksen saaneiden naisten 75 prosentin työttömyysaste on korkeampi kuin miehillä (70 prosenttia).

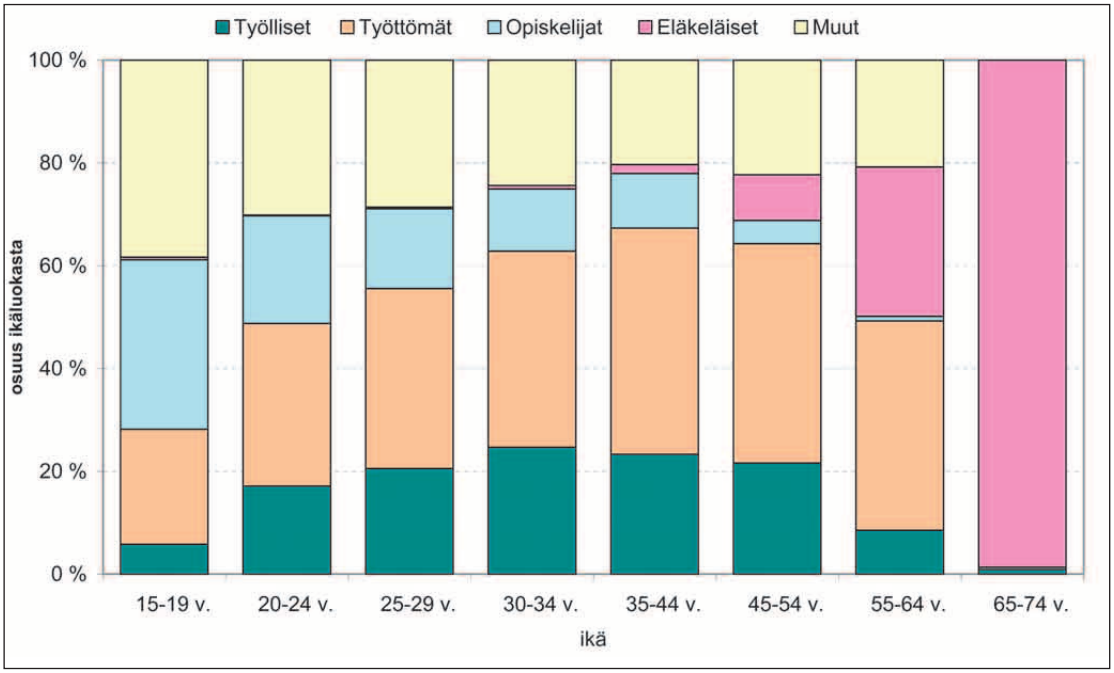

Kuva 22. Suomeen vuonna 1993 ulkomailta muuttaneiden henkilöiden pääasiallinen toiminta seuraavan vuoden (1994) lopussa ikäluokan mukaan (Aineisto: Tilastokeskus).

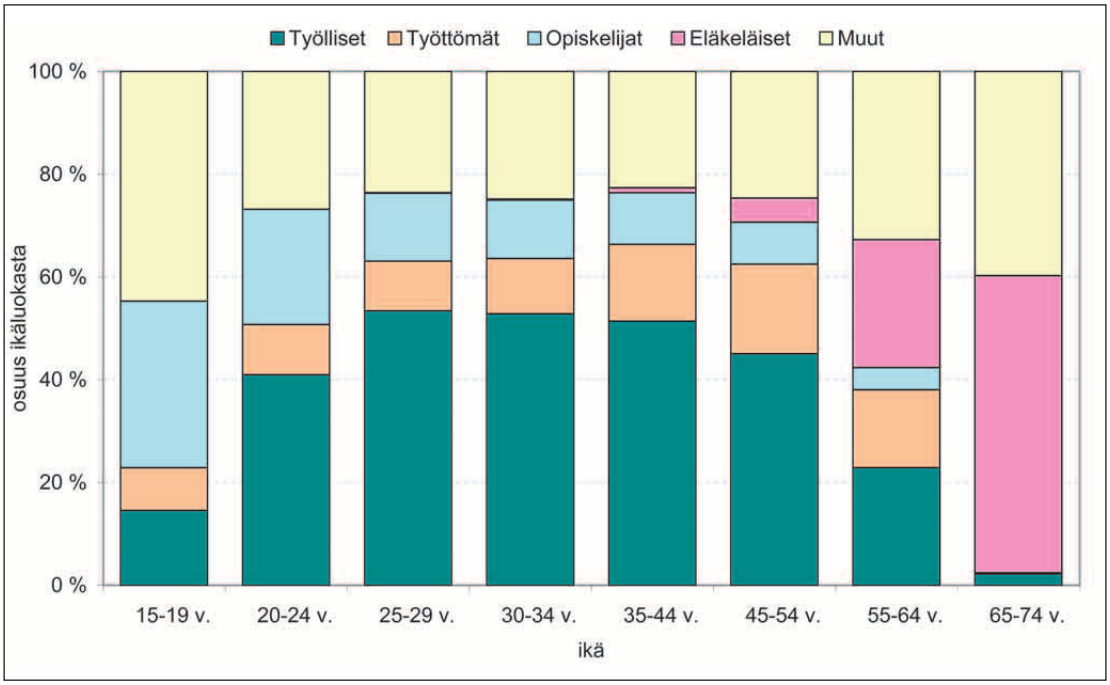

Kuva 23. Suomeen vuonna 2002 ulkomailta muuttaneiden henkilöiden pääasiallinen toiminta seuraavan vuoden (2003) lopussa ikäluokan mukaan (Aineisto: Tilastokeskus).

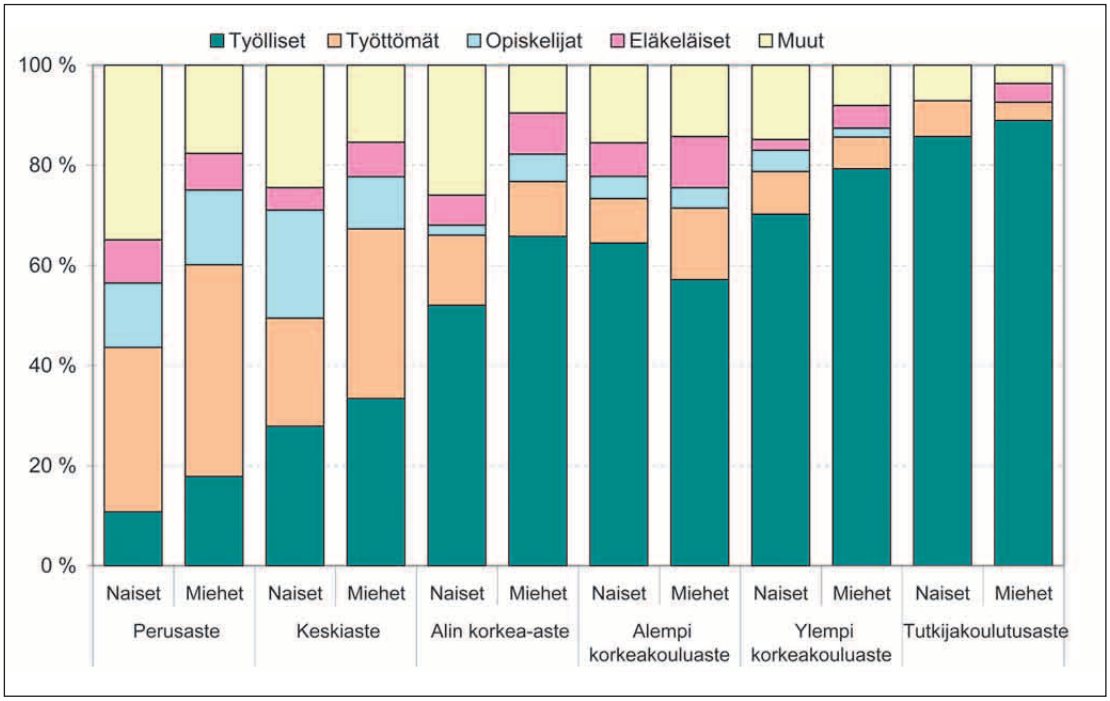

Kuva 24. Suomeen vuonna 1993 ulkomailta muuttaneiden naisten ja miesten pääasiallinen toiminta seuraavan vuoden (1994) lopussa koulutusasteen mukaan (Aineisto: Tilastokeskus).

Virta-aineiston koulutusasteiden määritelmät perustuvat Tilastokeskuksen luokitteluun. Sen mukaan henkilö, jolla on korkea-asteen koulutus, on opiskellut vähintään 13–14 vuotta koulunkäynnin aloittamisesta lähtien. ”Alimman korkea-asteen” luokkaan kuuluvat esimerkiksi teknikkojen tai sairaanhoitajien tutkinnon suorittaneet. ”Alemman korkea-asteen” taso saavutetaan suomalaisissa ammattikorkeakouluissa ja siihen kuuluvat mm. insinööritutkintojen suorittaneet, he ovat opiskelleet vähintään 15–16 vuotta koulunkäynnin aloittamisesta lukien. ”Ylempi korkea-aste” viittaa maisterintutkinnon suorittamiseen suomalaisesta yliopistosta, jolloin henkilö on opiskellut kokonaisuudessaan vähintään 16–17 vuotta.

2000-luvulla koulutuksen merkitys maahanmuuttajien työllistymisessä ei ollut niin suuri kuin vuoden 1994 tilannetta tarkastellessa. Tällä vuosikymmenellä koulutusasteen kohotessa työllisten osuus kasvaa, mutta nousu ei ole niin suoraviivaista (Kuva 25). Työpaikan löytymiseen saattavat nyt vaikuttaa monet muutkin seikat koulutuksen lisäksi, esim. työmarkkinoilla on ollut kysyntää laajemmin eri koulutustaustaisille henkilöille. Miehillä on kaikissa koulutusasteluokissa parempi työllistyminen kuin naisilla. Työttömiä löytyy 1990-luvun tilanteeseen verrattuna tasaisemmin molemmilta sukupuolilta ja kaikista koulutusluokista. Myös opiskelijoiden määrät ovat tasaisempia koulutusasteiden välillä lukuun ottamatta tutkijakoulutuksen saaneita, erityisesti miehiä, joiden joukossa ei ole enää lainkaan opiskelijoita. Naisten ryhmä ”muut” pysyy melko suurena kaikissa luokissa, mutta miehillä osuudet pienentyvät, kun koulutusaste paranee.

Koulutus, jonka maahanmuuttaja on hankkinut ennen Suomeen muuttoaan, voi auttaa työllistymisessä erityisesti omalle alalle. Mikäli koulutus on saatu ammattispesifiltä alalta, se helpottaa oman alan työn löytämistä Suomesta, koska vertailu osaamisen välillä ei ole niin monitul-

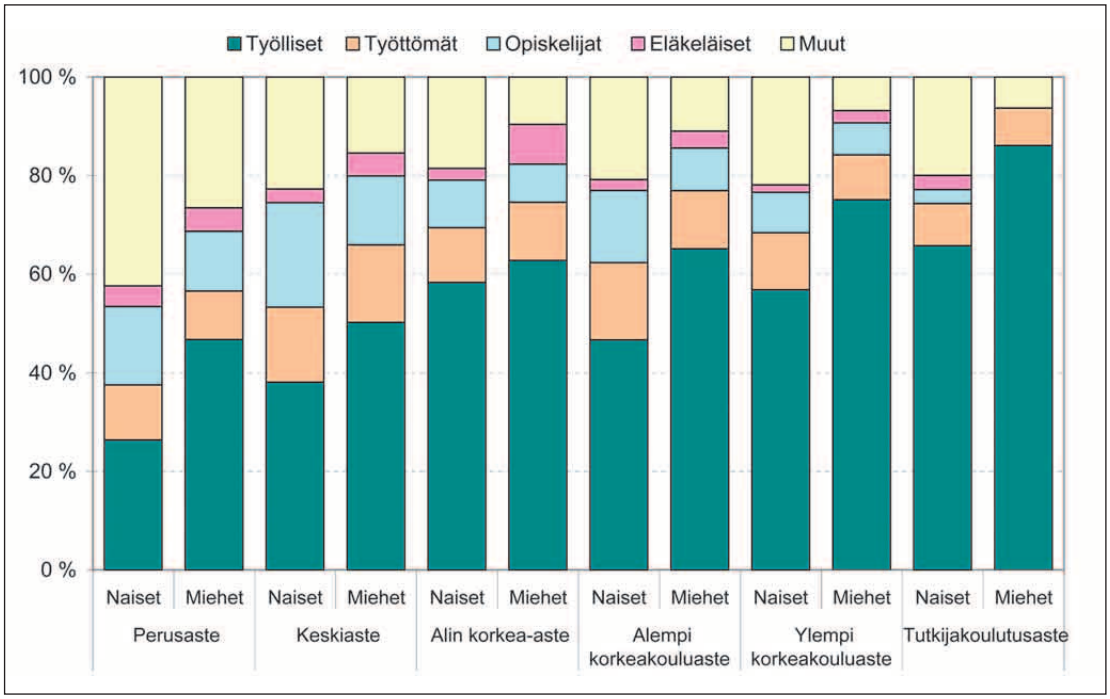

Kuva 25. Suomeen vuonna 2002 ulkomailta muuttaneiden naisten ja miesten pääasiallinen toiminta seuraavan vuoden (2003) lopussa koulutusasteen mukaan (Aineisto: Tilastokeskus).

kintaista. Tästä hyvänä esimerkkinä ovat maahamme ulkomailta vuonna 2002 muuttaneet kasvatustieteellisen tai terveys- ja sosiaalialan koulutuksen saaneet maahanmuuttajat. Seuratessa heidän työmarkkinatilannettaan vuosi muuton jälkeen havaitaan, että he ovat melko hyvin työllistyneet omalle alalleen. Eri koulutusasteilla kasvatustieteellisen tai opettajankoulutuksen saaneista suuri osa oli työllistynyt vuoden 2003 lopun tietojen mukaan nimenomaan opetus- ja tutkimusalalle. Tutkijakoulutuksen käyneistä näin kävi jopa 100 prosentille ja ylemmän korkeakouluasteen käyneistä 73 prosentille. Kasvatustieteellisen tai opettajankoulutuksen alan alemman korkeakouluasteen käyneet olivat löytäneet työpaikan terveydenhuollon (31 %) lisäksi sosiaalihuollon (36 %) alalta. Terveys- ja sosiaalialalla alemmalla korkeakouluasteella kouluttautuneista kaksi kolmasosaa (69 %) oli työllistynyt terveydenhuoltotyöhön ja ylemmällä korkeakouluasteella kouluttautuneista jopa 81 prosenttia. Saman alan tutkija-asteen koulutuksen saaneista kuitenkin vain neljännes oli löytänyt työn nimenomaan terveydenhuollon piiristä; sen sijaan heistä 70 prosenttia oli työssä opetus- ja tutkimusalalla. Tohtoritason maahanmuuttajat olivatkin yleisesti työllistyneet parhaiten juuri opetus- ja tutkimustyöhön, vaikka he olivat käyneet eri alan koulutuksen. Tosin heidän tutkimusteemansa saattaa liittyä nimenomaan heidän omaan erityisalaansa.

Vaikka palvelualan koulutuksen olettaisi auttavan esimerkiksi kaupan alalle työllistymisessä, saattaa esimerkiksi puutteellinen kielitaito nousta niin suureksi esteeksi, että työtä ei löydy. Alemmalla korkeakouluasteella palvelualalla kouluttautuneista vajaa kolmannes (31 %) oli työllistynyt vuoden kuluttua maahanmuutostaan kaupan alalle ja reilu kolmannes (39 %) liikenteen alalle. Työllistymisala vaihtui kuitenkin ylemmän korkeakouluasteen käyneiden kohdalla, sillä heistä yli puolet (56 %) oli saanut työtä julkisen hallinnon, maanpuo-

lustuksen ja yleisen turvallisuuden piiristä. Lisäksi opetus- ja tutkimusala oli työllistänyt heitä (33 %).

Syntymämaiden mukaan tehtyä tarkastelua omalle alalle työllistymisestä on vaikea tehdä, vaikka käyttämämme aineisto antaa siihen mahdollisuuden. Prosenttiosuudet nousevat helposti suuriksi, koska tapausmäärät ovat pieniä yksityiskohtaisemmassa tarkastelussa, ja kokonaistilanteesta voi tällöin saada vääristyneen kuvan.

5.3.4. Maahanmuuttajien työllistyminen toimialoittain

Kuten tiedossa on, Suomessa siirtyy lähitulevaisuudessa paljon väkeä eläkkeelle, joten työmarkkinoilla on odotettavissa vapautuvia työpaikkoja. Samaan aikaan kantaväestön koulutustaso nousee. Uusia työntekijöitä eivät kuitenkaan aina kiinnosta vapautuvat työt, koska monissa niistä on alhainen palkka ja status. Useiden jälkiteollisten maiden tavoin Suomessakin tietyillä aloilla podetaan työvoimapulaa siitä huolimatta, että maasta löytyy laajoja työvoimareservejä. Työvoimapula on kohdannut voimakkaasti etenkin laajenevia tuotantoaloja teollisuudessa ja palveluissa sekä sellaisia ammattialoja, joille keskittyy raskaita, yksitoikkoisia, sosiaaliselta arvostukseltaan alhaisia ja huonosti palkattuja tehtäviä (ks. Wiman 1975: 46). Näitä aloja ovat esimerkiksi maatalous, rakentaminen ja eräät palvelualat, kuten siivous. Kyseisiä ammatteja kutsutaan myös niin sanotuiksi 3D-ammateiksi (dirty, dangerous, degrading). Yleisesti maahanmuuttajat ovat yliedustettuina rakennustoiminnassa, hotelli- ja ravintola-alalla sekä terveydenhoito- ja sosiaalialalla eli heidän osuutensa työllisyydessä näillä sektoreilla on suurempi kuin heidän työllisyytensä yleensä (OECD 2006: 56). Niin sanotut sisääntuloammatit, joiden kautta maahanmuuttajat pääsevät työmarkkinoille, edustavat usein näitä toimialoja (esim. Forsander 2002: 43). Maahanmuuttajien työllistyminen opetus- ja terveydenhoitoalalle on merkittävästi kasvanut monissa maissa. Ulkomailla syntyneiden osuus kyseisen sektorin työntekijöistä on jopa 14 % terveydenhoitoalalla Ruotsissa ja 10 % opetusalalla Irlannissa. Noin 20–30 % maahanmuuttajista on töissä jommallakummalla näistä aloista Suomessa, Sveitsissä, Ruotsissa ja Iso-Britanniassa (OECD 2006: 56).

Suomen tavoin myös naapurimaallamme Ruotsilla on tulevaisuudessa edessään puute osaavasta työvoimasta, mutta silti siellä vain 39 prosentilla EU:n ulkopuolelta kotoisin olevista korkeasti koulutetuista työntekijöistä on pätevyystasoaan vastaava työpaikka. Ruotsissa syntyneillä vastaava luku on 85 % ja ulkomaalaissyntyisellä, mutta Ruotsissa tutkintonsa suorittaneella se on 64 %. Erityisesti EU-maiden ulkopuolella syntyneillä ja yliopistotutkinnon suorittaneilla työntekijöillä on vaikeuksia löytää sopiva työpaikka. Moni ulkomaalaissyntyinen akateemisen koulutuksen saanut työskentelee tuotantoteollisuudessa, joka ei useinkaan vaadi tieteellistä tutkintoa. EU-maiden ulkopuolelta kotoisin olevista osaajista kaiken kaikkiaan mille tahansa alalle työllistyneitä on ainoastaan 65 %, kun taas ruotsalaista syntyperää olevista ammattilaisista jopa 90 % on työllistynyt. (Berggren ja Omarsson 2001.)

Seuraavaksi tarkastelemme maahanmuuttajien työllistymistä toimialoittain virta-aineistomme avulla. Maahanmuuttajien työllistymisessä on havaittavissa toimialakohtaista painottumista: toiset alat rekrytoivat maahanmuuttajatyövoimaa enemmän kuin toiset. Nämä sektorit ovat pysyneet melko samanlaisina vuosi muuton jälkeen niin vuonna 1994 kuin 2003 (Kuva 26). Vuonna 1994 työllisten maahanmuuttajien lukumäärä oli 1 919 henkilöä ja vuonna 2003 heitä oli 5 509 henkilöä, eli ryhmän koko on kasvanut. Syynä on ollut sekä maahanmuuttajien määrän kasvu että heidän parempi työllistymisensä. Yleisimmät sektorit, joilta maahanmuuttajat ovat löytäneet töitä, olivat vuonna 1994 kauppa, opetus ja tutkimus ja kolmantena rahoitus-, vakuu-

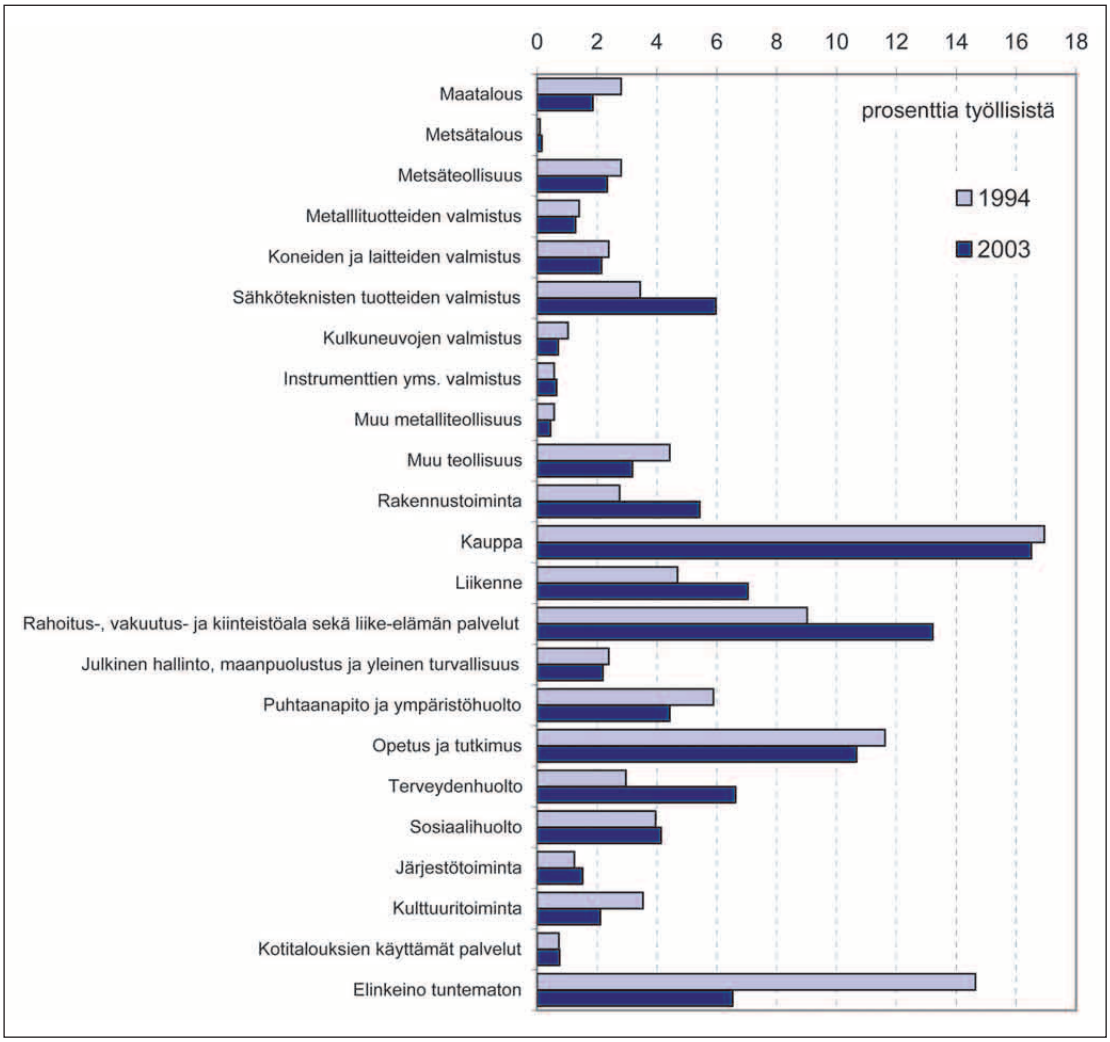

Kuva 26. Työllisten maahanmuuttajien työllistymissektorit vuosi muuton jälkeen eli vuosina 1994 ja 2003 (Aineisto: Tilastokeskus).

tus- ja kiinteistöala sekä liike-elämän palvelut. Toimialatiedot olivat tuntemattomat noin 15 prosentilla työllisistä maahanmuuttajista. Vuonna 2003 tuntemattomat toimialatiedot olivat enää vajaalla seitsemällä prosentilla maahanmuuttajista. Verratessa vuosia 1994 ja 2003 huomataan, että kaupan ala on säilyttänyt tärkeytensä maahanmuuttajien työllistymisessä. Muita merkittäviä aloja ovat edelleen rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöala sekä liike-elämän palvelut ja lisäksi opetus ja tutkimus. Vuodesta 1994 vuoteen 2003 kasvua on havaittavissa sähköteknisten tuotteiden valmistuksessa, rakennustoiminnassa, liikenteessä, rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöalalla sekä liike-elämän palveluissa ja terveydenhuollossa.

Kauppa, joka sisältää muun muassa majoitus- ja ravitsemistoiminnan, on ilmeinen maahanmuuttajien työllistäjä, mikä näkyy myös arjessa. Sjöblom-Immalan (2006: 92) mukaan etnisten resurssien hyödyntäminen yritystoiminnassa lienee tyypillistä varsinkin yrittäjäuran alkuaikoi-

na. Mielestämme tämä on hyvin loogista, sillä jos maahanmuuttaja ei löydä työpaikkaa, hän miettii mahdollisuutta työllistää itse itsensä. Maahanmuuttajien yrittäjyys on esimerkiksi Ruotsissa huomattavasti yleisempää kuin maan kantaväestöllä (Najib 2000: 3). Siellä kaikista yrittäjistä lähes 14 prosenttia on ulkomailla syntyneitä; luku on korkeampi kuin maahanmuuttajien osuus maan työvoimasta (OECD 2006: 57). Kauppa- ja teollisuusministeriön (2006: 3) raportin mukaan maahanmuuttajien yrittäjyysaktiivisuus – yrittäjien osuus työllisestä työvoimasta – on Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen aineistojen perusteella Suomessa noin 16 prosenttia, mikä ylittää kantaväestön 10 prosentin tason.

Opetukseen ja tutkimukseen on työllistynyt maahanmuuttajia, jotka voivat hyödyntää äidinkieltään työssään. Esimerkiksi Jaakkola (2000: 43) on havainnut tutkimuksessaan, että briteistä 71 prosenttia ja yhdysvaltalaisista 62 prosenttia työskentelee opetusalalla, lähinnä kieltenopettajina tai kääntäjinä. Myös Haapakorven (2004: 29) käyttämän URA-aineiston mukaan suurin työllistäjä Helsingissä asuvien korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien kohdalla 2000-luvulla oli opetus- ja kasvatusala; se työllisti joka viidennen. Heidän yleisin ammattinimikkeensä oli opettaja ja opetusalansa oma äidinkieli ja kulttuuri tai ulkomaalaistaustaisten koululaisten tuki- ja muu opetus. Seuraavina aloina Haapakorven tutkimuksessa tulivat tekniikan ala, hallinto- ja toimistotyö sekä palvelut. Vuonna 2002 Helsinkiin ulkomailta muuttaneista maahanmuuttajista liki viidennes oli työllistynyt vuosi muuton jälkeen kaupan alalle ja sama osuus rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöalalle sekä liike-elämän palveluihin. Joka kymmenes työllistynyt sijoittui opetus- ja tutkimusalalle. Sukupuolten välillä oli pieniä eroja, sillä miesten kohdalla painottuivat rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöala sekä liike-elämän palvelut ja kauppa sekä kolmantena liikenne. Naisilla merkittävin työllistäjä vuosi muuton jälkeen oli kauppa, toisena opetus- ja tutkimusala sekä kolmantena rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöala sekä liike-elämän palvelut (Heikkilä & Pikkarainen 2006a).

Maahanmuuttajien työllistymissektoreissa on joitain eroavuuksia sukupuolten välillä. Suurin työllistäjä naisten kohdalla vuonna 1994 oli kauppa (16,4 %) sekä opetus ja tutkimus (15,6 %) ja miehillä samoin kauppa (17,3 %) ja toisena rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöala sekä liike-elämän palvelut (9,9 %) (Kuvat 27–28). Vuonna 2003 naiset olivat työllistyneet parhaiten jälleen kaupan alalle (16,2 %) ja toisena tulivat opetus ja tutkimus (12,9 %) sekä terveydenhuolto (12,4 %). Miesten työpaikat olivat löytyneet vuoden 1994 tavoin erityisesti kaupan piiristä (16,7 %) ja rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöalalta sekä liike-elämän palveluista (15,1 %). 1990-luvun alkupuolella kauppa oli siis tärkein sukupuolesta riippumatta, kun taas opetus ja tutkimus työllistivät erityisesti naisia. Naisia työskenteli miehiä enemmän myös terveydenhuollossa ja sosiaalihuollossa sekä puhtaanapito- ja ympäristöhuoltosektorilla. Opetuksen ja kasvatuksen sekä terveydenhuollon naisenemmyyden on huomannut myös Haapakorpi (2004: 31) korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia tutkiessaan. Mainittujen alojen lisäksi naiset ovat aineistomme mukaan saaneet töitä maataloudesta, sillä esimerkiksi Itä-Suomessa maatilojen poikamiehiä on mennyt naimisiin venäläisten naisten kanssa. Tämä niin sanottu rajan ylin naiminen on varsin yleinen ilmiö myös Suomen ja Ruotsin raja-alueella.

Maahanmuuttajamiehiä sijoittui naisia enemmän etenkin teollisille aloille, kuten metsäteollisuuteen, koneiden ja laitteiden valmistukseen sekä metallituotteiden valmistukseen. Rakennustoiminta on tyypillisesti ollut ala, jolle työllistyy miehiä ja sama tilanne on myös maahanmuuttajamiesten kohdalla, sillä rakennustoiminta on kasvattanut osuuksiaan maahanmuuttajamiesten työllistäjinä vuoden 1994 tilanteesta vuoteen 2003. Tämä vuosikymmen onkin ollut vahvaa rakentamisen aikaa, jolloin rakennustyömaat ovat tarvinneet uutta työvoimaa. Liikenteessä ulkomailta muuttaneet miehet työskentelevät linja-autonkuljettajina etenkin Etelä-Suomen suu-

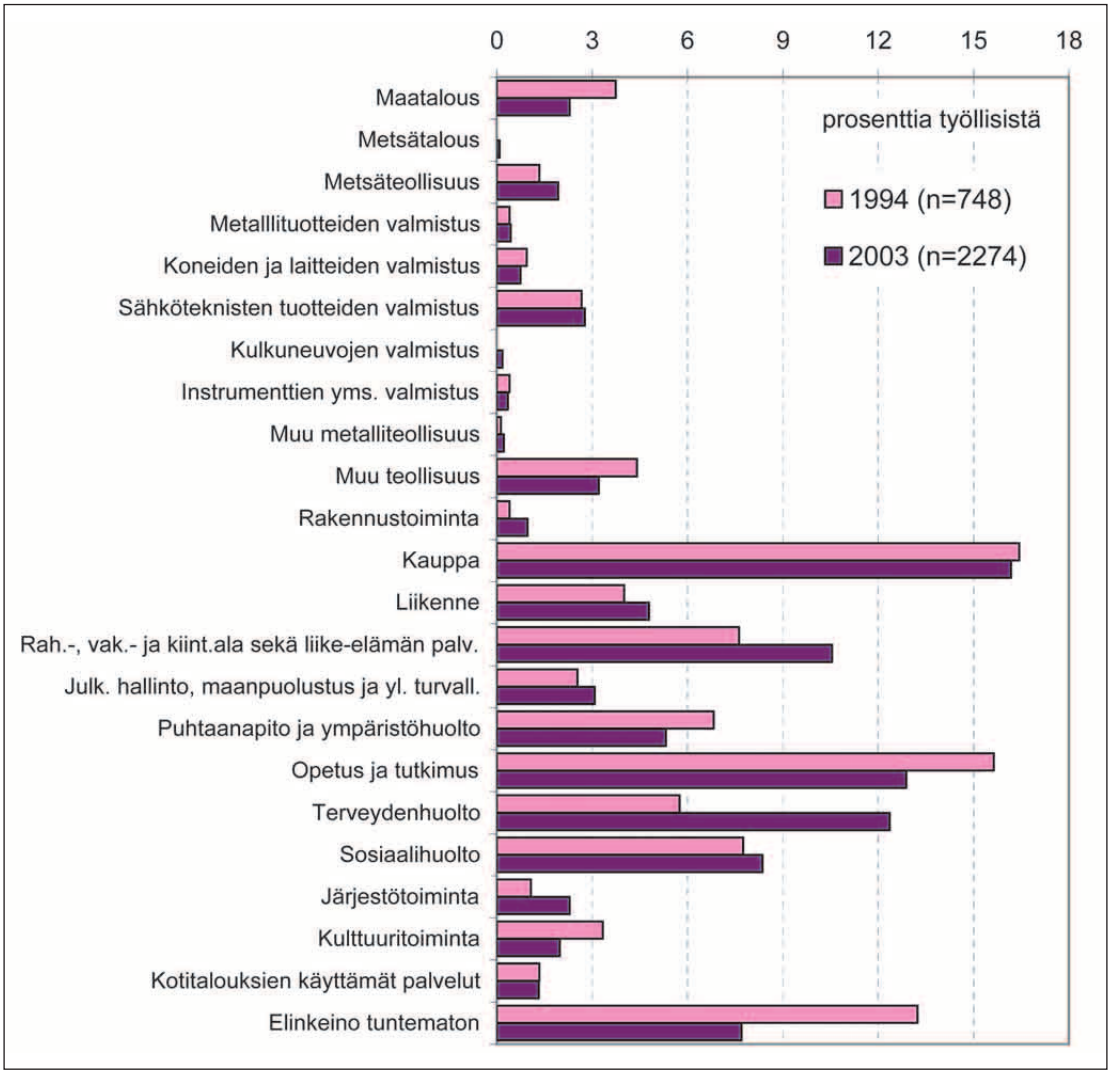

Kuva 27. Työllisten maahanmuuttajanaisten työllistymissektorit vuosi maahanmuuton jälkeen eli vuosina 1994 ja 2003 (Aineisto: Tilastokeskus).

rissa keskuksissa. Teollisuus työllisti niin ikään miehiä. Erityisen tärkeää oli sähköteknisten tuotteiden valmistus, mihin kytkeytyy yhtenä tekijänä Nokian kasvava liiketoiminta.

Toimiala-analyysin mukaan maahanmuuttajien sijoittuminen eri toimialoille maakunnittain on kaupan osalta painottuvaa, mutta muilta osin toimialoissa on hajontaa. Tämä johtuu siitä, että eri maakunnissa on kysyntää erityyppiselle työvoimalle ja työvoimakapeikkoja voi ilmetä eri aloilla. Suurten yritysten ja niiden alihankkijaverkoston uuden työvoiman tarve moderneilla tuotannon aloilla näkyy muun muassa Pohjois-Pohjanmaalla, missä korostuu sähköteknisten tuotteiden valmistus maahanmuuttajia työllistävänä sektorina vuonna 2003 (ks. lisää maakunnittaisista eroista Heikkilä & Pikkarainen 2007).

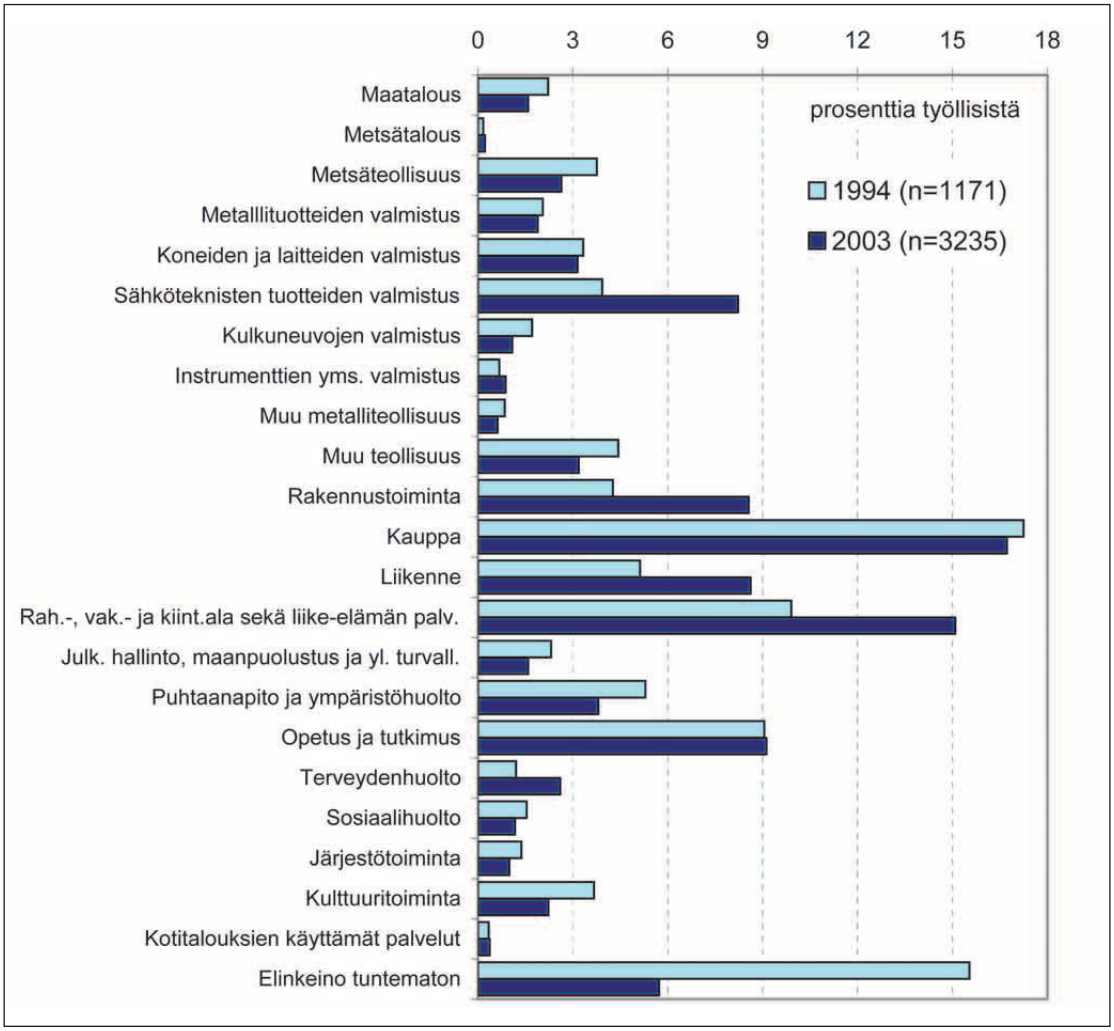

Kuva 28. Työllisten maahanmuuttajamiesten työllistymissektorit vuosi maahanmuuton jälkeen eli vuosina 1994 ja 2003 (Aineisto: Tilastokeskus).

5.3.5. Työllisten maahanmuuttajien ammatit

Lisäaineiston avulla saatiin tarkempaa tietoa maahanmuuttajien sijoittumisesta työmarkkinoille, sillä siinä otettiin käyttöön ammattiluokitus. Aineiston perusjoukkona ovat kaikki Suomessa vuonna 1995, 2000 ja 2004 asuneet työikäiset (15–74-vuotiaat) maahanmuuttajat, joiden syntymämaa oli muu kuin Suomi ja kieli muu kuin suomi. Tietojen peilaamiseksi koko väestöön nähden hankittiin lisäksi ammattitietoaineisto, joka kattoi kaikki Suomessa vuonna 2000 asuneet henkilöt. Ammattiluokituksena on käytetty Opetushallituksen laatimaa niin kutsuttua Mitenna-luokitusta, jossa ammatit on jaoteltu kolmeentoista pääammattiryhmään ja edelleen 47 ammattiryhmään. Tämä luokitus pohjautuu Tilastokeskuksen vuoden 2001 luokitukseen.

Edellä kuvatun aineiston mukaan vuonna 1995 opetus- ja kasvatustyö, ravintolapalvelutyö, myyntityö sekä siivoustyö työllistivät eniten maahanmuuttajia sukupuolesta riippumatta, sillä

näiden kolmen ammatin piiriin kuului reilu neljännes kaikista työllisistä maahanmuuttajista. Työllisten maahanmuuttajanaisten joukossa oli eniten opetus- ja kasvatustyöntekijöitä (933 henkilöä eli 13,9 % työllisistä maahanmuuttajanaisista), kun taas maahanmuuttajamiesten kohdalla yleisin ammatti oli ravintolapalvelutyö (1 229 henkilöä eli 11,6 %) (Kuva 29). Seuraavaksi tärkeimmät ammatit naisilla olivat toimistotyö (8,7 %), ravintolapalvelutyö (8,0 %), myyntityö (7,9 %) ja siivoustyö (7,8 %). Miesten kohdalla yleisimpien ammattien joukkoon nousivat opetus- ja kasvatustyö (9,3 %), tekniikan suunnittelu-, johto- ja tutkimustyö (6,4 %) ja myyntityö (6,0 %). Siivoustyö tuli heillä pari sijaa alempana.

Vuonna 2000 maahanmuuttajien ammattien kohdalla ei ollut tapahtunut muutoksia vuoden 1995 tilanteeseen verrattuna. Kaikkien maahanmuuttajien ammateissa neljä tärkeintä ammattia erottuivat samaan tapaan kuin 1990-luvun puolivälissäkin. Vuonna 2000 naisten keskuudessa yleisimmäksi ammatiksi oli noussut siivoustyö (1 576 henkilöä eli 11,0 % työllisistä maahanmuuttajanaisista), ja sitä seurasivat tutut myyntityö (9,9 %), opetus- ja kasvatustyö (9,4 %), sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ (8,4 %) sekä ravintolapalvelutyö (8,3 %) (Kuva 30). Työllistyneet maahanmuuttajamiehet olivat ammatin mukaan luokiteltuna vuoden 1995 tapaan useimmin ravintolapalvelutyössä (2 167 henkilöä eli 10,5 %), opetus- ja kasvatustyössä (7,0 %), tekniikan suunnittelu-, johto- ja tutkimustyössä (6,4 %), myyntityössä (5,6 %) ja siivoustyössä (5,5 %). Miesten kohdalla uusia ammattiryhmiä ei ollut noussut tärkeimpien ammattien joukkoon, vaan viisi vuotta aikaisempaan tilanteeseen verrattuna kärkisijoissa ainoastaan myyntityö ja siivoustyö olivat vaihtaneet paikkaa keskenään.

Maahanmuuttajien ammattijakauma on verrattavissa koko Suomen ammattitilanteeseen vuodelta 2000. Jakauma poikkeaa merkittävimmin palvelutyön osalta: työllisistä maahanmuuttajista palvelutyön piirin kuului 26,9 %, kun vastaava luku koko Suomessa oli ainoastaan 18,1 % (Kuva 31). Myös opetus- ja kulttuurityössä maahanmuuttajat olivat yliedustettuina (10,1 % vs. 6,6 %). Vastaavasti aliedustusta oli nähtävissä toimistotyössä (6,1 % vs. 9,9 %) ja hoitotyössä (9,4 % vs. 13,0 %). Ruotsissa maahanmuuttajia on suhteessa kantaväestöön työllistynyt enemmän tuotantoteollisuuteen, ravintola- ja hotellialalle, siivous- ja huoltoalalle sekä muuhun palvelutyöhön. Kansallisuusryhmien kesken on kuitenkin suuria eroavaisuuksia (Westin 2003: 190). Vuonna 2006 maahanmuuttajanaiset työskentelivät naapurimaassamme tavallisimmin hoiva- ja hoitoammateissa, miehet vähittäis- ja tukkukaupan piirissä (Turun Sanomat 2007). Norjassa maahanmuuttajia ovat työllistäneet eniten terveys- ja sosiaalityö. Korkein osuus on muista Pohjoismaista tulleilla sekä uusista EU-10 maista muuttaneilla. Vähittäiskauppa-, viihde-, kulttuuri- ja urheilusektori sekä teollisen siivouksen ja muiden palveluiden sektori ovat myös merkittäviä työllistäjiä (Edvardsson et al. 2007: 84).

Tarkasteltaessa maahanmuuttajien ammatteja tarkemmalla luokituksella havaitaan, että heidän yleisin ammattinsa oli ravintolapalvelutyö eli joka kymmenes työllistyneistä oli kyseisessä ammatissa vuonna 2000 (Kuva 32). Koko väestöllä vastaava osuus oli alle 4 %. Seuraavaksi yleisimmät ammatit maahanmuuttajilla olivat opetus- ja kasvatustyö (8 % vs. 5 %), siivoustyö (lähes 8 % vs. alle 4 %), myyntityö (runsas 7 % vs. runsas 8 %) ja ammatti tuntematon (lähes 7 % vs. runsas 3 %). Määrällisesti kolmessa yleisimmässä ammatissa maahanmuuttajia toimi 3 358 henkeä ravintolapalvelutyössä, 2 778 henkeä opetus- ja kasvatustyössä sekä 2 704 henkeä siivoustyössä vuonna 2000.

Sukupuolittain tarkasteltuna havaitaan, että yleisimmät ammatit eivät juurikaan poikkea maahanmuuttajien ja koko väestön kesken. Kaikkien suomalaisten naisten suosituimpia ammatteja

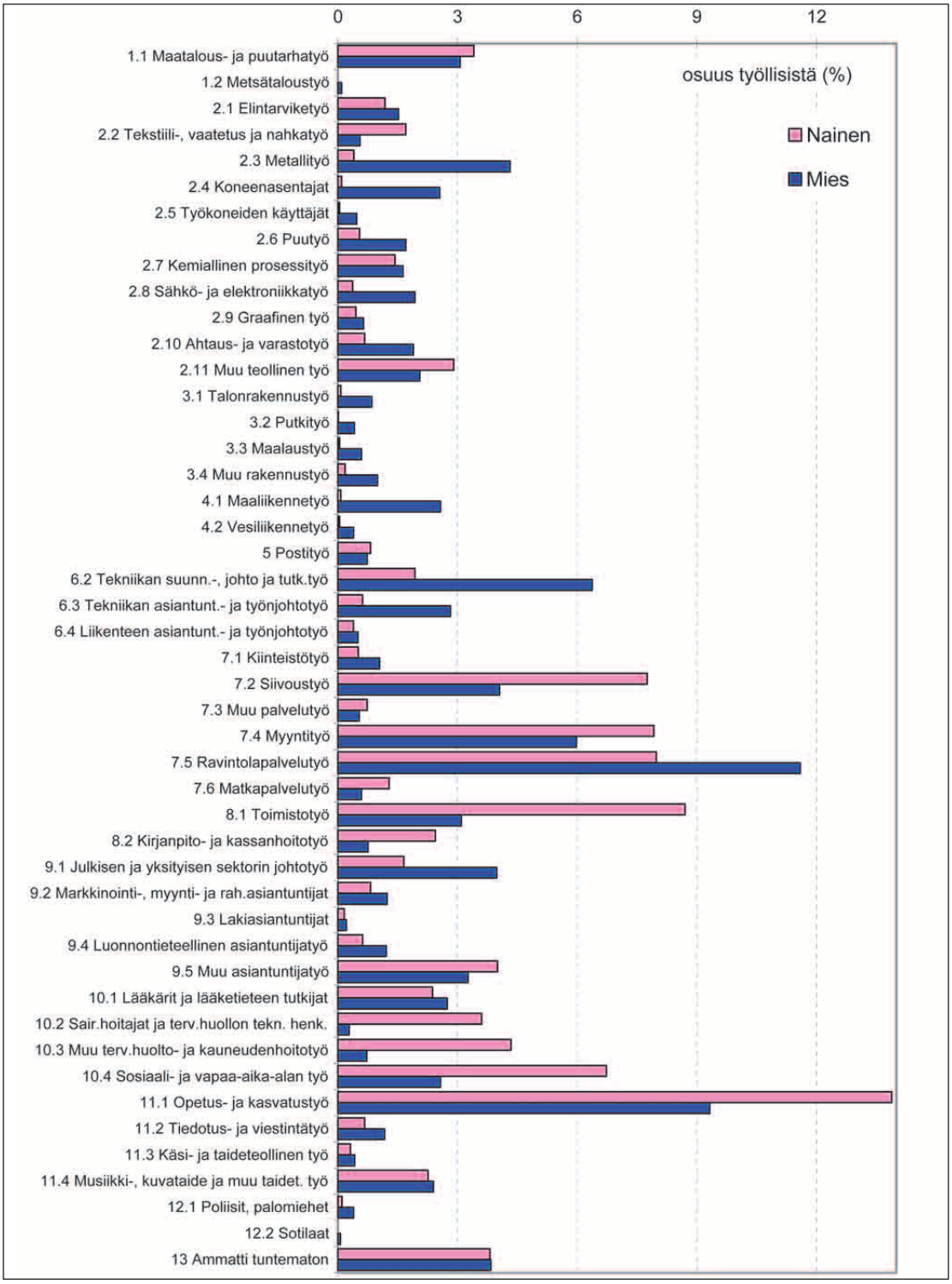

Kuva 29. Työllisten maahanmuuttajanaisten (n=6 721) ja -miesten (n=10 605) ammatit vuonna 1995 (Aineisto: Tilastokeskus).

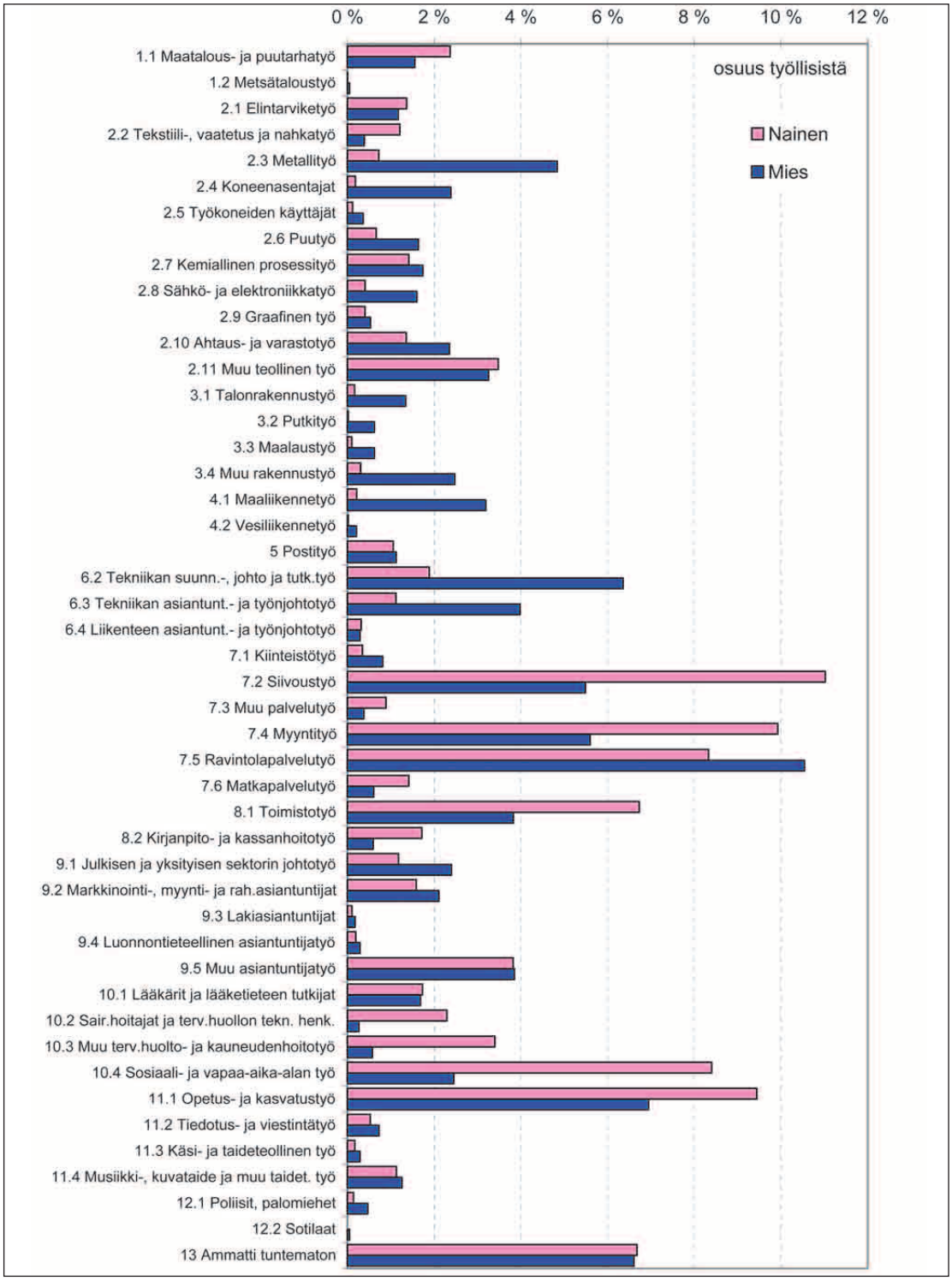

Kuva 30. Työllisten maahanmuuttajanaisten (n=14 301) ja -miesten (n=20 561) ammatit vuonna 2000 (Aineisto: Tilastokeskus).

vuonna 2000 olivat toimistotyö (11,4 %), sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ (10,5 %), myyntityö (9,9 %), opetus- ja kasvatustyö (7,1 %) sekä siivoustyö (6,9 %). Ainoastaan siis toimistotyö oli maahanmuuttajanaisten joukossa selvästi aliedustettuna ja siivoustyö yliedustettuna. Forsanderin ja Alitolppa-Niitamon (2000: 69) mukaan sukupuoli vaikuttaa maahanmuuttajien työllistymiseen siten, että jo olemassa oleva sukupuolitettu rakenne työmarkkinoilla vaikuttaa keskeisesti maahanmuuttajien uravalintoihin ja työllistymiseen. Heidän tutkimuksessaan käy ilmi, että esimerkiksi naispuolisen insinöörin vaikuttaisi olevan vaikeampi sijoittua tai edes hakeutua teollisuuteen tai muille ”miesaloille” kuin miehen. Tämä tarkoittaa lähinnä sitä, että maahanmuuttajat sopeutuvat ammatillisesta taustastaan huolimatta suomalaisten työmarkkinoiden sukupuolitettuun rakenteeseen.

Kun maahanmuuttaja sijoittuu työmarkkinoille, asiaan saattavat vaikuttaa kulttuuriset tekijät. Miehet toimivat useammin palvelualoilla esimerkiksi ravintolapalvelutyössä, sillä he ovat tottuneet siihen kotimaassaan. Suomessa ravintola-alalla työskentelee suhteessa enemmän naisia eli tilanne on päinvastainen. Miesten yleisimmät ammatit koko maan osalta vuonna 2000 olivat tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö (7,0 %), myyntityö (6,8 %), maaliikennetyö (6,4 %), tek-

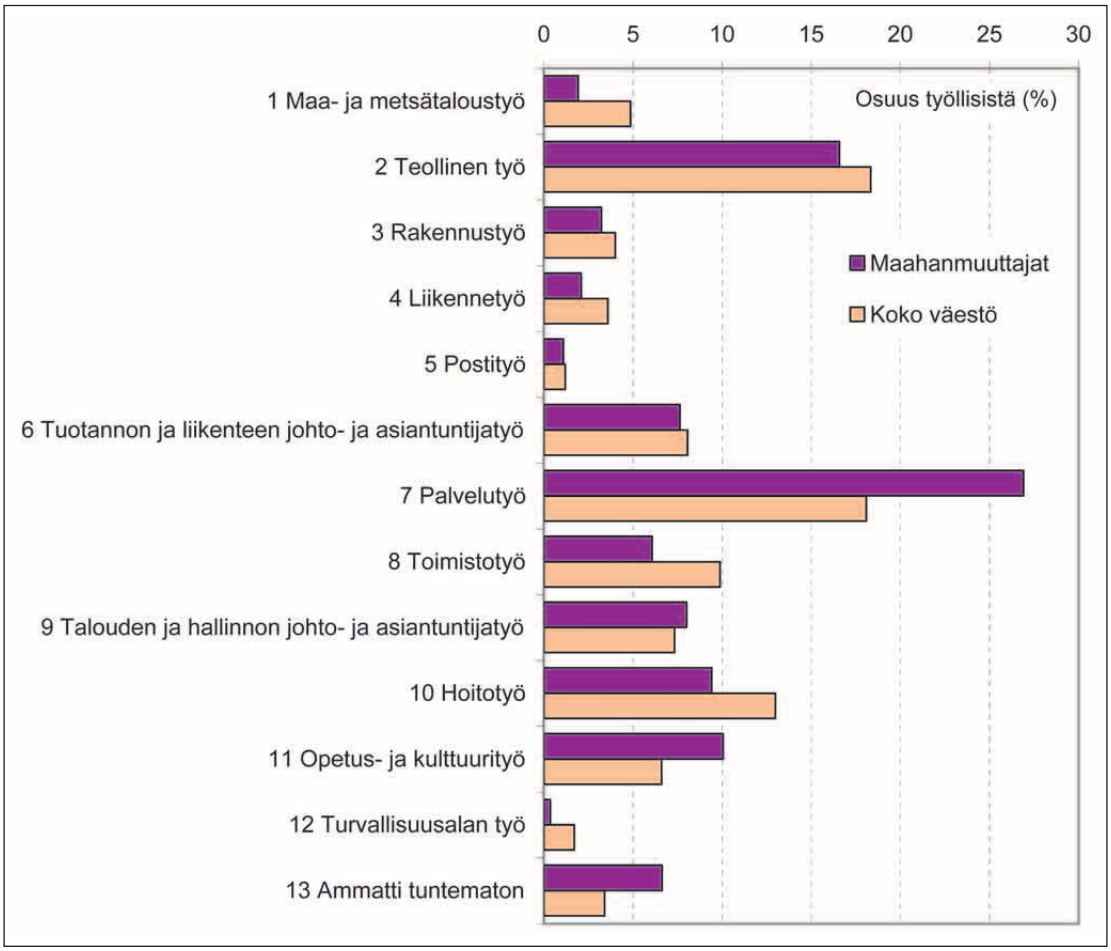

Kuva 31. Työllisten maahanmuuttajien (n= 34 862) ja koko väestön (n= 2 228 557) ammatit vuonna 2000 (Aineisto: Tilastokeskus).

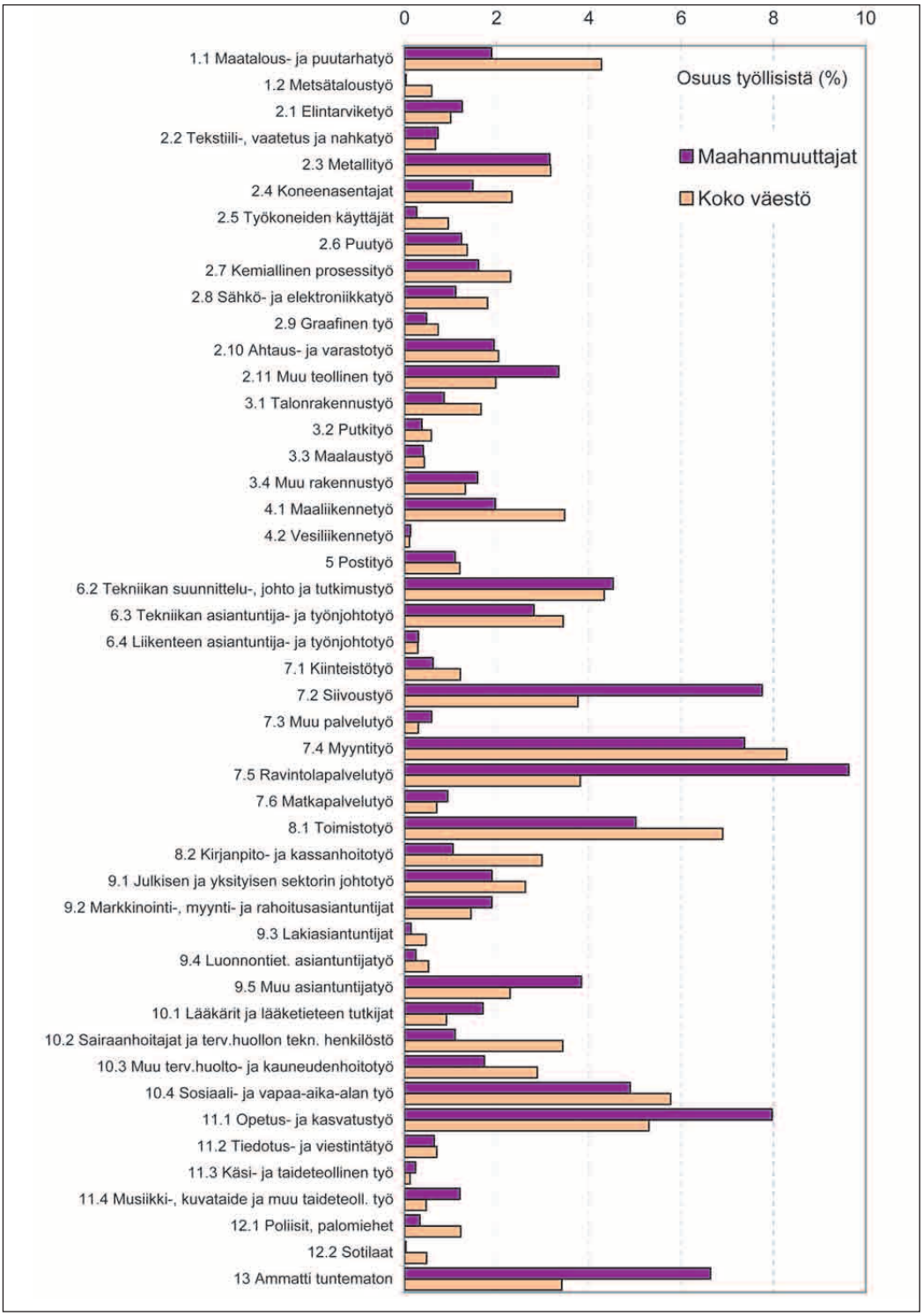

Kuva 32. Työllisten maahanmuuttajien (n= 34 862) ja koko väestön (n= 2 228 557) ammatit vuonna 2000 tarkalla luokituksella (Aineisto: Tilastokeskus).

niikan asiantuntija- ja työnjohtotyö (5,9 %) sekä metallityö (5,7 %). Aineisto osoittaa maahanmuuttajamiehillä yliedustusta erityisesti ravintolapalvelutyössä ja lisäksi opetus- ja kasvatustyössä sekä siivoustyössä. Aliedustettuna he ovat maaliikennetyössä sekä maatalous- ja puutarhatyössä.

Vuoden 2004 osalta maahanmuuttajien ammattijakauma edusti samoja piirteitä kuin edellisinä tarkasteluvuosina: yleisin ammatti naisten joukossa oli siivoustyö (2 530 henkilöä eli 11,9 % työllisistä maahanmuuttajanaisista), myyntityö (10,0 %), opetus- ja kasvatustyö (8,5 %) sekä ravintolapalvelutyö (8,4 %) (Kuva 33). Yllättäen jopa 15 prosentilla ammattitiedot olivat jääneet tuntemattomiksi. Kun tätä vertaa kymmenen vuoden takaisiin tietoihin, voi todeta, että maahanmuuttajanaisten työllistyminen on kasvanut huomattavasti siivoustyössä ja myyntityössä. Ravintolapalvelutyö, muu terveydenhuolto- ja kauneudenhoitotyö, muu asiantuntijatyö sekä maatalous- ja puutarhatyö ovat tasaisesti pysyneet suurimpien ammattiryhmien joukossa. Laskua viimeisten kymmenen vuoden aikana on tapahtunut opetus- ja kasvatustyössä sekä toimistotyössä.

Maahanmuuttajamiehillä suurimpana ammattiryhmänä vuonna 2004 oli edelleen ravintolapalvelutyö (3 281 henkilöä eli 11,8 %), ja sitä seurasivat tekniikan suunnittelu-, johto- ja tutkimustyö (7,2 %), opetus- ja kasvatustyö (5,7 %) sekä maaliikennetyö (5,4 %). Tekniikan suunnittelu-, johto- ja tutkimustyö on säilynyt vahvana työllistäjänä koko seuratulla ajanjaksolla, kun taas opetus- ja kasvatustyön osuus maahanmuuttajamiesten ammateissa on pienentynyt. Laskua on tapahtunut myös muun muassa julkisen ja yksityisen sektorin johtotyössä, joka vuonna 1995 työllisti miehistä neljä prosenttia ja vuonna 2004 enää kaksi prosenttia. Maaliikennetyö on kasvattanut suosiotaan viimeisen kymmenen vuoden aikana ja sitä todistaakin jo aikaisemmin mainitut, katukuvassa nähtävissä olevat ulkomaalaistaustaiset linja-autonkuljettajat. Näyttää siis siltä, että maahanmuuttajien aliedustus kyseisessä ammatissa on poistumassa.

Tässä yhteydessä on tärkeä tuoda esiin vuoden 2000 osalta se, miten maahanmuuttajien toimialat jakautuvat koulutuksen mukaan (Taulukko 2). Perusasteen koulutuksen, joka sisältää koulutus tuntematon -luokan, käyneitä oli määrällisesti eniten kaupan alalla, opetus- ja tutkimusalalla sekä rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöalalla sekä liike-elämän palveluissa. Toimialojen sisällä puhtaanapidossa ja ympäristönhuollossa, sähköteknisten tuotteiden valmistuksessa ja maataloudessa oli suhteessa varsin paljon perusasteen koulutettuja.

Keskiasteen koulutus erityisesti kaupan alalla korostuu määrällisesti, mutta toimialojen sisällä taas kulkuneuvojen valmistuksessa ja kotitalouksien käyttämissä palveluissa on suhteessa eniten keskiasteen koulutuksen saaneita. Korkea-asteen koulutettuja oli määrällisesti eniten opetuksessa ja tutkimuksessa, kaupan alalla sekä rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöalalla sekä liike-elämän palveluissa. Toimialojen sisäisessä tarkastelussa sen sijaan terveydenhuollon, opetuksen ja tutkimuksen sekä julkisen hallinnon ja maapuolustuksen alalla oli varsin merkittävästi korkea-asteen koulutuksen suorittaneita.

Maahanmuuttajien pääammattiluokat koulutuksen mukaan vuonna 2000 esitetään taulukossa 3. Maahanmuuttajista, joilla oli perusasteen koulutus tai joiden koulutusaste oli tuntematon, työskenteli eniten palvelutyössä eli vajaat 5 300 henkeä. Pääammattiluokan sisällä perusasteen koulutuksen saaneita oli suhteessa eniten postityössä sekä maa- ja metsätaloustyössä. Keskiasteen koulutuksen saaneita toimi lukumääräisesti eniten palvelutyössä ja teollisessa työssä sekä suhteessa merkittäväsi turvallisuusalan työn sekä liikennetyön pää-

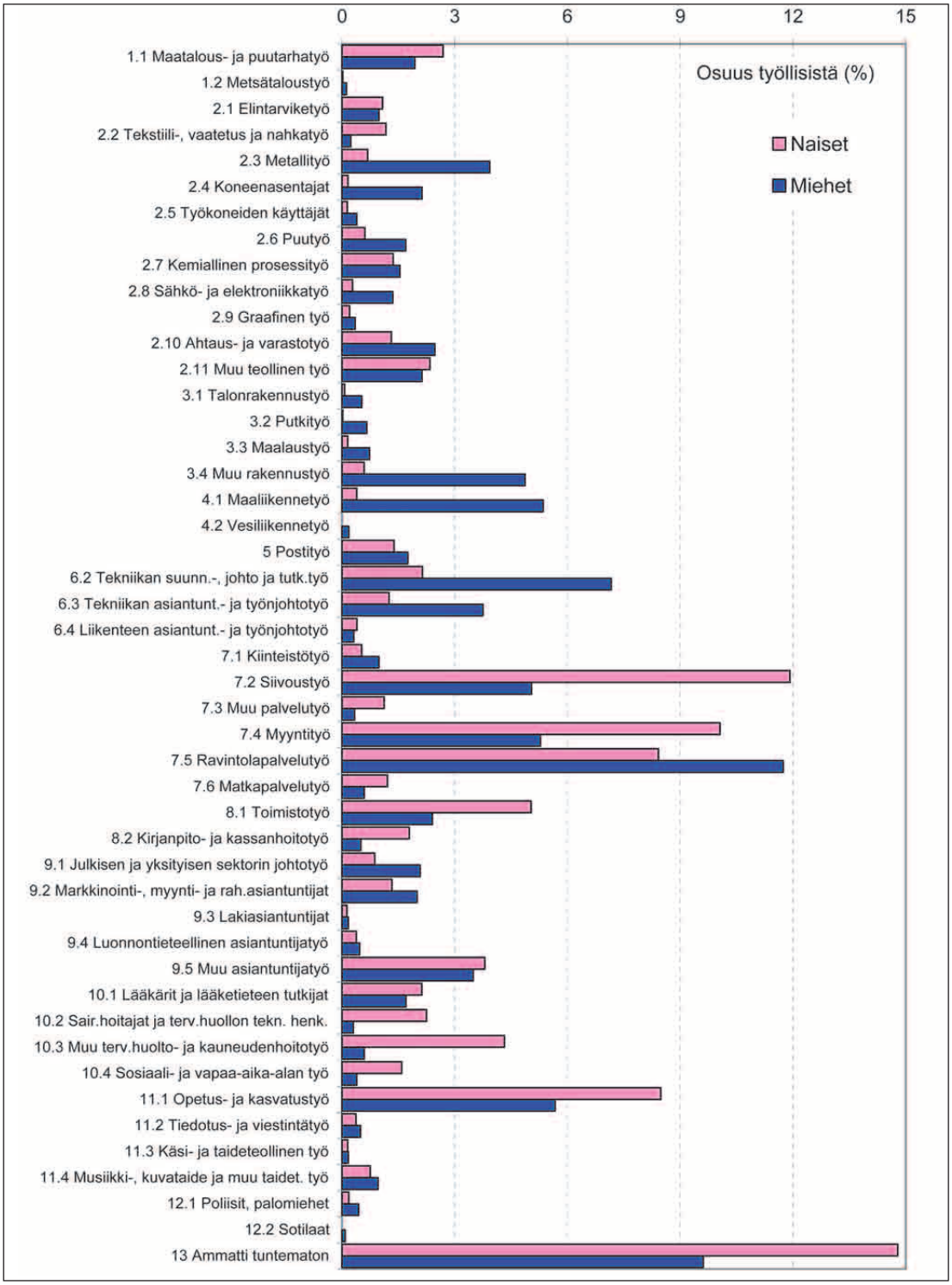

Kuva 33. Työllisten maahanmuuttajanaisten (n=21 225) ja -miesten (n=27 942) ammatit vuonna 2004 (Aineisto: Tilastokeskus).

ammattiluokan sisällä. Korkea-asteen koulutuksen suorittaneita oli määrällisesti eniten opetus- ja kulttuurityössä, hoitotyössä, palvelutyössä, tuotannon ja liikenteen johto- ja asiantuntijatyössä sekä talouden ja hallinnon johto- ja asiantuntijatyössä. Pääammattiluokan sisäisessä tarkastelussa korkea-asteen koulutustausta korostuu opetus- ja tutkimustyössä, hoitotyössä ja tuotannon ja liikenteen johto- ja asiantuntijatyössä verrattuna muihin pääammattiluokkiin.

Maahanmuuttajien, jotka muuttivat Suomeen vuonna 1993 ja 2002, työllistyminen eri toimialoille koulutuksen mukaan esitetään taulukossa 4. Perusasteen, sisältäen myös heidät, joiden

Taulukko 2. Maahanmuuttajien toimialat koulutuksen mukaan vuonna 2000 (Aineisto: Tilastokeskus).

	Perusaste		Keskiaste		Korkea-aste		Yhteensä	
	Hlö	%	Hlö	%	Hlö	%	Hlö	%
Työllinen	17 268	49,5	9 277	26,6	8 317	23,9	34 862	100
Maatalous	413	61,5	195	29,0	64	9,5	672	100
Metsätalous	10	41,7	7	29,2	7	29,2	24	100
Metsäteollisuus	426	49,6	281	32,7	152	17,7	859	100
Metallituotteiden valmistus	320	45,4	265	37,6	120	17,0	705	100
Koneiden ja laitteiden valmistus	247	42,2	183	31,2	156	26,6	586	100
Sähköteknisten tuotteiden valmistus	1 229	62,5	301	15,3	435	22,1	1 965	100
Kulkuneuvojen valmistus	157	37,7	196	47,1	63	15,1	416	100
Instrumenttien yms. tuotteiden valmistus	90	44,6	53	26,2	59	29,2	202	100
Muu metalliteollisuus	32	39,0	33	40,2	17	20,7	82	100
Muu teollisuus	808	50,1	494	30,6	311	19,3	1 613	100
Rakennustoiminta	615	46,5	531	40,1	178	13,4	1 324	100
Kauppa	3 899	54,9	2 167	30,5	1 042	14,7	7 108	100
Liikenne	1 071	50,5	644	30,4	405	19,1	2 120	100
Rah.-, vak.- ja kiint.ala sekä liike-elämän palvelut	1 757	50,0	754	21,5	1 002	28,5	3 513	100
Puhtaanapito ja ympäristöhuolto	1 282	65,6	479	24,5	192	9,8	1 953	100
Opetus ja tutkimus	1 903	45,1	546	13,0	1 767	41,9	4 216	100
Julk. hallinto, maanpuolustus ja yleinen turvallisuus	247	30,8	260	32,4	296	36,9	803	100
Terveydenhuolto	226	17,9	248	19,6	789	62,5	1 263	100
Sosiaalihuolto	690	38,5	627	35,0	475	26,5	1 792	100
Järjestötoiminta	213	41,0	146	28,1	161	31,0	520	100
Kulttuuritoiminta	477	53,5	185	20,7	230	25,8	892	100
Kotitalouksien käyttämät palvelut	304	43,3	329	46,9	69	9,8	702	100
Ammatti tuntematon	852	55,6	353	23,0	327	21,3	1 532	100

Taulukko 3. Maahanmuuttajien pääammattiluokat koulutuksen mukaan vuonna 2000 (Aineisto: Tilastokeskus).

	Perusaste		Keskiaste		Korkea-aste		Yhteensä	
	Hlö	%	Hlö	%	Hlö	%	Hlö	%
Työllinen	17 268	49,5	9 277	26,6	8 317	23,9	34 862	100
1 Maa- ja metsätaloustyö	412	61,6	192	28,7	65	9,7	669	100
2 Teollinen työ	2 934	50,7	2 200	38,1	648	11,2	5 782	100
3 Rakennustyö	605	53,8	429	38,2	90	8,0	1 124	100
4 Liikennetyö	358	49,0	296	40,5	77	10,5	731	100
5 Postityö	282	73,8	60	15,7	40	10,5	382	100
6 Tuotannon ja liikenteen johto- ja as.tunt.työ	1 312	49,3	243	9,1	1 104	41,5	2 659	100
7 Palvelutyö	5 285	56,4	2 896	30,9	1 198	12,8	9 379	100
8 Toimistotyö	939	44,4	537	25,4	639	30,2	2 115	100
9 Talouden ja hallinnon johto- ja as.tunt.työ	1 357	48,6	349	12,5	1 088	38,9	2 794	100
10 Hoitotyö	956	29,1	963	29,3	1 365	41,6	3 284	100
11 Opetus- ja kulttuurityö	1 498	42,8	464	13,2	1 542	44,0	3 504	100
12 Turvallisuusalan työ	44	34,9	62	49,2	20	15,9	126	100
13 Ammatti tuntematon	1 286	55,6	586	25,3	441	19,1	2 313	100

koulutusaste oli jäänyt tuntemattomaksi, käyneitä maahanmuuttajia sijoittui määrällisesti eniten kaupan alalle tai heidän ammattitietonsa oli tuntematon lamavuotena 1993. Yli viidennes keskiasteen koulutuksen saaneista sijoittui kaupan alalle, kun taas opetus ja tutkimus -ala työllisti suhteessa eniten korkea-asteen suorittaneita maahanmuuttajia.

Maahanmuuttovirta oli huomattavasti suurempi vuonna 2002 kuin vuonna 1993 ja siten myös työllistyneiden määrä oli yli kolminkertainen (4 543 henkeä) verrattuna laman aikaiseen tilanteeseen (1 298 henkeä). Kaupan ala työllisti eniten perusasteen koulutuksen saaneita (mukaan lukien vailla koulutustietoa olevat), samoin kuin keskiasteen saaneita. Rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöala sekä liike-elämän palvelut, opetus ja tutkimus sekä terveydenhuolto työllistivät eniten korkea-asteen käyneitä maahanmuuttajia.

Maahanmuuttajien työmarkkinoille sijoittumisen muutokset 1990-luvulta 2000-luvulle havaitaan myös Helsingissä asuvia korkeasti koulutettuja maahanmuuttajien tarkastelevassa tutkimuksessa. Siinä todetaan, että palvelutyön ja työmarkkinoille valmentavan työn osuudet olivat tutkimusjoukossa kasvaneet. Palvelutyön kasvua selittää siivous- ja ravintolatyön yleistyminen, kun taas työmarkkinoille valmentavan työn lisääntymisen taustalla ovat enenevät määrät erilaisia työllisyyttä edistäviä projekteja ja erityisesti maahanmuuttajia käsitteleviä erityisprojekteja. Näissä hankkeissa on yleensä neuvonta- ja ohjaustyötä sekä opetusta ja toiminnan suunnittelua, joiden uskotaan työllistävän erityisesti korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia. Samassa tutkimuksessa todetaan, että asiantuntijatyön osuus on 2000-luvulla ollut vähäisempää ja matalan ammattitaidon työmarkkinoiden osuus suurempaa kuin 1990-luvulla. Tämän uskotaan viittaavan maahanmuuttajien heikentyvään asemaan työmarkkinoilla. (Haapakorpi 2004: 29, 33.)

Taulukko 4. Maahanmuuttajien toimialat koulutuksen mukaan maahanmuuttovuosina 1993 ja 2002 (Aineisto: Tilastokeskus).

	1993						2002					
	Perusaste		Keskiaste		Korkea-aste		Perusaste		Keskiaste		Korkea-aste	
	Hlö	%	Hlö	%	Hlö	%	Hlö	%	Hlö	%	Hlö	%
Työlliset	789	100,0	249	100,0	260	100,0	2 216	100,0	844	100,0	1 483	100,0
Maatalous	35	4,4	4	1,6	2	0,8	89	4,0	5	0,6	3	0,2
Metsätalous	2	0,3	0	0,0	0	0,0	3	0,1	2	0,2	0	0,0
Metsäteollisuus	16	2,0	14	5,6	10	3,9	37	1,7	30	3,6	48	3,2
Metallituotteiden valmistus	3	0,4	2	0,8	3	1,2	41	1,9	7	0,8	8	0,5
Koneiden ja laitteiden valmistus	22	2,8	2	0,8	16	6,2	38	1,7	17	2,0	47	3,2
Sähköteknisten tuotteiden valmistus	15	1,9	7	2,8	18	6,9	108	4,9	23	2,7	168	11,3
Kulkuneuvojen valmistus	6	0,8	3	1,2	1	0,4	23	1,0	5	0,6	3	0,2
Instrumenttien yms. valmistus	1	0,1	0	0,0	4	1,5	9	0,4	2	0,2	16	1,1
Muu metalliteollisuus	4	0,5	2	0,8	3	1,2	3	0,1	6	0,7	8	0,5
Muu teollisuus	25	3,2	17	6,8	16	6,2	74	3,3	33	3,9	53	3,6
Rakennustoiminta	32	4,1	12	4,8	2	0,8	187	8,4	51	6,0	18	1,2
Kauppa	139	17,6	56	22,5	33	12,7	361	16,3	183	21,7	142	9,6
Liikenne	45	5,7	14	5,6	8	3,1	230	10,4	65	7,7	66	4,5
Rah.-, vak.- ja kiint.ala sekä liike-elämän palv.	54	6,8	29	11,7	34	13,1	228	10,3	136	16,1	250	16,9
Julk. hallinto, maanpuolustus ja yleinen turv.	9	1,1	7	2,8	13	5,0	15	0,7	20	2,4	61	4,1
Puhtaanapito ja ympäristöhuolto	67	8,5	6	2,4	0	0,0	170	7,7	27	3,2	15	1,0
Opetus ja tutkimus	88	11,2	14	5,6	47	18,1	238	10,7	51	6,0	203	13,7
Terveydenhuolto	11	1,4	8	3,2	15	5,8	44	2,0	41	4,9	199	13,4
Sosiaalihuolto	21	2,7	6	2,4	7	2,7	50	2,3	48	5,7	60	4,1
Järjestötoiminta	13	1,7	8	3,2	4	1,5	27	1,2	11	1,3	24	1,6
Kulttuuritoiminta	37	4,7	10	4,0	5	1,9	41	1,9	31	3,7	30	2,0
Kotitalouksien käyttämät palvelut	6	0,8	4	1,6	0	0,0	21	1,0	8	1,0	0	0,0
Elinkeino tuntematon	138	17,5	24	9,6	19	7,3	179	8,1	42	5,0	61	4,1

Maahanmuuttajien tausta vaikuttaa heidän ammatteihinsa. Käyttämässämme aineistossa maahanmuuttajat on luokiteltu syntymämaan mukaan. Vuoden 1995 aineistossa eroteltuna ovat ryhmät, joiden koko on vähintään 15 henkilöä, ja pienemmät ryhmät on yhdistetty (Liite 10). Tällä luokittelutavalla suurimman maahanmuuttajaryhmän muodostavat entisessä Neuvostoliitossa syntyneet, heitä asui Suomessa vuonna 1995 yhteensä 14 214 työikäistä henkilöä. Työllisiä heistä oli yhteensä 3 532 henkilöä (24,9 %). Yleisimmät ammatit heidän joukossaan olivat opetus- ja kasvatustyö (10,9 %), myyntityö (8,6 %) ja siivoustyö (6,6 %).

Kun katsotaan vuoden 1995 osalta ainoastaan niitä maahanmuuttajaryhmiä, joiden joukossa oli enemmän kuin 250 työllistä henkilöä, havaitaan, että opetus- ja kasvatustyön ammattilaisia oli muihin ryhmiin verrattuna suhteellisesti eniten Unkarissa (35,0 %), Yhdysvalloissa (33,2 %) ja Iso-Britanniassa (28,6 %) syntyneiden keskuudessa. Ravintolapalvelutyöntekijöiden osuus oli suhteessa suurin Turkissa syntyneillä, sillä työllisistä jopa puolet kuului kyseiseen ammattiryhmään; Kiinassa syntyneistä heitä oli reilu neljännes. Myyntityön ammattilaisia löytyi tasaisesti lähes kaikista ryhmistä, eikä mikään erottunut muista suurella prosenttiosuudellaan. Kyseisenä vuonna neljänneksi yleisin ammattiryhmä eli siivoustyöntekijät näkyivät erityisesti Kiinassa syntyneiden kohdalla, sillä heistä 16 % työskenteli tällä alalla. Virossa syntyneiden joukossa heitä oli 9,3 % työllisistä. Tekniikan suunnittelu-, johto- ja tutkimustyö korostui Unkarissa (8,2 %), Saksassa (8,1 %) ja Iso-Britanniassa (6,6 %) syntyneillä. Muista suurista maahanmuuttajaryhmistä poikkeavat ammatit olivat Vietnamissa syntyneillä, sillä heistä joka viides oli muussa teollisessa työssä ja noin 15 % metallityössä. Nämä ammatit eivät ole muiden suurien ryhmien yleisimpien ammattien joukossa näin suurina osuuksina. Myös Puolan työlliset maahanmuuttajat poikkeavat hieman ammattirakenteeltaan, sillä heidän joukossaan toiseksi yleisin ammatti opetus- ja kasvatustyön (16,5 %) jälkeen on musiikki-, kuvataide ja muu taideteollinen työ (10,4 %).

Pienemmissä maahanmuuttajaryhmissä poikkeuksellisen suuria ammattiryhmiä olivat ravintolapalvelutyöntekijät Malesiassa (49 henkilöä eli 78 % työllisistä), Intiassa (115 henkilöä eli 47 %) ja Pakistanissa (36 henkilöä eli 43 %) syntyneiden joukossa sekä siivoustyöntekijät Bangladeshissa syntyneiden keskuudessa (67 henkilöä eli 53 %).

Vuonna 2000 Suomessa asuneista maahanmuuttajista on erotettavissa syntymämaan mukaan kymmenen suurinta ryhmää (Liite 11). Näiden ryhmien ammattijakaumassa on samantyyppistä keskinäistä eroavaisuutta kuin vuonna 1995. Länsimaissa, kuten Ruotsissa, Saksassa ja Iso-Britanniassa, syntyneiden maahanmuuttajien yleisimpiä ammatteja olivat opetus- ja kasvatustyö, tekniikan suunnittelu-, johto- ja tutkimustyö sekä toimistotyö. Muissa Euroopan maissa, kuten Virossa ja entisessä Jugoslaviassa syntyneiden joukossa ammatteina olivat useimmin ravintolapalvelutyö, siivoustyö ja myyntityö. Entisen Neuvostoliiton maahanmuuttajilla ammatit olivat samoja kuin viisi vuotta aikaisemmin.

Euroopan ulkopuolella syntyneiden maahanmuuttajien ammattitiedot olivat monella puutteelliset. Kun kaikista maahanmuuttajista reilulla kuudella prosentilla ammatti oli tuntematon, Irakissa syntyneistä näin oli lähes viidenneksellä ja Somaliassa syntyneistä joka kymmenennellä. Yleisin ammatti Irakissa syntyneiden kohdalla oli ravintolapalvelutyö, sillä heitä oli viidennes työllisistä. Toisena tuli sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ, jonka piirissä työskenteli joka kymmenes. Somaleista reilun kolmasosan ammattina oli siivoustyö ja viidennes oli sosiaali- ja vapaa-aika-alan työssä. Vietnamissa syntyneistä 17 % sai ammattinsa muusta teollisesta työstä, 13 % ravintolapalvelutyöstä ja joka kymmenes metallityöstä.

Vuoden 2004 aineistossa syntymämaat on eritelty omaksi ryhmäkseen, jos henkilöiden lukumäärä on ollut vähintään kymmenen. Loput maat on yhdistetty. Näin mukaan on saatu 140 eri syntymämaata sekä niin sanottu muut-luokka. Suurin maahanmuuttajaryhmä oli edelleen entisessä Neuvostoliitossa syntyneet, joita kyseisenä vuonna asui Suomessa yhteensä 31 346 henkilöä. Heistä työllisiä oli 42,5 % ja yleisimmät ammatit olivat myyntityö (10,6 %), siivoustyö (8,6 %) sekä opetus- ja kasvatustyö (5,5 %) (Liite 12). Ammattiryhmät säilyivät siis samoina, mutta niiden keskinäinen järjestys kymmenen vuoden aikana oli muuttunut siten, että opetus- ja kasvatustyön merkitys oli laskenut.

Kun vuonna 2004 Suomessa asuvista maahanmuuttajista katsotaan syntymämaan mukaan niitä ryhmiä, joissa työllisiä on vähintään 600 henkilöä, on vuosien 1995 ja 2000 tavoin edelleen havaittavissa, että länsimaissa, kuten Ruotsissa, Iso-Britanniassa, Saksassa, Yhdysvalloissa ja Puolassa syntyneillä suurimman ammattiryhmän muodostavat opetus- ja kasvatustyö. EU:n ulkopuolisissa maissa, kuten Iranissa, Vietnamissa, Kiinassa, Intiassa ja entisessä Jugoslaviassa syntyneet ovat sen sijaan sijoittuneet pääosin ravintolapalvelutyöhön. Turkissa syntyneistä jopa 60,1 % työllistyneistä (848 henkilöä) on ravintolapalvelutyöntekijöitä. Siivoustyö tulee merkittävänä, erityisesti Somaliassa (175 henkilöä eli 23,7 % työllisistä) sekä Thaimaassa syntyneiden joukossa (147 henkilöä eli 16,2 % työllisistä). Intiassa syntyneillä toiseksi suurin ammattiryhmä muodostuu tekniikan suunnittelu-, johto- ja tutkimustyöntekijöistä (194 henkilöä eli 22,4 % työllisistä) ja kolmanneksi suurin ryhmä tekniikan asiantuntija- ja työnjohtotyöntekijöistä (8,3 %). Tekninen ala erottuu myös kiinalaisten, brittien, puolalaisten, saksalaisten ja amerikkalaisten ammattijakaumissa.

IT-alan työntekijöiden muuttoliikkeestä puhutaan tänä päivänä paljon. Ulkomaalaistaustaisen henkilökunnan määrä on yrityksissä ja organisaatioissa vielä varsin vähäinen. Nokia on omassa sarjassaan sekä ulkomaalaistaustaisen henkilöstön määrässä että osuudessa (Forsander et al. 2004: 30–31). ICT -osaamisen aloilla työskentelevät muuttavat Suomeen kartuttamaan omaa osaamistaan ja edistämään uraansa. Esiin on noussut esimerkiksi ajatus, että työkokemus Nokialla on arvokas lisä ansioluettelossa, jolla voi myöhemmällä työuralla olla huomattavaa merkitystä.

Suomi, kuten monet muutkin maat, on saanut informaatioteknologian alalta osaajia muun muassa Intiasta. Yhdysvallat on varsin usein kohteena, mutta Suomikin on saanut osansa. Monelle koulutetulle aasialaiselle Suomi on kuitenkin vain välietappi matkalla ennen Yhdysvaltoja (Tervola 2001). Ulkomailta Suomeen saapuu myös tutkijoita ja ensisijaiseksi syyksi Suomeen saapumiselleen he ovat nimenneet korkeatasoiset tutkimusympäristöt. Ulkomailta saapuvat tutkijat ovat kiinnostuneita Suomesta, mutta kaipaavat yksityiskohtaista ja henkilökohtaista neuvontaa maassa elämisestä ja asumisesta (Acatiimi 2005: 19; Puustinen-Hopper 2005).

Asema työmarkkinoilla on tiiviissä yhteydessä maahanmuuttajien ja etnisten ryhmien yhteiskunnalliseen asemaan. Sekä Suomessa että muissa teollistuneissa maissa maahanmuuttajien on yleensä vaikeampaa löytää työtä kuin valtaväestön eli heidän työttömyyslukunsa ovat usein moninkertaiset valtaväestöön verrattuna. Maahanmuuttajien työllisyys on kasvanut talouden suhdanteiden parantuessa. Lamavuonna 1994 kaikkien Suomessa tuolloin asuneiden maahanmuuttajien työttömyysaste oli lähes 55 prosenttia ja koko väestöllä noin 18 prosenttia. Vuonna 2006 maahanmuuttajien keskimääräinen työttömyysaste oli 24 prosenttia ja koko väestöllä 8 prosenttia. Vaikka molempien ryhmien työttömyys alentui, maahanmuuttajien työttömyysaste oli edelleen kolminkertainen koko väestöön verrattuna. Eräs syy heidän työllistymisensä parantumiseen on se, että Suomen työmarkkinoilla on kysyntää osaajista, esi-

merkiksi informaatio- ja teknologiasektorilla sekä muilla erityisaloilla. Kysyntä ja tarjonta ovat kohdanneet. Pakolaistaustaisten, kuten irakilaisten ja somalien, työllisyys ei ole oleellisesti parantunut talouden suhdanteista riippumatta, vaan se oli huonompi kuin maahanmuuttajilla keskimäärin. Pakolaistaustaiset maahanmuuttajat ovatkin haavoittuvaisimmat ryhmät Suomen työmarkkinoilla.

6. Opiskelijoiden ja tutkinnon suorittaneiden kansainvälinen liikkuvuus

6.1. Johdanto

Kansainvälinen liikkuvuus on lisääntynyt, ja nykyään yhä useampi nuori hankkii koulutuksensa kotimaan ulkopuolella. Vuodesta 1998 vuoteen 2003 ulkomaalaisten korkea-asteen opiskelijoiden määrä OECD-maissa kasvoi 45 prosentilla. Kasvua ei tapahtunut ainoastaan niissä maissa, joiden pääkieltä puhutaan ympäri maailmaa, vaan lisäystä oli nähtävissä myös Pohjoismaissa, Italiassa, Japanissa ja Alankomaissa. Kansainvälisten opiskelijaliikkuvuuden kasvun odotetaan jatkuvan erityisesti niissä maissa ja niillä aloilla, joilla työvoimasta on puutetta (OECD 2006: 37, 39). Euroopan unionin Bologna-prosessi pyrkii yhtenäistämään maiden koulutusjärjestelmät ja tutkinnot, jotta ne olisivat vertailukelpoisia EU-maiden kesken. Tämä varmasti lisää erityisesti korkeasti koulutettujen liikkuvuutta, niin opiskelu- kuin työpaikkaa etsiessä. Samalla he vahvistaisivat myös aivokiertoa. Opiskelujakson jälkeen tilapäismuutto saattaa kääntyä pysyväismuutoksi, mikäli opiskelijat eivät muutakaan valmistumisensa jälkeen takaisin kotimaahansa, vaan jäävät uuteen asuinmaahan. Tämä antaisi kohdemaalle parhaimman hyödyn aivokierrosta, kun opiskelijat sitoutuisivat paikalliseen työelämään (ks. Raunio 2005: 49–50).

Osaajien kansainvälistä virtaa kasvattavat siirtymiset muiden maiden työmarkkinoille, ja nykyään näistä osaajista on usein käynnissä jopa kilpailua. Tämän vuoksi monet maat ovat ottaneet käyttöön erityismahdollisuuksia, joiden avulla ulkomaalainen opiskelija voi valmistuttuaan jäädä maahan työskentelemään. Useat maat, kuten Irlanti ja Iso-Britannia, ovat aktiivisesti pyrkineet houkuttelemaan ulkomaalaisia opiskelijoita, tutkijoita ja asiantuntijoita. Tiede- ja innovaatiopoliittisin toimin maat ovat houkutelleet heitä muun muassa investoimalla julkisen sektorin tutkimus- ja innovaatioympäristöihin ja luomalla erityisiä apurahakäytäntöjä ja virkoja ulkomaisille osaajille (Noki & Kovanen 2007). Ulkosuomalaisparlamentin puheenjohtajan Pertti Paasion mukaan kaksoiskansalaisuus on avannut usealle siirtolaiselle mahdollisuuden opiskeluun Suomessa. Esimerkiksi Yhdysvalloissa opintovuosi yliopistossa voi maksaa 25 000–30 000 $, mutta Suomessa opiskelu on lähes ilmaista. Suomalaisopiskelijat voivat saada myös valtiolta opintorahaa ja esimerkiksi asuntotukea (Koskinen 2007: 15).

Vajaa prosentti eurooppalaisista opiskelijoista lähtee Erasmus-vaihtoon. Suosituimmat kohteet ovat Espanja, Ranska, Saksa ja Italia. Näistä maista myös lähdetään eniten vaihtoon. Euroopan suurista maista erityisesti Iso-Britannian suosio on viime aikana laskenut. Uudet jäsenmaat eivät ole vielä vetäneet suuria joukkoja, mutta niiden suosion on koko ajan kasvamassa. Euroopan unionin komissiolla on tavoitteena kaksinkertaistaa kansainväliseen Erasmus-vaihtoon osallistuvien opiskelijoiden määrä EU-alueella. Vuonna 2012 mennessä vaihto-opiskelijoita odotetaan olevan jopa kolme miljoonaa. Pyrkimyksenä on helpottaa niiden opiskelijoiden osallistumista vaihtoon, jotka ovat lähtöisin keskimääräistä köyhemmistä oloista. Opiskelijoiden taloudellisia vaikeuksia pidetään vaihto-ohjelman suurimpana heikkoutena, joten apurahaa on suunnitelmissa nostaa. (Turun Sanomat 2006a.) Raunio (2005: 40) toteaa, että ulkomaisten opiskelijoiden määrän lisääminen suomalaisissa korkeakouluissa tarjoaa mahdollisuuden luoda aidosti monikulttuurisia verkostoja, jotka työelämään siirtyessään tarjoavat tasa-arvoisemman lähtökohdan myös ei-suomalaisille osaajille.

Eräiden tutkimustamme varten haastateltujen asiantuntijoiden mukaan suomalaisten yliopisto-opiskelijoiden lähtö ulkomaille vaihtoon on tällä hetkellä kasvussa, toiset taas uskovat sen olevan hieman laskusuunnassa lähivuosina. Laskua perustellaan sillä, että opiskelijoihin suuntautuu painetta nopeasta valmistumisesta ja siirtymisestä työelämään. Yleensä vaihto on nähty kansainvälistä kokemusta tuovana lisäarvona, mutta nykypäivän yleisempi kansainvälinen liikkuvuus saattaa aiheuttaa sen, että vaihtoon ei ole enää kova tarve lähteä, kun ulkomailla liikkuminen on muutenkin jokapäiväistä. Toisaalta kansainvälisesti orientoituneiden nuorten aikuisten määrä kasvaa jatkuvasti ja heille ulkomaisen yliopiston valitseminen on luonnollista. Tulevaisuus näyttää kumpi puoli näistä voittaa. Muutamissa yliopistoissa tavoitteena on kasvattaa niin ulkomaalaisten vaihto- ja tutkinto-opiskelijoiden kuin suomalaisten vaihtoon lähtevien opiskelijoiden määrää. Toisilla yliopistoilla vaihtokapasiteetti on jo täydessä käytössä, eikä lisäystä suunnitella.

Tutkimuksemme esimerkkitapauksessa eli Oulun yliopistossa kansainvälinen liikkuvuus on kasvanut erityisesti ulkomailta Ouluun tulevien vaihto-opiskelijoiden keskuudessa (Kuva 34). Lähtevien vaihto-opiskelijoiden määrä nousi 1990-luvun lopulle saakka, mutta on laskenut hieman sen jälkeen. Vuonna 2006 Oulun yliopistoon tuli yhteensä 445 ulkomaista opiskelijaa 42 eri maasta. Yleisin kotimaa ulkomaisten vaihto-opiskelijoiden kohdalla samana vuonna oli ylivoimaisesti Saksa (67 opiskelijaa), seuraavina tulivat Ranska (55), Espanja (44) ja Yhdysvallat (28). Suosituin koulutusohjelma tulevien vaihto-opiskelijoiden kohdalla määrällisesti katsottuna ovat teknillisen tiedekunnan koulutusohjelmat (150 vaihto-opiskelijaa), mutta tiedekunta onkin Oulun yliopiston suurin kokonaisopiskelijamäärältään. Sinne tosin suuntautui kolmannes kaikista tulleista vaihto-opiskelijoista, kun taas Oulun yliopiston kokonaisopiskelijamäärästä kyseisessä tiedekunnassa suorittaa opintojaan 28 prosenttia opiskelijoista. Vastaavasti

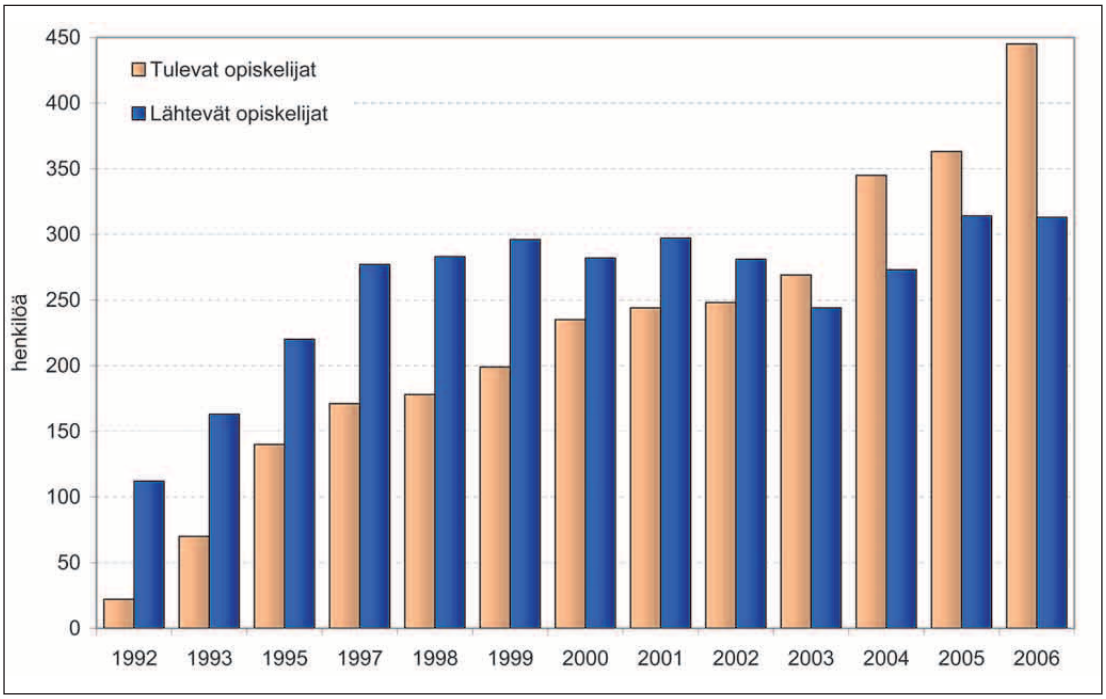

Kuva 34. Oulun yliopiston opiskelijoiden kansainvälinen liikkuvuus vuosina 1992–2006.

pientä yliedustusta saivat taloustieteiden ja lääketieteellinen tiedekunta. Päinvastainen tilanne oli luonnontieteellisellä tiedekunnalla, jonne saapui vaihto-opiskelijoista ainoastaan 18 %, kun siellä opiskelee 27 % koko Oulun yliopiston opiskelijamäärästä.

Vaihto-opiskelijoiden lisäksi kansainvälisyys näkyy myös tutkintoon tähtäävien opiskelijoiden joukossa. Vuonna 2006 Oulun yliopistossa opiskeli tutkintoon tähtäävässä koulutusohjelmassa yhteensä 345 ulkomaalaista opiskelijaa 57 maasta; heistä 190 suoritti perustutkintoa ja 155 jatkotutkintoa. Tutkinto-opiskelijoita tuli eniten Kiinasta (58 opiskelijaa), Venäjältä (52) ja Saksasta (21). Kiinalaisten vaihto-opiskelijoiden joukossa on paljon sellaisia, jotka vaihto-opiskelunsa aikana hakevat tutkinto-oikeutta ja lupaa jäädä Suomeen.

Vuonna 2006 Oulusta lähti vaihtoon 313 opiskelijaa yhteensä 33 eri maahan. Kohdemaista suosituin tuolloin oli Saksa (38 lähtijää), Ruotsi (38), Yhdysvallat (26), Espanja (24) ja Iso-Britannia (24). Määrällisesti eniten vaihtoon lähdettiin teknillisestä ja kasvatustieteellisestä tiedekunnasta. Opiskelijamääriin suhteutettuna eniten lähtijöitä oli taloustieteiden (3,4 %) ja kasvatustieteiden (2,8 %) tiedekunnasta. Vähäisintä vaihtoon lähteminen oli luonnontieteellisessä ja lääketieteellisessä tiedekunnassa. Vaihto-opiskelun lisäksi myös kansainväliseen harjoitteluun lähteminen on kasvattanut suosiotaan viime vuosien aikana.

Kansainvälisen liikkuvuuden lukuja tarkastellessa on muistettava, että lukuja vääristävät muutamat tekijät:
1) Joihinkin maihin olisi enemmän lähtijöitä kuin on vapaita paikkoja (esim. Iso-Britannia ja Australia, joiden kanssa on tarkat sopimukset lähtijöiden ja tulijoiden määristä).
2) Tilastoihin merkitään vain yli kolme kuukautta kestävät vaihtoajat (varsinkin lääketieteellisessä ja kasvatustieteellisessä tiedekunnassa on myös paljon kahden kuukauden vaihtoja).
3) Vaihtoon saatetaan lähteä muun kuin oman laitoksen paikan kautta (lähtijä tällöin kirjautuu käyttämänsä laitoksen, eikä oman laitoksensa, tilastoihin).

Tulevaisuudessa ulkomaalaisten opiskelijoiden avulla saatetaan kyetä pitämään yllä sellaisia koulutusaloja, joihin ei tule hakijoita Suomesta riittävästi. Rekrytointia voidaan hoitaa niin, että pääsykoe järjestetään myös Suomen ulkopuolella suurissa lähtömaissa, ja sen läpäisseet hyväksytään opiskelemaan suomalaiseen yliopistoon. Ulkomaalaisia opiskelijoita vetäisi varmasti se, että opintotukea alettaisiin maksaa heti opintojen alkamisen jälkeen. Nykyisin ulkomaalaiselle voidaan myöntää opintotuki Suomessa suoritettaviin opintoihin, jos hän asuu Suomessa vakinaisesti ja Suomessa oleskelun peruste on jokin muu kuin opiskelu, esimerkiksi työskentely, perhesiteet tai paluumuutto. Opiskelutarkoituksessa Suomeen tullut ulkomaalainen ei voi saada opintotukea.

Korkeasti koulutetut maahanmuuttajat ovat yleensä yliedustettuina siirtolaisvirroissa. Samoin korkeakoulutuksen saaneita on suhteessa enemmän maahanmuuttajien kuin kantaväestön keskuudessa. Tähän on useita syitä: korkeasti koulutetut ovat enemmän suuntautuneet kansainvälisille työmarkkinoille ja heillä on suurempi todennäköisyys toteuttaa suunnitelmansa kuin matalammin koulutetuilla. Lisäksi OECD-maissa koulutuksesta saa korkeaa tuottoa, mikä edelleen lisää muuttohoukutusta. Se, mikä pätee OECD-maiden ulkopuolelta tulevien henkilöiden kohdalla, on usein totta myös OECD-maiden sisällä muuttavilla eli OECD-maista lähteneet siirtolaiset ovat korkeammin koulutettuja kuin paikallaan pysyjät (OECD 2006: 47).

6.2. Korkeasti koulutettujen kokemukset ja ajatukset ulkomaille muuttamisesta

Korkeasti koulutettujen kansainvälisestä liikkuvuudesta saatiin tietoa Oulun yliopistosta 2000-luvulla valmistuneille järjestetyn kyselyn avulla. Yhteensä tammikuun 2000 ja joulukuun 2004 välisenä aikana maisteriksi valmistuneita oli 5 563 henkilöä, joista 500 henkilön otokselle lähetettiin kyselylomake. Vastausprosentiksi muodostui 49 %. Kyselyyn vastanneista naisia oli 68,5 % ja miehiä 31,5 %. Vuoden 2005 syksyn tutkinto-opiskelijoista (perus- ja jatkotutkinto-opiskelijat) naisten osuus on 48 % eli kyselyssä naisten vastaukset saavat yliedustuksen. Tavoitteena on kuitenkin tarkastella miesten ja naisten vastauksia erillisinä ryhminä. Iältään vastaajat olivat keskimäärin 31-vuotiaita; nuorin oli 24-vuotias ja vanhin 60-vuotias. Yliopistossa opiskelu on vastaajien kohdalla päättynyt tasaisesti 2000-luvun eri vuosina.

Ylin tutkinto 216 vastaajalla (92 %) oli maisterin tutkinto. 17 vastaajaa oli suorittanut myös lisensiaatin tutkinnon ja 2 vastaajaa tohtorin tutkinnon. Maistereiksi rinnastettiin myös diplomi-insinöörin ja arkkitehdin tutkinnot. Kyselyyn vastanneista humanistisessa tiedekunnassa opiskelleita oli 15,7 % (Oulun yliopiston koko opiskelijamääriin verratessa humanistisessa tiedekunnassa vuonna 2001 oli 14,7 % opiskelijoista), kasvatustieteiden tiedekunnassa 21,7 % (13,1 %), luonnontieteellisessä tiedekunnassa 16,2 % (24,6 %), lääketieteellisessä tiedekunnassa 13,2 % (12,2 %), taloustieteiden tiedekunnassa 7,7 % (4,6 %) ja teknillisessä tiedekunnassa 25,1 % (30,8 %). Epäselviä vastauksia oli yksi. Kyselyssä aliedustettuina ovat erityisesti luonnontieteellisestä ja teknillisestä tiedekunnista valmistuneet ja yliedustettuina kasvatustieteiden ja taloustieteiden tiedekunnista valmistuneet. Ammatteina vastanneiden 2000-luvulla valmistuneiden joukossa yleisimpänä ovat opetus- ja kasvatustyön ammatit (37 % vastaajista), tekniikan johto- ja asiantuntijatyön ammatit (23 %) sekä tutkimusalan ammatit (13 %).

Kyselyyn vastanneista Oulun yliopistosta 2000-luvulla valmistuneista lähes neljännes on opiskellut tai parhaillaan opiskelee ulkomailla. Naisista useampi (27 %) on opiskellut ulkomailla kuin miehistä (11 %). Tiedekunnittaisessa vertailussa selviää, että erityisesti humanistisessa ja luonnontieteellisessä tiedekunnassa opiskellaan keskiarvoa vähemmän ulkomailla ennen yliopisto-opintoja tai niiden aikana.

Ulkomailla opiskelleista yli kaksi kolmasosaa on opiskellut omalla alallaan ja noin 15 prosenttia eri alalla. Joka kymmenes on opiskellut usealla eri alalla. Lääketieteellisessä ja teknillisessä tiedekunnassa on tavallisinta, että ulkomailla opiskelu on suoritettu omalla alalla. Humanistit ja kasvatustieteilijät ovat useammin opiskelleet muuta kuin omaa alaansa ollessaan ulkomailla. Miehistä kukaan ei ollut opiskellut ainoastaan oman alansa ulkopuolisia opintoja; he ovat joko opiskelleet omalla alallaan tai usealla eri alalla.

Ulkomailla aikaisemmin opiskelleista 17 % on tehnyt sen jossain Pohjoismaassa ja 54 % EU-maassa (pois lukien Pohjoismaat). Euroopan ulkopuolella opiskelleita on 17 %. Loput eli 12 % ovat opiskelleet useassa eri maassa kotimaansa ulkopuolella. Naiset ovat miehiä useammin hankkineet kansainvälisen opiskelukokemuksensa Pohjoismaista; miehet ovat olleet enemmän EU-maissa ja Euroopan ulkopuolisissa maissa. Kasvatustieteilijät ja luonnontieteilijät ovat olleet suhteessa enemmän kaukomaissa eli EU:n ulkopuolella. Useassa eri maassa on opiskellut suhteessa moni humanisti verrattuna muista tiedekunnista valmistuneisiin vastaajiin.

Vastaajien joukossa ulkomailla työskennelleitä on vain hieman vähemmän kuin ulkomailla opiskelleita. Viidennes on joko ollut töissä ulkomailla tai parhaillaan työskentelee Suomen ulkopuolella. Ulkomailla opiskelleista lähes puolet on myös työskennellyt vieraassa maassa. Miesten ja naisten välillä ei ole merkittäviä eroja. Tiedekunnittaisessa tarkastelussa havaitaan, että taloustieteiden tiedekunnasta valmistuneet eivät juuri ole työskennelleet ulkomailla, kun taas humanistisen tiedekunnan vastaajista lähes joka kolmas on ollut työssä Suomen ulkopuolella.

Ollessaan ulkomailla työnteossa omalla alallaan on työskennellyt kaikkiaan vain runsas kolmannes vastaajista ja eri alalla peräti 59 prosenttia vastaajista. Miehistä useampi on työskennellyt juuri omalla alallaan tai usealla eri alalla; naisista lähes kolmannes on hankkinut kansainvälisen työkokemuksensa oman alansa ulkopuolelta. Teknillisen ja lääketieteellisen tiedekunnan vastaajista yli puolet, jotka ovat olleet ulkomailla töissä, on ollut töissä oman alansa tehtävissä. Humanisteista kukaan ei ole ollut ulkomailla omalla alallaan työssä.

Pääosin ulkomailla työssä olleet ovat työskennelleet joko jossain Pohjoismaassa (29 %) tai EU-maassa (39 %). Euroopan ulkopuolisessa maassa on ollut töissä 18 prosenttia ulkomailla työskennelleistä. Työkokemusta useasta eri maasta on hankkinut 7 vastaajaa. Naiset ovat miehiä suhteessa enemmän työskennelleet Euroopan ulkopuolisissa maissa, kun taas miehet ovat viihtyneet Pohjoismaissa tai EU-maissa. Tiedekunnista teknillisestä tiedekunnasta valmistuneet ovat suhteessa eniten olleet työssä EU-maissa.

Kyselyn mukaan Oulun yliopistosta valmistuneita kiinnostaa ulkomailla työskentely tulevaisuudessa. Vastaajista vajaa kaksi kolmannesta antoi myönteisen ja reilu kolmannes kielteisen vastauksen. Miehet ovat asiasta enemmän kiinnostuneita: peräti 76 prosenttia miehistä ilmaisi kiinnostuksensa työskennellä Suomen ulkopuolella, naisista vain hieman yli puolet. Keskiarvoa alhaisempi kiinnostus ulkomailla työskentelyyn on kasvatustieteiden (45 %) ja lääketieteellisestä (55 %) tiedekunnasta valmistuneiden joukossa. Erittäin suurta kiinnostus on teknillisen koulutuksen saaneilla (75 %). Vastaajien ammattien mukaan tarkasteltuna kiinnostus on suurta julkisen ja yksityisen sektorin johtotyön tekijöillä sekä markkinointi-, myynti- ja rahoitusasiantuntijoilla (Taulukko 5). Koskisen (2005) tutkimukseen osallistuneista noin kymmenesosa suunnitteli kyselyhetkellä EU/ETA-alueen työmarkkinoille lähtöä. Muita innokkaammin eurooppalaisille työmarkkinoille olivat suuntaamassa ne, joilla oli aiempaa kokemusta ulkomailla opiskelusta tai työskentelystä sekä ne, joilla ei vielä ollut puolisoa tai perhettä. Vastaajista ne, jotka olivat valmistumisen jälkeen muuttaneet töiden takia eri paikkakunnalle, olivat selvästi useammin aikeissa lähteä töihin EU/ETA-alueelle kuin ne, jotka eivät olleet valmistumisen jälkeen muuttaneet töiden perässä.

Aikaisemmat ulkomaan kokemukset edesauttavat suunnittelemaan vieraassa maassa työntekoa myös tulevaisuudessa. Ulkomailla ennen valmistumistaan opiskelleista vastaajista 89:ää prosenttia kiinnostaa tulevaisuudessa työskentely Suomen ulkopuolella. Ulkomailla jo entuudestaan työskennelleistä kansainväliset työmarkkinat houkuttelevat 81:tä prosenttia.

Nuorten asenne vaikuttaa muuttohalukkuuteen ja kansainvälistymiseen. Jotain ajatuksia muuttoaikeista suhteutettuna toteutuneeseen muuttoon voi päätellä siitä, että Tilastokeskuksen sijoittumispalveluaineiston mukaan yliopistoista sekä tiede- ja taidekorkeakouluista vuosina 2001–2005 valmistuneista ulkomaille oli muuttanut reilu kolme prosenttia, vastaava osuus Oulun yliopiston kohdalla oli 2,3 prosenttia. Oulun yliopistossa tutkinnon kyseisinä vuosina suorittaneista 63 % oli jäänyt Pohjois-Pohjanmaalle valmistumisensa jälkeen. Helsingin yliopis-

Taulukko 5. Tulevaisuudessa ulkomailla työskentelyn kiinnostavuus vastaajien ammatin mukaan, prosenttia (suluissa tapausten määrä).

Ammatti	Kyllä	Ei
Julkisen ja yksityisen sektorin johtotyö (10)	90,0	10,0
Kirjanpito- ja kassanhoitotyö (3)	33,3	66,7
Luonnontieteellinen asiantuntijatyö (5)	60,0	40,0
Lääkärit ja lääketieteen tutkijat (17)	52,9	47,1
Markkinointi-, myynti- ja rahoitusasiantuntijat (5)	80,0	20,0
Muu asiantuntijatyö (3)	66,7	33,3
Opetus- ja kasvatustyö (88)	52,3	47,7
Tekniikan johto- ja asiantuntijatyö (55)	76,4	23,6
Tutkimusalan työ (31)	71,0	29,0
Muun alan työ / epäselvä (18)	44,4	55,6
Ammatit yhteensä (235)	62,1	37,9

tosta valmistuneista jopa 81 % jäi Uudellemaalle, kun taas vain reilu kolmannes Joensuun, Kuopion, Jyväskylän ja Lapin yliopiston valmistuneista pysyi kotimaakunnassaan. Turun yliopiston kohdalla kotiseudulle jäi 59 % valmistuneista ja Tampereen yliopistosta valmistuneilla osuus oli 51 %.

Ulkomailla työskentelystä kiinnostuneet kertovat, että työnteko vieraassa maassa lisää kokemuksia, edistää työssä etenemistä ja mahdollistaa ammatillista kasvua. Vastaajista osa uskoo ansiotasonkin nousevan muissa maissa työskennellessä. Vastauksista ilmeneekin selkeästi, että Suomesta ajaa pois erityisesti korkea verotus ja matala palkkataso. Lisäksi vieraat maat houkuttelevat suomalaisia pelkästään erilaisuudellaan sekä omalla, Suomesta poikkeavalla, kulttuurillaan. Ulkomailla hankkii hyvän kielitaidon ja siellä näkee maailmaa; työtä tehdessä pääsee syvemmälle toisen maan tapoihin kuin vain turistimatkoilla. Oman ammatin piirteitä olisi vastaajien mukaan mielenkiintoista vertailla Suomen ja muiden maiden kesken. Vastaajat toteavat, että työuraan tulisi pientä vaihtelua, kun välillä viettäisi vuoden tai pari vieraassa maassa. Kaikki ulkomailla työskentelystä kiinnostuneet eivät aktiivisesti hae koko aikaa työtä ulkomailta, mutta pitävät silmät avoinna, mikäli kohdalle osuisi jokin sopivalta tuntuva työtarjous.

”Työkokemus ulkomailla laajentaisi ammattitaitoa ja olisi kiinnostava kokemus.” (Nainen 29, yleinen arkeologia)

”Halu nähdä erilaista kulttuuria, parempi ansiotaso, parempi ilmasto.” (Mies 30, tietotekniikka)

”Toisi vaihtelua ja parantaa työnsaantia.” (Mies 29, sähkötekniikka)

”Olisi mielenkiintoista tehdä muunlaista lääkärintyötä kun mitä Suomessa on tarjolla.” (Nainen 26, lääketiede)

”En ole aktiivisesti hakeutumassa, mutta sopivan tilaisuuden tullessa käytän sen.” (Mies 30, tietojenkäsittelytiede)

Perusteluita sille, että korkeasti koulutetut vastaajat eivät halua muuttaa ulkomaille tekemään työtä, löytyy monenlaisia. Perheelliset vastaajat painottavat, että ulkomaille muutto on jo käytännön asioiden vuoksi hankalaa, ja ettei ole varmaa, että molemmat vanhemmat löytäisivät sieltä työtä. Myös ulkomaiden turvattomuutta pelätään erityisesti pienten lasten vanhempien keskuudessa. Monen vastaajan perusteluissa ilmenee, että Suomessa asuva verkosto eli suku ja ystävät ovat tärkeitä, samoin kuin Suomen luonto, eikä niitä haluta jättää. Muutamat vastaajat epäilevät omaa kielitaitoaan, eivätkä he sen vuoksi uskalla lähteä vieraaseen maahan. Tietenkin myös kotimaassa viihtyminen ja yleinen kiinnostumattomuus muita maita kohtaan pitää monta vastaajaa Suomessa. Kotimaassa löytyy vielä työtä, joten eräät eivät sen vuoksi koe tarpeelliseksi muuttaa Suomesta pois. Muutama vetoaa myös korkeaan ikäänsä; he sanovat, että turha enää vanhana on lähteä.

”Kielitaito ei ole riittävä, perheellisenä muuttaminen ulkomaille ei ole niin helppoa.” (Nainen 27, matemaattiset tieteet)

”Vaikea yhdistää perhe-elämää ja työtä ulkomailla - usein nainen joutuu luopumaan tällaisissa asioissa perheen hyväksi.” (Nainen 28, terveystieteet)

”Missään käymässäni maassa ei ole niin puhtaita järviä, jylhiä metsiä, rehellisiä ihmisiä ja toimivaa yhteiskuntaa kuin Suomessa.” (Mies 29, sähkötekniikka)

”Suomi on turvallinen ja hyvä maa asua ja työskennellä jos mielekkäitä töitä riittää kaikille.” (Nainen 35, laskentatoimi)

”Jos kiinnostaisikin, kukaan ei enää huoli näin vanhaa - on parempi olla kiinnostumatta (varsinkin kun on nainen!) vaikka omasta mielestään pystyisi ja jaksaisi.” (Nainen 49, informaatiotutkimus)

Ulkomailla työskentelystä myönteisen vastauksen antaneista 60 % haluaisi olla ulkomailla joitakin vuosia ja 18 % alle vuoden. Vuorotellen ulkomailla ja kotimaassa työskenteleminen kiinnostaa joka kymmenettä vastaajaa. Vain alle kolme prosenttia ulkomailla työskentelystä kiinnostuneista haluaisi tehdä työtä kotimaansa ulkopuolella pysyvästi. Epäselviä vastauksia on suhteellisen paljon (8 %), mikä johtuu siitä, että monet vastaajat olivat valinneet usean eri vastausvaihtoehdon (esim. sekä ”alle vuoden” että ”vuorotellen ulkomailla ja Suomessa”) ja siten heidän vastausluokituksekseen tuli epäselvä. Naisten ja miesten välillä ei ole merkittäviä eroja ulkomailla vietettävän ajan suhteen.

Kaikkia kiinnostuksensa ilmaisseita pyydettiin nimeämään kolme maata, joissa työnteko houkuttelee (Taulukko 6). Taulukossa 6 prosenttiosuudet on laskettu ulkomailla työskentelystä kiinnostuneista vastaajista, jotka ovat nimenneet kiinnostavimman, toiseksi kiinnostavimman ja kolmanneksi kiinnostavimman työntekomaan. Vastaajien kokonaismäärä poikkeaa eri sarakkeissa, sillä kaikki eivät nimenneet kuin ensimmäiseksi ja toiseksi kiinnostavimman maan tai ei maita ollenkaan. Liitteistä löytyy yksityiskohtainen taulukko (Liite 13), jossa on listattuna kaikki nimetyt maat ja niiden osuudet kokonaismääristä. Prosenttijakaumia tarkasteltaessa voidaan havaita, että eniten ulkomailla työskentelystä kiinnostuneet haluaisivat tehdä työtä englanninkielisissä maissa. Kaikkein kiinnostavimpana maana vastaajat pitävät Iso-Britanniaa, Yhdysvaltoja ja Saksaa. Nämä maat nousevat korkealle myös toiseksi kiinnostavimpina maina. Englanninkielisistä maista vastaajia houkuttelee myös Australia. Euroopassa muunkielisistä maista kiinnostusta herättävät erityisesti Saksa sekä Espanja, Ruotsi ja Ranska. Koskisen (2005)

Taulukko 6. Kolmen houkuttelevimman maan kuusi kärkinimeä ulkomailla työskentelystä kiinnostuneiden vastaajien mielestä, prosenttia vastaajista.

Kiinnostavin maa (n=140)		Toiseksi kiinnostavin maa (n=137)		Kolmanneksi kiinnostavin maa (n=130)	
Iso-Britannia	21,4	Iso-Britannia	10,2	Saksa	10,0
Yhdysvallat	16,4	Yhdysvallat	8,8	Yhdysvallat	9,2
Saksa	12,9	Australia	8,0	Iso-Britannia	8,5
Australia	8,6	Espanja	7,3	Ruotsi	6,9
Ruotsi	6,4	Kanada	6,6	Kanada	5,4
Ranska	5,7	Saksa	6,6	Australia	4,6
				Italia	4,6
				Norja	4,6
Muut maat	28,6	Muut maat	52,5	Muut maat	46,2
Yhteensä	100,0	Yhteensä	100,0	Yhteensä	100,0

tutkimuksen mukaan ammattikorkeakouluista ja yliopistoista vastavalmistuneita kiinnostivat EU/ETA-maista eniten Iso-Britanniassa, Ruotsissa ja Saksassa työskentely. Uudet EU-maat eivät herättäneet suurta kiinnostusta. Kiinnostavimpia maita yhdisti niiden kielen yleinen osaaminen Suomessa sekä hyvä palkkataso.

Kyselyyn vastanneista 2000-luvulla valmistuneista jopa 57 prosenttia uskoo tekevänsä kansainvälistä työtä tulevaisuudessa. Miehistä suurempi osa (74 %) on luottavainen siihen, että oma tulevaisuuden työ on kansainvälistä, kuin naisista (49 %). Ammateissa erot näkyvät niin, että kansainväliseen työhön uskovat erityisesti tutkimusalan työntekijät, markkinointi-, myynti- ja rahoitusasiantuntijat, julkisen ja yksityisen sektorin johtotyöntekijät sekä kirjanpito- ja kassanhoitotyöntekijät (Taulukko 7). Opetus- ja kasvatustyöntekijöillä sekä lääkäreillä ja lääketieteen tutkijoilla usko kansainväliseen työhön on melko alhaista. Tiedekunnittaisessa tarkastelussa tulevaisuuden kansainväliseen työhön vahvasti uskovat erityisesti teknillisestä (83 %) ja taloustieteiden (78 %) tiedekunnasta valmistuneet vastaajat. Vähäinen usko puolestaan on kasvatustieteiden (33 %) ja lääketieteellisestä (42 %) tiedekunnasta valmistuneilla.

Ne vastaajat, jotka ovat olleet aikaisemmin opiskelemassa (69 %) tai työskentelemässä (80 %) ulkomailla, uskovat vahvemmin tekevänsä tulevaisuudessa kansainvälistä työtä. Heistä, joilla ei ole ulkomailta kokemusta ainakaan opiskelun tai työnteon merkeissä, vain noin joka toinen uskoo tekevänsä kansainvälistä työtä tulevaisuudessa. Samansuuntaiset vastaukset on myös Koskinen (2005: 16) saanut tutkimuksessaan: niistä, jotka ovat opiskeluaikanaan olleet ulkomailla esimerkiksi opiskelijavaihdossa tai työharjoittelussa, huomattava osa (72 %) on valmis muuttamaan töiden takia ulkomaille verrattuna niihin, jotka eivät ole olleet opiskeluaikanaan ulkomailla (33 %). Sama koskee aiempaa työskentelyä EU/ETA-alueella: niistä, jotka ovat aikaisemmin olleet töissä EU/ETA-alueella, huomattava osa (68 %) on valmis muuttamaan töiden takia ulkomaille verrattuna niihin vastaajiin, jotka eivät ole työskennelleet tällä alueella (40 %). Omassa aineistossamme vastaajien joukossa on myös niitä, jotka uskovat tekevänsä

Taulukko 7. Usko kansainvälisen työn tekemiseen tulevaisuudessa vastaajan ammatin mukaan, prosenttia (suluissa tapausten määrä). Kyllä- ja ei-vastaukset eivät muodosta yhteensä 100 %, mikäli kaikki vastaajat eivät ole ottaneet kantaa kysymykseen.

Ammatti	Kyllä	En
Julkisen ja yksityisen sektorin johtotyö (10)	80,0	20,0
Kirjanpito- ja kassanhoitotyö (3)	100,0	0,0
Luonnontieteellinen asiantuntijatyö (5)	80,0	20,0
Lääkärit ja lääketieteen tutkijat (17)	23,5	70,5
Markkinointi-, myynti- ja rahoitusasiantuntijat (5)	80,0	20,0
Muu asiantuntijatyö (3)	33,3	66,7
Opetus- ja kasvatustyö (88)	37,5	60,2
Tekniikan johto- ja asiantuntijatyö (55)	76,4	23,6
Tutkimusalan työ (31)	80,6	19,4
Muun alan työ / epäselvä (18)	55,6	44,4
Ammatit yhteensä (235)	57,0	41,7

kansainvälistä työtä, vaikka varsinainen kotimaan ulkopuolisessa maassa työskentely ei heitä houkuttelekaan. Tämä johtuu siitä, että kansainvälinen työ nähdään vastaajien keskuudessa hyvin monenlaisena.

Vastaukset vaihtelevat suuresti, kun Oulun yliopistosta 2000-luvulla valmistuneilta kysytään kommentteja mahdollisen kansainvälisen työn tekemiseen tulevaisuudessa. Tutkijat kertovat pitävänsä tiiviisti yhteyttä ulkomaisiin kollegoihinsa. Opettajat mainitsevat usein, että he tekevät koko ajan kansainvälistä työtä, koska oppilaiden joukossa on syntyperältään ulkomaalaisia lapsia tai koska he ovat ystäväkoulutoiminnan kautta yhteydessä ulkomaisiin opettajiin ja oppilaisiin. Opettajien vastauksissa esille tulevat myös mahdolliset opettajavaihdot.

”Tutkijan tai vastaavaa työtä yliopistossa, joka on aina kansainvälistä.” (Nainen 28, suomen kieli)

”Projektityötä yhteistyössä pääasiassa eurooppalaisten tutkimusryhmien kanssa.” (Nainen 30, geotieteet)

”Ystävyyskoulun puitteissa tälläkin hetkellä eli teemme yhteistyötä mm. Espanjan, Englannin ja Saksan koulujen kanssa. Vastaavanlaisia projekteja tulee eteeni varmasti tulevaisuudessakin.” (Nainen 25, varhaiskasvatus)

”Opetan tälläkin hetkellä kansainvälisessä koulussa, vaikka Suomessa asunkin. Voisin opettaa myös ulkomailla.” (Nainen 27, luokanopettajakoulutus)

”Se voisi liittyä kansainväliseen opiskelijavaihtoon, siten että minä opettajana olen mukana ja pidän yhteyksiä ym. Tätä toimintaa oppilaitoksessamme jo on. Se voisi olla myös kansainvälistä opettajanvaihtoa.” (Nainen 42, kasvatustieteet)

Vastaajien mukaan konkreettista ulkomailla asumista ei aina vaadita kansainvälisen työn tekemiseen. Tärkeäksi tällöin nousevat ne kontaktit, jotka työntekijällä kotimaassaan on vieraiden maiden työntekijöihin. Työkaverina tai tiimin jäsenenä saattaa olla ulkomaalainen henkilö, jolloin vuorovaikutus hänen kanssaan lasketaan vastaajien mielestä kansainväliseksi työksi. Työskentely kansainvälisessä yrityksessä tai esimerkiksi yhteydet kotimaisen firman sivukonttoreihin tai sisaryhtiöihin ulkomaille tekevät työstä kansainvälistä. Myös ulkomaille suuntautuvat työmatkat ovat eräänlainen tapa kansainvälistymisen lisääntymiseen.

”Maailman globalisoituessa yhä enemmän uskon melkein joka työssä tulevaisuudessa olevan yhteyksiä Suomen ulkopuolelle.” (Nainen 29, tuotantotalous)

”Joudun toimimaan monien kansalaisuuksien edustojen kanssa.” (Mies 28, tietojenkäsittelytiede)

”Ainakin kansainvälisiä suhteita on jatkuvasti ja uusia tulee. Ja työkeikkoja.” (Mies 31, tietoteollinen liiketoiminta)

”Nykyinen työ: vaatii paljon matkustamista ja kansainvälisten suhteiden hoitamista.” (Nainen 27, prosessitekniikka)

”Nykyisellä työnantajallanikin on toimintaa lukuisissa maissa. Työskentelen Suomessa, mutta yhteistyössä kansainvälisten ihmisten ja organisaatioiden kanssa.” (Nainen 27, markkinointi)

”Työmatkoja ulkomaille sekä ulkomaalaisien asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden tapaamisia.” (Nainen 25, sähkötekniikka)

6.3. Ulkomaalaiset opiskelijat osana muuttoliikettä

Ulkomaalaisten opiskelijoiden kansainvälisen liikkuvuuden tärkeä osa ovat vaihto-opiskelijat. Heidän määriinsä vaikuttaa olennaisesti se, minkä maiden kanssa koulut ovat solmineet sopimuksia. Kun on olemassa pysyvät ja tehokkaat verkostot, virrat säilyvät vuodesta toiseen. Tämä tukee sitä ajatusta, että vaihto Euroopan maiden välillä tulee säilymään vilkkaana. Uusien maiden vaihtoverkostoon mukaantulo kestää aikansa, koska ensin näihin maihin täytyy välittyä tieto siitä, mitä suomalainen koulutus on ja miksi Suomeen kannattaisi lähteä. Opiskelijavirran toinen puoli vaihto-opiskelijoiden lisäksi ovat koko tutkintoa vieraassa maassa suorittavat opiskelijat. Tutkimuksessamme olemme näiden kahden ryhmän lisäksi huomioineet suomalaisten koulujen ulkomaalaistaustaiset opiskelijat, jotka asuvat Suomessa pääsääntöisesti, eivätkä ole hakeutuneet Suomeen ainoastaan opiskeluja varten.

CIMO:n johtaja Ulla Ekberg kertoo, että vaihto-opiskelijat Suomessa ovat pääosin Euroopasta ja tutkinto-opiskelijat Euroopan ulkopuolelta, erityisesti Venäjältä ja Kiinasta. Suomi on Iso-Britannian jälkeen Euroopan suurin englanninkielisen koulutuksen tarjoaja suhteessa väestöön. Suomeen tullaan vaihtoon, koska täällä voi opiskella englanniksi.

Turun ammattikorkeakoulun rehtori Juha Kettusen mukaan heille tulee ulkomaalaisia opiskelijoita eniten Kiinasta, näin on ollut jo vuosien ajan. Toinen tärkeä alue on Eurooppa, opiskelijoita tulee tasaisesti eri maista. Hän uskoo, että tilanne säilyy tulevaisuudessakin samanlaisena,

ellei merkittäviä lainsäädäntöuudistuksia tehdä. Mahdollinen lukuvuosimaksu saattaa muuttaa asetelmaa.

Turun aikuiskoulutuskeskuksessa ulkomaalaisten opiskelijoiden joukossa on eniten venäläisiä ja virolaisia. Suuren ryhmän muodostavat myös arabiankieliset, jotka ovat tulleet pääosin Iranista, Irakista, Turkista ja Välimeren eteläpuolisista maista. Eurooppalaisia opiskelijoita on tasaisesti useasta maasta. Afrikkalaisia opiskelijoita ei juuri ole, koska esimerkiksi Suomessa asuvat somalit ovat keskittyneet suurissa määrin pääkaupunkiseudulle.

Oulun yliopistossa ulkomaalaisia tutkinto-opiskelijoita tulee eniten Kiinasta, Venäjältä ja Saksasta. Vaihto-opiskelijoiden yleisimmät kotimaat ovat Saksa, Ranska, Espanja ja Italia, Yhdysvaltojen osuus on viime vuosina vähentynyt. Seuraavien 5–10 vuoden aikana virtoihin vaikuttaa suomalaisten yliopistojen mahdollinen aktivoituminen Aasian suuntaan ja Venäjälle. Mikäli suomalaiset lisäävät yhteistyötä, myös vaihto-opiskelijoiden määrät kasvavat. Yhdysvalloista tulevien määrien ennustaminen on yliopiston edustajan mielestä hankalaa. Siellä on alueita, joissa väestö kasvaa nopeasti. Tähän saakka alempien sosiaaliluokkien latinalaisvähemmistöstä alkaa nousta ihmisiä korkeakoulutuksen pariin, mikä saattaa aiheuttaa painetta yliopistoille. Tämän seurauksena yliopistot haluavat mahdollisesti lähettää ihmisiä myös vaihtoon, koska he ovat maksavia asiakkaita, jotka olisivat poissa kirjoilta. Toisin sanoen, yliopisto saisi rahat, mutta opiskelijat olisivat jossain muualla. Kun katsotaan vaihto-opiskelijoiden tilannetta yli kymmenen vuotta eteenpäin, mielenkiintoinen alue on yliopiston edustajan mukaan Afrikka. Opiskelijoiden kansainvälinen liikkuvuus saattaa kasvaa, mihin lisäksi tietysti vaikuttavat talouden ja yhteiskuntien kehittyminen. Afrikasta tulevia virtoja saataisiin kasvatettua uusilla stipendijärjestelmillä ja muutenkin aktiivisemmilla käytännön toimilla.

Tutkimusta varten haastatelluista asiantuntijoista osa epäilee, että tulevaisuudessa Kiinassa alkaa olla enemmän tarjontaa omankin maan sisällä, joten heidän virtansa Suomeen tuskin kasvaa. Toiset ovat sitä mieltä, että vaikka Aasian maissa lisätään korkeakoulutarjontaa, ei volyymi riitä kattamaan koulutustarvetta eli liikkuvuus säilyy ja jopa kasvaa erityisesti väestöltään suurista maista Kiinasta ja Intiasta. Haastateltujen keskuudessa Venäjää arvellaan tulevaisuuden tärkeäksi ja kasvavaksi opiskelijoita lähettäväksi maaksi. Kun ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrät yliopistoissa kasvavat, lisääntyvät myös englanninkieliset opintokokonaisuudet.

Peruskouluissa, erityisesti kansainvälisissä kouluissa kasvussa ovat englanninkielisistä maista tulevat oppilaat. Tämän taustalla on se, että vanhemmat ovat tulleet töihin esimerkiksi Nokialle tai yliopistoihin, joissa työkielenä on englanti.

Ulkomaalaisten opiskelijoiden kansainvälistä liikkuvuutta tarkasteltiin Oulun yliopiston tapaustutkimuksen avulla. Oulun yliopisto on vetänyt ulkomaalaisia opiskelijoita jo pitkään ja määrät ovat selkeässä kasvussa. 15 vuotta sitten ulkomaalaisia vaihto-opiskelijoita tuli 22 henkilöä, mutta vuonna 2006 luku oli noussut jo 445 tulijaan. Tutkinto-opiskelijoiden määrä on 2000-luvulla kasvanut runsaasta kahdestasadasta opiskelijasta 345 opiskelijaan. Oulun yliopiston ulkomaisista opiskelijoista saatiin tietoa kyselyn avulla. Kohderyhmään laskettiin kuuluvaksi ulkomaalaiset perustutkinto-opiskelijat, jatko-opiskelijat, vaihto-opiskelijat ja muita erillisiä opintoja suorittavat 14.9.2005 läsnä olevat opiskelijat. Kyselyyn vastanneita henkilöitä oli yhteensä 175, ja vastausprosentti ulkomaisten opiskelijoiden kohdalla oli 48 %. Heidän keski-ikänsä oli 26 vuotta; nuorin oli 17-vuotias ja vanhin 54-vuotias. Naisia vastaajista oli 44 % ja miehiä 56 %. Vastanneista ulkomaalaisista opiskelijoista insinööritietei-

den tai tietoteknillisen alan opiskelijoita oli noin 18 % molempia. Mainitut ryhmät nousevat suuriksi, koska niihin on yhdistetty useita koulutusaloja. Tietoteknilliset alat sisältävät niin teknillisen tiedekunnan tietotekniikan, telekommunikaation, informaatioteknologian kuin luonnontieteellisen tiedekunnan tietojenkäsittelytieteen opiskelijat. Insinööritieteiden opiskelijoiksi lasketaan teknillisen tiedekunnan muut kuin tietotekniikka-alan tai arkkitehtuurin opiskelijat.

Ulkomaalaiset opiskelijat edustivat yhteensä 44 maan kansalaisuutta. Kaksoiskansalaisuuden saaneita oli yhteensä kuusi henkeä, joista viidellä toinen kansalaisuus oli Suomen. Suurimman kansalaisuusryhmän muodostivat saksalaiset (17 %), venäläiset (13 %) ja kiinalaiset (10 %) opiskelijat. Nämä vastaavat niitä suurimpia ulkomaalaisryhmiä, joita Oulun yliopistoon tulee joko vaihto-opiskelijoina tai tutkinto-opiskelijoina. Vaihto-opiskelijoiden yleisin kotimaa koko Oulun yliopiston tilastoja tarkastellessa on Saksa ja tutkinto-opiskelijat tulevat useimmiten Kiinasta tai Venäjältä. Myös Oulun yliopiston ulkomaalaistaustaisten työntekijöiden joukossa on kyselyyn vastanneiden perusteella eniten saksalaisia, kiinalaisia ja venäläisiä. Ulkomaalaisten opiskelijoiden kyselyyn vastanneista lähes puolet oli tullut Suomeen vuoden 2005 aikana; tässä joukossa ovat erityisesti vaihto-opiskelijat. Yhteensä 2000-luvun aikana oli tullut 137 opiskelijaa kaikista vastaajista. Joukossa oli kolmisenkymmentä 1990-luvun muuttajaa sekä myös muutama 1980-luvulla Suomeen saapunut. Täytyy muistaa, että nämä jo vuosia sitten Suomeen tulleet ovat saattaneet asua Suomessa muidenkin syiden kuin opiskelun vuoksi ja he ovat mahdollisesti aloittaneet opiskelun vasta nyt.

Ulkomaalaisten opiskelijoiden joukossa on Suomessa niin väliaikaisesta asumisesta kuin pysyvästäkin asumisesta kiinnostuneita henkilöitä. Neljäkymmentä prosenttia vastaajista ilmoittaa, että aikoo asua Suomessa vain alle vuoden. Joitakin vuosia Suomessa on aikomus asua runsaalla neljänneksellä vastaajista ja pysyvästi Suomeen aikoo jäädä 27 opiskelijaa. Vastaajista 17 prosentilla ei ole vielä tietoa siitä, miten kauan Suomi kiinnostaa asuinmaana.

Kyselyssä ulkomaalaisilta opiskelijoilta tiedusteltiin heidän halukkuuttaan palata tai jäädä Suomen työelämään sen jälkeen, kun he ovat suorittaneet tutkintonsa. Suurin osa vastaajista (84 %) ilmoittaa olevansa kiinnostunut Suomen työelämästä. Vain 16 prosenttia ilmoittaa, että heillä ei ole aikomusta harkita Suomeen jäämistä tai Suomeen palaamista tutkinnon suorittamisen jälkeen.

Opiskelijoista oli ulkomailla jo aikaisemmin opiskellut lähes kolmasosa vastaajista. Töissä ulkomailla on ollut noin neljäsosa vastaajista. Ulkomailla ennestään opiskelleet ja työskennelleet ovat lähes samoja ihmisiä. Heistä, jotka eivät olleet ennen Oulun yliopistoon saapumistaan opiskelleet ulkomailla, vain 13 prosenttia on sen sijaan työskennellyt ulkomailla. Myöskin viidennes niistä, jotka eivät olleet työskennelleet ulkomailla, on kuitenkin opiskellut ulkomailla.

Kyselyyn vastanneista ulkomaalaista opiskelijoista 90 prosenttia ilmoittaa, että heitä kiinnostaa tulevaisuudessa työskentely ulkomailla. Sukupuolten välillä ei tässä ole merkittäviä eroja. Kiinnostuksen tarkastelu koulutusaloittain ei ole mahdollista pienten tapausmäärien vuoksi, mutta mielenkiintoinen havainto on se, että niissäkin ryhmissä, joissa on useita vastaajia, prosenttiosuudet kiinnostuneisuuden puolesta nousevat suuriksi: kaikki kauppatieteilijöistä (yhteensä 17 vastaajaa) ja yhtä vaille kaikki tietoteknillisten alojen opiskelijoista (yhteensä 32 vastaajaa) ovat kiinnostuneita Suomen ulkopuolisista työmarkkinoista. Ulkomailla työskentely kiinnostaa erityisesti niitä vastaajia, jotka ovat jo aikaisemmin opiskelleet tai olleet töissä kotimaansa ul-

kopuolella. Ennen ulkomailla opiskelleista 94 % ja työskennelleistä 98 % toteaa, että työnteko vieraissa maissa olisi kiinnostavaa.

Ulkomailla työskentelystä kiinnostuneille ulkomaalaisille opiskelijoille esitettiin kysymys, jossa heitä pyydettiin nimeämään kolme houkuttelevinta maata (Taulukko 8). Taulukossa 8 ovat mukana kaikki ulkomailla työskentelystä kiinnostuneet vastaajat, jotka ovat nimenneet kiinnostavimman, toiseksi kiinnostavimman ja kolmanneksi kiinnostavimman työntekomaan ja prosenttiosuudet on laskettu näistä. Vastaajien kokonaismäärä poikkeaa eri sarakkeissa, sillä kaikki eivät nimenneet kuin ensimmäiseksi ja toiseksi kiinnostavimman maan tai ei maita ollenkaan. Prosenttijakaumia tarkasteltaessa voidaan havaita, että Suomi saa reilusti eniten ykkössijoja: lähes joka kolmas vastanneista asettaa Suomen ensimmäiselle sijalle. Toiseksi kiinnostavimpana maana Suomea pitää 8 prosenttia vastaajista ja kolmanneksi kiinnostavimpana maana 11 prosenttia vastaajista. Suomen jälkeen ensimmäiselle sijalle nimetään useimmin Iso-Britannia, Yhdysvallat ja Australia. Toiseksi kiinnostavimpana maana vastaajien joukossa pidetään Ruotsia. Ruotsin jälkeen eniten ääniä saavat Iso-Britannia ja Yhdysvallat. Kolmanneksi kiinnostavin maa vastaajien mielestä on Suomen lisäksi Yhdysvallat. Seuraavaksi eniten kolmansia sijoja saa Kanada sekä Norja ja Iso-Britannia. Suomen lisäksi houkuttelevimpia maita ovat siis englanninkieliset maat Iso-Britannia, Yhdysvallat, Australia ja Kanada sekä Suomen pohjoismaiset lähinaapurit Ruotsi ja Norja. Liitteissä on nähtävillä yksityiskohtainen taulukko (Liite 14), jossa on listattuna kaikki nimetyt maat ja niiden osuudet kokonaismääristä.

Suomi näyttää olevan mielenkiintoisin maa erityisesti Aasian ja englanninkielisten maiden kansalaisten mielestä. Japanilaisten ja kiinalaisten kiinnostus näkyy hyvin, koska heitä on kysymykseen vastanneiden joukossa yhteensä 20 henkilöä, joista yhdeksän (45 %) nimeää Suomen kaikkein kiinnostavimmaksi maaksi työnteon kannalta tulevaisuudessa. Iso-Britannia ja Australia ovat houkuttelevimpia maita etenkin Euroopan maiden kansalaisten joukossa. Yhdysvalloista kiinnostuneita löytyy kaikkien maiden kansalaisten keskuudesta. Lisätietona mainittakoon, venäläisten vastaajien, joita tämän kysymyksen kohdalla on yhteensä 20 henkilöä, joukossa kiinnostavimmaksi maaksi nousevat sekä Suomi (20 %) että

Taulukko 8. Kolmen houkuttelevimman maan kuusi kärkinimeä ulkomailla työskentelystä kiinnostuneiden vastaajien mielestä, prosenttia vastaajista.

Kiinnostavin maa (n=154)		Toiseksi kiinnostavin maa (n=152)		Kolmanneksi kiinnostavin maa (n=140)	
Suomi	30,5	Ruotsi	13,2	Suomi	11,4
Iso-Britannia	11,0	Iso-Britannia	9,9	Yhdysvallat	11,4
Yhdysvallat	9,7	Yhdysvallat	9,9	Kanada	7,9
Australia	7,8	Suomi	7,9	Iso-Britannia	7,1
Ruotsi	5,8	Kanada	6,6	Norja	7,1
Kanada	4,5	Saksa	6,6	Ruotsi	5,7
Muut maat	30,7	Muut maat	45,9	Muut maat	49,4
Yhteensä	100,0	Yhteensä	100,0	Yhteensä	100,0

Saksa (20 %). Saksalaisista noin joka kolmas pitää Suomea houkuttelevimpana työntekomaana.

Vajaalla puolella niistä Oulun yliopiston ulkomaalaisista opiskelijoista, joita kiinnostaa tulevaisuudessa ulkomailla työskentely, on aikomus viipyä kotimaansa ulkopuolisessa maassa joitakin vuosia. Vain alle 13 prosenttia vastaajista aikoo jäädä ulkomaille pysyvästi, ja vastaavasti seitsemällä prosentilla on tarkoitus viettää vieraassa maassa ainoastaan alle vuoden mittainen aika. Noin neljännes vastaajista ilmoittaa, että miellyttävintä olisi, jos työskentelyä voisi vuorotella ulkomaiden ja kotimaan välillä.

Oulun yliopiston ulkomaalaisilla opiskelijoilla on hieman kokemusta suomalaisesta työelämästä. Vastaajista viidennes ilmoittaa, että työolosuhteet Suomessa ovat hyvät ja jopa joka kolmas kertoo työelämäkokemuksensa maastamme olevan myönteiset. Ainoastaan kaksi vastaajaa moittii Suomen työolosuhteita, ja yhdeksän vastaajaa toteaa, että heillä on vain huonoja kokemuksia työelämästä Suomessa.

”Pidän työympäristöstä ja olen sitä mieltä, että suomalaiset työnantajat ovat perheystävällisiä. Esimerkiksi useimmat ihmiset työskentelevät sovitun tuntimäärän päivässä ja voivat lähteä töistä neljältä.” (Nainen, Iso-Britannia)

”Suomi on todella hyvä työskentelymaa kun otetaan huomioon työntekijöiden olot.” (Nainen, Espanja)

”Minulla oli paljon tarvittavia tarvikkeita, joita ei ole helppo saada omassa maassani, kuten työhuone ja tietokone. Työ- ja hallintoympäristö ovat hyvät, eivät liian muodollisia, ettei tarvitse pelätä kysyä asioita, mutta eivät liian tuttavallisia, ettei aika työn sijaan kulu vain jutusteluun.” (Nainen, Espanja)

”Yleisesti minulla on ollut hyviä kokemuksia kaikissa työpaikoissani Suomessa ja olen kokenut että työntekijän oikeuksista pyritään pitämään huolta niin työntekijöiden kuin työnantajankin puolelta.” (Nainen, Iso-Britannia)

Kommunikaatio on aihepiiri, joka jakaa vastaajien mielipiteet. Osa on sitä mieltä, että englannilla pärjää Suomessa hyvin, osaa englannilla pärjääminen hieman arveluttaa ja osa taas ajattelee, että Suomessa on pakko opetella suomen kieli. Muutama toteaa, että Suomessa kielitaidottomuus estää työnsaannin eli mikäli aikoo päästä töihin, on opeteltava suomen kieli. Suomen kielen vaikeus tuo myös esille eri mielipiteitä: kieltä pidetään vastaajien keskuudessa sekä liian vaikeana oppia että opeteltavana taitona.

”Kieliongelman vuoksi ulkomaalaisen on vaikea löytää työpaikka suomalaisista yrityksistä.” (Nainen, Kiina)

”Suomenkielen opetteleminen on pakollinen vaatimus, jotta selviytyisi Suomessa.” (Mies, Bangladesh)

”On opeteltava ainakin suomen perusteet saadakseen selville, mitä työpaikalla tapahtuu.” (Mies, Ruotsi)

”Kielieste on mahdollista voittaa.” (Mies, Yhdysvallat)

”Minusta ulkomaalaisella on hyvät mahdollisuudet työskennellä Suomessa, koska keskivertosuomalaisella on hyvä englanninkielentaito.” (Nainen, Tsekki)

”Periaatteessa kaikki puhuvat englantia ja se mahdollistaa ulkomaalaiselle helpomman kanssakäymisen.” (Mies, Unkari)

”Ulkomaalaisen on mahdollista pärjätä myös englanninkielellä.” (Nainen, Viro)

Eräiden vastaajien ajatukset työelämästä Suomessa liittyvät suomalaiseen verotus- ja palkkajärjestelmään. Muutama moittii Suomen korkeaa verotusta ja matalia palkkoja. Palkkojen suuruutta kylläkin vastavuoroisesti kehuu viisi vastaajaa. Lisäksi ulkomaalaiset opiskelijat ottavat vastauksissaan kantaa lupa-asioihin ja ovat sitä mieltä, että ne ovat hankalia ja monimutkaisia hoitaa.

”Suomessa palkat ovat aika matalia.” (Nainen, Itävalta)

”Muihin maihin verrattuna korkeat palkat.” (Mies, Venäjä)

”Suomessa maksetaan liian pientä palkkaa korkeasti koulutetuille ihmisille, kunnes olet tosi pätevä.” (Mies, Venäjä)

”Ulkomaalaisena on pakko maksaa enemmän veroja.” (Nainen, Viro)

Tulevaisuuttaan ja Suomen työelämää miettiessään ulkomaalaisista opiskelijoista puolella ei ole mielipidettä. Neljännes vastaajista tuntee, että heillä on hyvät mahdollisuudet työllistyä Suomessa, kun taas joka kymmenes on sitä mieltä, että mahdollisuudet ovat huonot. Hieman yli seitsemän prosenttia vastaajista uskoo, että hyvät työllistymismahdollisuudet löytyvät vain tietyillä aloilla ja viisi prosenttia sanoo, että ulkomaalaiselle tulevaisuuden mahdollisuudet ovat melko kehnot.

”Minusta olisi hyvä työskennellä täällä, koska Suomessa on paljon moderneja työmenetelmiä, jotka ovat melko erilaiset verrattuna muihin Euroopan maihin.” (Mies, Saksa)

”Minusta työskenteleminen täällä olisi upeaa, koska voisin työskennellä sen kanssa, mistä pidän ja hyvässä ympäristössä.” (Mies, Espanja)

”Työlupa ei vaikuta kovin lupaavalta ja näyttää siltä, että Suomi ei halua ulkomaalaisen työvoiman jäävän maahan.” (Mies, Kiina)

”Oletan, että useimpien ulkomaalaisten tutkinnon suorittaneiden keskuudessa muiden maiden korkeammat palkat ja monikulttuurisemmat yhteiskunnat ovat pääsyitä lähtemiseen.” (Nainen, Alankomaat)

Ulkomaalaisten opiskelijoiden varma työllistyminen on haastateltujen asiantuntijoiden mukaan olennaisin tekijä, joka voisi saada heidät valmistumisensa jälkeen jäämään Suomeen. Tarjolla täytyisi olla parempia tutkimusympäristöjä sekä pidempiaikaisia tutkijan määräaikaisia työsuhteita. Työpaikkoihin pääsee usein helpommin kiinni, jos on olemassa suhteita työmarkkinoille. Työllistymistä voisi siis parantaa, jos opiskeluun kuuluisi enemmän työssäoppimisjak-

soja. Nämä ovat jo käytössä ammatillisessa peruskoulutuksessa, mutta järjestelmä olisi laajennettavissa muillekin koulutusaloille ja -asteille. Harjoittelupaikan kautta syntyy verkostoja, jotka ovat apuna valmistumisen jälkeiselle työpaikan etsinnälle. Lapissa ulkomailta tulleet opiskelijat ovat päässeet kiinni paikallisiin työmarkkinoihin, sillä suuri osa ulkomaalaisista vaihto- ja tutkinto-opiskelijoista on kausityöntekijöinä matkailuyrityksissä. Jotta ulkomaalaiset opiskelijat jäisivät Suomeen opintojen päätyttyä, olennaista on, että valmistumisen jälkeen heillä olisi lupa etsiä työpaikkaa tarpeeksi kauan, eivätkä he joutuisi lähtemään maasta pois. Tällä hetkellä Suomessa on lupa valmistumisen jälkeen etsiä työtä kuuden kuukauden ajan. Vastaava jakso Iso-Britanniassa on kaksi vuotta. Löydettyään työtä ulkomaalainen voi hakea oleskelulupaa, jonka myöntämiseen ei liity työvoiman saatavuusharkintaa.

Useat asiantuntijat toteavat haastatteluissa, että englanninkielisen koulutusohjelman käyneet ulkomaalaiset opiskelijat eivät useinkaan opi opiskeluaikanaan paljoa suomea. Opiskelijat eivät käy erikseen suomen tunneilla, joten opintojen jälkeen kielitaito on heikko. Koska koulutus antaa mahdollisuudet globaalien markkinoiden työnhakuun, heistä suurin osaa lähtee opintojen jälkeen pois Suomesta. Paikallisten työnantajien tulisi rekrytoida täällä tutkinnon suorittaneita ulkomaalaisia opiskelijoita, mutta usein vajavainen kielitaito on esteenä palkkaamiselle. Suomeen jääminen vaatisi suomen opiskelua. Kaikki haastatellut asiantuntijat toteavatkin, että kielikoulutusta tulisi lisätä. Peruskursseja tarjotaan yleensä tarpeeksi, mutta edistyneimmille kursseja ei järjestetä. Koko opiskelun ajan olisi tärkeää tarjota systemaattista, tasolta toiselle johtavaa kielen opetusta.

Opiskelijoiden kotoutumiskoulutus on myös merkittävä seikka Suomeen jäämisessä. Kielen opetuksen ohella on hyvä tarjota tietoa kulttuurista ja suomalaisista toimintatavoista. Ulkomaalaiselta puuttuu helposti perustiedot siitä, mitä palveluja eri viranomaistahot tarjoavat. Koulutus ei kuitenkaan kosketa ainoastaan Suomessa asuvia ulkomaalaisia. Myös suomalaisissa työyhteisöissä kaivataan koulutusta siitä, miten työpaikasta saataisiin monikulttuurinen. Asenteiden muokkaus on olennainen tekijä, kun toiveena on ulkomaalaisten jääminen Suomeen. Samalla tavalla täytyy ulkomaalaisten kanssa tekemisissä olevaa henkilökuntaa kouluttaa, jotta he osaisivat huomioida ja ymmärtää mahdollisesti poikkeavan tilanteen. Esimerkiksi jonkun asian mainitsematta jättäminen saattaa aiheuttaa suuriakin vaikeuksia ulkomaalaiselle, koska hänellä ei ole sitä tietoa, minkä suomalainen ymmärtää sanomattakin.

6.4. Ulkomaalaistaustaisten työskenteleminen suomalaisessa työyhteisössä

OECD-jäsenmaiden keskinäinen kilpailu osaajien houkuttelemisesta on kiihtynyt, mutta maiden tavoitteena on myös pitää omat inhimilliset resurssinsa rajojen sisäpuolella. Esimerkiksi Ranskassa on otettu käyttöön niin sanottu tieteellinen viisumi, joka sallii Euroopan talousalueen (EEA) ulkopuolisista maista tulevien tieteentekijöiden työskentelyn maassa. Saksassa on ollut käytössä niin sanottu green card informaatioteknologian ammattilaisille, jotka tulevat niin ikään EEA:n ulkopuolisista maista, ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa on tuotu esiin yrittäjäviisumi. Etupäässä uuden teknologian erityisosaajat ovat hyötyneet viisumikäytäntöjen helpottamisesta, mutta toimenpiteitä on sovellettu myös muihin osaajien ka-

tegorioihin, kuten lääkäreihin ja sairaanhoitajiin (Mahroum 2001; OECD 2003; Martin et al. 2002: 12–13).

Huippuosaamisella on taipumus vetää puoleensa lisää osaamista, olipa kyse yrityksistä tai yksilöistä. Huippuosaajien onnistumiset tuovat uskottavuutta maassa jo asuvien ulkomaalaisten kompetenssille sekä vähentävät ennakkoluuloihin perustuvia esteitä näiden rekrytoinnille (Raunio 2005: 15, 65).

Eri maista ja taustoista tulevat ihmiset synnyttävät innovaatioita ja se on hyväksi tutkimusyhteisölle. Ulkomaalaistaustaisista työntekijöistä saatiin tietoa kyselyjen kautta, jotka toteutettiin Oulun yliopistossa ja Orion Pharmalla. Oulun yliopiston työntekijöiden kohdalla vastausprosentiksi muodostui 50 %, kun yhteensä 63 henkilöä täytti ja palautti kyselylomakkeen. Orion Pharmalla kysely lähetettiin 40 henkilölle ja heistä 18 palautti täytetyn lomakkeen eli heidän vastausprosenttinsa oli 45 %. Ulkomaalaisten työntekijöiden kohdalla vastaajien määrä oli siis yhteensä 81 henkilöä. Vastaajissa oli enemmän miehiä (64 %) kuin naisia (36 %). Jakauma oli samanlainen sekä Oulun yliopiston että Orion Pharman työntekijöiden joukossa. Kyselyn lisäksi Oulun yliopistosta haastateltiin yhdeksää ulkomaalaistaustaista työntekijää.

Kyselyyn vastanneista työntekijöistä yksi oli opiskelija, yksi oli suorittanut lukion, viisi vastaajaa oli käynyt ammattikoulun, kandidaatin tutkinnon suorittaneita oli yhteensä 4, maistereita 27 vastaajaa, lisensiaatteja 6 vastaajaa ja tohtoreita 37 vastaajaa. Koulutusaloiltaan vastaajat olivat jakaantuneet melko tasaisesti eri tiedekuntiin ja koulutusohjelmiin jo erilaisten työpaikkojensakin vuoksi. Eniten vastaajia oli insinööritieteistä (17 %), biokemiasta (12 %), biologiasta (11 %) ja tietoteknillisiltä aloilta (10 %). Tietoteknilliset alat sisältävät niin teknillisen tiedekunnan tietotekniikan, telekommunikaation, informaatioteknologian kuin luonnontieteellisen tiedekunnan tietojenkäsittelytieteen työntekijät. Insinööritieteiden työntekijöiksi lasketaan teknillisen tiedekunnan muut kuin tietotekniikka-alan tai arkkitehtuurin työntekijät. Yleisin ammatti vastaajien kohdalla oli tutkija (33 %), mutta kirjo oli laaja.

Vastanneiden ulkomaalaistaustaisten työntekijöiden joukossa oli eniten saksalaisia (14 %), kiinalaisia ja venäläisiä (molempia 10 %), mutta yhteensä edustettuina oli 27 kansalaisuutta. Suurimmat kansalaisuusryhmät Oulun yliopiston työntekijöiden kohdalla ovat samoja kuin Oulun yliopistoon tulleiden ulkomaalaisten opiskelijoidenkin kohdalla.

Kyselyyn vastanneiden keski-ikä oli noin 37,5 vuotta. Orion Pharman työntekijät olivat hieman vanhempia kuin Oulun yliopiston henkilökunta. Suomessa vastaajat olivat asuneet keskimäärin 7 vuotta 4 kuukautta ja olleet töissä hieman lyhyemmän aikaa eli 6 vuotta 8 kuukautta. Nykyisessä työpaikassaan eli Oulun yliopistossa ja Orion Pharmalla he olivat työskennelleet keskimäärin 6 vuotta ja yhden kuukauden. Orion Pharman henkilökunnalla ajat olivat pidemmät kuin Oulun yliopiston työntekijöillä, mutta samoissa suhteissa eli työskentely Suomessa ei ollut alkanut heti maahanmuuton jälkeen.

Perinteisin syy ulkomaalaisen Suomeen muutolla lienee se, että hän on tavannut suomalaisen puolison ja muuttaa tämän asuinmaahan. Haastateltavien Oulun yliopiston ulkomaalaistaustaisten työntekijöiden joukossa yhtenä mallina Suomeen tulemisessa on myös se, että omanmaalainen puoliso on ensin löytänyt työn Suomesta ja haastateltava on tullut perässä myöhem-

min, kun hänelle ajankohta sopi paremmin tai kun hänellekin löytyi työpaikka. Haastateltava on saattanut myös olla Suomessa Erasmus-vaihdossa ja ihastua maahamme niin, että halusi palata joko heti suorittamaan tutkintoa tai myöhemmin tekemään jatko-opintoja tai työskentelemään. Osa on katsellut mahdollisia opiskelu- ja työpaikkoja kansainvälisesti ennen Suomeen tuloaan. Houkuttelevin opiskelu- tai työpaikka on löytynyt juuri Suomesta, ja se on vaikuttanut ratkaisevasti muuttopäätöksen tekemiseen. Mahdollisia muuttokohteita punnitessaan haastateltavat ovat vertailleet erityisesti palkkatasoa, työn mielekkyyttä, yliopiston tutkimustasoa, hyvinvointivaltion palveluja ja ympäristöä. Muuttokiinnostusta on herättänyt myös ajatus eri kulttuurissa elämisen kokemuksesta.

Suomeen tulemista helpottaa tietenkin se, mikäli uudessa maassa on jo joitain kontakteja valmiina, eikä muuttaja koe astuvansa täysin vieraalle maalle. Tällaisia kontakteja voi olla esimerkiksi suomalainen puoliso tai Suomeen muuttanut sukulainen tai muu tuttava. Eräs haastateltava toteaakin, että tuskin olisi Suomeen saapunut, ellei sisko olisi muuttanut tänne asumaan jo aikaisemmin.

Työpaikan haastateltavat ovat löytäneet usealla eri tavalla. Suomessa tutkinnon suorittaneet ovat jääneet tänne valmistumisen jälkeen suoraan töihin. Muutamat ovat kotimaastaan käsin hakeneet työpaikkaa Suomesta ja järjestäneet muutto- ja muut asiat valmiiksi. Puolisonsa perässä tulleet ovat pääosin vasta Suomessa alkaneet etsimään aktiivisemmin työtä kyselemällä eri paikoista ja seuraamalla internetiä. Tällöin Suomessa jo asunut ja verkottunut puoliso on voinut olla avuksi työnetsinnässä. Japanilaishaastateltava kertoo saaneensa työpaikkansa sen vuoksi, että hän on japanilainen ja hänellä on yhteydet Japaniin. Hän on sitä mieltä, että jos hän jää Suomeen yli kymmeneksi vuodeksi, kontaktit Japaniin heikkenevät ja siten hänestä tulee suomalaisten silmissä ”ei kukaan”. Kielitaito tuolloin on yhä heikko eikä erityisominaisuuksiakaan ole, joten hän ei usko löytävänsä enää työpaikkaa samalla tavalla kuin nyt.

Kun kyselyyn vastanneilta tiedusteltiin, kuinka kauan he aikovat asua Suomessa, vastaajista kolmannes ilmoitti, että on jäämässä maahamme pysyvästi. Toinen kolmannes aikoo asua täällä toistaiseksi ja muutaman vuoden 15 prosenttia vastaajista. Päätöksen siitä, että viipyy maassamme vain alle vuoden, on tehnyt 6 prosenttia vastanneista. Epävarmuutta Suomessa tulevaisuudessa vietetystä ajasta tuntee joka kymmenes vastaajista. Orion Pharman henkilökunnan keskuudessa ajatellaan enemmän pysyvää jäämistä maahamme kuin Oulun yliopiston työntekijöiden ryhmässä. Yleisesti tarkasteltuna enemmän naisten kuin miesten joukossa suunnitellaan Suomeen jäämistä pysyvästi; naisista lähes puolet on jäämässä lopullisesti Suomeen, miehistä vain noin neljännes. Miehet vastaavat naisia useammin, että he ovat Suomessa toistaiseksi tai eivät tiedä tulevaisuudestaan. Puustinen-Hopper (2005: 17) muistuttaa, että ulkomaalaisen tutkijan arvio Suomessa asumisajasta saattaa johtua siitä, millainen hänen voimassaoleva työsopimuksensa on. Mikäli työsopimus on vakituinen, hänen on todennäköisempää jäädä Suomen pysyvästi kuin jos työsopimus olisi määräaikainen.

Työn mielekkyys, siinä eteneminen ja kehittyminen sekä työympäristö ovat useimmiten niitä syitä, jotka ovat vaikuttaneet haastateltavien Suomeen jäämiseen. Myös täällä tavattu puoliso tai muut läheiset ihmiset ovat tärkeitä vaikuttajia. Tämä toimii myös päinvastoin eli jos suhde suomalaisen puolison kanssa päättyy, muuttoherkkyys Suomesta pois lähtemiseen nousee. Henkilö on saattanut kuvitella elävänsä Suomessa pidempäänkin, mutta suhderikon vuoksi

poismuuttopäätös voi syntyä nopeastikin. Eräs haastateltava toteaa, että verotus Suomessa on korkea ja hän jatkaa, että jos verotusjärjestelmä muuttuisi ja hänelle siten jäisi enemmän palkkaa käteen, se voisi jo yksistään saada hänet jäämään Suomeen. Muutama haastateltava on sitä mieltä, että mikäli oma suomenkielentaito olisi parempi, Suomeen jäämisen todennäköisyys kasvaisi. He pitävät nykyisestä työ- ja sosiaalisesta elämästään, mutta heitä häiritsee se kommunikaatioaukko, joka aiheutuu puutteellisesta kielitaidosta.

Erityisesti perheellisten haastateltavien joukossa Suomessa pysymiseen on vaikuttanut lasten koulunkäynti. Perheen lapset ovat aloittaneet koulunsa Suomessa, eivätkä vanhemmat halua muuttaa pois kesken koulun, koska järjestelmät muissa maissa ovat erilaiset ja he pelkäävät, että lapsen koulunkäynti kärsisi muutoksesta. Monet pitävät Suomen koulutusjärjestelmää niin hyvänä, että heidän mielestään ei ole järkevää muuttaa pois Suomesta ja siirtää lapsi toisenlaiseen kouluun. Omalla taustalla on Suomeen jäämisessä myös merkitystä, koska jos henkilö on tottunut esimerkiksi suurkaupunkielämään, hän ei ehkä osaa ajatella jäävänsä hiljaiseen ympäristöön kovin pitkäksi aikaa. Lisäksi kotimaassa asuva perhe on haastateltaville tärkeä asia. Jos perheelle tapahtuu jotain ja he tarvitsevat apua, useimmat haastateltavat ovat valmiita palaamaan ja auttamaan läheisiään.

Aikaisemmin ennen Suomeen muuttoaan ulkomailla yli neljä kuukautta oli asunut lähes puolet kaikista kyselyyn vastanneista ulkomaalaisista työntekijöistä. Miehistä enemmistö oli aikaisemmin asunut kotimaansa ulkopuolella yli neljän kuukauden jaksoja, naisista sen oli tehnyt runsas neljännes ennen tuloaan Suomeen. Orion Pharman henkilökunnasta ulkomailla oli asunut suhteessa useampi (56 %) kuin Oulun yliopiston työntekijöistä.

Yleisintä ulkomailla olleiden kohdalla oli se, että vastaaja oli aikaisemmin ollut opiskelemassa kotimaansa ulkopuolella. Tämän oli tehnyt noin kaksi kolmesta ulkomailla ennen asuneista. Aikaisemmin ulkomailla asuneista yhteensä noin puolet oli jo ennen Suomeen tuloaan ollut töissä ulkomailla. Vain noin kolmannes oli opiskellut tai ollut työssä omalla alallaan. Aikaisemmin ulkomailla olleista lähes kaikki olivat asuneet maassa, joka ei ollut lähinaapuri kotimaansa kanssa.

Tulevaisuudessa ulkomailla työskentely kiinnostaa 63:a vastaajaa (78 %), hieman useampaa miestä kuin naista ja useampaa Oulun yliopiston henkilökunnan jäsentä kuin Orion Pharman ulkomaalaista työntekijää. Työnteko vieraassa maassa kiinnostaa erityisesti lisensiaatin ja tohtorin tutkinnon suorittaneita. Sillä ei näytä olevan merkitystä, onko henkilö aikaisemmin viettänyt aikaa kotimaansa ulkopuolella vai ei.

Moni haastateltava toteaa tarkkailevansa jatkuvasti maailmalla olevia avoimia työpaikkoja. Jos mielenkiintoinen paikka on auki, he laittavat sinne hakemuksen ja katsovat sitten, mitä tapahtuu. Jos taas oma työ Suomessa muuttuu yksitoikkoiseksi ja kehittymättömäksi, aletaan aktiivisemmin hakea töitä muualta. Pari haastateltavaa suorittaa tohtorintutkintoaan Suomessa ja kun he saavat sen valmiiksi, he aikovat uudelta pohjalta miettiä, missä maassa tulevaisuus alkaa. Eräs kiinalaishaastateltava sanoo, että Suomeen jäämistä helpottaisi yliopistojärjestelmän muuttuminen. Täällä ei hänen mielestään ole tarpeeksi tutkijanpaikkoja eikä -virkoja, vaan hän joutuu tekemään pätkätöitä, eikä pääse osaksi vakituista henkilökuntaa. Esimerkiksi tästä hän mainitsee Yhdysvallat ja siellä olevat laajemmat työmahdollisuudet. Hän myös miettii, miten Suomen talouden paraneminen ja työvoiman tarpeen kasvaminen voisi helpottaa tutkijoiden työtilannetta.

Kaikkia kyselyssä ulkomailla työskentelyn kiinnostuksensa ilmaisseita pyydettiin nimeämään kolme kiinnostavinta maata, joissa työnteko houkuttelee (Taulukko 9). Taulukossa 9 ovat mukana ne ulkomailla työskentelystä kiinnostuneet vastaajat, jotka ovat nimenneet kiinnostavimman, toiseksi kiinnostavimman ja kolmanneksi kiinnostavimman työntekomaan. Prosenttiosuudet on laskettu kunkin kysymyksen todellisesta vastaajamäärästä. Vastaajien kokonaismäärä poikkeaa eri sarakkeissa, sillä kaikki eivät ilmoittaneet kuin ensimmäiseksi ja toiseksi kiinnostavimman maan tai ei maita lainkaan. Ulkomaalaisten työntekijöiden prosenttijakaumia tarkasteltaessa havaitaan, että vastauksissa Suomi nousee ensimmäiselle sijalle kiinnostavimpana maana. Suomea ei kuitenkaan listata toiseksi tai kolmanneksi kiinnostavimmaksi maaksi juuri lainkaan. Suomen jälkeen kiinnostavimpana maana ajatellaan englanninkielisiä maita Iso-Britanniaa ja Yhdysvaltoja. Toiseksi kiinnostavimpien maiden kärkijoukkoon nousevat lisäksi Kanada ja Ruotsi. Iso-Britannia ja Saksa ovat valittu kolmanneksi kiinnostavimmaksi maaksi. Vastauksista voi huomata, että englanninkielisten maiden suosio on Suomen lisäksi suurin. Maantieteellisesti Suomea lähellä oleva Ruotsi ja yksi Euroopan suurimmista maista Saksa ovat myös houkuttelevia työntekomaita ulkomaalaisten työntekijöiden keskuudessa. Maiden suosituimmuus on hyvin samankaltaista sekä Oulun yliopiston että Orion Pharman työntekijöiden joukossa. Liitteissä on nähtävillä yksityiskohtainen taulukko (Liite 15), jossa on listattuna kaikki nimetyt maat ja niiden osuudet vastausten kokonaismääristä.

Lähes kaikki yhdeksän haastateltua Oulun yliopiston ulkomaalaistaustaista työntekijää ovat kiinnostuneita työskentelemään tulevaisuudessa muissakin kotimaansa ulkopuolisissa maissa. Heistä muutama toteaa, että koska omaan työnkuvaan kuuluu kansainvälisyys ja ulkomaalaiset kontaktit, on luonnollista tehdä töitä vieraissa maissa. Tämä maa voi olla sellainen, jossa henkilö on aikaisemmin opiskellut tai tehnyt töitä ja hänellä on kokemusta kielestä ja maan tavoista. Eräs Suomessa väitöskirjaansa tekevä haastateltava kertoo, että paras vaihtoehto hänelle olisi valmistumisen jälkeen palata kotimaahansa, koska siellä on monenlaisia mahdollisuuksia. Hän voisi omaa tietotaitoaan hyödyntäen auttaa maataan. Hän kertoo menevänsä kotiin pariksi kuukaudeksi katsomaan tilannetta ja luomaan suhteita, jotta kotiinpaluu myöhemmin sujuisi sulavasti.

Taulukko 9. Kolmen houkuttelevimman maan kuusi kärkinimeä ulkomailla työskentelystä kiinnostuneiden vastaajien mielestä (n=63).

Kiinnostavin maa (n=58)		Toiseksi kiinnostavin maa (n=54)		Kolmanneksi kiinnostavin maa (n=47)	
Suomi	17,2	Yhdysvallat	18,5	Iso-Britannia	12,8
Iso-Britannia	15,5	Iso-Britannia	13,0	Saksa	12,8
Yhdysvallat	15,5	Kanada	9,3	Australia	10,6
Ruotsi	8,6	Ruotsi	9,3	Yhdysvallat	8,5
Kanada	6,9	Saksa	7,4	Irlanti	6,4
Japani	5,2	Sveitsi	5,6	Ranska	6,4
		Uusi-Seelanti	5,6		
Muut maat	31,1	Muut maat	31,3	Muut maat	42,5
Yhteensä	100,0	Yhteensä	100,0	Yhteensä	100,0

Englanninkieliset maat ovat haastateltujen ulkomaalaisten työntekijöiden mielestä kiinnostavia työntekoa ajatellen. Yhdysvallat mainitaan korkean tiedetasonsa vuoksi, mutta samalla otetaan esiin maan tarkentunut turvallisuuspolitiikka, jonka takia kaikkien kansalaisuuksien ei ole helppo päästä maahan. Euroopan maissa tiederahoituksen saaminen on haastateltavien mukaan vaikeampaa kuin esimerkiksi juuri Yhdysvalloissa ja Kanadassa.

Kyselyn avulla selvisi, että ulkomailla työskentelystä kiinnostuneista lähes puolet haluaisi viettää aikaa vieraassa maassa joitakin vuosia ja palata sen jälkeen kotimaahansa. Reilua viidesosaa vastaajista houkuttelee ajatus yhdistää kotimaassa ja ulkomailla työskentely ja vaihtaa asuinmaataan muutaman vuoden välein. Alle vuoden ulkomailla aikoisi työskennellä 13 prosenttia vastaajista ja pysyvästi muuhun kuin kotimaahansa jäämistä miettii 6 prosenttia vastaajista. Vastaukset ovat hyvin yhteneväisiä Orion Pharman ja Oulun yliopiston henkilökunnan kesken.

Ulkomaalaiset työntekijät Oulun yliopistosta ja Orion Pharmalta kertoivat kyselylomakkeissa kokemuksistaan Suomesta työskentelymaana. Eniten myönteisiä mainintoja heidän mielipiteissään saavat työolosuhteet (40 % vastaajista). Nämä vastaajat kokevat tekemänsä työn mielekkääksi ja työympäristön viihtyisäksi. Työkavereita, rentoa työilmapiiriä ja työrytmiä pidetään miellyttävinä. Myös työpaikan resursseja ja välineistöä kehutaan.

”Arvostan suomalaista työtyyliä, joka on ammattitaitoinen, tehokas ja organisoitu, ja yksilöllisyyttä sekä yksityiselämää kunnioitetaan.” (Mies, Romania)

”Työpaikalla on hyvä ilmapiiri, ei stressiä ja olet hyvin vapaa päättämään tunneista, jolloin työskentelet.” (Mies, Saksa)

”Hyvin järjestetty työhön liittyvät asiat ja taukotilat, työpaikalla on siistiä ja viihtyisää, hyvä ilmapiiri.” (Nainen, Venäjä)

”Ihmiset ovat hyvin mukavia, tekninen välineistö on todella hyvä. Lisäksi ympäristö auttaa keskittymään työhön.” (Nainen, Venäjä)

”Minua on aina kohdeltu reilusti, ja tunnen, että kollegat ja esimiehet kunnioittavat minua.” (Nainen, Iso-Britannia)

”Esimies-alainen -suhteet ovat parempia kuin kotimaassani olleet.” (Nainen, Venäjä)

”Tunnen itseni ulkomaalaisenakin hyväksytyksi työ- ja elinympäristössäni.” (Mies, Puola)

Suomen työelämässä haastateltavat kehuvat muun muassa vapautta ja joustavaa järjestelmää. Työpaikoilla on hyvä ilmapiiri, toimivat työskentelyvälineet ja jokaisella omat toimintatilansa. Toiset kehuvat tuottavaa tiimityötä, toiset painottavat yksityisen puurtamisen mahdollisuutta. Kilpailua on monen mielestä vähemmän kuin muissa maissa. Mikäli ulkomaalaisella työntekijällä ei ole perhettä mukana Suomessa, hän voi omistautua työlleen kunnolla.

Pohtiessaan hierarkiaa suomalaisilla työpaikoilla haastateltavien vastaukset poikkeavat toisistaan, mikä varmasti johtuu heidän erilaisista taustoistaan. Jotkut sanovat, että hierarkia on Suomessa vahva. Ulkonäöstä ja vaatteista voi heti erottaa, mikä asema kyseisellä työntekijällä työ-

yhteisössä on. Toiset painottavat, että suomalaisessa työyhteisössä ei ole varsinaista pomoa, mikä voi olla sekä huono että hyvä asia: tukea on vaikea saada, mutta itsellä on mahdollisuus kehittyä. Heidän mielestään esimiehet eivät käyttäydy pomotyylisesti, vaan työpaikalla vallitsee tasa-arvo ja kaikki ovat lähestyttävissä asemasta huolimatta.

Kyselyyn vastanneet arvostavat sitä, että Suomessa arkipäivinäkin jää vapaa-aikaa, jolloin ehtii harrastamaan tai viettämään iltaa yhdessä perheen kanssa. Vastausten joukossa myönteisinä asioina korostuvat suomalaisten järjestelmien toimivuus, turvallinen ja puhdas ympäristö sekä ulkomaalaisten hyväksyntä. Vastaajista joka kymmenes mainitsee, että hyvät kokemukset Suomessa liittyvät Suomessa tavattuihin ihmisiin. Heidät koetaan auttavaisina ja ystävällisinä.

”Ystävälliset ihmiset ovat valmiina auttamaan ja ratkaisemaan ongelmia.” (Mies, Puola)

Suomen sosiaalinen kulttuuri saa haastateltavilta palautetta ihmisten hiljaisuudesta. Puhumattomuutensa vuoksi suomalaiset tulkitaan ujoiksi. Eräs henkilö kertoo, että hänen mielestään suomalaiset eivät ole niin yhteisöllisiä ihmisiä kuin mihin hän on tottunut ja että heidän on vaikeaa puhua henkilökohtaisista asioistaan. Muutama tuo esille, että kunhan suomalaisten käyttäytymistavat oppii, uusiin ihmisiin tutustuminen on helppoa. Yhteiskunnan tehokkuus saa haastateltavilta paljon kehuja, samoin kuin luonto ja rauhallisuus. Haastateltavat ihastelevat vihreyttä ja ovat sitä mieltä, että suomalaiset ovat enemmän ympäristötietoisia kuin heidän kotimaansa väestö. Vapaa-ajan vietolle löytyy paljon erilaisia mahdollisuuksia.

Huonot kokemukset kyselyyn vastanneiden ulkomaalaisten työntekijöiden kohdalla liittyvät useimmiten kieleen ja kommunikaatiovaikeuksiin (28 % vastaajista). Suomen kieli koetaan hankalaksi oppia ja ihmisiä pidetään liian hiljaisina. Työkavereiden puhumattomuus voidaan tulkita salailuksi, jolloin se saa kielteisen sävyn.

”Epätäydellinen suomenkielentaito on iso kompastuskivi monille ammattilaisille selviytymisessä. Tämä pitää paikkansa mistä maasta tahansa tulleiden ihmisten joukossa.” (Mies, Iso-Britannia)

”Vaikea kieli rajoittaa ankarasti integroitumismahdollisuuksia paikalliseen kulttuuriin.” (Mies, Romania)

”Suomenkieli on edelleen haittana.” (Nainen, Yhdysvallat)

”Yleisesti ei puhuta paljon, mikä taas saksalaisesta helposti tuntuu tietojen salaamiselta.” (Mies, Saksa)

Kyselyanalyysi kertoo, että vastaajien keskuudessa (17 %) arvostellaan ulkomaalaisten huonoa kohtelua ja tilannetta esimerkiksi työmarkkinoilla. He kokevat, että ulkomaalaisella on kantaväestöä vähemmän mahdollisuuksia, vaikeampaa saada töitä tai edetä ainakin akateemisessa maailmassa. Palkkaus on huonompi samaa työtä tekevän ulkomaalaisen kohdalla kuin suomalaisella työntekijällä. Myös kielteisiä kommentteja Suomessa vallitsevasta ilmastosta ja sijainnista esiintyy. Lisäksi vastaajien kesken moititaan korkeita hintoja ja korkeaa verotusta sekä yksityisyrittämisen hankaluutta.

”Kielteisin [kokemus] on se, että sinulle ei annettu mahdollisuutta olla täysiarvoisena ihmise-

nä, työntekijänä, Suomen kansalaisena. Olet ollut, olet nyt ja tulet olemaan ulkomaalainen, maahanmuuttaja, siirtolainen ja sen takia et voi olla samanarvoinen kantaväestön kanssa, koulutuksesta ja työkokemuksesta huolimatta." (Nainen, Venäjä)

"Järjestelmä on vihamielinen ulkomaalaisia kohtaan, erityisesti ulkomaalaisten työntekijöiden puolisoita kohtaan." (Mies, Irlanti)

"Monet suomalaiset perustehtävissä eivät ole tottuneet työskennellä ulkomaalaisien kanssa ja eivät arvosta mikä lisäarvoa se tuo mukaan - ylijohdolla tilanne on erilainen." (Mies, Saksa)

"Ulkomaalaisten on vaikeampi saada töitä." (Nainen, Saksa)

"Puute hyvästä politiikasta, joka houkuttelisi ja pitäisi korkean tason tutkimustyöntekijöitä Suomessa" (Mies, Kanada)

Haastateltavat toteavat, että Suomi eroaa muista heidän tuntemistaan maista. Erään vastaajan mielestä Yhdysvaltoihin ja Ruotsiin verrattuna ulkomaalaisia kohdellaan Suomessa paremmin. Jokainen saa elää omien tapojensa mukaan, eikä esimerkiksi uskontoon liittyviä asioita nosteta turhaan esille. Suomessa on kuitenkin vielä niin vähän maahanmuuttajia, että he erottuvat kantaväestöstä. Näin esimerkiksi työn saaminen voi olla hankalampaa ja heihin kohdistuu ennakkoluuloja. Maa, jossa ulkomaalaisten määrä on suurempi, houkuttelee lisää maahanmuuttajia.

Eräs haastateltava toteaa, että Suomessa vain korkeasti koulutettu maahanmuuttaja voi löytää töitä, mutta esimerkiksi käytännön ammatin omaava puoliso joutuu kohtaamaan paljon vaikeuksia työllistymisessä etenkin omalle alalleen. Osa syyttää suomalaista työilmapiiriä melko sulkeutuneeksi monikulttuurisessa mielessä, koska heidän mukaansa suomalaiset eivät ole valmiita palkkaamaan vierasmaalaisia työntekijöitä. Toiset painottavat, että työn löytäminen Suomessa ei ole sen vaikeampaa kuin muuallakaan Euroopassa ja se on kiinni hakijan asenteesta: jos kovasti työtä kaipaa, sen myös löytää. Suomen eduksi voidaan laskea se, että useat yritykset hyväksyvät työkieleksi englannin, jolloin ulkomaalaisen ei ole välttämätöntä opetella sujuvaa suomenkieltä. Haastateltavien mielestä erityisesti teknologian, elektroniikan ja tutkimuksen alalla on ulkomaalaisille työntekijöille paljon mahdollisuuksia. Muutama haastatelluista muistuttaa, että hyvinvointijärjestelmä voi kuitenkin olla helläkätinen ja rohkaista joitain työttömiä olla etsimättä työtä lainkaan.

Suomalaisten korkea pätevyysvaatimus ärsyttää paria vastaajaa. Rinnastuspäätösten saaminen kestää pitkään, ja ne ovat lisäksi maksullisia. Heistä tuntuu, kuin olisi väärin tuoda opiskeltua tietoa muualta maailmasta, vaikka sen pitäisi olla meriitti. Kaikilla haastateltavilla ei ole Suomesta ja kokemuksista työelämässä kielteistä sanottavaa. Laajemmin kommentoituna maan kallis hintataso ja suomalaisten runsas alkoholinkäyttö ärsytti muutamaa vastaajaa. Kaduilla norkoileva nuoriso tuntuu eräistä epämiellyttävältä ja jopa hieman pelottavalta.

Integraatio Suomeen on haastateltavien kohdalla sujunut eri tavoin. Eräät olivat käyneet Suomessa jo muutaman kerran ennen muuttoaan, joten perustiedot olivat olemassa ja ne auttoivat pääsemään alkuun. Kaikkien haastateltavien työpaikka ei ole tarjonnut perehdyttämistä suomalaiseen työelämään ja muihin tavallisiin toimintoihin. Ne, jotka apua työpaikaltaan ovat saaneet esimerkiksi tutor-toiminnan myötä, ovat siitä todella kiitollisia ja sanovat, että se on auttanut heitä pääsemään nopeasti normaaliin elämään kiinni. Toiset ovat hakeneet tukea aikaisemmin

maahan muuttaneilta maanmiehiltään tai toisilta ulkomaalaisilta, joiden kanssa ovat yhdessä selvittäneet tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja kulttuurista. Ruotsissa aikaisemmin työssä ollut aasialaishaastateltava kertoo, että siellä ulkomaalaisten työntekijöiden kesken järjestettiin kuukausittaisia tapaamisia, joissa saatettiin esimerkiksi vierailla ruotsalaisessa koulussa.

Haastateltavien mukaan suomalaiset usein olettavat, että uudet työntekijät tietävät jo asioista eikä heille niistä tarvitse enää kertoa. Jos tieto ei olekaan aikaisemmin kulkenut, se jää kokonaan saapumatta perille. He kuitenkin painottavat, että suomalaiset kyllä vastaavat, jos heiltä jotain kysyy eli ulkomaalaisen pitää itse olla aktiivinen. Tietoa kulttuurin lisäksi kaivataan erityisesti verotusjärjestelmästä, asunnon hankkimisesta sekä esimerkiksi kaupungissa liikkumisesta (bussiaikataulut jne.). Eräs haastateltu mies ehdottaa, että työvoimatoimistossa voisi olla palvelutiski, josta saisi neuvoja ja apua suomalaisista käytännöistä ja yhteiskunnan järjestelmistä.

Eräs haastateltava toteaa, että integraatiossa on aina ongelmia muun muassa kielitaidon vuoksi. Tämä ei kuitenkaan saa pysäyttää sopeutumisen yrittämistä. Kun halu sopeutumiseen on suuri ja suhtautuminen siihen on myönteinen, ongelmatkin tuntuvat pienemmiltä. Yhteiskunta tarvitsee erilaisia ihmisiä, joten täysinäinen sulautuminen ei ole tarvittavaa, eikä suotavaa. Tärkeää on ymmärtää ja hyväksyä, että maahanmuuttaja on toisenlainen erilaisista taustoistaan johtuen.

Muutama haastateltava kiittää suomalaisia virastoja siitä, että niissä voi asioida englanninkielellä ja monet lomakkeet ja asiakirjat on saatavilla englanniksi. Haastatteluissa muutamat henkilöt toteavat, että eurooppalaisten sopeutuminen sujuu esimerkiksi aasialaisia helpommin, koska eurooppalaiset puhuvat usein parempaa englantia kuin aasialaiset. Osan mielestä integraatiota voitaisiin helpottaa järjestämällä enemmän suomenkielen kursseja ja tarjoamalla työpaikoilla valmennusta ja enemmän opastusta kädestä pitäen, esim. käytännönasioissa. Joidenkin haastateltavien mukaan ulkomailta tulleille työntekijöille voitaisiin osallistumista kielikursseille pitää jopa pakollisena. Kiinalainen haasteltava kertoo, että Kiinassa järjestetään kilpailuja, joissa katsotaan, kuka ulkomaalainen on oppinut kiinaa parhaiten tai kuka osaa laulaa kiinaksi. Tämä motivoi kielen oppimisessa.

Haastateltavilla on muodostunut verkostoja Suomessa. Niissä on sekä omia maanmiehiä, muita ulkomaalaisia että suomalaisiakin. Toiset viihtyvät paremmin ulkomaalaisten kanssa, toisten ystäväpiiri muodostuu ainoastaan suomalaisista. Pääosin verkostot ovat syntyneet ystävyyssuhteiden sekä työtovereiden ja naapureiden kautta. Erilaiset harrastukset auttavat yhteisten puheenaiheiden löytämisessä, ja mikäli haastateltavilla on lapsia, lasten kavereiden vanhemmista on tullut tuttavia. Pari ensimmäistä asuinvuotta Suomessa ovat olleet usein hankalia, koska tuttavia ei ole vielä ollut. Sen jälkeen ympyröihin on alkanut päästä kiinni ja verkostoja syntyä. Moni kuitenkin toteaa, että synnyinmaansa verkostoja mikään ei voi korvata.

Opintojen maksullisuuteen liittyen eräs haastateltava kommentoi, että hän on kuullut tapauksista, joissa ulkomaalaista opiskelijaa ei ole palveltu hyvin, ja hänestä tämä on tapahtunut sen vuoksi, että suomalaiset ajattelevat heidän kuitenkin lähtevän. Hänen mielestään tilanteeseen voisi tulla parannus, jos ulkomailta tulleet opiskelijat suorittaisivat lukukausimaksun, koska tuolloin he maksavat palvelusta ja osaavat myös vaatia hyvää palvelua maksuaan vastaan.

Ulkomaisen työvoiman tuloa Suomeen edistäisi lisääntyvä houkuttelevien avointen työpaikkojen määrä. Mikäli maamme todella kaipaa lisää ulkomaista työvoimaa, se voisi haastateltavien

mukaan olla aktiivisempi ja tuoda esille kykynsä. Heistä usean mukaan maata ei oikein tunneta Pohjoismaiden ulkopuolella. Sillä voi olla yhteisimago muiden Pohjoismaiden kanssa eikä Suomi välttämättä erotu itsenäisenä valtiona. Maamme ei saisi heidän mielestään pelätä muutosta ja kehittymistä; asiat voidaan pitää järjestyksessä, vaikka toimintatavat hieman muuttuisivatkin. Suomen täytyisi tehokkaammin markkinoida laadukasta teknologiaansa ja järjestelmiensä toimivuutta. Haastateltavat sanovat, että suomalainen liian helposti vähättelee omaa tarjottavaa ja osaamista, eikä mainosta sitä, mitä maasta löytyy. Lisäksi tärkeää on saada maahanmuuttopolitiikka joustavammaksi ja yleiset asenteet ulkomaalaisia kohtaan avoimemmiksi. Ihmisiä on hyvä auttaa ymmärtämään, että vieraasta maasta tullut työntekijä voi olla arvokas lisä työyhteisössä.

Ulkomaankaupan edistäminen levittää tietoisuutta maastamme ja houkuttelisi turisteja. Kiinalaishaastateltava on sitä mieltä, että tuotteille riittäisi kysyntää, vaikka hinta olisikin hieman kallis. Verotusta keventämällä korkeasti koulutettu ulkomaalaistyövoima kiinnostuisi Suomesta enemmän. Kansainvälisten suhteiden lisääminen ulkomaisten yliopistojen kanssa kasvattaisi vaihtomääriä ja lisäisi tiedonkulkua. Stipendit, paremmat rahoitusmahdollisuudet sekä kehittyneemmät kansainväliset maisteriohjelmat houkuttelisivat opiskelijoita ja tutkijoita muista maista. Jo paikalla olevat luovat ihmiset vetävät puoleensa muitakin luovasti ajattelevia. Tämän seurauksena yliopistolle ja muillekin työpaikoille kerääntyy innovatiivisia ihmisiä, jotka yhdessä saavat aikaan uusia ideoita ja näin kehittävät tuottavia ja maata palvelevia työympäristöjä.

7. Ulkosuomalaiset potentiaalista työvoimaa Suomeen

7.1. Ulkosuomalaiset maailmalla

Väestörekisterikeskuksen tietojen mukaan ulkomailla asui vuonna 2004 yhteensä noin 255 000 Suomen kansalaista (Ulkosuomalaisparlamentti 2006). Kokonaisuudessaan ulkosuomalaisia on tällä hetkellä noin 1,3 miljoonaa, kun mukaan lasketaan myös toisen, kolmannen ja sitä useamman polven ulkosuomalaiset (Työministeriö 2006b: 4). Ruotsi on tärkein ulkosuomalaisten asuinmaa, mutta heitä asuu runsaasti myös esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Kanadassa (Taulukko 10). Ulkosuomalaisen käsitteellä tarkoitetaan usein ulkomailla asuvia Suomesta muuttaneita syntyperäisiä Suomen kansalaisia sekä heidän jälkeläisiään riippumatta siitä, ovatko jälkeläiset Suomen kansalaisia tai Suomessa syntyneitä. Lisäksi ulkosuomalaisen tulee itse pitää itseään suomalaisena eli omaksua suomalainen identiteetti. Nykypäivänä ulkosuomalaisia yhdistävä piirre on lähinnä tietoisuus suomalaisesta taustasta ja juurista, pyrkimys suomalaisen identiteetin säilyttämiseen sekä tarve pitää yllä yhteyksiä Suomeen asuinmaasta, sukupolvesta ja poliittisesta katsantokannasta riippumatta (Työministeriö 2006b: 4).

Maastamuutto on nykyään useimmiten väliaikaiseksi tarkoitettua, opintojen, työn ja elämänkokemuksien vuoksi tapahtuvaa. Pysyväksi aiottu muutto ulkomaille johtuu yleensä ulkomaalaisen kanssa avioitumisesta. Eläkeläiset ovat aivan uusi maastamuuttajaryhmä. Heistä kaikki eivät asu ulkomailla pysyvästi, vaan osa asuu toisessa maassa vain osan vuodesta (Työministeriö 2006b: 3–4).

Ulkomaille muuttavat erityisesti nuoret aikuiset, 20–34-vuotiaat, joista suurimman yksittäisen ikäluokan muodostavat 25–29-vuotiaat. Vuosina 2002–2004 maasta muuttaneiden Suomen kansalaisten enemmistö on ollut naisia. Ikäluokittain katsottuna yli 35-vuotiaiden joukossa erot tasoittuvat, jolloin muuttajista suurempi osa on yleensä miehiä. Alle kymmenvuotiasta lapsista hieman suurempi osa on poikia, ero tasoittuu yli kymmenvuotiaissa, ja kääntyy selväksi tyttöjen enemmyydeksi yli 15-vuotiaiden ikäluokassa. (Väestönmuutokset 2002: 124; 2003: 129; 2004: 130.)

Taulukko 10. Ulkosuomalaisten määrä eri maissa ja maanosissa vuonna 2004 (Korkiasaari 2005).

Maa / maanosa	1. sukupolvi	2. sukupolvi
Ruotsi	190 000	280 000
Muu Eurooppa	55 000	80 000
Yhdysvallat	20 000	80 000
Kanada	19 000	40 000
Latinalainen Amerikka	1 000	1 000
Aasia	2 000	2 000
Afrikka	1 000	1 000
Oseania	8 000	20 000
Yhteensä	296 000	504 000

Nykyiset maastamuuttajat ovat aikaisempiin muuttajiin verrattuna keskimäärin paremmin koulutettuja (Työministeriö 2006b: 4). Kun katsoo viime vuosien (2002–2004) maastamuuttajien tietoja, voi kuitenkin havaita, että suurimmalla osalla yli viisitoistavuotiaista tuolloin ulkomaille muuttaneista suomalaisista on perusasteen tai keskiasteen koulutus. Korkeammin koulutetut muuttavat ulkomaille vähemmän, mutta niin, että ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita muuttaa maasta enemmän kuin heitä, joilla on alempi korkeakoulututkinto. Vuosina 2002–2004 suomalaisia maasta muuttavia oli enemmän kuin takaisin palaavia. Maahan muuttaneissa perusasteen tutkinnon suorittaneita oli enemmän kuin maasta muuttaneissa, muissa ryhmissä suhde oli toisin päin.

Kaikissa koulutusasteluokissa suosituin muuttomaa oli Ruotsi. Koulutustasosta riippuen seuraavaksi suosittuja maita olivat Espanja ja Iso-Britannia – korkeasti koulutetut suosivat Iso-Britanniaa, ja matalamman koulutusasteen ryhmissä Espanja on tärkeämpi muuttokohde. Saksaan muuttivat varsinkin alemman korkeakoulututkinnon suorittaneet. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet muuttivat suhteellisesti muita ryhmiä useammin Yhdysvaltoihin, absoluuttisesti heitä oli enemmän Aasiaan muuttaneissa, ja vuotta 2003 lukuun ottamatta myös Afrikkaan muuttaneissa. (Väestönmuutokset 2002: 129; 2003: 134; 2004: 135–136.) Ulkomailla asuvia suomalaisia lääkäreitä koskevan tutkimuksen mukaan suosituimmat kohdemaat kyseisessä ammattiryhmässä ovat Ruotsi, Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Saksa; kolme neljästä suomalaislääkäristä asuu jossain näistä neljästä maasta. Yhteensä ulkomailla asuu noin 650 työikäistä suomalaislääkäriä eli 3,5 % kaikista Suomessa laillistetuista työikäisistä lääkäreistä. Heistä lähes puolet asuu Pohjoismaissa ja yhteensä 78 prosenttia Euroopassa. (Eskelinen et al. 2007: 1037–1038.) Todettakoon, että myös Norja on vetänyt hoitohenkilöstöä Suomesta.

Kyselyn avulla saatiin ajankohtaista tietoa ulkosuomalaisista ja erityisesti heidän halukkuudestaan palata Suomeen sekä siitä, miten he ovat mukana työvoiman kansainvälisessä liikkuvuudessa. Kysely toteutettiin Siirtolaisuusinstituutin kotisivuilla keväällä 2006 ja hyväksyttäviä vastauksia kertyi yhteensä 430 eri henkilöltä. Osa vastauksista saatiin kirjekeräyksenä Australiasta. Vastaajissa on naisenemmistö eli heitä on noin 78 % ja miehiä 22 %. Iältään vastaajat ovat 19–84-vuotiaita, heidän keski-ikänsä on noin 47 vuotta ja yleisimmät ikäluokat ovat 50–54-vuotiaat (68 vastaajaa) sekä 55–59-vuotiaat (61 vastaajaa). Kyselylomakkeen täyttäneet henkilöt ovat muutamia tapauksia lukuun ottamatta syntyneet Suomessa, samoin kuin heidän vanhempansakin. Yhteensä vastaajat edustavat 28:aa eri asuinmaata, mutta suurin osa heistä eli noin 45 % (193 henkilöä) asuu nykyään Ruotsissa. Muita maita, joista ulkosuomalaisvastaajia tuli paljon, ovat Australia (73 henkilöä, 17 %), Yhdistynyt kuningaskunta (31 henkilöä, 7 %), Belgia (26 henkilöä, 6 %), Yhdysvallat (20 henkilöä, 5 %) ja Ranska (15 henkilöä, 3 %).

Kyselyn täyttäneiden ulkosuomalaisten koulutustaso on hyvin vaihteleva (Taulukko 11). Eniten edustettuina ovat maisterintutkinnon suorittaneet, joita on reilu neljännes. Vastaajajoukon naiset ovat korkeammin koulutettuja kuin miehet: naisista esimerkiksi maisterin tason tai korkeamman koulutuksen saaneita on reilu kolmannes, kun vastaavan koulutustason miehiä on vain alle neljännes. Koulutusalat ovat myös hyvin monipuolisesti esillä. Eniten vastaajien keskuudessa on henkilöitä, joilla on koulutus talous-, kauppa- ja hallintotieteiden alalta (14 %), sosiaali-, terveys- ja laboratorioalalta (11 %) sekä yhteiskunta- ja politiikkatieteiden alalta (10 %). Miehistä yli neljäsosalla on tekniikka-, rakennus-, sähkö- ja tekstiilialan tai logistiikan koulutus, ja naisilla yleisimmät koulutusalat ovat sosiaali-, terveys- ja laboratorioala sekä talous-, kauppa- ja hallintotieteet. Mikäli vastaaja on maininnut useamman koulutusalan, tapausten koulutusalaluokittelu on tehty ensisijaisesti ammatin mukaan, muussa tapauksessa ensin mainitun koulutuksen mukaan.

Taulukko 11. Vastaajien koulutusaste (n=430).	
Koulutusaste	Prosenttia
Peruskoulu / tuntematon	12,4
Lukio	11,4
Ammattikoulu / opisto	15,6
Ammattikorkeakoulu	13,3
Kandidaatti	15,1
Maisteri	27,0
Lisensiaatti	1,9
Tohtori	3,3
Yhteensä	100,0

Kyselyyn vastanneista ulkosuomalaisista kaksi kolmannesta oli kyselyn aikana eli keväällä 2006 työssä. Työssäkäyvien ammatti on heidän koulutusalansa mukainen eli naisten yleisimmät ammatit vastaajien keskuudessa ovat toimisto- ja kirjanpitotyöntekijät sekä hallinnolliset assistentit ja sosiaali- ja terveysalan työntekijät sekä lääketyöntekijät. Miehistä suurin osa on ammatiltaan rakennus-, korjaus-, valmistus-, kuljetus- sekä teollisuustyöntekijöitä. Työttömiä on kaikista vastaajista alle 4 prosenttia ja opiskelijoita noin 6 prosenttia. Opiskelijoista yli kolmannes opiskelee tällä hetkellä yhteiskunta- ja taloustieteitä ja noin viidennes humanistisia tieteitä. Joka viides vastaaja on työvoiman ulkopuolella, ja heistä suurin osa on eläkkeellä.

Vastanneiden ulkosuomalaisten pääasiallinen toiminta on yhteydessä heidän koulutusasteeseensa. Tohtoreista kaikki 14 henkilöä ovat työssä, kun taas peruskoulun käyneistä vain 39 prosenttia. Työssäkäyvien suhteellinen osuus pienenee, kun koulutusaste laskee. Tässä täytyy tietenkin huomioida myös vastaajien ikä, jota ei ole otettu mukaan vertailuun pääasiallisen toiminnan ja koulutusasteen yhteydestä. Vanhemmilla henkilöillä on usein heikompi koulutus (joskus jopa kiertokoulu) ja koska he ovat ikänsä puolesta eläkkeellä, he ovat pois työelämästä. Tulos on kuitenkin varmasti suuntaa antava.

Kyselyn yhtenä kohtana oli selvittää, ovatko vastaajat ulkomailla ainoastaan ennalta määrätyn ajanjakson ajan ja onko heillä suunnitelmissa palata takaisin Suomeen esimerkiksi opintojen päätyttyä tai työkomennuksen loputtua. Tällaisia niin sanotusti komennuksella olevia vastaajia on kuitenkin vain 36 henkilöä eli noin 8 prosenttia; heitä on sama suhteellinen osuus niin miesten kuin naisten joukossa. Heistä joka neljäs asuu Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja he ovat korkeammin koulutettuja kuin koko ulkosuomalaisvastaajajoukko. Komennuksella olevista keskimäärin puolet on töissä ja noin kolmannes opiskelee. Ammatiltaan työssäkäyvät ovat yleisimmin talous- ja hallintojohtajia sekä virkamiehiä (26 %) tai toimisto- ja kirjanpitotyöntekijöitä sekä hallinnollisia assistentteja (21 %).

” [Syy ulkomailla olooni on…] Mieheni työkomennus, joka venynyt niin, että olemme jo kahdeksatta vuotta komennusreissulla.” (Nainen 35, Yhdysvallat)

”Olen 2+3 vuoden työsopimuksella, mutta tarkoituksenani on jäädä Venäjälle.” (Nainen 27, Venäjä)

”Suoritan maisterintutkintoa Yhdysvalloissa vuoteen 2007 asti.” (Mies 24, Yhdysvallat)

Kyselyyn vastanneista ulkosuomalaista suurin osa eli noin 92 prosenttia ilmoittaa, että heidän ulkomailla asumisensa taustalla ei ole ennalta määrättyä ajanjaksoa. Monet ovat naimisissa ulkomaalaisen puolison kanssa, eivätkä he usko puolison sopeutuvan Suomeen ja saavan töitä samalla tavalla kuin he itse ovat uudesta asuinmaasta saaneet. Usea vastaaja mainitsee, että on alun perin lähtenyt vieraaseen maahan vain tietyksi ajaksi, mutta eläminen onkin venähtänyt vuosiksi. Jos ulkomailta on saatu hyvä työpaikka, ei paluu Suomeen varsinkaan työikäisenä tunnu houkuttelevalta.

”Aluksi syynä oli vuoden opinnot. Siitä on kohta 8 vuotta..” (Nainen 27, Ruotsi)

”Avioeron tapahtuessa asuin Egyptissä – pyrin muuttamaan takaisin Suomeen mutta työtä ei löytynyt, joten jäin Egyptiin, josta löysin työpaikan […].” (Nainen 59, Egypti)

”Avomieheni on ruotsalainen ja minulla on Ruotsissa pysyvä virka, jollaista Suomesta ei löydy.” (Nainen 27, Ruotsi)

”Oma yritys, lapset koulussa Ruotsissa, hautapaikka valmiina Skogskyrkogården.” (Mies 50, Ruotsi)

Kyselyssä ulkosuomalaisilta tiedusteltiin heidän ajatuksiaan kotimaastaan eli pitävätkö he kotimaanaan enemmän nykyistä asuinmaataan vai syntymämaataan Suomea. Puolet vastaajista myöntää pitävänsä Suomea kotimaanaan, vaikka asuukin nyt toisessa maassa. Lisäksi heitä, jotka pitävät tasavertaisesti sekä Suomea että asuinmaata kotimaanaan on noin 14 prosenttia. Loput eli noin kolmannes kaikista vastaajista pitää nykyistä asuinmaataan kotimaanaan. Miehille kotimaa on naisia useammin se maa, jossa he nykyään asuvat. Naiset muistelevat miehiä enemmän Suomea tai pitävät uutta asuinmaataan tasavertaisena Suomen kanssa.

”Asuin 1986–2006 Ruotsissa jossa työskentelin eri puheterapeutin tehtävissä. Olen naimisissa ruotsalaisen miehen kanssa. […] Suomi pysyy kuitenkin kotimaanani.” (Nainen 57, Ranska)

”Muutimme Suomesta Australiaan 1969 ja takaisin Suomeen 1976. Sit Ruotsiin 1978. Tunnen että Australia on enemmän kotimaa kun Suomi.” (Nainen 44, Ruotsi)

”Ulkomailla syntyneenä ja osan lapsuuttani Suomen ulkopuolella viettäneenä en oikein koskaan sopeutunut Suomessa asumiseen. Helpompi olla ulkopuolinen siellä missä sitä luonnostaan olen, siis ulkomailla, kuin ns. kotimaassa. En silti halua luopua Suomen kansalaisuudesta ja ulkomailla asuessani olen erittäin vahvasti suomalainen. Suomessa tunnen itseni oudoksi linnuksi.” (Nainen 49, Ruotsi)

” […] Suomi ei tunnu enää kotimaalta, kaikki tuntuu hyvin vieraalta, kun käyn lomilla. Muutin Kanadaan v. 1988 ja paljon ovat asiat muuttuneet Suomessa (raha, kieli) tai sitten olen vain itse muuttunut. Olen vieraantunut kavereista ja sukulaiset vanhentuneet/kuolleet.” (Nainen 42, Kanada)

”25 v. Ruotsissa, lapset juurtumassa uuteen ”kotimaahan”, vanhemmat kuolleet, kantakapakka konkurssissa, siis; mitä mä siellä? KIITOS.” (Mies 50, Ruotsi)

7.2. Ulkosuomalaiset osana työvoiman kansainvälistä muuttoliikettä

Kyselyn mukaan ulkosuomalaisista noin 58 prosenttia on kiinnostunut tulevaisuudessa työskentelemään muussa kuin kotimaassaan. Koska kysymyksenasettelussa nousee esiin se, mitä maata vastaaja pitää kotimaanaan, on kiinnostusta verrattu juuri kotimaataustamuuttujaan (Taulukko 12). Niistä ulkosuomalaisvastaajista, joiden mielestä heidän kotimaansa on Suomi, yli 70 prosenttia on kiinnostunut tulevaisuudessa tekemään töitä kotimaan eli Suomen ulkopuolella. Heistä, jotka pitävät Suomea ja nykyistä asuinmaataan molempia kotimainaan, puolet miettii ulkomailla työskentelyä varteen otettavana vaihtoehtona. Kiinnostus on pienintä niiden vastaajien kohdalla, jotka ilmoittavat kotimaakseen muun kuin Suomen eli useimmin juuri nykyisen asuinmaan. He ilmeisesti ovat tehneet kerran lähdön ulkomaille ja ovat nyt tyytyväisiä valintaansa, eivätkä mieti toista kertaa muuttamista uuteen maahan eivätkä aina edes paluumuuttoa Suomeen.

Taulukko 12. Kiinnostus kotimaan ulkopuolella työskentelyyn vastaajien kotimaan mukaan, prosenttia (n=430).

Kotimaa / Kiinnostus ulkomailla työskentelyyn	Kyllä	Ei	En tiedä	Yhteensä
Suomi	72,0	23,7	4,3	100,0
Suomi sekä nykyinen asuinmaa	51,6	48,4	0,0	100,0
Muu maa kuin Suomi	40,8	54,2	5,0	100,0
Ei osaa sanoa	53,3	40,0	6,7	100,0

”Toistaiseksi en vielä halua muuttaa minnekään, olen tyytyväinen työhöni ja asuinympäristööni.” (Nainen 56, Ruotsi)

Naisten joukossa vieraassa maassa työn tekemisestä kiinnostuneita on miehiä enemmän, mutta molemmilla kiinnostus ulkomailla työskentelyyn näyttää kasvavan koulutustason paranemisen myötä. Erityisesti oikeustieteen, yhteiskunta- ja politiikkatieteen sekä teologian koulutuksen hankkineet ovat halukkaita tekemään töitä kotimaansa ulkopuolella tulevaisuudessa. Kun kiinnostusta tarkastellaan vastaajien pääasiallisen toiminnan mukaan, selviää, että opiskelijoiden joukossa on suhteessa eniten ulkomailla työskentelystä haaveilevia ja työvoiman ulkopuolella olevissa taas vähiten (Taulukko 13). Koska työvoiman ulkopuolella olevat ovat suurimmaksi osaksi eläkeläisiä, tällainen vastausjakauma on luonnollinen, onhan työntekovaihe heidän osaltaan pääosin jo ohitse. Ammatin osalta katsottaessa kiinnostus ulkomailla työskentelyyn on erityisen suurta asianajajien, muiden asiantuntijoiden, talous- ja hallintojohtajien sekä virkamiesten ja yliopisto- ja korkeakouluopettajien ja -assistenttien sekä tutkijoiden keskuudessa. Ko-

Taulukko 13. Kiinnostus kotimaan ulkopuolella työskentelyyn vastaajien pääasiallisen toiminnan mukaan, prosenttia (n=430).

	Kyllä	Ei	En tiedä	Yhteensä
Työssä	65,4	33,2	1,4	100,0
Työtön	66,7	33,3	0,0	100,0
Opiskelija	96,2	3,8	0,0	100,0
Työvoiman ulkopuolella	25,9	61,2	12,9	100,0

mennuksella olevista lähes kaikki (92 %) ovat jatkossakin halukkaita löytämään työpaikan ulkomailta.

”Olemme puolisoni kanssa nyt toista kertaa ulkomailla pitkällä ”komennuksella” (ex pat -sopimuksella) ja viihdymme erinomaisesti. Paluu ja sopeutuminen Suomeen ensimmäisen ulkomaan komennuksen jälkeen otti koville ja hakeuduimmekin melko pian uudelleen ulkomaille (eri maahan tosin). Pysyvästi ulkomaille jääminen/muuttaminen houkuttaa. Arvostamme suomalaista yhteiskuntaa ja ”liputamme” Suomen puolesta mutta nautimme ulkomailla asumisen haasteesta ja miellyttävämmästä ilmastosta.” (Mies 38, Yhdysvallat)

Ulkomailla työskentelystä kiinnostuneille ulkosuomalaisille (n=250) esitettiin kysymys, jossa heitä pyydettiin nimeämään kolme houkuttelevinta kotimaan ulkopuolista työntekomaata. Kysymysanalyysissa täytyy ottaa huomioon, että vastauksiin vaikuttaa se, mitä maata vastaajat pitävät kotimaanaan eli jos vastaaja pitää kotimaanaan Suomea, hän ei kirjaa Suomea houkuttelevimmaksi työntekomaaksi. Vastaavasti, jos ulkosuomalainen pitää nykyistä asuinmaataan kotimaanaan, hän voi merkitä Suomen kiinnostavimmaksi työskentelymaaksi.

Taulukossa 14 ovat mukana kaikki ulkomailla työskentelystä kiinnostuneet ulkosuomalaisvastaajat, joista prosenttiosuudet on laskettu, ja mukaan on otettu kaikista kolmesta luokasta suosituimmat maat, joiden prosenttiosuudet ovat yli kolme prosenttia. Taulukossa lukee jokaisessa sarakkeessa todellisten vastaajien lukumäärä, joka on eri kuin kaikkien ulkomailla työnteosta

Taulukko 14. Kolmen houkuttelevimman maan kärkinimet kotimaan ulkopuolella työskentelystä kiinnostuneiden vastaajien mielestä, prosenttia vastaajista.

Kiinnostavin maa (n=230)		Toiseksi kiinnostavin maa (n=195)		Kolmanneksi kiinnostavin maa (n=165)	
Suomi	17,8	Yhd. kuningaskunta	14,4	Yhdysvallat	13,3
Yhd. kuningaskunta	12,6	Yhdysvallat	8,2	Australia	7,9
Ruotsi	7,8	Saksa	6,7	Yhd. kuningaskunta	6,7
Yhdysvallat	7,8	Kanada	6,2	Espanja	6,1
Ranska	6,5	Espanja	5,6	Norja	5,5
Belgia	4,8	Suomi	5,1	Kanada	4,2
Australia	4,3	Italia	4,6	Sveitsi	4,2
Italia	3,5	Ruotsi	4,6	Belgia	4,2
Saksa	3,0	Australia	4,1	Ranska	3,6
Espanja	3,0	Kiina	3,1	Saksa	3,6
		Alankomaat	3,1	Italia	3,0
		Uusi-Seelanti	3,1	Ruotsi	3,0
				Suomi	3,0
				Tanska	3,0
				Uusi-Seelanti	3,0
Muut maat	28,9	Muut maat	40,5	Muut maat	25,7
Yhteensä	100,0	Yhteensä	100,0	Yhteensä	100,0

kiinnostuneiden yhteismäärä (n=250). Näin on sen vuoksi, koska ulkomailla työskentelystä kiinnostuneista kaikki eivät ole nimenneet kuin ensimmäiseksi ja toiseksi kiinnostavimman maan tai ei maita ollenkaan. Todellisia prosenttijakaumia tarkasteltaessa voidaan havaita, että Suomi saa eniten ykkössijoja: peräti 18 prosenttia vastanneista asettaa Suomen ensimmäiselle sijalle, mutta toiseksi kiinnostavimpana maana Suomea pitää ainoastaan noin 5 prosenttia vastaajista ja kolmannelta sijalta se löytyy vasta kahdeksantena. Suomen suosituimmuus on samanlaista sekä ulkosuomalaisnaisten että miesten joukossa. Suomen jälkeen kiinnostavimpana ulkomaisena työntekomaana vastaajat ajattelevat Yhdistynyttä kuningaskuntaa, Ruotsia sekä Yhdysvaltoja. Toiseksi kiinnostavimpana maana Yhdistynyt kuningaskunta nousee ykkössijalle ja sen perässä tulevat Yhdysvallat sekä Saksa. Yhdysvallat on vastaajista noin 13 prosentin mielestä kolmanneksi kiinnostavin maa. Sitä seuraavat Australia ja Yhdistynyt kuningaskunta.

Kun kolmen kiinnostavimman maan luokkia ja niiden suosituimpia maita katsoo, huomaa, että listoilla ovat erityisesti englanninkieliset maat, kuten Yhdistynyt kuningaskunta, Yhdysvallat ja Australia sekä suuret Euroopan maat, kuten Ranska, Saksa ja Espanja. Belgian suosion takaa löytyy varmasti Brysselin tarjoamat muun muassa Euroopan unionin hallintoon liittyvät tehtävät. Naapurimaamme eli Ruotsin houkuttelevuus on myös ulkosuomalaisten vastauksissa havaittavissa. Aasian, Afrikan tai Latinalaisen Amerikan maita ovat nostaneet esille vain yksittäiset henkilöt, joten ne eivät pääse listoissa korkeille sijoille.

”Tällä hetkellä tarkoitukseni on muuttaa Suomeen ainakin muutamaksi vuodeksi tekemään väitöskirjaa. Jos opintojen päättymisen jälkeen en löytäisi sopivaa työtä, muuttaisin varmaakin takaisin ulkomaille.” (Nainen 26, Yhdistynyt kuningaskunta)

Kotimaansa ulkopuolella työnteosta kiinnostuneita ulkosuomalaisvastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka kauan he pysyisivät vieraassa maassa. Yhteensä 15 vastaajaa ei osannut määritellä kotimaan ulkopuolella vietettävää ajanjaksoa, joten heidät on jätetty pois prosenttiosuuksia laskettaessa. Vastanneista 29 prosenttia on sitä mieltä, että jää ulkomaille pysyvästi ja 42 prosenttia sanoo, että voisi viipyä ulkomailla joitakin vuosia (Taulukko 15). Alle vuoden kestävä työskentely kiinnostaa vain noin seitsemää prosenttia vastaajista. Vajaa neljännes ilmoittaa, että voisi tehdä töitä mielellään vuorotellen ulkomailla ja kotimaassaan.

Sukupuolittain vastauksia tarkasteltaessa selviää, että miehet ovat naisia enemmän kiinnostuneita työskentelemään ulkomailla joitain vuosia tai pysyvästi, ja naiset suunnittelevat miehiä useammin vuorottelevansa kotimaan ja ulkomaiden välillä tai viettävänsä ulkomailla alle vuoden mittaisen ajanjakson. Koulutusasteen mukaan katsottuna pysyvästi ulkomailla työn tekeminen kiinnostaa useammin niitä, joilla on alhaisempi koulutustaso. Kandidaatin tai korkeamman tutkinnon suorittaneiden keskuudessa suositumpaa on, että ulkomailla vietettäisiin joitakin vuosia tai vaih-

Taulukko 15. Kuinka kauan ulkomailla työskentelystä kiinnostuneet vastaajat haluaisivat tehdä töitä ulkomailla, prosenttia (n=235).

Sukupuoli	Alle vuoden	Joitakin vuosia	Pysyvästi	Vuorotellen ulkomailla ja kotimaassa	Yhteensä
Nainen	7,9	40,3	26,7	25,1	100,0
Mies	2,3	50,0	36,4	11,3	100,0
Yhteensä	6,8	42,1	28,5	22,6	100,0

toehtoisesti työskenneltäisiin vuorotellen ulkomailla ja kotimaassa. Työttömistä puolet (5 henkilöä), komennuksella olevista kaksi kolmasosaa (21 henkilöä) ja ammattiryhmistä tekniikanjohto- ja asiantuntijatyöntekijät sekä rakennus-, korjaus-, valmistus-, kuljetus- ja teollisuustyöntekijät ovat useimmin valmiina työntekoon pysyvästi kotimaan ulkopuolisessa maassa. Ulkomailla vietettävissä aikamieltymissä ei ole merkittäviä eroja vastaajan kotimaan mukaan.

”Ideaalia olisi tehdä töitä sekä USA:ssa että Suomessa. Minulla on asunto Helsingissä joka on vuokrattu ja tarkoitus on hankkia isompi asunto jossa voimme asua ”eläkkeellä” ja tehdä projektiluontoista työtä molemmissa maissa. Kesät Suomessa...” (Nainen 51, Yhdysvallat)

”Olen asunut vuodesta 1981 ulkomailla: Lähi-idässä, Afrikassa ja nyt Belgiassa. Parin vuoden Suomessa oleskelu 90-luvun lopulla vakuutti siitä, että viihdymme paremmin ulkomailla. Pitkä ulkomailla asuminen on katkaisut ystävyyssiteet Suomeen, eikä sukulaisuuskaan ole riittävänä perusteluna.” (Mies 62, Belgia)

” […] tällä hetkellä minulla on etu nauttia molempien maiden kielestä ja kulttuurista. Asun jo tänä päivänä noin yhden viikon joka kuukausi Suomessa ja kolme viikkoa Ruotsissa.” (Nainen 62, Ruotsi)

7.3. Ulkosuomalaisten paluumuuttohalukkuus ja siihen vaikuttavat tekijät

Kyselylomakkeen täyttäneestä 430 ulkosuomalaisvastaajasta noin 40 % aikoo muuttaa jonakin päivänä Suomeen, 53 % ei aio toteuttaa muuttoa ja 7 % on epävarmoja. Naisten joukossa on enemmän Suomeen muuttavia kuin miesten, sillä heistä 44 % on muuttohalukkaita ja miehistä vain 29 %. Wilkmanin (2005: 64) 2000-luvulla Saksaan ja Yhdysvaltoihin suuntautunutta suomalaisten siirtolaisuutta käsittelevässä tutkimuksessa yli puolet vastanneista piti muuttoa takaisin Suomeen hyvin todennäköisenä, miehistä 57 % ja naisista 53 %. Paluumuuttoa pitivät epätodennäköisimpänä monikulttuurisessa parisuhteessa elävät. Vuonna 2007 toteutetun kyselytutkimuksen mukaan kolmannes kaikista ulkomailla asuvista suomalaislääkäreistä on varma tai lähes varma paluustaan (Eskelinen et al. 2007). Wilkmanin tutkimuksessa ulkosuomalaisten paluumuuttohalukkuus on voimakkaampaa ja ulkosuomalaislääkäreitä koskevassa tutkimuksessa vähäisempää kuin mitä tämän kyselyn tulokset osoittavat. Vastausten eroavaisuuteen saattaa kuitenkin vaikuttaa se, että kyselyissä käytettiin keskenään erilaista kysymyksenasettelua.

Kyselyaineistosta selviää, että pääasiallisen toiminnan mukaan erityisesti opiskelijat ajattelevat paluumuuttoa ja päinvastaisesti työvoiman ulkopuolella olevista kaksi kolmannesta näyttää jäävän maailmalle (Taulukko 16). Komennuksella olevista suuri osa (78 %) aikoo palata Suomeen. Paganuksen (1999: 22–24) mukaan ulkomaankomennukselta palaavilla on ollut ongelmia Suomessa. Tällöin esimerkiksi komennuksen myötä syntyneiden uusien resurssien hyödyntämismahdollisuuksissa on usein havaittu puutteita ja ongelmallisuutta. Ennakoivan sopeutumisen piirteenä on korostunut tietyntyyppinen asennoituminen eli sen riskin hyväksyminen, että tyydyttävä paluuasema organisaatiossa ei ole itsestäänselvyys. Repatriaatit saatettiin helposti kokea myös uhkana työyhteisössä.

Suurten ulkosuomalaisryhmien muuttoalttius vaihtelee asuinmaan mukaan: Ruotsin 193 ulkosuomalaisvastaajasta kolmannes aikoo muuttaa takaisin Suomeen jonakin päivänä ja Australiassa asuvista 73 vastaajasta joka neljäs suunnittelee muuttoa. Yhdistyneen kuningaskunnan 31 vastaajasta

Taulukko 16. Vastaajien aikomus muuttaa Suomeen jonakin päivänä pääasiallisen toiminnan mukaan, prosenttia (n=430).

Pääasiallinen toiminta / Aikomus palata Suomeen	Kyllä	Ei	En tiedä	Yhteensä
Työssä	43,4	50,5	6,1	100,0
Työtön	46,7	40,0	13,3	100,0
Työvoiman ulkopuolella	24,7	68,2	7,1	100,0
Opiskelija	65,4	34,6	0,0	100,0
Epäselvä	11,1	55,6	33,3	100,0
Yhteensä	40,5	52,8	6,7	100,0

lähes 80 prosenttia on muuttomyönteisiä. Muutto Suomeen on myös enemmistöllä (65 %) Belgiassa asuvien ulkosuomalaisvastaajien (yhteensä 26 henkilöä) mielessä. Yhdysvalloissa asuvista 20 vastaajasta 70 % ja Ranskan 15 ulkosuomalaisvastaajasta kaksi kolmasosaa miettii muuttoa.

”En ole ajatellut muutanko vai enkö. Jos joku päivä tulisi mieleen, muuttaisin. Vaan en tämän ikäisenä tietenkään työelämään. Pidän täysin tarpeettomana miettiä muuttoa. Sieltä se Suomi löytyy jos tulee tarve.” (Nainen 64, Ruotsi)

”Suomi on kylmä, sisäänpäin lämpiävä ja tylsä maa, jonne sekä ulkosuomalaisen että ulkomaalaisen on vaikea sopeutua. Suomessa on myös vaikea saada työtä ja löytää ystäviä, ellei puhu täydellistä suomen kieltä (mieheni tilanne). Palasin Suomeen opiskelujeni jälkeen pari vuotta sitten, ja huomasin, ettei koulutustani arvostettu lainkaan vaan minua pidettiin outolintuna - sekä työnhakijana, työntekijänä että byrokratian silmissä.” (Nainen 27, Unkari)

”Tällä hetkellä elämässäni tärkeitä asioita ovat haastavien työtehtävien parissa työskenteleminen sekä kansainvälisessä ympäristössä eläminen. Valitettavasti Helsinki (syntymäkaupunkini) tarjoaa rajallisesti juuri näitä molempia, joten mikäli ilmapiiri radikaalisti muuttuisi ja kaupungista löytyisi muitakin isoja kansainvälisiä yhtiöitä joissa työskennellä voisin kuvitella muuttavani takaisin Suomeen. Jos ajattelen pidemmällä aikavälillä niin kyllähän Suomessa houkuttelevat hyvin toimiva yhteiskunta, hyvä elintaso ja puhdas ja kaunis luonto joka on kaikkien ulottuvilla. Nämä asiat eivät kuitenkaan ole nuorten ihmisten asiatärkeyslistalla usein kovin korkealla.” (Mies 25, Ruotsi)

Heillä, jotka pitävät Suomea kotimaanaan, muuttoaikeet Suomeen palaamisen suhteen ovat voimakkaammat kuin niillä, joiden kotimaa on tasavertaisesti sekä Suomi että nykyinen asuinmaa tai jokin muu maa. Suomea kotimaanaan pitävistä 60 prosenttia aikoo muuttaa tulevaisuudessa Suomeen, mutta heistä, jotka pitävät kotimaanaan sekä Suomea että nykyistä asuinmaataan vain 29 prosenttia ajattelee muuttoa. Muuttohalukkuus on vielä pienempää niiden ulkosuomalaisvastaajien kohdalla, jotka ajattelevat kotimaansa olevan muun kuin Suomen, sillä heistä ainoastaan alle viidennes pitää Suomeen muuttoa mahdollisena. Kiinnostus ulkomailla työskentelyyn ja aikomus muuttaa takaisin Suomeen yhdistää yli puolta vastaajista. Heillä, jotka eivät haaveile kotimaan ulkopuolisessa maassa työskentelystä, ei ole myöskään aikomusta palata Suomeen (Taulukko 17).

”Olemme olleet Australiassa siirtolaisina kolmen vuoden pätkiä kahteen otteeseen. On aika palata juurilleen, sinne missä itsellä on kotikenttäetu, eikä tarvitse todistella kuuluvansa joukkoon.” (Nainen 38, Australia)

Taulukko 17. Vastaajien kiinnostus ulkomailla työskentelyyn sekä aikomus muuttaa Suomeen jonakin päivänä, prosenttia (n=430).

Kiinnostus ulkomaihin / Aikomus palata Suomeen	Kyllä	Ei	En tiedä	Yhteensä
Kyllä	57,2	36,8	6,0	100,0
Ei	16,6	76,7	6,7	100,0
Ei tiedä	23,5	58,8	17,7	100,0
Yhteensä	40,5	52,8	6,7	100,0

”Suomi on kotimaa, siellä on läheiset. Lasten suomalaistumisen takia tekisin sen [muuton Suomeen] myös; koulun käyminen kokonaan ulkomailla saattaa vieraannuttaa omasta kulttuurista ja tekee lapsista juurettomia.” (Nainen 35, Singapore)

”Suomi on erityisesti lapsiperheille oikein hyvä maa asua. Tämä on meille jo kolmas erillinen useamman vuoden kestävä asumisjakso ulkomailla. Suomeen on ollut joka kerta hyvä palata.” (Nainen 44, Kiina)

Koulutusastetaustamuuttujan kanssa tarkasteltuna selviää, että voimakkaimmat paluumuuttoaikeet ovat lisensiaateilla ja tohtoreilla, kun taas perusasteen koulutuksen käyneistä vain noin 15 prosenttia ajattelee muuttavansa Suomeen tulevaisuudessa (Taulukko 18). Koulutusalan mukaan luonnontieteilijöiden, teologien, yhteiskunta- ja politiikkatieteilijöiden sekä toimistoalan ja laskentatoimen koulutuksen saaneiden joukossa on eniten Suomeen suuntautuvaa muuttoa miettiviä ulkosuomalaisia. Varmimmin maailmalle aikovat jäädä kirjastotieteen ja informatiikan koulutuksen, kasvatustieteellisen ja opettajakoulutuksen sekä humanistisen ja taidealan koulutuksen saaneet ulkosuomalaiset.

Taulukko 18. Vastaajien aikomus muuttaa Suomeen jonakin päivänä koulutusasteen mukaan, prosenttia (n=430).

Koulutusaste / Aikomus palata Suomeen	Kyllä	Ei	En tiedä	Yhteensä
Peruskoulu tai tuntematon (n=54)	14,8	74,1	11,1	100,0
Lukio (n=49)	40,8	59,2	0,0	100,0
Ammattikoulu / opisto (n=67)	47,8	44,8	7,4	100,0
Ammattikorkeakoulu (n=57)	36,8	50,9	12,3	100,0
Kandidaatti (n=65)	41,5	53,8	4,7	100,0
Maisteri (n=116)	46,6	46,6	6,8	100,0
Lisensiaatti (n=8)	62,5	37,5	0,0	100,0
Tohtori (n=14)	50,0	50,0	0,0	100,0
Yhteensä (n=430)	40,5	52,8	6,7	100,0

”Jos ulkomailla arvostetuissa yliopistoissa opiskelleitten ihmisten koulutusta alettaisiin arvostaa enemmän ja jos Suomen työmarkkinoista tulisi mielenkiintoisempia ja töistä paremmin palkattuja saattaisin harkita [Suomeen muuttamista].” (Nainen 26, Yhdistynyt kuningaskunta)

Kyselyyn vastanneista Suomeen jonakin päivänä palaavista ulkosuomalaisista jopa kolmannes ei osaa sanoa, milloin muutto olisi ajankohtainen (Taulukko 19). Reilu viidesosa aikoo muuttaa sitten, kun perhe- ja elämäntilanne sen sallii, ja vajaalla viidenneksellä on suunnitelmissa palata Suomeen 1–4 vuoden päästä. Suurimmalla osalla eli noin 62 prosentilla muuttohalukkaista on aikomus tulla Suomeen nimenomaan töitä tekemään. Kolmannes miettii eläkepäivien viettoa ja muutamat suunnittelevat opiskelevansa. Kun työskentelemään tulevilta kysyttiin, uskovatko he työllistyvänsä helposti, noin puolet oli sitä mieltä, että työ löytyy ongelmitta. Neljännes ei uskonut omiin työllistymismahdollisuuksiin ja toinen neljäsosa oli asiasta epävarma.

Taulukko 19. Ajankohta, jolloin Suomeen jonakin päivänä muuttavat aikovat toteuttaa muuttonsa (n=174).

Paluumuuton ajankohta	Prosenttia
Vuoden sisällä	13,8
1-4 vuoden päästä	18,4
5-10 vuoden päästä	7,5
11-20 vuoden päästä	3,4
Yli 20 vuoden päästä	0,6
Perhe- ja elämäntilanteen salliessa	21,3
En osaa sanoa / muu	35,0
Yhteensä	100,0

”En sinänsä edes ajattele Suomeen paluuta, koska se ei ole mitenkään ajankohtainen asia. Mutta ehkä jonakin päivänä, en tiedä. Aikaisintaan viiden–kymmenen vuoden kuluttua.” (Nainen 27, Unkari)

”Jos saisin työpaikan niin muuttaisin vaikka heti! Suunnitelmissa on muuttaa takaisin Suomeen muutaman vuoden sisällä joka tapauksessa...” (Nainen 47, Ruotsi)

Ulkosuomalaisten vastauksissa tulevat esille ne syyt, jotka saisivat heidät muuttamaan takaisin Suomeen tai päinvastoin ne syyt, jotka estävät heitä palaamasta. Yleisimmin esille nousevat työhön ja perheeseen liittyvät seikat. Vastaajien mainitsemat muuttotekijät eivät toimi heidän kohdallaan ainoastaan vetotekijöinä eli niin, että tietyt asiat Suomessa vetäisivät heitä puoleensa, vaan ne samanaikaisesti työntävät heitä pois asuinmaastaan. Esimerkiksi työhön liittyvien syiden kohdalla vastaajat mainitsevat sekä työtarjouksen että työttömyyden. Näin ollen he tarkoittavat sitä, että he muuttaisivat, mikäli joutuisivat työttömäksi tai jos Suomessa olisi jokin erinomainen työtarjous. Samalla tavalla toimivat perhesyyt: jos vastaaja menee naimisiin ulkomaalaisen puolison kanssa, hän ei todennäköisesti palaa Suomeen, mutta jos hänelle tulee avioero, hän saattaa palata synnyinmaahansa vanhojen verkostojen luokse.

Työpaikan löytyminen tai menettäminen mainitaan joka neljännen ulkosuomalaisen vastauksissa mahdollisena paluumuuttoon houkuttelevana tekijänä. Osa vastaajista on alun perin lähtenyt pois Suomesta juuri sen vuoksi, että täältä ei ole löytynyt tarpeeksi kiinnostavaa ja hyväpalkkaista koulutusta vastaavaa työtä. Vastauksista näkee, että aina tärkeintä ei ole työn löytyminen itselle, vaan myös ulkomaalaiselle puolisolle. Vastaajista useat ovat sitä mieltä, että he saavat töitä paremmin ulkomailta kuin heidän puolisollaan on työllistymismahdollisuuksia Suomessa kielitaidottomuutensa vuoksi. Tällöin vetotekijänä toimisi erityisesti puolisolle annettu hyvä työtarjous. Suomalaisen palkkatason pitäminen joko hyvänä tai huonona riippuu ul-

kosuomalaisen asuinmaasta, joten tämä tekijä vetää toisia Suomeen ja pitää taas toiset ulkomaisilla työmarkkinoilla. Kiinnostavaan työtarjoukseen moni vastaaja liittää mukavan ja sopivan hintaisen asunnon löytymisen, koska he haluavat hahmottaa kahden maan välisen muuton aiheuttaman kokonaiskustannuksen ja -hyödyn.

" [Suomi on…] Työ- ja asuinympäristönä vakaa ja turvallinen muttei erityisen inspiroiva." (Mies 36, Belgia)

"Jos sekä minä että avopuolisoni saisimme töitä Suomesta voisin muuttaa takaisin Suomeen." (Nainen 30, Ruotsi)

" [Minut saisi muuttamaan Suomeen…] mahdollisuus työskennellä jonkun kiinnostavan projektin parissa, ja jos miehelläni olisi tämä mahdollisuus myös." (Nainen 32, Kanada)

Perhesyyt muuton veto- ja työntötekijöinä ovat hyvin moninaiset, ja vetotekijöinä ne mainitaan joka kolmannen kyselyyn vastanneen ulkosuomalaisen vastauksissa. Perhesyihin liittyvät niin avioliiton solmiminen, perheen perustaminen kuin avioero ja leskeksi jääminen. Muutama vastaaja kertoo aikovansa muuttaa varmasti Suomeen, mikäli huomaa olevansa raskaana. Lapset ja lastenlapset ovat vanhemmilleen ja isovanhemmilleen tärkeitä, joten heidän asuinmaansa ja hyvinvointinsa vaikuttavat ulkosuomalaisten muuttohalukkuuteen. Moni ulkomailla asuva suomalainen haluaa lapsensa käyvän peruskoulunsa Suomessa, oppivan paremmin suomen kieltä ja omaksuvan suomalaisen kulttuurin; tätä varten he olisivat halukkaita muuttamaan ainakin muutamaksi vuodeksi takaisin synnyinmaahansa. Jos aikuiset lapset muuttavat muuhun maahan, voi vanhempi miettiä paluumuuttoa, koska nykyisessä asuinmaassa ei olisi enää lapsia pidättelemässä poismuuttoa. Lapsia saatetaan myös rohkaista etsimään opiskelupaikka nimenomaan Suomesta, jolloin koko perhe voisi muuttaa perässä. Suomessa asuvan läheisen sairastuminen tai kuolema synnyttää vastaajissa muuttoaikeita, sillä he haluavat olla lähellä esimerkiksi iäkkäitä vanhempiaan.

"Voisin ajatella muuttavani takaisin Suomeen 6-12 kuukauden ajaksi lähinnä lapsien vuoksi ja jotta heillä olisi mahdollisuus tutustua maahan. Pidemmäksi ajanjaksoksi en siihen hankkeeseen lähtisi." (Nainen 29, Australia)

"Mikäli elämän rakenteet (työ, parisuhde) hajoaisivat täällä, olisi harkittavissa paluu Suomeen jääneeseen turvaverkkoon. Tällä tarkoitan perhettä ja ystäviä, en sosiaalitukea." (Mies 27, Australia)

"Tulevaisuudessa, jos minulla olisi lapsia ja jos puolisoni haluaisi muuttaa myös Suomeen ja se olisi mahdollista, muuttaisin varmaankin ainakin vähäksi aikaa Suomeen. Lapset oppisivat suomen kielen ja omaksuisivat kulttuurin. Koulun ja paikkakunnan pitäisi olla kansainvälinen." (Nainen 33, Ruotsi)

"Jos mieheni saisi Suomesta opiskelujensa loputtua työpaikan, muuttaisimme Suomeen. Omat vanhemmat asuvat Suomessa. Haluaisin lasteni elävän lapsiturvallisemmassa maassa, Suomessa, lähellä omia vanhempiani." (Nainen 37, Yhdysvallat)

Kyselyssä ulkomailla asuvat suomalaiset kertovat kaipaavansa äidinkieltään sekä parempia mahdollisuuksia harjoittaa suomalaista kulttuuria. Eräät sanovat, että heidän juurensa ovat Suomessa, joten voisi olla mukava asua taas synnyinympäristössä. Varsinkin keski-ikäiset vastaajat muistelevat vanhoja verkostojaan, mutta toteavat samalla, että uudessa asuinmaassa on jo ole-

massa uusi verkosto, joka on tiiviimpi kuin vanha. Suomen luontoa ja vuodenaikoja kaivataan, mutta ne ovat harvoin ainoita asioita, jotka voisivat toimia paluumuuton vetotekijöinä. Vastaajat tarkkailevat maailman yleistä turvallisuustilannetta ja mikäli nykyisessä asuinmaassa eläminen koettaisiin turvattomaksi, olisi muutto Suomeen monelle ratkaisu.

Maan tarjoamat hyvinvointiyhteiskunnan palvelut, kuten terveydenhoito sekä hyvätasoiset opiskelumahdollisuudet, houkuttelevat joitakin vastaajia. Eräät kyselyyn vastanneista toteavat, että lottovoitto tai muuten voitettu suuri summa rahaa olisi ainoa tekijä, jonka perusteella he voisivat harkita paluumuuttoa. Kaikki vastaajat eivät osaa tai halua eritellä niitä syitä, joiden vuoksi he voisivat miettiä paluumuuttoa, vaan he mainitsevat ympäripyöreästi ”elämäntilanteen muutoksen”. Muutama vastaaja on kuitenkin lähtenyt tarkentamaan tätä ja sanoo, että eläkkeelle jääminen on suuri muutos elämässä ja eräät miettivätkin Suomeen muuttoa nimenomaan sitten, kun eläkeikä koittaa. Vaihtoehtoisena joidenkin kohdalla olisi eläminen kahdessa maassa, mikäli tulotaso antaa siihen myöten.

” [Minut saisi muuttamaan Suomeen…] Hyvä peruskoulu ja terveydenhuolto, byrokratian vähyys (voi tosin johtua siitä, että omaa järjestelmää ymmärtää aina paremmin), puhdas luonto, päivähoitojärjestelmä, äitiyslomat yms.” (Nainen 25, Itävalta)

”Eläkkeen ennakkoverotus Ruotsiin ei kannusta muuttamaan Suomeen. Jos Ruotsi muuttaisi kantaansa, voisin ehkä ajatella asiaa.” (Nainen 61, Ruotsi)

Kyselyn viimeinen osuus käsitteli niitä ulkosuomalaisvastaajien syitä, joiden vuoksi he eivät haluaisi palata takaisin Suomeen. Tärkeimpänä ovat erilaiset perhesyyt, kuten voi päätellä vetotekijöidenkin perusteella. Jos perhe on perustettu toiseen maahan ja siellä on myös uusi ystäväpiiri ja työyhteisö, ei paluu synnyinmaahan ole yksinkertaista. Puolison hankala työllistyminen Suomessa ja sopeutuminen vieraaseen maahan ja kieleen pitävät monta ulkosuomalaisvastaajaa maailmalla. Monet vastaajat ovat asuneet jo kymmeniä vuosia ulkomailla, joten ajatus Suomeen palaamisesta tuntuu heistä vieraalta.

Ulkosuomalaisten vastauksissa Suomessa asuvat ihmiset saavat palautetta: heidän elämäntapansa ja ihmisten välinen kanssakäyminen on jäykkää ja kovaa. Lisäksi useat mainitsevat, että heistä tuntuu, että ulkomaalaisia tai ulkomailla asuneita suomalaisia ei arvosteta Suomessa lainkaan, vaikka heillä on kansainvälistä työkokemusta ja kielitaitoa. Suvaitsevaisuus ja kansainvälisyys puuttuvat heidän mielestään täysin. Tämän vuoksi he ovat sopeutuneet toisiin maihin, joissa kokevat, että arvostusta löytyy enemmän.

” [Minut saisi muuttamaan Suomeen...] Niin valtion kuin yksityisen sektorin myönteisempi suhtautuminen ulkomailla asuneisiin suomalaisiin. Olen keskustellut tästä asiasta monien ulkomailla asuvien tuttujeni kanssa ja kaikki ovat aika vankasti sitä mieltä, että Suomessa ulkosuomalaisia ei arvosteta juuri lainkaan. Meillä olisi kyllä paljon tarjottavaa; kansainvälisiä kokemuksia, yleistä tietotaitoa ja kielitaitoa!” (Nainen 25, Ruotsi)

”Ilmaisisin asian niin, että [Suomella] kehitettävää on seuraavissa: ulkomaalaisten parempi vastaanotto (poikaystäväni itävaltalainen); työpaikkojen jakautuminen muuallekin kuin pääkaupunkiseudulle; ketjureaktio, jonka mukana Suomi kansainvälistyisi ja sen mukana suomalainen työelämä (panostus työntekijöihin, työilmapiirin kehittäminen, keskustelun lisääntyminen); verotuksen keventyminen; yhtäläiset mahdollisuuden suomalaisten ja muiden välillä; nurkkakuntaisuuden vähentyminen; alkoholin käytön normalisoituminen.” (Nainen 25, Itävalta)

Suomen houkuttelevuutta paluumuuton suhteen vähentää vastaajien mielestä täällä vallitseva ilmasto: sateiset syksyt ja pitkät, pimeät talvet. Nämä sekä yleisesti kylmä ilmasto mainittiin useimmiten syiksi olla palaamatta Suomeen myös niiden suomalaisten joukossa, jotka ovat muuttaneet Saksaan ja Yhdysvaltoihin 2000-luvulla (Wilkman 2005: 67). Valoisa kesä houkuttelee vastaajia ainoastaan lomailuun, mutta ympärivuotinen asuminen ei heistä useita innosta. Mukana on kuitenkin myös sellaisia vastaajia, joilla ei periaatteessa ole esteitä Suomeen muutolle, mutta muutto ei vain olisi tällä hetkellä ”käytännöllinen” teko, koska siitä aiheutuu kustannuksia ja paperisodan hoitaminen vie liikaa aikaa. Lisäksi tulot saattavat kärsiä esimerkiksi verotusasioiden muutoksesta.

” [Suomeen muuttoani estää…] Nykyiset ihmissuhteet, Ruotsi on kulttuuritarjonnaltaan ja henkiseltä ilmapiiriltään antoisampi kuin Suomi, ja muutenkin mukava maa asua, Tukholma varsinkin. Lyhyesti: viihdyn täällä erinomaisesti, Suomeen vetää vain kesämökki ja sekin lämpimällä säällä.” (Mies 62, Ruotsi)

Monelta osaa on kannattavaa, että eri ammattiryhmien edustajat kartuttavat osaamistaan ja hakevat vaikutteita työskentelemällä eripituisia jaksoja ulkomailla. Eskelinen et al. (2007: 1041) toteavat, että lääkärien kohdalla varsinkin tutkimuskontaktien näkökulmasta on tärkeää, että maailmalla on toimiva suomalaisosaajien verkosto. Yhteiskunnan kannalta ei kuitenkaan ole toivottavaa, että pysyvästi ulkomaille jäävien Suomessa koulutettujen lääkärien määrä kasvaa kovin suureksi. Tämä huomioiden on muistettava, että Suomella on mahdollisuuksia vaikuttaa ulkosuomalaisten paluumuuttohalukkuuteen. Tietenkään ilmastolle ja maantieteelliselle sijainnille ei ole mitään tehtävissä, mutta muihin seikkoihin vaikuttamista voisi pohtia. Jos moni vastaaja pitää muuton ainoana esteenä vaivalloista käytännönasioiden hoitamista, on siihen puututtava. Hallitus on saanut laadittua ensimmäisen ulkosuomalaispoliittisen ohjelman, johon on koottu näkemyksiä, arvioita ja toimintamalleja, joiden avulla ulkosuomalaisten ja Suomen vuorovaikutusta voidaan edelleen vahvistaa. Mukana on myös osio, jossa pohditaan ulkosuomalaisten paluumuuton edellytysten tukemista. Ulkosuomalaispoliittisen ohjelman mukaan Suomi suhtautuu myönteisesti paluumuuttoon ja se koetaan myönteisenä sekä työmarkkinoiden että yhteiskunnan kannalta (Työministeriö 2006b: 16–17).

Ulkosuomalaispoliittisessa ohjelmassa todetaan, että paluumuuttoa on ohjattava tiedotuksella, neuvonnalla ja tarvittaessa myös muilla toimenpiteillä siten, että paluumuutto olisi sekä Suomen että ulkosuomalaisen elämäntilanteen kannalta tarkoituksenmukainen ratkaisu. Paluumuuttoon myönteisellä tavalla vaikuttavat erityisesti muuttajan hyvin säilyneet yhteydet Suomeen, ylläpidetty suomen kielen taito ja ajankohtainen tietämys Suomen tilanteesta (Työministeriö 2006b: 16). Eskelinen et al. (2007: 1041) nostavat esiin, että Lääkäriliitolla on keskeinen rooli yhteydenpidossa ulkomailla asuviin suomalaislääkäreihin. Se voi toimia lääkärien paluumuuton rohkaisijana ja mahdollistajana päivittämällä lääkärien tietoja Suomen terveydenhoitojärjestelmästä ja työmahdollisuuksista, sekä ennaltaehkäisemällä lääkärien vieraantumista kotimaastaan.

Suomen väestö vanhenee ja joillakin aloilla esiintyy jopa työvoimapulaa. Samaan aikaan työllisyystilanne on parantunut. Kun ulkosuomalainen mahdollisesti palaa Suomen työmarkkinoille, hän tuo usein mukanaan ulkomaalaisen puolisonsa. Paluumuuton aiheuttama hyöty työmarkkinoille ei siis koske ainoastaan palaavaa suomalaista ja hänen ulkomailla hankittua inhimillistä pääomaa, vaan hän voi tuoda samalla konkreettista lisätyövoimaa Suomeen. Ulkosuomalaisten kyselyssä perhesyyt nousivat tärkeimmiksi muuttoa estäväksi tekijäksi. Jotta muutto olisi houkutteleva ajatus ulkosuomalaisten keskuudessa, täytyy Suomen huomioida koko paluumuuttajan perhe ja sen monipuoliset tarpeet. Haastatellut asiantuntijat painottavat, että sosiaalipalvelut Suomessa ovat huippuluokkaa, joten ne kannattaa nostaa esille markkinoinnissa. Samaan aikaan tulisi vähentää EU-maiden välisiä kansallisia eroja muun muassa työttömyys-

ja sosiaaliturvassa ja yksinkertaistaa muuttoon liittyvää byrokratiaa. Muuttajaa ei rohkaise ainoastaan Suomen kesä ja sauna, vaan taloudellinen toimeentulo on taattava.

Muuton aiheuttamien käytännönasioiden hoitamisen helpottamisen lisäksi ei saa unohtaa Suomessa vallitsevaan asenneilmapiiriin vaikuttamista. Monet vastaajathan ovat sitä mieltä, että Suomessa ei juurikaan arvosteta ulkomaalaisia tai ulkomailla asuneita suomalaisia. Myös ulkosuomalaispoliittisessa ohjelmassa todetaan, että muualta muuttaneet saattavat joutua kokemaan lähiympäristön ja viranomaisten ennakkoluuloista suhtautumista. Ratkaisuna on ainakin suvaitsevaisuuden ja kansainvälisyyden lisääminen sekä hyvien etnisten suhteiden edistäminen.

Suuria paluumuuttoaaltoja ei ulkosuomalaisten liikkuvuus aiheuta tulevaisuudessakaan, toteavat haastatellut asiantuntijat. Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike on nykyisin tasapainossa, sillä vuositasolla noin 3 000 Suomen kansalaista muuttaa Ruotsista Suomeen tai Suomesta Ruotsiin. Ruotsiin muuttaneista suurista ikäluokista paluuhalukkaimmat ovat tulleet Suomeen jo 1980-luvulla ja nykyisin muuttajia on vähemmän. Aikaisempina vuosina muuttajat olivat suurimmalta osin teollisuuden työntekijöitä. Nykyisin paluumuuttajat ovat pääasiassa niitä, jotka ovat menneet Ruotsiin lyhyeksi ajaksi, kuten opiskelijoita tai parin vuoden komennuksella olleita työntekijöitä. Suurimmalla osalla on ammattikoulutus tai yliopistokoulutus ja he ovat työskennelleet toimihenkilöaloilla tai opetuksen ja sairaanhoidon sekä terveydenhuollon aloilla. Ruotsinsuomalaisia eläkeläisiä pitää Ruotsissa lapset sekä lapsenlapset ja he saattavat myös pelätä eläkkeiden verotusta tai toimeentulon heikkenemistä, mikäli palaavat Suomeen.

Kanadan osalta ulkosuomalaisten paluumuuton arvellaan koostuvan lähinnä eläkeikäisistä muuttajista. Toisen ja kolmannen polven kanadansuomalaiset ovat jo juurtuneet Kanadaan, eivätkä suunnittele poismuuttoa. Tilanteen uskotaan olevan samanlainen esimerkiksi Australiassa ja Yhdysvalloissa, mutta poikkeavan Euroopasta, sillä Euroopassa on kovempi maiden välinen kilpailu työvoimasta ja siten liikkuvuutta enemmän.

Asiantuntijoiden mukaan paluumuuttajista saataisiin kielitaitoista työvoimaa, mutta volyymi on pientä. Eräs keino olisi parantaa Suomen houkuttelevuutta niin koululaisten kuin opiskelijoidenkin keskuudessa esimerkiksi oppilasvaihtoa ja stipendimatkoja lisäämällä. Näin saataisiin nuoria muuttajia, jotka myös voisivat jäädä Suomeen. Opiskelun alussa tarjotut suomen kielen tehokurssit helpottaisivat opiskelemaan hakeutumisessa. Mikäli Suomi haluaa alkaa panostaa työikäisten ulkosuomalaisten paluumuuton houkuttelemiseen, heille voisi tarjota verotusetuja tai apua työpaikan löytämisessä, niin itse muuttajalle kuin hänen mahdollisesti ulkomaiselle puolisolleen. Avointen työpaikkojen hakuajan pidentäminen olisi konkreettinen keino. Ulkosuomalaisten edustajat maailmalla ovat saaneet muilta ulkosuomalaisilta palautetta siitä, että heistä tuntuu, etteivät työnantajat Suomessa ole kiinnostuneita ulkomailta tulleista työhakemuksista.

Ulkosuomalaisparlamentti ja ulkosuomalaispoliittinen ohjelma muistuttavat, että ulkosuomalaiset ovat voimavara Suomelle. Heidän kauttaan tunnettavuus Suomesta leviää eri puolille maailmaa. Tästä on apua, kun Suomea markkinoidaan matkailumaana ja kun suomalaisia tuotteita esitellään ulkomailla. Ulkosuomalaisten verkostot hyödyttävät Suomen elinkeino-, kulttuuri ja poliittista elämää. Lisäksi he voivat välittää tietoa Suomen tarjoamista opiskelu-, työ- ja yritysmahdollisuuksista (Työministeriö 2006b; Ulkosuomalaisparlamentti 2006). Myös Wilkmanin (2005) tutkimukseen osallistuneet ulkosuomalaisvastaajat itse kokevat olevansa voimavara Suomelle ja toteavat, että heidän osaamisalueitaan olisivat erityisesti kulttuurituntemus, kielitaito sekä paikallistuntemus ja kontaktit nykyisessä asuinmaassa. Suomelle on siis tärkeää, että ulkosuomalaisten siteet kotimaahansa säilyvät.

8. Maastamuutto

Maastamuutto muokkaa osaltaan Suomen ja sen alueiden väestörakennetta, sillä eivät ainoastaan suomalaiset, vaan myös maahanmuuttajat voivat vaihtaa asuinmaataan. Viimeksi mainittujen kohdalla kyseessä voi olla paluumuutto lähtömaahan tai siirtyminen toiseen maahan. Tarkastelemalla pidemmällä aikavälillä vuodesta 1988 vuoteen 2004 kansainvälisen muuton tasetta (Kuva 35) havaitaan, että Suomi on menettänyt nettomääräisesti nimenomaan Suomen kansalaisia. Tämä tarkoittaa sitä, että maastamme on lähtenyt huomattavasti enemmän Suomen kansalaisia kuin tänne on vastaavasti tullut Suomessa syntyneitä paluumuuttajia. Ulkomaan kansalaisten kohdalla tilanne on päinvastainen.

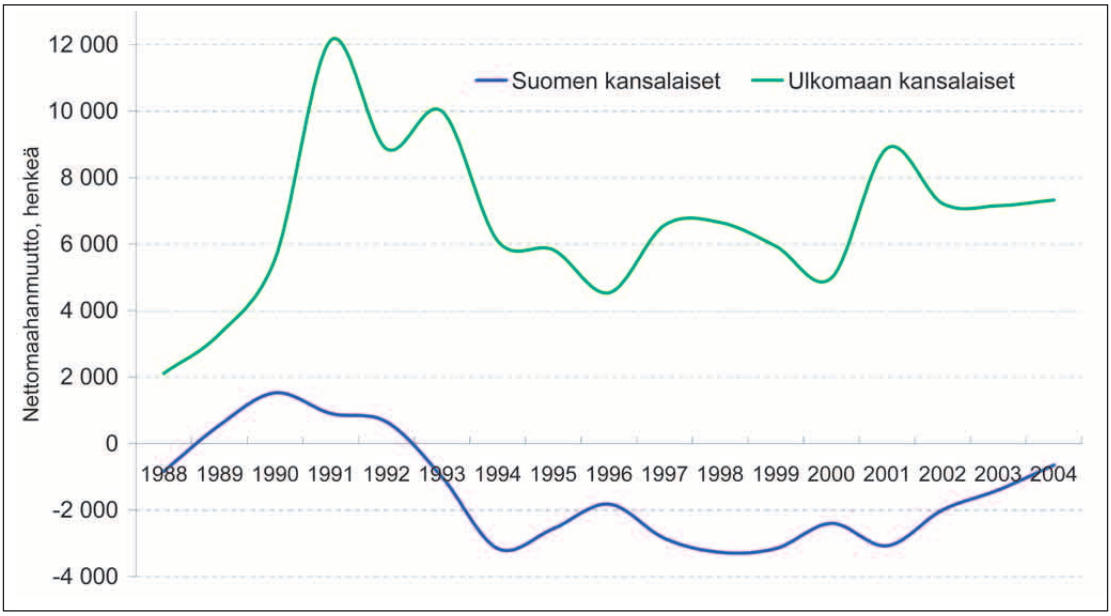

Kuva 35. Kansainvälisen muuton tase Suomen ja ulkomaan kansalaisten suhteen vuosina 1988–2004 (Edvardsson et al. 2007 mukaan).

Seuraavassa maastamuuton rakennetta tarkastellaan Tilastokeskukselta hankitulla virta-aineistolla, johon sisältyvät kaikki vuonna 1993 ja 2002 Suomesta muuttaneet työikäiset 15–74-vuotiaat henkilöt. Ulkomaille muutti vuonna 1993 yhteensä 4 725 työikäistä henkilöä (Taulukko 20). Yli kolmannes maastamuuttajista lähti Uudenmaan maakunnasta, ja suoraan pääkaupungista muutti lähes tuhat henkeä. Seuraavaksi suurimmat lähtijämäärät olivat Varsinais-Suomessa, Pohjanmaalla ja Pirkanmaalla. Suhteessa alueen paikallaan pysyneeseen väkimäärään nähden ulkomaille muuttajia oli eniten Ahvenanmaalla (1,0 %), Pohjanmaalla (0,3 %), Uudellamaalla (0,2 %) ja Lapissa (0,2 %). Maakuntien suurista keskuksista, kuten Helsingistä, Turusta, Tampereelta ja Oulusta, on ollut merkittävästi maastamuuttajia. Vähiten muuttajia paikallaan pysyneisiin nähden oli Etelä-Savossa ja Kainuussa.

Ulkomaille muuttaneiden määrä kaksinkertaistui vuodesta 1993 vuoteen 2002 mennessä, jolloin heitä oli jo 9 572 henkeä. Suurin osa, nyt jo lähes puolet kaikista, oli lähtöisin Uudeltamaalta ja helsinkiläisten osuus nousi yli neljännekseen. Varsinais-Suomi, Pirkanmaa ja Pohjois-Pohjanmaa seurasivat pääkaupunkiseutua, mutta huomattavasti pienemmillä lukemilla.

Taulukko 20. Ulkomaille vuonna 1993 ja 2002 muuttaneiden henkilöiden lähtöalueet Suomessa (Aineisto: Tilastokeskus).

Vuosi 1993	Henkilöä	%	Vuosi 2002	Henkilöä	%
Uusimaa	1 829	38,7	Uusimaa	4 195	43,8
Helsinki	988	20,9	Helsinki	2 656	27,8
Varsinais-Suomi	346	7,3	Varsinais-Suomi	730	7,6
Turku	191	4,0	Turku	414	4,3
Pohjanmaa	344	7,3	Pirkanmaa	621	6,5
Pirkanmaa	330	7,0	Tampere	404	4,2
Tampere	207	4,4	Pohjois-Pohjanmaa	583	6,1
Lappi	290	6,1	Oulu	356	3,7
Pohjois-Pohjanmaa	207	4,4	Pohjanmaa	518	5,4
Oulu	99	2,1	Lappi	512	5,4
Keski-Suomi	175	3,7	Keski-Suomi	360	3,8
Ahvenanmaa	172	3,6	Ahvenanmaa	320	3,3
Satakunta	127	2,7	Päijät-Häme	277	2,9
Päijät-Häme	126	2,7	Pohjois-Savo	258	2,7
Pohjois-Savo	120	2,5	Etelä-Karjala	178	1,9
Kymenlaakso	108	2,3	Satakunta	157	1,6
Kanta-Häme	91	1,9	Kymenlaakso	139	1,5
Etelä-Pohjanmaa	84	1,8	Etelä-Savo	127	1,3
Pohjois-Karjala	82	1,7	Pohjois-Karjala	121	1,3
Etelä-Karjala	78	1,7	Kanta-Häme	119	1,2
Itä-Uusimaa	78	1,7	Itä-Uusimaa	118	1,2
Etelä-Savo	54	1,1	Etelä-Pohjanmaa	97	1,0
Keski-Pohjanmaa	50	1,1	Keski-Pohjanmaa	83	0,9
Kainuu	34	0,7	Kainuu	59	0,6
Kajaani	13	0,3	Kajaani	25	0,3
Maakunnat yhteensä	4 725	100,0	Maakunnat yhteensä	9 572	100,0

Alueen paikallaan pysyvään väestöön nähden maastamuuttajia löytyi eniten myös vuonna 2002 Ahvenanmaalta (1,8 %), Uudeltamaalta (0,4 %), Pohjanmaalta (0,4 %) ja Lapista (0,4 %). Maakuntien aluekeskukset korostuivat edelleen maastamuuton lähtöalueina. Suhteessa paikallaan pysyjiin maastamuutto oli vähäisintä Satakunnassa, Kainuussa ja Etelä-Pohjanmaalla.

Ulkomaille vuonna 1993 muuttaneista lähes puolet oli käynyt perusasteen, runsas kolmannes keskiasteen koulutuksen ja korkeasti koulutettuja oli ainoastaan alle viidennes. Vuonna 2002 maastamuuttajien koulutusaste nousi, sillä perusasteen käyneiden osuus oli laskenut kolmannekseen ja korkeasti koulutettujen osuus vastaavasti kasvanut kolmannekseen (Taulukko 21). Edelleen joka kolmas oli saanut keskiasteen koulutuksen. Kun katsotaan lähtijöiden koulutusta

vuoden 2002 osalta tarkemmin, huomataan, että alemman korkeakouluasteen koulutuksen saaneista yleisimmät koulutusalat olivat tekniikan ala, terveys- ja sosiaaliala sekä kaupallinen ja yhteiskuntatieteellinen ala. Ylemmän korkeakouluasteen käyneistä lähtijöistä kolmannes oli saanut koulutuksensa kaupalliselta ja yhteiskuntatieteelliseltä alalta sekä runsas neljännes tekniikan alalta. Tutkijakoulutuksen omaavien maastamuuttajien joukossa yleisimmät alat olivat luonnontieteellinen sekä terveys- ja sosiaaliala ja seuraavana tekniikan ala. Ulkomaille muuttajien koulutusaste oli hieman paikallaan pysyjien ja kotimaassa muuttajien koulutusastetta korkeampi: maastamuuttajista 32 prosentilla, maan sisällä muuttajista 28 prosentilla ja paikallaan pysyjistä 26 prosentilla oli korkea-asteen koulutus. Tutkijakoulutuksen saaneita oli ulkomaille lähtijöissä määrällisesti vähiten (166 henkeä), mutta heidän osuutensa oli suhteessa suurempi kuin maan sisällä muuttavissa ja paikallaan pysyneissä.

Taulukko 21. Ulkomaille muuttaneiden, maan sisällä muuttaneiden ja paikallaan pysyneiden koulutusaste vuonna 2002 (Aineisto: Tilastokeskus).

Vuosi 2002	Ulkomaille muuttaneet		Maan sisällä muuttaneet		Paikallaan pysyneet	
	Henkilöä	%	Henkilöä	%	Henkilöä	%
Perusaste	3 306	34,5	16 824	19,6	1 348 465	35,6
Keskiaste	3 204	33,5	44 679	52,0	1 477 165	38,9
Alin korkea-aste	943	9,9	8 098	9,4	494 092	13,0
Alempi korkeakouluaste	812	8,5	8 078	9,4	219 453	5,8
Ylempi korkeakouluaste	1 141	11,9	7 818	9,1	231 381	6,1
Tutkijakoulutusaste	166	1,7	482	0,5	24 050	0,6
Koulutus yhteensä	9 572	100,0	85 979	100,0	3 794 606	100,0

Ulkomaille vuonna 1993 muuttaneista työikäisistä runsas kolmannes oli pääasiallisen toiminnan (työlliset, työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat) mukaan työllisiä. Työllisten osuus muuttaneissa kasvaa koulutusasteen kohoamisen myötä, eli mitä koulutetumpi muuttaja, sitä useammin hän on myös työllinen: tutkijakoulutuksen saaneista ulkomaille muuttaneista jopa 80 prosenttia oli työllisiä, mutta perusasteen käyneistä ainoastaan 30 prosenttia (Kuva 36). Koulutetuilla on usein kyseessä ns. tavoitemuutto, jolloin maastamuuttoa vauhdittaa uralla etenemisen mahdollisuus. Matalammin koulutetuilla voi sen sijaan mukaan tulla ns. pakkomuutto eli maastamuuton sysäyksenä on työttömyys lähtömaassa ja toive saada työtä uudessa maassa. Työttömiä maastamuuttajista oli 15 prosenttia ja lähes puolet oli työvoiman ulkopuolella esimerkiksi opiskelijoina ja kotiäiteinä. Paikallaan pysyneisiin verrattuna maastamuuttajien joukossa työvoiman ulkopuolella olevia oli suhteessa reilusti enemmän. Nuorista lähtijöistä (15–19-vuotiaat) suurin osa oli opiskelijoita, aikuisista (30–54-vuotiaat) noin puolet oli työllisiä, ja eläkeläisten osuus oli huomattava 55–74-vuotiaiden keskuudessa.

Vuonna 2002 Suomesta muuttajien joukossa oli työllisten osuus kasvanut ja työttömien osuus pienentynyt: pääasiallisen toiminnan mukaan työllisiä oli 43 prosenttia, työttömiä 7 prosenttia ja loput eli noin puolet oli työvoiman ulkopuolella. Maastamuuttajien keskuudessa työllisten lähtijöiden osuus kasvoi koulutusasteen noustessa, mutta tilanne ei ollut enää niin jyrkkä kuin vuonna 1993, mutta edelleen selkeästi havaittavissa (Kuva 37). Muuttovirrat Suomesta ovat painottuneet edelleen nuoriin ja koulutettuihin: esimerkiksi 25–29-vuotiaissa 38 % muuttajista oli saanut korkea-asteen koulutuksen ja 37 % keskiasteen koulutuksen. Sen sijaan 30–34-vuotiaissa oli jo selvä enemmistö korkea-asteen koulutuksen saaneita (47 %) verrattuna keskias-

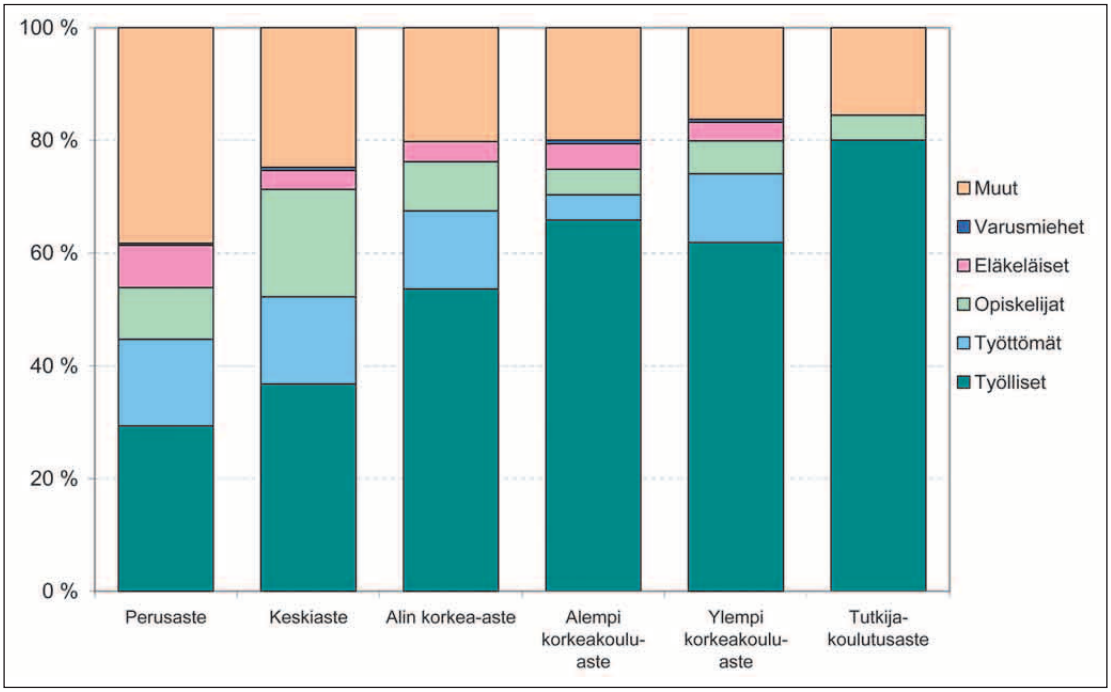

Kuva 36. Pääasiallinen toiminta koulutusasteen mukaan Suomesta ulkomaille vuonna 1993 muuttaneilla (Aineisto: Tilastokeskus).

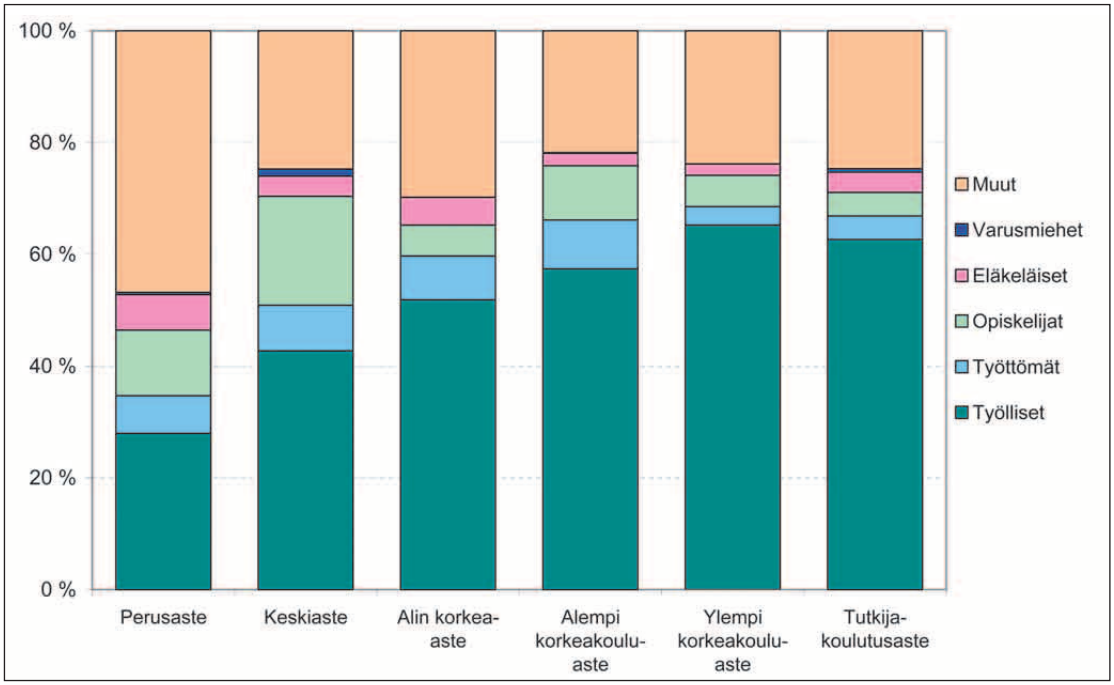

Kuva 37. Pääasiallinen toiminta koulutusasteen mukaan Suomesta ulkomaille vuonna 2002 muuttaneilla (Aineisto: Tilastokeskus).

teen koulutuksen käyneisiin (24 %). Tässä ikäryhmässä on jo useita tutkijankoulutuksen saaneita maastamuuttajia eli 47 henkilöä. Kun muuttovirrat Suomesta painottuvat nuoriin ja koulutettuihin henkilöihin, kehitys vinouttaa väestö- ja koulutusrakennetta, mikäli vastaavaa nuorten maahanmuuttoa ei ilmene Suomeen (Vesterinen 2002: 9).

Ulkomaille vuonna 1993 muuttaneiden työllisten joukossa yleisimmät toimialat Suomessa asuessaan olivat kauppa (20 %), rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöala sekä liike-elämän palvelut (11 %) sekä opetus ja tutkimus (10 %). Määrällisesti maastamme muutti pois 353 kaupan alan henkeä, joista 55 prosenttia oli miehiä (Kuva 38). Muuttajissa huomattavaa miesenemmistöä oli etenkin teollisuuden eri aloilla, rakennustoiminnassa ja liikenteessä, kun taas naisenemmistöä löytyi varsinkin kotitalouksien käyttämien palveluiden, sosiaalihuollon sekä terveydenhuollon sekä opetuksen ja tutkimuksen toimialoilta. Esimerkiksi muun metalliteollisuuden alan muuttajista sata prosenttia ja kulkuneuvojen valmistus alan muuttajista 93 prosenttia oli miehiä. Naisia muuttajista oli sen sijaan kotitalouksien käyttämien palveluiden alalla 88 %, sosiaalihuollossa 83 % ja terveydenhuollossa 77 %.

Kun tilannetta katsotaan vuoden 2002 ulkomaille muuttajien osalta, työllisten yleisimmät toimialat olivat samoja kuin vuoden 1993 muuttajilla: kauppa (15 %), rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöala sekä liike-elämän palvelut (14 %) sekä opetus ja tutkimus (9 %) (Kuva 39). Muuttajien poismuutosta eri toimialoilta oli tapahtunut kasvua ja kaupan alalta muutti maastamme yli 600 henkeä, josta lievä enemmistö oli naisia. Muuttovolyymin kasvu on koskettanut eri toimialoja ja paljon puhutulta terveydenhuoltoalalta oli maastamuuttajia 353 henkeä eli määrä oli kolminkertaistunut vuoden 1993 muuttomääriin verrattuna. Miesenemmistö muuttajissa oli etenkin rakennustoiminnan (90 %), koneiden ja laitteiden valmistuksen (87 %) sekä kulkuneuvojen valmistuksen toimialoilla (87 %). Naisenemmyys maastamuuttajissa korostui sosiaalihuollossa (85 %) ja terveydenhuollossa (80 %).

Haastateltujen asiantuntijoiden keskuudessa maastamuuton ei nähdä muuttuvan merkittävästi nykyisestä tilanteesta. Asiantuntijat arvelevat, että volyymi pysyy samansuuruisena eli lähtijöitä olisi noin 12 000 henkeä vuosittain. Taloussuhdanteet voivat saada aikaan muutoksia. Toiset näkevät, että talouden hiipuessa esimerkiksi erityiskoulutuksen saaneet joutuvat lähtemään pois ainakin väliaikaisesti, koska Suomessa ei ole tarjolla riittävästi työpaikkoja. Tämä koskisi IT-alan työntekijöitä ja insinööreitä, joita on koulutettu runsaita määriä. Toiset taas epäilevät, että heikon talouden aikana muuttamaan ei pääse helposti, mikä tarkoittaisi vähenevää maastamuuttoa.

Maastamuutosta suurimman osan muodostavat ne ulkomaalaiset, jotka lähtevät pois Suomesta. Haastateltavat toteavat, että heidän joukossaan on suhteessa enemmän koulutettua väkeä kuin maahanmuuttajissa, sillä he ovat usein hankkineet koulutuksen tai työkokemusta Suomessa ja näin pois lähtiessään kasvattavat koulutettujen muuttajien osuutta. Pakolaisina Suomeen tulleita palaa jonkin verran kotimaihinsa, mikäli olot siellä paranevat. Jos tilanne esimerkiksi Balkanilla tai Afrikassa rauhoittuu, se voi saada ihmisiä liikkeelle. Suomen kansalaisuuden saaneita pakolaisia muuttaa jonkin verran muihin EU-maihin, koska he kokevat, että eläminen on siellä helpompaa kuin Suomessa. Pakolaistaustaisen muuttajien virrat ovat kuitenkin marginaalisia koko maastamuuttoon nähden.

Kantaväestöä edustavat maastamuuttajat ovat pääosin nuorta, koulutettua väkeä. Asiantuntijat arvelevat virran pysyvän samansuuruisena tai hieman kasvavan. Tulevaisuudessakin nuori ikäluokka lähtee ulkomaille tekemään uraa sekä hakemaan kokemuksia ja kielitaitoa. Kansainvä-

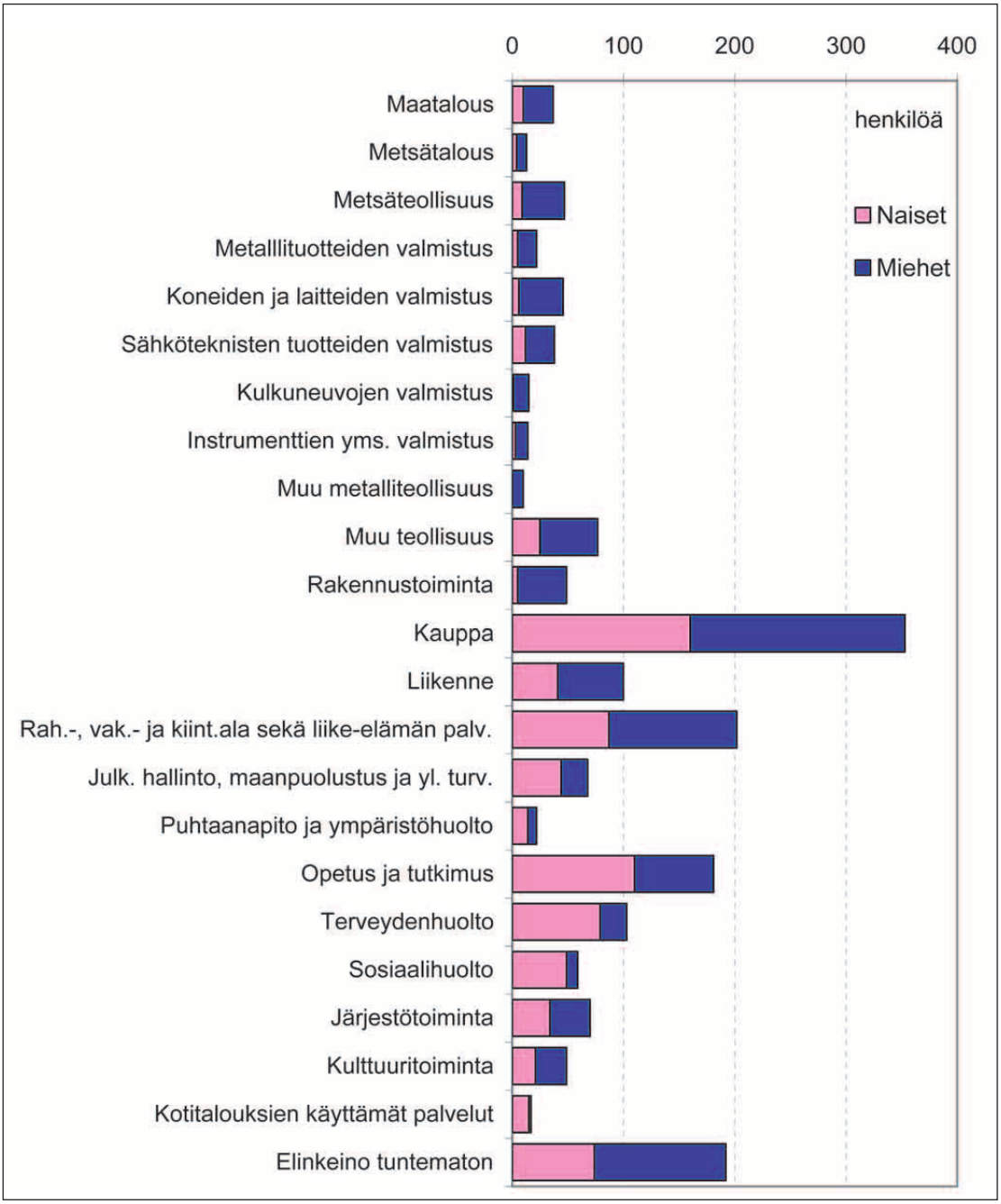

Kuva 38. Ulkomaille vuonna 1993 muuttaneiden työllisten toimialat (Aineisto: Tilastokeskus).

lisestä opiskelu- ja työkokemuksesta tulee luonnollinen osa urakehitystä. Enemmän muuttoliike on sellaista vaihtoa, että ulkomailla vietetään muutamia vuosia ja sitten palataan takaisin Suomeen tai vuorotellaan kahden maan välillä. Tämän tyyppiseen liikkuvuuteen vaikuttaa myös erilaisten keikka- ja projektiluonteisten töiden lisääntyminen.

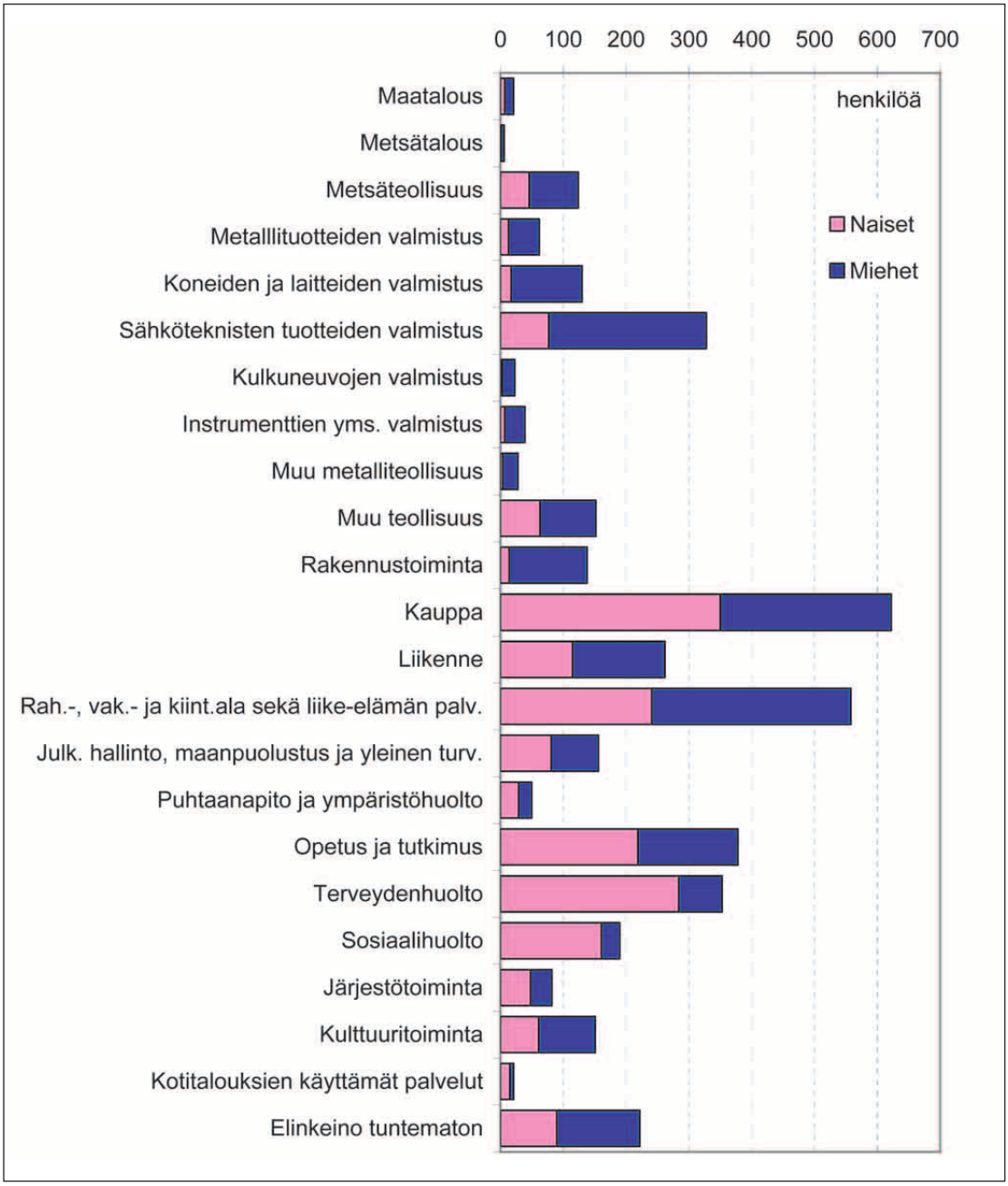

Kuva 39. Ulkomaille vuonna 2002 muuttaneiden työllisten toimialat (Aineisto: Tilastokeskus).

Asiantuntijat uskovat, että erityisesti terveydenhuoltoalan ja teknisen alan ammattilaiset ovat niitä, jotka muuttavat Suomesta ulkomaille. Tulevaisuudessa kansainvälinen muutto saattaa koskettaa myös rakennusalan työntekijöitä. Lisäksi erilaisten avainhenkilöiden siirtyminen kansainvälisten järjestöjen tehtäviin ulkomaille tulee lisääntymään, mutta heidän kokonaisvo-

lyyminsa on pientä. EU-maat ovat liikkuvuuden tärkeimpiä kohteita, sillä niissä esimerkiksi insinöörit ja sairaanhoitajat työllistyvät helposti. Kolmannen maailman kilpailukyvyn kasvaminen saattaa saada aikaan uusia virtoja.

Maasta muuttavien myöhempi paluumuutto osaltaan nostaa maahanmuuttolukuja. Kasvavat luvut kertovat yleisen liikkuvuuden lisääntymisestä, mutta Suomen kannalta olennaista on, että nettomuutto saataisiin suuremmaksi.

9. Työperäisen maahanmuuttajatyövoiman tarpeen ennakointi

9.1. Suomen väestökehityksen tulevaisuuden kuva

Suomen väkiluku on kasvanut pitkällä aikavälillä, mutta kasvun ennustetaan taittuvan ennen vuotta 2030 (Kuva 40). Väestöennusteen mukaan vuonna 2030 Suomessa on 65 vuotta täyttäneitä yli 600 000 enemmän kuin tällä hetkellä ja ikäluokan kasvu olisi peräti 80 prosenttia. Tämän tuloksena joka neljäs henkilö olisi tuolloin täyttänyt 65 vuotta. Työikäisten määrä sen sijaan vähenee yli 300 000 hengellä ja 0–14-vuotiaiden lasten määrä on arvioiden mukaan 70 000 henkeä pienempi kuin nykyisin (Valtioneuvoston kanslia 2004: 8). Maahanmuuton merkitys Suomen väkiluvun kasvussa on nykyään huomattava: vuonna 2003 maan väkiluku kasvoi 14 000 hengellä ja tästä kasvusta siirtolaisuuden osuus oli 42 prosenttia (Väestöliitto 2004: 11).

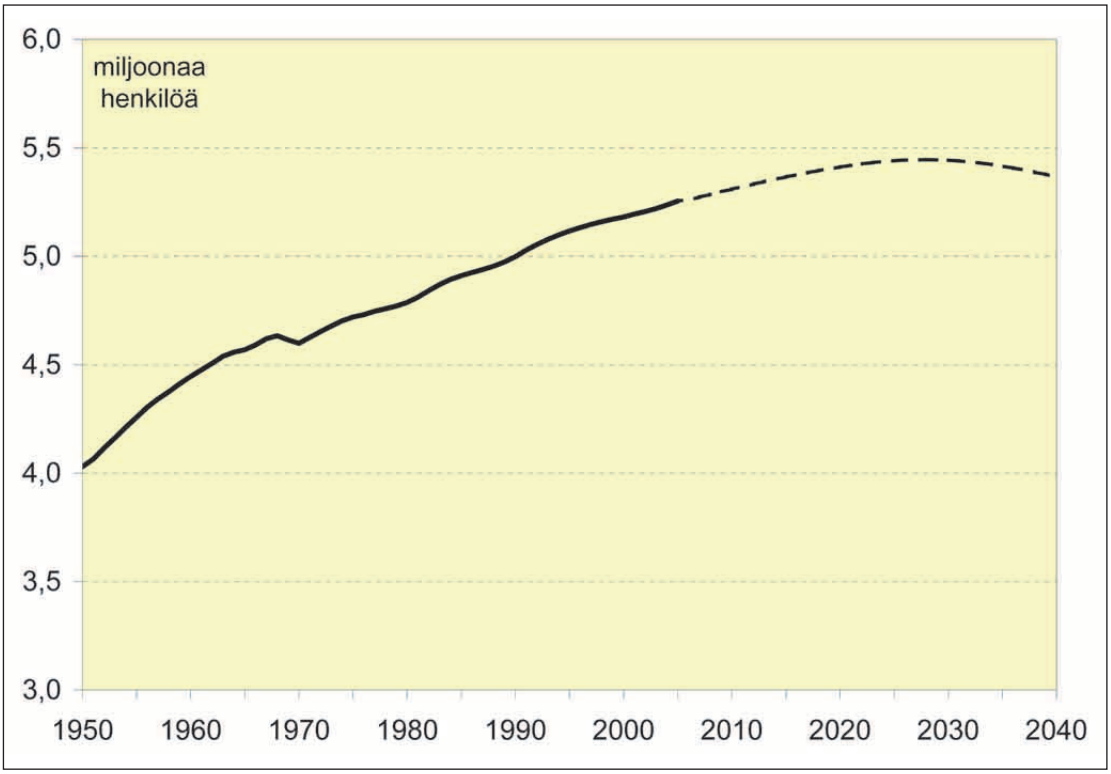

Kuva 40. Suomen väestökehitys vuosina 1950–2040 (Tilastokeskus 2006).

Suomessa syntyvyys on Euroopan korkeimpia: maamme kokonaishedelmällisyysluku on 1,73 EU-maiden keskiarvon ollessa 1,45. Uusiutumistason (2,10) alapuolella pysyvät arvot tarkoittavat sitä, että lasten ja nuorten määrä vähenee myös tulevaisuudessa (Väestöliitto 2004: 13). Ennusteiden mukaan kuolleisuus ylittää syntyvyyden 2020-luvun alkupuolella, jolloin luonnollinen väestönkehitys kääntyy tappiolliseksi (Kuva 41). Maahanmuuttajanaisilla on todettu olevan korkeampi syntyneisyys kuin kantaväestöllä, mikä voisi edesauttaa pitkällä tähtäimellä

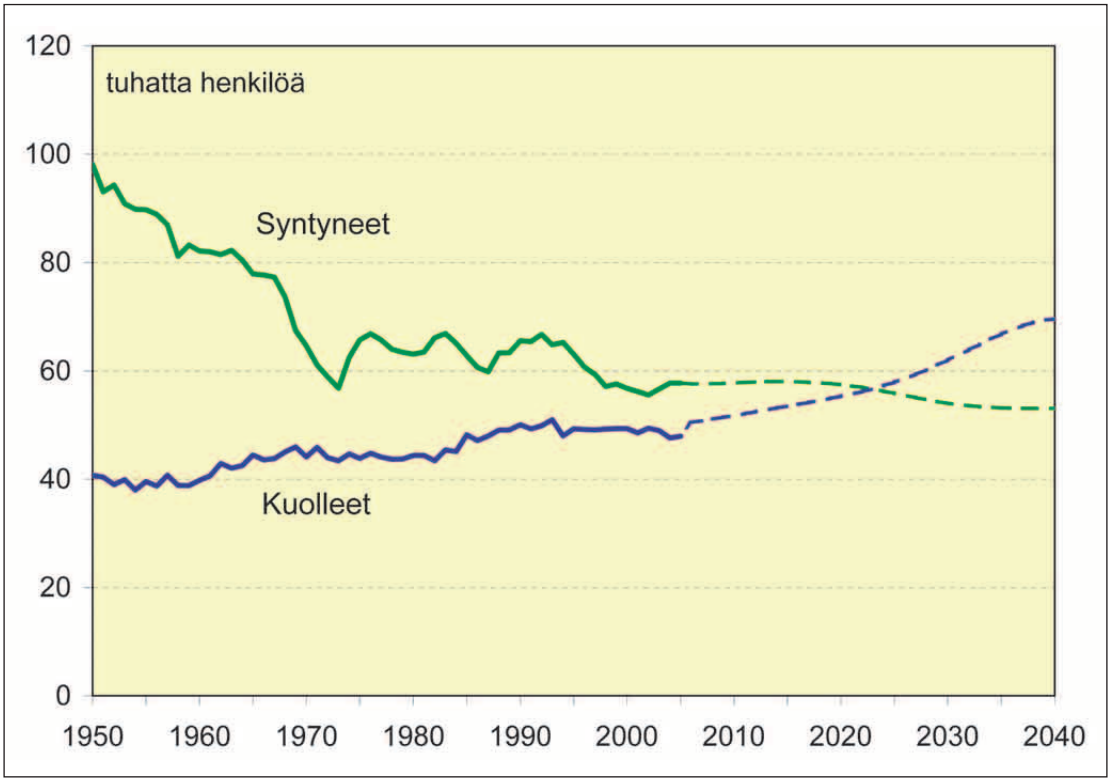

Kuva 41. Syntyvyys ja kuolleisuus Suomessa vuosina 1950–2040 (Aineisto: Tilastokeskus).

ikääntyvien yhteiskuntien alentuneita syntyneisyyslukuja. Syntyneisyys saattaa heidänkin kohdallaan alentua uuteen maahan saapuessa etenkin silloin, mikäli kyseessä on tilapäistyönteko ja vähäinen turva työpaikasta ja asumisesta uudessa maassa (Niessen & Schibel 2002: 14; Population Reference Bureau staff 2004: 12).

Taulukossa 22 esitetään koosteena Suomen väestökehityksen keskeisiä indikaattoreita Tilastokeskuksen kahden ennusteen valossa. Vuoden 2015 väestön koostumuksessa tapahtuu jo oleellisia muutoksia esimerkiksi vuoden 2004 tilanteeseen verrattuna: vanhusten määrä kasvaa ja lasten määrä vähenee. Työmarkkinoiden kannalta työvoiman määrän arviointia helpottaa se, että kaikki vuoden 2015 työikäiset ovat tuolloin jo syntyneet. Epävarmuutta aiheuttaa lähinnä maamme työikäisen väestön maastamuutto ja maahanmuuton volyymi. Väestö ikääntyy koko Euroopassa, joten maahanmuuttajista kilpailevat myös muut maat. Lisäksi on syytä huomioida, että maahanmuuttajat itsekin ikääntyvät (Heikkilä et al. 2006: 104).

Ikäluokkien yksityiskohtaisempi analyysi osoittaa, että pitkällä aikavälillä 2000–2040 maamme väestössä nimenomaan 65-vuotiaiden ja sitä vanhempien määrä kasvaa portaittaisesti vuosikymmenestä toiseen (Kuva 42). Muissa ikäryhmissä kehitys on tasaisempaa, joskin työvoiman tarjonnan näkökulmasta vähennystä tapahtuu asteittain eri ikäluokissa.

Taulukko 22. Suomen väestönkehitys Tilastokeskuksen ennusteiden mukaan.		
Indikaattorit	Vuoden 2001 ennuste	Vuoden 2004 ennuste
Kuolleisuus ylittää syntyvyyden	2016	2023
Väkiluku kääntyy laskuun	2024	2029
Suomen väkiluku korkeimmillaan	5 321 000	5 446 000
65 vuotta täyttäneitä vuonna 2015	301 000 enemmän kuin vuonna 2001	271 000 enemmän kuin vuonna 2004
15–64-vuotiaita vuonna 2015	103 000 vähemmän kuin vuonna 2001	98 000 vähemmän kuin vuonna 2004
Alle 15-vuotiaita vuonna 2015	95 000 vähemmän kuin vuonna 2001	43 000 vähemmän kuin vuonna 2004

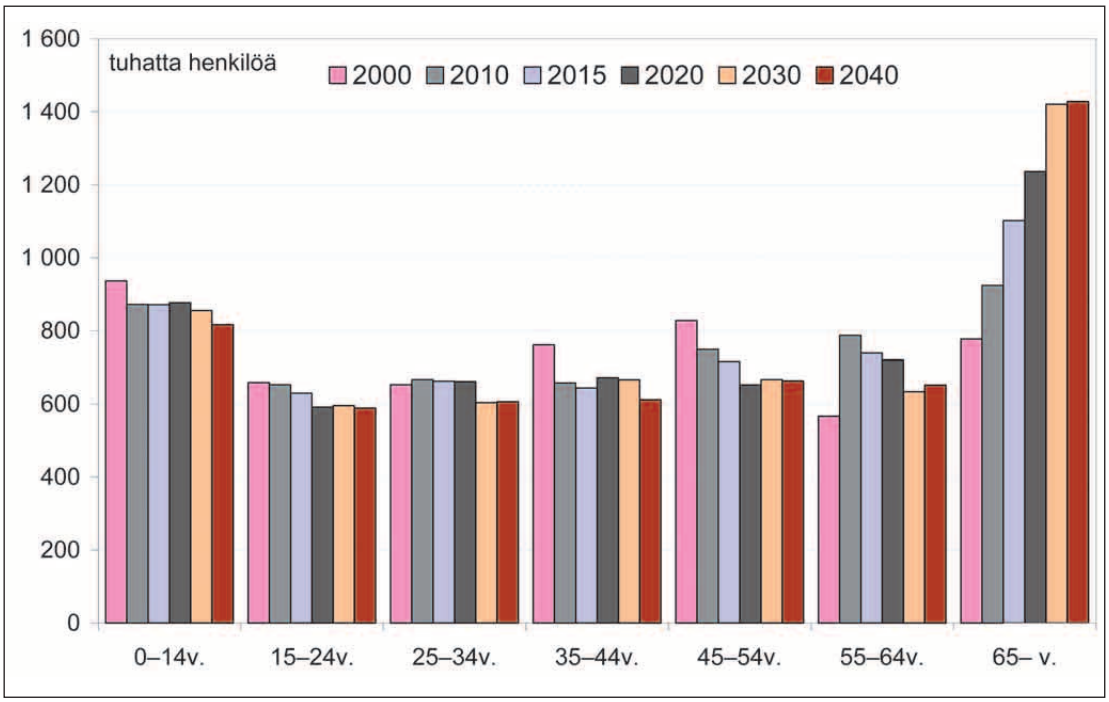

Kuva 42. Väestön ikärakenne Suomessa 2000–2040 (Aineisto: Tilastokeskus).

Väestön ikärakenteen muutoksella on huomattava vaikutus potentiaaliseen työvoiman tarjontaan pitkällä aikavälillä. Potentiaalinen poistuva työvoima ei ole ongelma, jos työmarkkinoille tuleva työvoima riittää korvaamaan sen. Kuvassa 43 tarkastellaan 20-vuotiaiden tuloa ja 60-vuotiaiden poistumista työvoimasta vuodesta 1985 vuoteen 2040. Uuden työvoiman tulo työmarkkinoille ja vanhenevan työvoiman poistuminen työmarkkinoilta hajaantuvat todellisuudessa useille eri ikävuosille. 20-vuotiaiden määrä oli vuonna 1985 yli 20 000 henkeä suurempi kuin 60-vuotiaiden määrä. Myöhemmin nuorten enemmyys oli keskimäärin runsaat 10 000 henkeä suurempi. Kehityskulku on muuttunut tämän vuosikymmenen puolivälistä lähtien, sillä

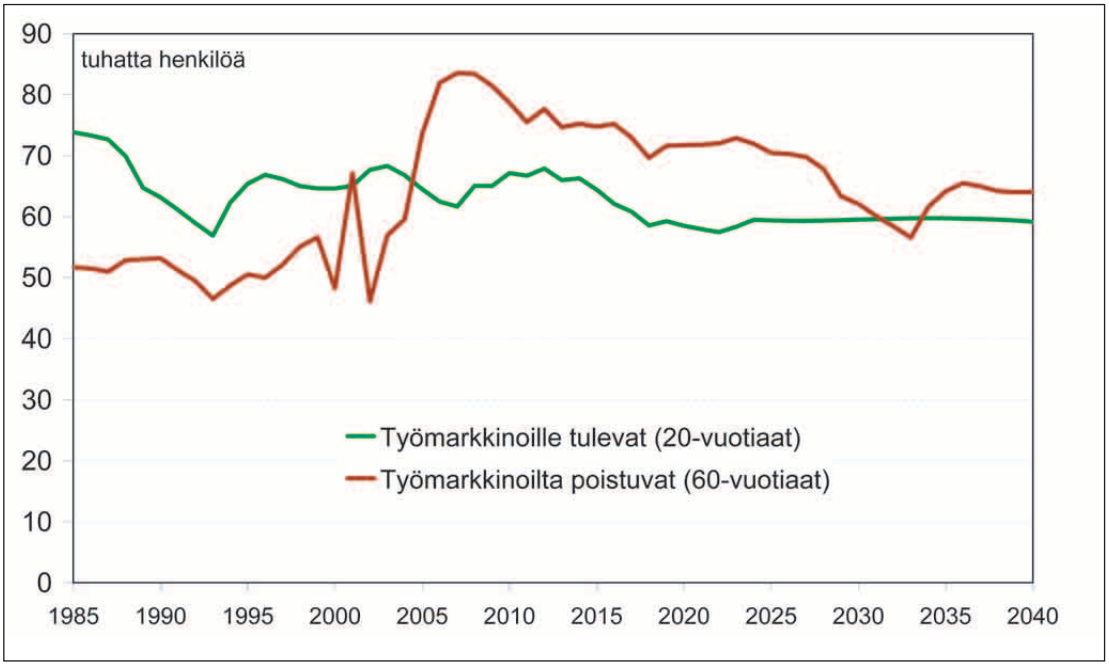

Kuva 43. Työvoiman tarjontapotentiaalin muutos 1985–2040 (Aineisto: Tilastokeskus).

työmarkkinoille tulevien 20-vuotiaiden määrä on poistuvia eli 60-vuotiaita pienempi. Suuntaus jatkuu myös pitkälle tulevaisuuteen, joten työmarkkinoille syntyy vajetta näiden tarkasteltavien ikäryhmien mukaan.

Aluetasolla väestön ikääntymisessä on huomattavia eroja. Toiset kunnat ovat parhaillaan siinä tilanteessa, että ikärakenne painottuu vanhempiin ikäluokkiin, kun taas esimerkiksi kasvukeskuksissa, jotka vetävät nuorta väestöä, ikärakenne on vielä varsin suotuisa. Tilastokeskuksen ennusteiden mukaan muun muassa Turun väestössä on nuoria ikäluokkia vuonna 2015, mutta esimerkiksi Ristijärven väestörakenne on huomattavan vanhuspainotteinen (Kuva 44). Valtioneuvoston kanslian (2004: 25–26; ks. Rauhut 2004: 30; ks. Työministeriö 2007b: 148–149) mukaan väestökehitys asettaakin suuria haasteita tasapainoisen aluekehityksen turvaamiseen. Väestöä menettävissä kunnissa nuoren ja osaavan työvoiman jatkuva väheneminen heikentää alueiden mahdollisuutta uudistua ja kehittää elinkeinotoimintaansa. Väestöennusteiden mukaan maahamme on kehittymässä runsaasti kuntia, joissa työikäisten määrä on niin alhainen, ettei heitä välttämättä riitä kaikkiin tehtäviin. Väki- ja resurssipulan takia monia toimintoja joudutaan karsimaan ja lopettamaan. Palvelujen saatavuus vaarantuu erityisesti vanhusvoittoisilla muuttotappioalueilla, joilla tarvitaan paljon hoito- ja hoivapalveluja samanaikaisesti, kun kuntien talous heikentyy ja hoitoalan työvoiman saatavuus vaikeutuu työikäisten määrän vähenemisen myötä.

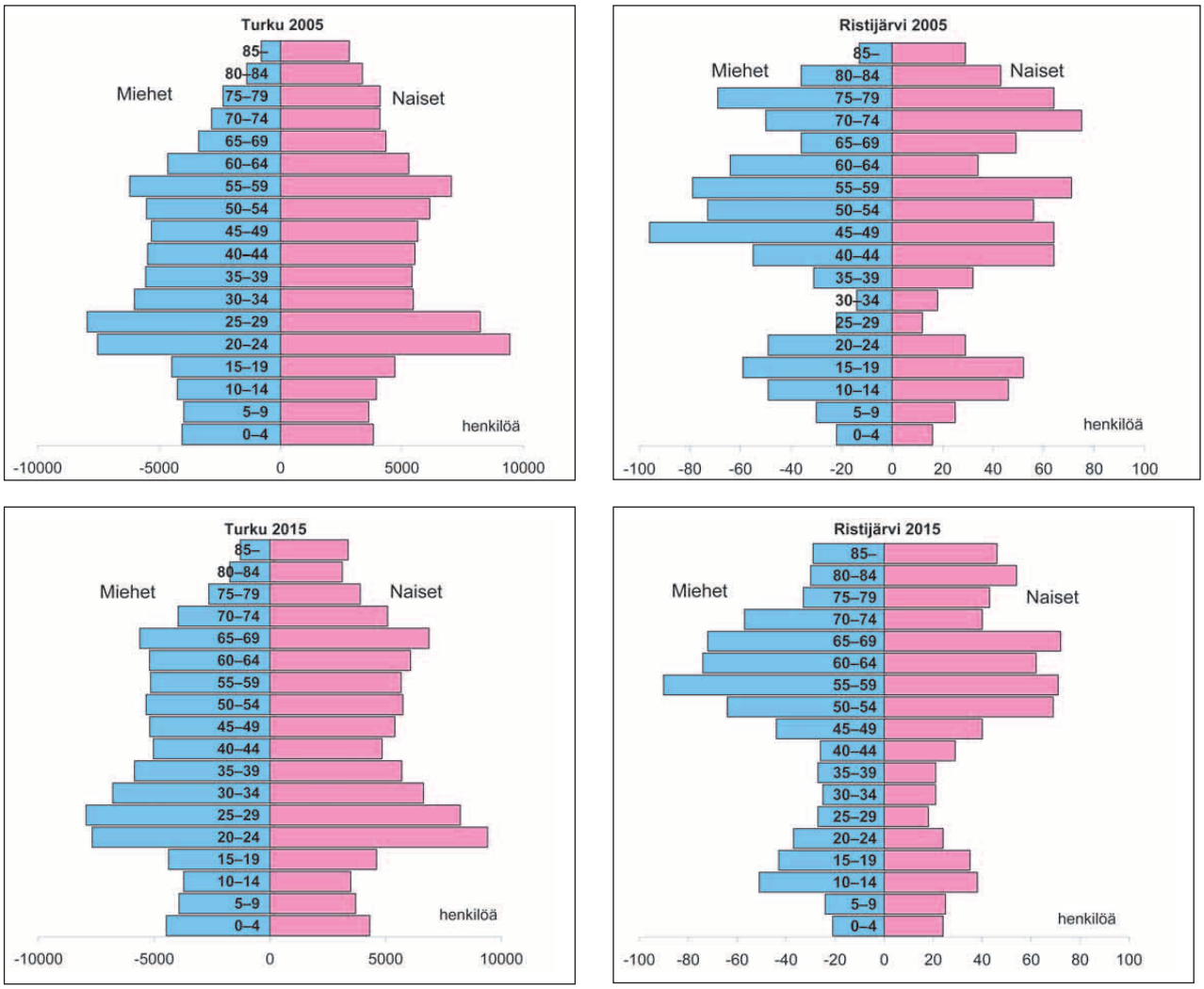

Kuva 44. Turun ja Ristijärven väestörakenne vuosina 2005 ja 2015 (Aineisto: Tilastokeskus).

9.2. Maahanmuuttajatyövoiman tarve vuoteen 2015

9.2.1. Yleistä taustaa

Muuttoliikkeellä on suuri merkitys väestökehitykseen, sillä se voi joko lisätä tai vähentää jonkin maan ja sen alueiden väestömäärää. Syntyvyyden vaikutus väestömäärään on sen sijaan aina lisäävä ja kuolleisuuden vähentävä. Muuttoliikkeessä vuositason vaihtelut voivat olla suuria, kun taas syntyvyys ja kuolleisuus muuttuvat asteittain. Ikääntyvissä yhteiskunnissa väestön uusiutuminen maahanmuuton kautta on nostettu vahvasti esiin. Maahanmuutto vaikuttaa väestön alueelliseen sijoittumiseen iän, sukupuolen, koulutuksen, kulttuuristen ja muiden tekijöiden suhteen niin lähtö- kuin vastaanottavissa maissa ja niiden eri aluetasoilla (Karjalainen 1989: 2; Niessen & Schibel 2002: 4; Population Reference Bureau staff 2004: 11).

Yhdistyneet kansakunnat on arvioinut ns. korvaavan muuttoliikkeen (replacement migration) määrän vuoteen 2050, millä esimerkiksi Euroopan unionin työikäisen väestön väheneminen voitaisiin estää: Euroopan unioni tarvitsisi vuosittain kaksinkertaisena sen määrän, mikä oli 1990-luvun vuositason maahanmuutto. Jos tarkasteluun otetaan väestön ikääntyminen ja huoltosuhteen pysyminen nykytasolla, maahanmuuton tulisi olla vielä suurempaa, koska työikäinen väestö vähenee nopeammin kuin kokonaisväestö (United Nations Population Division 2000). YK:n ennusteisiin pohjautuen esimerkiksi Saksassa korvaavan muuttoliikkeen määrä tulisi olla vuositasolla 3,4 miljoonaa henkeä, jotta työikäisten suhde ikääntyviin pysyisi kiinteänä. Vuosina 2003–2050 maahanmuuttajien kokonaismäärä olisi lähes 175 miljoonaa (Population Reference Bureau staff 2004: 31).

Kansainvälisen muuttoliikkeen ja väestön demografiseen kehitykseen linkittyy Kentin ja Haubin (2005: 18) mukaan neljä eri näkökulmaa, jotka on syytä ottaa huomioon. (1) Kansainvälinen muutto on poikkeuksellista, sillä suurin osa ihmisistä elää ja kuolee synnyinmaassaan.(2) Kansainvälinen muutto on hyvin selektiivistä sen suhteen, ketkä muuttavat ja mihin. Korkeasti koulutetut ja korkean osaamisen henkilöt pyrkivät muuttamaan niihin maihin, joihin heillä on henkilökohtaisia kontakteja verkostojensa kautta ja joissa he arvelevat löytävänsä työtä. (3) Kansainvälinen muutto jatkunee myös tulevaisuudessa, mutta virrat tulevat suurella todennäköisyydellä muuttumaan odottamattomalla tavalla. (4) Maahanmuutto ei voi korvata luonnollista väestön vähenemistä pitkällä aikavälillä. Suurimmassa osassa alhaisen syntyvyyden maista maahanmuuton tulisi nousta niin korkealle tasolle, että se ei olisi poliittisesti hyväksyttävää.

Suomessa on aikaisemmin tehty laskelmia maahanmuuttajien tarpeesta, jotta väestömäärä maassamme pysyisi nykyisen suuruisena. Niiden mukaan Suomen olisi vastaanotettava vuosittain vuosikymmenien ajan noin 25 000 siirtolaista, joista maahan jäisi vuosittain noin 15 000 henkeä (Siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan mietintö 1990: 95). Laskelmissa on huomioitu myös paluumuuton merkitys.

Lokakuussa 2006 hyväksytyn hallituksen maahanmuuttopoliittisen ohjelman tarkoituksena on edistää työperusteista maahanmuuttoa. Myös Tasavallan presidentti Tarja Halonen nosti esiin uudenvuoden 2007 puheessaan muuttoliikkeiden merkityksen ja toivoi, ettei siirtolaisia nähtäisi ainoastaan työvoimana. Hänen mukaansa ihmisten muuttoliike on tehtävä myönteiseksi asiaksi kaikille osapuolille. Muuttoliike ei kosketa vain muuttajaa itseään, vaan hänen perhettään sekä vanhaa ja uutta kotimaata. Kaikki tutkimustamme varten haastatellut asiantuntijat ovat yhtä mieltä, että Suomi tarvitsee työvoimaa maan ulkopuolelta. ”Huippuosaajia ja korkeasti koulutettuja on houkuteltava Suomeen, jos täällä aiotaan säilyttää ja kehittää korkean jalostusarvon toimintoja”, toteaa haastateltu ammattiyhdistysliikkeen edustaja.

Kantaväestössä sekä humanitaarisin syin maahan muuttaneissa on paljon työttömiä ja vajaatyöllistettyjä, joten heidät on huomioitava, koska on tärkeä hyödyntää olemassa olevat työvoimavarannot. Mikäli heitä ei saada työllistettyä, työntekijöitä on saatava muuta kautta. Ulkomainen työvoimavirta eli mille alalle ja kuinka paljon on riippuvainen osaksi siitä, miten nykyiset työttömät saadaan aktivoitua ja työllistettyä. Kantaväestön asenteiden ja etnisten suhteiden kannalta olennaista on, että ulkomaisen työvoiman tarve perustellaan selvästi. ”Maahan saapuvista ulkomaalaisista on myös pidettävä huolta”, painottaa ministeriön virkamies. Koko ajan on pohdittava myös muita ratkaisuja työvoimapulan varalle. Yritysmaailman edustaja palvelualalta kertoo, että he pyrkivät kokoaikaistamaan osa-aikaisena työskentelevät ja samaan aikaan pitämään ihmiset pidempään työelämässä.

Haastateltujen asiantuntijoiden keskuudessa uskotaan, että maahanmuutosta yhä suurempi osa on työn perässä Suomeen muuttavia. Tämä on yhteydessä siihen, että muuttajilla olisi nykyistä parempi koulutus ja ammattitaito. Työvoiman vapaan liikkuvuuden odotetaan helpottuvan seuraavan kymmenen vuoden kuluessa erityisesti EU:n ulkopuolisilta alueilta. Haastatellut asiantuntijat painottavat, että työlupakäytäntöjen on yksinkertaistuttava ja kyettävä nopeasti reagoimaan työvoiman tarpeisiin.

Eräs haastateltu ammattiyhdistysliikkeen edustaja esittää, että Suomeen tulee seuraavan 10 vuoden aikana 100 000 ulkomaalaista, joista kiintiöpakolaisia olisi noin 10 %, suoraan töihin tulisi 50–60 % ja loppuosuus olisi työvoimaan kuulumatonta. Huippuosaajia koko joukosta olisi ainoastaan kymmenisen prosenttia, mikä muodostaisi pari prosenttia olemassa olevasta suomalaisesta huippuosaajien massasta.

Viime vuosina vuosittainen ulkomaan kansalaisten nettomuutto on vaihdellut vajaasta 5 000:sta lähes 9 000:een. Vuosi 2006 oli maassamme korkeimman maahanmuuton aikaa, sillä tänne muutti eniten väkeä koko itsenäisyytemme aikana eli 22 700 henkeä. Joukosta oli kolmannes suomalaisia. Suomesta muutti maailmalle 12 100 henkeä eli muuttovoittoa kertyi yli 10 000 henkeä. Suomeen tilapäisesti työhön tulevien määrä on ollut noin 10 000 vuosittaisen luvan tasolla 1990-luvulla, mutta vuosituhannen vaiheessa määrä on noussut vähitellen yli 20 000 vuosittaiseen lupaan. Tilapäisesti työhön tulevat eivät kirjaudu maahanmuuttotilastoihin (ks. Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006). Esimerkiksi vuonna 2006 kävi Suomessa töissä 12 000 virolaisrakentajaa. Palkat ovat lähteneet kuitenkin nousuun Virossa ja sillä saattaa olla vaikutusta tilapäismuuton vähenemiseen alalla. Potentiaaliset tulijat ottavat laskelmissaan huomioon asumiskustannukset, laivaliput ja kalliimmat elinkustannukset, ja voivat siten päätyä kotimaansa työmarkkinoille (Anteroinen 2007).

Haastateltujen asiantuntijoiden keskuudessa maahanmuuttovolyymin uskotaan kasvavan vuositasolla muutamalla tuhannella henkilöllä, jopa lähelle 10 000 henkeä, mutta se ei täyttäisi kuitenkaan työvoiman tarpeita. Pari haastateltua asiantuntijaa esittää, että bruttomaahanmuutto nousisi jopa 20 000 henkeen. Vaikka muutoksia vuosittain ilmenee, johtaa tilanne siihen, että ulkomaalaistaustaisten osuus Suomessa kasvaa. Tilapäisiä työntekijöitä käy Suomessa noin 40 000–50 000 henkeä vuositasolla. Samaan aikaan työikäisiä suomalaisia muuttaa ulkomaille, mikä edelleen lisää tarvetta. Perinteisen siirtolaisliikkuvuuden, jolloin lähdetään pysyvästi toiseen maahan työskentelemään, rinnalle tulee enenevissä määrin monipuolista liikkuvuutta, jossa muutetaan lyhyemmiksi ajoiksi ja käydään useimmissa maissa. Eräs ammattiyhdistysliikkeen edustaja näkee, että Baltian maista ja Pohjoismaista muodostuu yhteinen työvoima-alue, jossa työvoima liikkuu vilkkaasti. Osittain alueeseen saattaisi kuulua myös Puola.

Muuttoliikkeen volyymeihin vaikuttavat maailman ja Suomen tapahtumat, erityisesti talouden ja elinkeinoelämän kehitys. Lisäksi suomalaisten yritysten into rekrytoida työntekijöitä suoraan ulkomailta on osana vaikuttamassa muuttajamääriin. Näiden ohella asenneilmapiirin kehittyminen suotuisampaan suuntaan edesauttaa maahanmuuttoa tai päinvastoin hidastaa sitä.

Uuden työvoiman tarpeen arvioidaan olevan 2010-luvun alussa vuositasolla noin 10 000 henkeä suurempi kuin uuden työvoiman tarjonta. Tämä luo edellytykset työttömyyden alenemiselle, ei pelkästään kantaväestöllä, vaan myös maahanmuuttajaväestöllä. Suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtyminen avaa työpaikkoja vaihtelevasti sektoreittain, aloittain ja alueittain. Uuden työvoiman tarvetta arvioidaan esiintyvän monissa eri ammateissa riippuen työvoiman pois-

tumasta, kysynnän kasvusta ja teknologian kehityksestä. Työvoiman määrän supistuminen merkitsee jo sellaisenaan kasvupotentiaalin pienenemistä (ks. Valtioneuvoston kanslia 2004: 22).

Suomen väestön ikääntymisen ja kansantalouden tasapainon kannalta nimenomaan osaavien nuorten ja parhaassa työiässä olevien laajempi Suomeen suuntautuva muuttoliike on toivottavaa, sillä se lisää työikäisen väestön määrää, tuotantoedellytyksiä ja parantaa väestön huoltosuhdetta. On esitetty myös näkemyksiä siitä, että Euroopassa syntyisi pidemmällä aikavälillä suuri työvoimavaje etenkin matalapalkkatöihin, joita eurooppalaiset eivät itse halua tehdä (Vesterinen 2002: 14). Yhtenä esimerkkinä on Ruotsi, missä matalan statuksen työtehtäviin on suuri kysyntä palvelusektorilla. Tällainen työ on usein matalapalkkaista, josta puuttuu uramahdollisuudet (Rauhut 2004: 29).

Haastateltujen asiantuntijoiden joukossa nähdään, että maahanmuutto vaikuttaa työvoiman tarjontaan sitä lisäävästi. Kun työvoimaa on tarjolla enemmän, rekrytointiongelmat tietyillä aloilla voisivat helpottua, mutta työvoiman runsaallakaan maahanmuutolla saatavuusongelmaa ei yksin ratkaista. Eräät haastatellut asiantuntijat pelkäävät, että joillekin sektoreille muodostuu ainoastaan maahanmuuttajapohjaista tarjontaa. Pidemmällä aikavälillä katsottuna maahanmuuttajien mukana tuleva puoliso ja lapset voivat olla auttamassa työvoimapulan aikana, mutta tällaiseen tarkasteluun kymmenen vuotta ei vielä riitä. Suuri odotus on, että vuoteen 2015 mennessä ennakkoluulot ovat vähentyneet ja asenne maahanmuuttoon on tullut myönteisemmäksi.

Työnperässä tulijoiden odotetaan työllistyvän. Useissa tutkimuksissa on todettu, että läheisistä kulttuureista tulevat työllistyvät helpommin kuin kauempaa muuttaneet (esim. Jaakkola 2000; Edvardsson et al. 2007: 93, 141). Haastatellut asiantuntijat odottavat edelleen länsieurooppalaisten ja amerikkalaisten löytävän työtä helposti, kun taas afrikkalaisten maahanmuuttajien pelätään kokevan eniten työllistymisongelmia poikkeavan ulkonäkönsä vuoksi.

Eräs ministeriön virkamies pohtii, miten työvoiman maahanmuutto vaikuttaa suomalaiseen palkkatasoon. Alkaako EU:n tasolla ja lähialueilla palkat tasoittumaan ja jos Venäjän talous löytää tasapainon, lähteekö sieltä enää työvoimaa tänne? Toinen haastateltu ministeriön virkamies muistuttaa, että on sellaisiakin tehtäviä, joihin ei tarvita pysyviä työntekijöitä, vaan riittää, että joku käy työn hoitamassa. Hän vertaa tätä siihen, että suomalaisiakin käy projektitöissä ulkomailla. Tällä hetkellähän arvioiden mukaan 30 000–35 000 henkilöä käy rajojen ulkopuolelta Suomessa töissä. Työperäinen maahanmuutto ei koske siis ainoastaan pysyvästi Suomeen muuttavia, joita vuositasolla on noin 5 000–6 000 henkeä, vaan pendelöijiä myös. Kausiluonteista työvoimaa saadaan paljon lähialueilta, esimerkiksi marjanpoimijoiden tarve vuositasolla on kymmenisentuhatta henkilöä. Haastateltujen asiantuntijoiden mukaan tilapäinen työvoima tulee jatkossa erityisesti Venäjältä, Virosta ja Puolasta.

Muutama pitää Kanadan maahanmuutossa käytössä olevaa pisteytysjärjestelmää vaarallisena, koska se olisi heidän mielestään liiallista täsmähankintaa. Kaikille aloille on hyvä saada ulkomaista taustaa olevia ihmisiä monimuotoistamaan työyhteisöjä. Kun maahanmuuttajia löytyy joka alalta, eivät tietyt alat joutuisi leimatuksi. Täytyy olla varovainen, ettei Suomeen kehity duaalityömarkkinoita, todetaan asiantuntijahaastatteluissa.

Suomeen tulevaisuudessa muuttavien ulkomaalaisten koulutuksesta keskusteltaessa moni haastateltava korosti sitä, että Suomi tarvitsee koulutukseltaan eritaustaisia maahanmuuttajia: osaajia asiantuntijatehtäviin ja vähemmän koulutettuja perustyöhön. Tähän saakka olemassa olevia

tutkintoja ei ole osattu hyödyntää tarpeeksi hyvin, eli vika on ollut enemmänkin vastaanottajatahossa kuin itse muuttajassa. ”Tulevaisuudessa aikuiskoulutuksen roolin on kasvettava”, huomioi eräs ammattiyhdistysliikkeen edustaja. Koulutusjärjestelmää on rakennettava niin, että henkilö pystyy helposti päivittämään ja täydentämään aikaisempaa tietotaitoaan. Kun koulutustarpeisiin kyetään reagoimaan nopeasti, myös elinkeinoelämä hyötyy.

Pari vastaajaa pohtii englanninkielen asemaa työelämässä. Suomi on kieli, jota erittäin harvoin osataan ennen maahanmuuttoa, joten tulisiko englannista tulevaisuuden yhteinen työkieli?

9.2.2. Työvoiman tarvelaskelmat koko maahan

Suurin osa haastatelluista eri alojen asiantuntijoista näkee, että suomalaisilla työmarkkinoilla on vuosina 2010 ja 2015 nykyistä vakavampi kohtaanto-ongelma eli työvoima ja työpaikat eivät kohtaa toisiaan. Suuret ikäluokat ovat eläköityneet, työvoiman tarjonta vähenee ja työvoimasta on pulaa. Volyymit riippuvat talouden ja ympäristön kehityksestä, mutta työvoimaan kohdistuu entistä suurempi kysyntä, ja rekrytointi on haastavaa. Eräät haastatellut epäilevät, että uusia työpaikkoja ei enää juuri synny ja että jollain alueilla työpaikkojen määrät vähenevät, koska ei ole työvoimaresurssejakaan. Haasteena on saada kaikki työvoimavarat käyttöön ja nostaa työpaikkojen määrää, vaikka työikäisten määrä vähenisikin. Kaikkia työpaikkoja ei eläköitymisen yhteydessä korvata ja uusien perustamiseen vaikuttavat yleinen kehitys, tuottavuuskehitys sekä työn kysyntä.

”Rakennemuutos on nyt aika kovaa, mistä nämä viimepäiväiset Perlokset ja kumppanit ovat hyviä esimerkkejä. Toisaalta sitten vapautuu työvoimaa, että miten siinä välissä koulutusjärjestelmä ja tukitoimet onnistuu siinä, että ihmiset työllistyy muille aloille.” (ammattiyhdistysliikkeen edustaja)

”Tuon laman jälkeen pankkitoimihenkilöiden määrä ei ole ihan puolittunut, mutta lähellä sitä. Se on negatiivista kehitystä ja johtuu siitä, että me kuluttajat teemme itse kaiken. Työvoiman tarvetta ei ole, ja se on automatisoitu ja ulkoistettu kotitalouksille. Tavallaan rakennemuutos, joka on viety lähes loppuun. Jatkossa tämän kaltaista ulkoistamista tulee olemaan pankki- ja vakuutussektorilla.” (ammattiyhdistysliikkeen edustaja)

Yrityspuolen edustajat ovat yhtä mieltä siitä, että työvoiman kysyntä tulee olemaan suurempaa kuin tarjonta. Samaan aikaan vallitsee niin työvoimapula kuin työttömyys. Tietyillä aloilla on vajausta osaavista tekijöistä ja tietyn koulutuksen saaneilla on työllistymisvaikeuksia. Pääkaupunkiseudulla palvelualoille on tulevaisuudessa hankala löytää pätevää työvoimaa. On kilpailtava koulussa olevista nuorista muiden toimialojen kanssa, jotta saadaan omalle yritykselle työhönsä sitoutuvaa henkilökuntaa.

”Tilanne tulee olemaan hyvin vaikea palvelualoilla [pääkaupunkiseudulla], että löydetään ammattitaitoista osaavaa työvoimaa. Joudutaan paljon kouluttamaan itse, mikä meillä on nyt jo käynnissä ja mikä liittyy myös näihin maahanmuuttajiin ja muihinkin, että yhteiskunta ei pysty meille tuottamaan työvoimaa.” (yritysmaailman edustaja, palveluala)

Haastateltavien joukossa uskotaan, että palvelualojen ja liike-elämän työpaikat kasvavat. Myös hyvinvointiin liittyvissä työpaikoissa, kuten sosiaali- ja terveydenhuollossa, on reipasta lisäystä nykytilanteeseen verrattuna. Teollisuustyöpaikat vähenevät, ellei Suomeen tule laajoja rakennushankkeita. Osa epäilee, että tuotetuotanto siirtyy pois Suomesta kokonaan tai ainakin

suurimmilta osin, mikäli täältä ei löydy työntekijöitä. Teollisuuden puolustajiakin löytyy ja he sanovat, että Suomi voi menestyä teollisuudessa, mikäli lähivuosina esimerkiksi avataan kaivoksia, joihin tarvitaan tuhansia ammattilaisia. Heidän mukaan Suomella on lisäksi mahdollisuuksia laivarakennuksessa ja paperikoneissa, koska perusteollisuuteen saadaan yhdistettyä korkeaa osaamista. Myös asiantuntijatöiden uskotaan olevan tekniikan ja talouden alalla kasvussa.

Palveluala lienee suurin ulkomaisen työvoiman tarvitsija haastateltujen asiantuntijoiden mukaan. ”Suomeen on muutettu niin sanotuista vahvojen palvelukulttuurien maista, ja näitä työntekijöitä kannattaisi osata hyödyntää”, muistuttaa eräs ammattiyhdistysliikkeen edustaja. Hoiva- ja sairaanhoitoalat mainitaan myös maahanmuuttajia tarvitsevina aloina, sillä vaikka suomalaisia koulutetaan näille aloille paljon, heitä siirtyy ulkomaille työelämään, jolloin tarvitaan korvaavaa väkeä rajojen ulkopuolelta. Kielitaitoisia maahanmuuttajia otetaan tulevaisuudessa vientikaupan tehtäviin. Pidemmän päälle tarvetta on perustyöntekijöille, esimerkiksi siivous-, kiinteistö- ja rakennusalalla. Heidät on ensin nopeasti koulutettava ja sitten otettava mukaan työelämään niille sektoreille, joilla lisätyövoimaa tarvitaan.

Varsinais-Suomen maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa otetaan kantaa siihen, että maahanmuuttajien työllistymistä pitäisi nopeuttaa koulutuspalveluja kehittämällä. Tällöin maahanmuuttajien työllistymistä voidaan helpottaa ja nopeuttaa järjestämällä heti maahan tultaessa taso- ja näyttötestejä sekä näiden testien perusteella profiloitua koulutusta, jonka tulisi olla mahdollisuuksien mukaan rekrytoivaa. Tämä tarkoittaisi täsmäkoulutusta jo tiedossa olevaan tai sovittuun työpaikkaan. (Varsinais-Suomen TE-keskus 2007: 10.) Tutkinnon tunnustamista tai rinnastamista hakevien määrät ovat viime vuosina kasvaneet. Syyt voi johtaa maahanmuuttajamäärän kasvusta sekä työmarkkinoiden kiristyvästä kilpailusta, sillä töihin on vaikea päästä ilman virallista päätöstä ulkomaisen tutkinnon kelpoisuudesta. Tutkinnon tunnustaminen on maksullista, joten työmarkkina- tai toimeentulotuen varassa eläville maahanmuuttajille se voi olla mahdotonta. Lisäksi täydentävät opinnot vievät aikaa, joten urakka saatetaan kokea ylivoimaiseksi. (Kyhä 2007: 49.) Elokuussa 2007 päättyneessä Specima-projektissa tehdyillä toimenpidevalinnoilla ja kokeiluilla on ollut omat selkeät vaikutuksensa maahanmuuttajien työllistymiseen tai muuhun etenemiseen uralla. Ainakin suoraan ammatinharjoittamisen edellytyksiä mahdollistavat ja sitä kautta työmarkkinoille pääsemiseen johtavat pätevöittämiskoulutukset ovat sellaisia. Tähän mennessä mainittuja pätevöittämiskoulutuksia on järjestetty ainoastaan Specima-projektissa. Erikoiskoulutettujen maahanmuuttajien koulutusohjelmista saatujen hyvien tulosten perusteella Specima-koulutusohjelmia on jatkettava edelleen. (Huttunen 2007: 111; Saarinen 2007: 9.)

Seuraavaksi tarkastellaan koko maan työllisten toimialoja ja niiden kehitysnäkymää vuoteen 2015. Primääriaineistona käytetään Ensti-tietokannan materiaalia. Ensti on kaikille avoin ennakoinnin tietopankki, jota ylläpidetään ja kehitetään Opetushallituksessa. Tietopalvelu sisältää ennusteita ja tilastoja, joita tässä tutkimuksessa hyödynnetään (http://db4.oph.fi/ensti/). Toimialaluokitus käsittää 22 toimialaa ja luokan tuntematon. Luokituspohja on sama, jota on käytetty muun muassa Opetushallituksen Koulutus ja työvoiman kysyntä 2015 -raportissa (Hanhijoki et al. 2004).

Kokonaisuutena Suomessa työskenteli 2 228 560 henkeä eri toimialoilla vuonna 2000. Suurimmat työllistäjät olivat kauppa (312 500 henkeä) sekä rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöala sekä liike-elämän palvelut (245 780 henkeä). Vastaavasti pienimmät työllistäjät olivat instrumenttien yms. valmistus (11 500 henkeä) ja metsätalous (15 390 henkeä). Toimialoilla työskentelevi-

en määrä vaihtelee merkittävästi aloittain. Ensti-tietokannan peruskehityksen ennusteen mukaan työllisten kasvua toimialoilla on yhteensä 39 440 henkeä ja tavoitekehitysennusteen mukaan 165 840 henkeä. Toimialaennuste vuoteen 2015 osoittaa, että maamme eri toimialoilla on suuria eroja tulevaisuuden suhteen (Kuvat 45 ja 46; Liite 16). Peruskehitysennusteen mukaan toimialoista suhteellisesti voimakkaimmin väheneviä aloja ovat maatalous (-28 %), metsätalous (-20 %) sekä muu teollisuus ja kulkuneuvojen valmistus, molemmilla 17 prosentin vähennys vuodesta 2000 vuoteen 2015. Kasvavia aloja ennustetaan olevan erityisesti terveydenhuolto (21 %) sekä instrumenttien yms. valmistus ja sähköteknisten tuotteiden valmistus, molemmilla 19 prosentin lisäys, sekä kauppa (10 %) vuoteen 2015 mennessä. Henkilömäärillä mitattuna maataloudessa toimisi 26 810 henkeä vähemmän, ja muussa teollisuudessa vähennys olisi seuraavaksi suurin eli runsas 23 610 henkeä. Kasvu olisi suurinta määrällisesti terveydenhuollossa (32 910 henkeä) ja kaupan alalla (30 000 henkeä).

Ensti-tietokannan tavoitekehitysennusteessa toimialoilla tapahtuva muutos on myönteisempää eli henkilömäärissä ei ole niin suurta vähennystä kuin peruskehitysennusteessa ja joissakin tapauksissa perusennusteen negatiivinen kehitys kääntyy jopa positiiviseksi, kuten esimerkiksi metsäteollisuudessa ja rakennustoiminnassa. Lisäksi henkilöstön kasvuluvut ovat peruslukuihin verrattuna suurempia; rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöalan sekä liike-elämän palveluissa kasvua tapahtuu peruskehityksen 18 020 hengestä 48 720 henkeen. Kaikkiaan tällä toimialalla työskenteli 245 780 henkeä vuonna 2000.

Seuraavaksi työmarkkinakehitystä tarkastellaan ammattiryhmittäin Ensti-tietokannan perus- ja tavoitekehitysennusteen mukaan vuodesta 2001 vuoteen 2015 (Liite 17). Ammattiryhmiä on yhteensä 46, joiden lisäksi on ryhmä tuntematon. Tarkasteltaessa aluksi työllisten mediaaniikää ammattiryhmittäin havaitaan, että kaikkien työllisten mediaani-ikä on 40,5 vuotta. Mediaani-ikä on korkein lakiasiantuntijoilla, maatalous- ja puutarhatyössä sekä julkisen ja yksityisen sektorin johtotyössä eli noin 45 vuotta näissä ryhmissä. Alhaisimmat mediaani-iät löytyvät sen sijaan muun teollisen työn, ahtaus- ja varastotyön, sotilaiden, ammatti tuntemattomien, postityön ja ravintolapalvelutyön ammattiryhmistä, joilla kullakin mediaani-ikä on alle 36 vuotta. Eri ammattiryhmien työllisten ikärakenne vaihtelee huomattavasti. Lisäksi työllisten määrässä on merkittäviä kokoeroja ammattiryhmien kesken. Vuonna 2000 eniten työllisiä oli myyntityössä (184 850 henkeä). Seuraavalla sijalla olivat toimistotyö (153 700 henkeä) sekä opetus- ja kasvatustyö (118 210 henkeä). Vähiten työllisiä oli sen sijaan vesiliikennetyössä (2 520 henkeä) sekä käsi- ja taideteollisessa työssä (2 640 henkeä).

Tutkimukselle tehdyissä asiantuntijahaastatteluissa nousi esiin, että poistumaa vuosina 2010 ja 2015 tapahtuisi eniten suorittavasta työstä. Lisäksi poistumaa uskotaan löytyvän teollisuudesta ja rakennusalalta, sillä niiden ikärakenteet heijastavat väestön ikääntymistä, sekä maataloudesta, jossa työntekijöiden tarvekin on vähentynyt. Rutiininomainen toistotyö häipyy koneellistamisen ja automatisoinnin myötä, osin tämä korvataan itsepalvelulla. Elinkeinoelämän sektoreista valtiopuolella ja kuntasektorilla, erityisesti koulutuksen parissa, poistuma on myös voimakasta. Eräs ministeriön virkamies toteaa, että valtiolta joka toinen nykyisestä henkilökunnasta on eläköitynyt 2012 mennessä ja kuntapuolellakin reippaasti yli kolmannes. Haastateltu valtion virkamies arvioi, että vaikka demografista muutosta onkin odotettavissa, se ei tuo perustutkijoille työpaikkoja. Valtion hallinto ei tarvitse uusia työntekijöitä tuottavuusohjelmansa vuoksi, ja tämä vaikeuttaa tutkijoiden työnsaantia. Tutkijoiden tilanne muidenkin mahdollisten työllistämistahojen kannalta näyttää asiantuntijoiden mielestä epävarmalta. Kilpailu heidän kesken kasvaa ja samalla vaatimukset kovenevat.

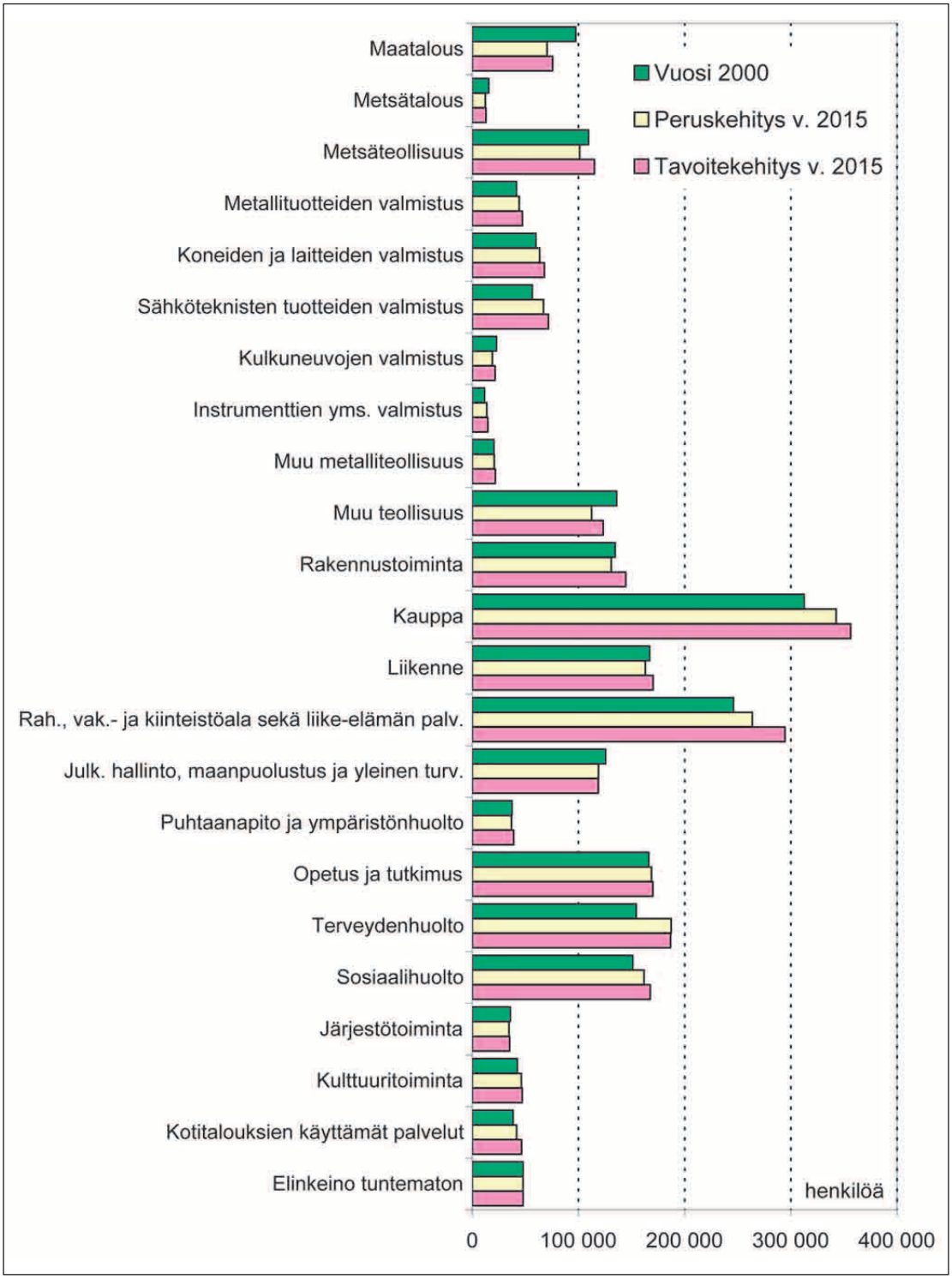

Kuva 45. Toimialaennuste vuoteen 2015 perus- ja tavoitekehityksen mukaan (Aineisto: Enstitietokanta).

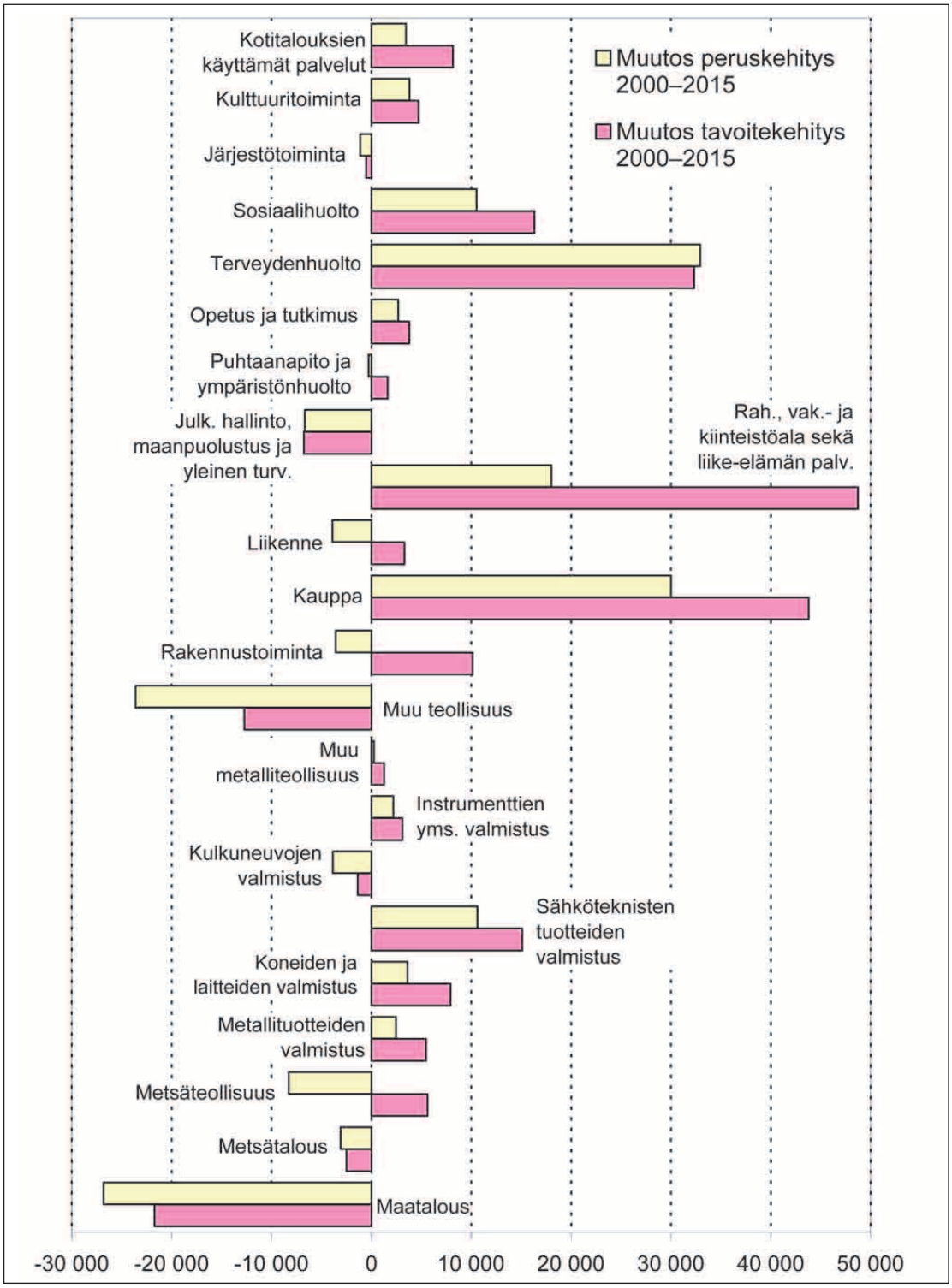

Kuva 46. Toimialoilla työskentelevien henkilöiden määrällinen muutos vuodesta 2000 vuoteen 2015 perus- ja tavoitekehityksen mukaan (Aineisto: Ensti-tietokanta).

Pienin poistuma haastateltujen keskuudessa uskotaan olevan niin sanotussa tietotyössä nuoremman ikärakenteensa vuoksi, kun taas palvelutyö osuu tietotyön ja suorittavan työn väliin. Haastateltu ministeriön virkamies tarkentaa, että suorittavassa työssä eläköityminen kulkee osittain etupainossa eli eläkejärjestelmien ja työn raskauden vuoksi työura päätetään aikaisemmin kuin esimerkiksi tietotyössä.

”Ennen kaikkea ammattitaitoa vaativissa suoritusportaan tehtävissä sekä julkisella että yksityisellä puolella sekä palveluissa että teollisuudessa kyllä kysyntää riittää edellyttäen, että talous on kunnossa ja kasvaa.” (ammattiyhdistysliikkeen edustaja)

Haastateltujen asiantuntijoiden keskuudessa todetaan, että tulevaisuudessa tarvitaan kädentaitojen ammattilaisia ja osaajia, esimerkiksi rakennus- ja metallialalla. ”Kun lama ei uhkaa, ihmisillä on mahdollisuuksia ja haluja käyttää remonttimiesten palveluja”, arvioi haastateltu valtion virkamies.

Ensti-tietokannan tilastoennusteiden mukaan kokonaispoistuma eri ammattiryhmistä on 903 600 henkeä vuosina 2001–2015 (Liite 17). Poistumalla tarkoitetaan työvoiman ulkopuolelle pysyvästi siirtyvää väestöä tiettynä ajanjaksona. Poistuma sisältää ikäpoistuman, työkyvyttömyydestä johtuvan poistuman ja kuolleisuuden (ks. Hanhijoki et al. 2004: 188). Määrällisesti suurin poistuma on luonnollisesti niillä aloilla, jotka työllistävät eniten, mutta suhteellisesti suurimmat poistumat löytyvät vesiliikennetyöstä (64 %) ja metsätaloustyöstä (57 %). Suhteellisesti pienin poistuma ennusteiden mukaan tapahtuu musiikki-, kuvataide- ja muussa taiteellisessa työssä (29 %), tekniikan suunnittelu-, johto- ja tutkimustyössä (31 %) sekä matkapalvelutyössä (32 %).

Ainoastaan poistuma ei ennusteissa osoita tulevaa kehitystä, vaan ennuste avautuvista työpaikoista luo pohjaa tulevalle kehitykselle. Avautuvat työpaikat käsittävät työllisten määrän muutoksen ja poistuman summan ennustekaudella (ks. Hanhijoki et al. 2004: 188). Kun nämä tarkastelukulmat yhdistetään, saadaan kokonaisarvio kyseisen ammattiryhmän tulevaisuudesta. Ensti-tietokannan peruskehityksen mukaan ajanjaksona 2001–2015 avautuvien työpaikkojen määrä kasvaa absoluuttisesti eniten tekniikan suunnittelu-, johto- ja tutkimustyössä (43 200 työpaikkaa), muussa terveydenhuolto- ja kauneudenhoitotyössä (23 500), sosiaali- ja vapaa-aika-alan työssä (22 500) sekä sairaanhoitajien ja terveydenhuollon teknisen henkilöstön ammattiryhmässä (21 700). Vähennystä työpaikoissa on vuodesta 2001 vuoteen 2015 määrällisesti eniten ammatti tuntematon -ammattiryhmässä (-28 900), maatalous- ja puutarhatyössä (-26 400), toimistotyössä (-26 300) sekä siivoustyössä (-22 500). Suhteellisesti negatiivisin muutos työpaikoissa on ammatti tuntematon -sektorilla (-39 %) ja muussa rakennustyössä (-33 %), kun taas positiivisin kehitys on markkinointi-, myynti- ja rahoitusasiantuntijoiden (50 %) sekä käsityö- ja taideteollisen työn (49 %) ammattiryhmissä. Peruskehityksen mukaisesti maassamme avautuu 39 300 työpaikkaa enemmän kuin poistuu vuodesta 2001 vuoteen 2015. Tavoitekehityksessä vastaava avautuvien työpaikkojen enemmyys on peräti 165 800 eli poistuman jälkeen maamme tarvitsee jo poistuvien tilalle 903 600 henkeä ja tämän lisäksi kasvun verran mainitut 165 800 henkeä. Todettakoon, että poistuma työllisistä on suurin ajanjaksona 2011–2015 eli 355 010 henkeä, kun vastaava määrä kaudella 2006–2010 on 313 530 henkeä.

Ensti-tietokannan peruskehityksen mukaisessa pääammattiryhmäennusteessa vuodelle 2015 on ajallista vaihtelevuutta siitä, milloin suurin lisäys tai vähennys eri ryhmissä tapahtuu. Tämän vuosituhannen alkupuolella pääammattiryhmissä työskentelevien osuuden arvioitiin kasvavan 51 200 hengellä vuosina 2000–2005. Ajanjaksona 2005–2010 kasvua olisi 3 000 henkeä ja

Taulukko 23. Pääammattiryhmien ennuste vuoteen 2015 perus- ja tavoitekehityksen mukaan (Aineisto: Ensti-tietokanta).

Peruskehitys Pääammattiryhmä	2000	2005	2010	2015	Muutos 2000–2005		Muutos 2005–2010		Muutos 2010–2015		Muutos 2000–2015	
					Henkeä	*Muutos-%*	*Henkeä*	*Muutos-%*	*Henkeä*	*Muutos-%*	*Henkeä*	*Muutos-%*
Maa- ja metsätaloustyö	108 600	91 300	83 800	80 200	-17 300	-15,9	-7 500	-8,2	-3 600	-4,3	-28 400	-26,2
Teollinen työ	408 800	409 700	399 900	383 900	900	0,2	-9 800	-2,4	-16 000	-4,0	-24 900	-6,1
Rakennustyö	89 200	86 600	84 400	81 600	-2 600	-2,9	-2 200	-2,5	-2 800	-3,3	-7 600	-8,5
Liikennetyö	79 800	80 000	80 200	79 800	200	0,3	200	0,3	-400	-0,5	0	0,0
Tuotannon ja liikenteen johto- ja asiantuntijatyö	179 400	204 300	223 200	238 900	24 900	13,9	18 900	9,3	15 700	7,0	59 500	33,2
Palvelutyö	429 700	429 900	421 400	402 500	200	0,0	-8 500	-2,0	-18 900	-4,5	-27 200	-6,3
Toimistotyö	219 900	210 900	193 300	174 500	-9 000	-4,1	-17 600	-8,3	-18 800	-9,7	-45 400	-20,6
Talouden ja hallinnon johto- ja asiantuntijatyö	163 900	184 400	198 700	211 300	20 500	12,5	14 300	7,8	12 600	6,3	47 400	28,9
Hoitotyö	289 300	319200	341 200	363 300	29 900	10,3	22 000	6,9	22 100	6,5	74 000	25,6
Opetus- ja kulttuurityö	146 900	159 000	161 300	165 100	12 100	8,2	2 300	1,4	3 800	2,4	18 200	12,4
Turvallisuusalan työ	38 100	38 900	39 700	40 900	800	2,1	800	2,1	1 200	3,0	2 800	7,3
Ammatti tuntematon	75 100	65 700	55 800	45 900	-9 400	-12,5	-9 900	-15,1	-9 900	-17,7	-29 200	-38,9
Yhteensä	2 228 700	2 279 900	2 282 900	2 267 900	51 200	2,3	3 000	0,1	-15 000	-0,7	39 200	1,8

Tavoitekehitys Pääammattiryhmä	2000	2005	2010	2015	Muutos 2000–2005		Muutos 2005–2010		Muutos 2010–2015		Muutos 2000–2015	
					Henkeä	*Muutos-%*	*Henkeä*	*Muutos-%*	*Henkeä*	*Muutos-%*	*Henkeä*	*Muutos-%*
Maa- ja metsätaloustyö	108 600	91 900	87 800	83 300	-16700	-15,4	-4 100	-4,5	-4 500	-5,1	-25 300	-23,3
Teollinen työ	408 800	413 600	419 100	408 700	4 800	1,2	5 500	1,3	-10 400	-2,5	-100	0,0
Rakennustyö	89 200	89 200	90 300	88 300	0	0,0	1 100	1,2	-2 000	-2,2	-900	-1,0
Liikennetyö	79 800	80 100	82 100	83 300	300	0,4	2 000	2,5	1 200	1,5	3500	4,4
Tuotannon ja liikenteen johto- ja asiantuntijatyö	179 400	211 200	244 200	268 100	31 800	17,7	33 000	15,6	23 900	9,8	88 700	49,4
Palvelutyö	429 700	431 900	435 900	417 800	2 200	0,5	4 000	0,9	-18 100	-4,2	-11 900	-2,8
Toimistotyö	219 900	211 100	197 700	176 200	-8 800	-4,0	-13 400	-6,3	-21 500	-10,9	-43 700	-19,9
Talouden ja hallinnon johto- ja asiantuntijatyö	163 900	190 900	217 000	235 500	27 000	16,5	26 100	13,7	18 500	8,5	71 600	43,7
Hoitotyö	289 300	322 700	348 500	372 000	33 400	11,5	25 800	8,0	23 500	6,7	82 700	28,6
Opetus- ja kulttuurityö	146 900	162 100	168 200	173 600	15 200	10,3	6 100	3,8	5 400	3,2	26 700	18,2
Turvallisuusalan työ	38 100	38 900	40 500	41 500	800	2,1	1 600	4,1	1 000	2,5	3400	8,9
Ammatti tuntematon	75 100	65 600	56 700	45 700	-9 500	-12,6	-8 900	-13,6	-11 000	-19,4	-29 400	-39,1
Yhteensä	2 228 700	23 09 200	2 388 000	2 394 000	80 500	3,6	78 800	3,4	6 000	0,3	165 300	7,4

2010–2015 vähennystä 15 000 henkeä. Sen sijaan tavoitekehityksessä pääammattiryhmissä olisi yhteensä kasvua 78 800 henkeä vuosina 2005–2010 ja edelleen kasvua 6 000 henkeä ajanjaksona 2010–2015. Erityisen suurta kasvua näille molemmille ajanjaksoille sekä perus- että tavoite-ennusteessa arvioidaan olevan hoitotyössä, tuotannon ja liikenteen johto- ja asiantuntijatyössä sekä talouden ja hallinnon johto- ja asiantuntijatyössä. Esimerkiksi hoitotyössä peruskehityksen mukaan vuosina 2010–2015 tarvittaisiin 22 100 hengen lisäpanos verrattuna ajanjaksoon 2005–2010. Kokonaisuutena hoitotyössä olevien määrä kasvaa peruskehityksen mukaan ajanjaksolla 2000–2015 peräti 74 000 hengellä ja tavoitekehityksessä 82 700 hengellä. Samanaikaisesti huomattavaa vähennystä tapahtuu toimistotyössä (-45 400 henkeä peruskehityksessä) (Taulukko 23).

Mielenkiintoista on selvittää, miten työpaikat avautuvat koulutusaloittain ajanjaksona 2001–2015 (Taulukko 24). Eniten avautuvia työpaikkoja Ensti-tietokannan peruskehityksen mukaan on tekniikan ja liikenteen alalla (37 % kaikista avautuvista työpaikoista) ja seuraavina tulevat sosiaali- ja terveysala (19 %) sekä hallinto ja kauppa (18 %). Tekniikan ja liikenteen alalla yli 60 % avautuvista työpaikoista on ammatillisen peruskoulutuksen omaaville ja sosiaali- ja terveysalalla vastaavasti puolet. Hallinnon ja kaupan kohdalla korostuu tarve ammattikorkeakoulutuksen saaneista (48 % avautuvista työpaikoista). Yliopistokoulutuksen merkitys korostuu humanistisella ja opetusalalla, sillä 81 % avautuvista työpaikoista vaatii tämän tason koulutustaustan.

Kun kehitystä tarkastellaan siitä näkökulmasta, millä aloilla on eniten ammatillisen peruskoulutuksen tason avautuvia työpaikkoja Ensti-tietokannan mukaan vuosina 2001–2015, on havaittavissa, että näitä aloja ovat tekniikka ja liikenne (49 %), sosiaali- ja terveysala (21 %) sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousala (11 %). Ammattikorkeakoulutason avautuvista työpaikoista suurimmat osuudet ovat tekniikassa ja liikenteessä (33 %), hallinnossa ja kaupassa (28 %) sekä sosiaali- ja terveysalalla (24 %). Yliopistokoulutuksen osalta avautuvista työpaikoista suurin osa tulee hallinnon ja kaupan (26 %), humanistisen ja opetusalan (25 %) sekä tekniikan ja liikenteen (21 %) piiriin. Ensti-tietokannan tavoitekehityksessä avautuvien työpaikkojen määrän oletetaan olevan 8 430 työpaikkaa enemmän eli yhteensä 71 260 paikkaa. Koulutusaloittain sisäiset jakaumat noudattavat pitkälle peruskehityksen linjaa, mutta määrälliset luvut ovat luonnollisesti suuremmat.

Asiantuntijahaastatteluissa korostuu selkeästi se, että parhaiten tulevaisuudessa työllistyvät ne, joilla on jonkin alan ammattikoulutus, johon on yhdistettynä hyvä yleissivistys ja kielitaito. Koulutus voi olla hankittu joko ammattikoulusta tai korkeakoulusta. Koska työpaikkojen uskotaan lisääntyvän sosiaali- ja terveysalalla sekä palvelualalla, näiden alojen ammattilaisilla on hyvät mahdollisuudet työllistyä. Palvelualaan voi laskea kuuluvaksi myös kotitalouksia palveleva toiminta ja yritystoimintaan liittyvät palvelut, sillä muutama haastateltava korosti niiden työllistämiskasvua.

Useat asiantuntijat painottavat, että koulutusmäärissä on oltava tarkkana, erityisesti akateemisilla aloilla, jotta ei kouluteta liikaa tietyn alan ihmisiä. Näitä saattavat olla esimerkiksi hallintotieteilijät. Myös kulttuuriala nousee haastatteluissa esiin, sillä haastatellut pitävät alalla työllistymistä melko epävarmana. Alan koulutukseen hakeutuu paljon opiskelijoita, mutta harvat työllistyvät koulutustaan vastaavaan työhön.

”Kulttuurialalla on monenlaisia kulttuurintuottajia, kaikenlaisia kulttuurialan koulutuksia. Varmaan tarvetta olisi, mutta siinäkin juuri se rahoitus puuttuu, että kuka pystyy rahoittamaan

Taulukko 24. Avautuvat työpaikat koulutusaloittain vuosina 2001–2015 perus- ja tavoitekehityksen mukaan (Aineisto: Ensti-tietokanta).

Peruskehitys	1 Luonnon-vara-ala	2 Tekniikka ja liikenne	3 Hallinto ja kauppa	4 Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	5 Sosiaali- ja terveysala	6 Kulttuuriala	7 Humanistinen ja opetusala	8 Suojeluala	9 Muu koulutus	Yhteensä
Yhteensä	3 860	23 090	11 170	4 070	12 220	2 170	4 140	650	1 460	62 830
Osuus % kaikista avautuvista työpaikoista	6,1	36,7	17,8	6,5	19,4	3,5	6,6	1,0	2,3	100,0
Ammatillinen peruskoulutus	1 630	14 140	2 380	3 320	6 080	900	280	310	—	29 040
Osuus % alallansa avautuvista työpaikoista	42,2	61,2	21,3	81,6	49,8	41,5	6,8	47,7	—	46,2
Osuus % ammatillisen peruskoulutuksen tason avautuvista työpaikoista	5,6	48,7	8,2	11,4	20,9	3,1	1,0	1,1	—	100,0
Ammattikorkeakoulutus	660	6 220	5 350	750	4 570	910	520	140	—	19 120
Osuus % alallansa avautuvista työpaikoista	17,1	26,9	47,9	18,4	37,4	41,9	12,6	21,5	—	30,4
Osuus % ammattikorkeakoulutason avautuvista työpaikoista	3,5	32,5	28,0	3,9	23,9	4,8	2,7	0,7	—	100,0
Yliopistokoulutus	1570	2 730	3 440	0	1 570	360	3 340	200	—	13 210
Osuus % alallansa avautuvista työpaikoista	40,7	11,8	30,8	0,0	12,8	16,6	80,7	30,8	—	21,0
Osuus % yliopistotason avautuvista työpaikoista	11,9	20,7	26,0	0,0	11,9	2,7	25,3	1,5	—	100,0
Ei ammatillista tutkintoa	—	—	—	—	—	—	—	—	1 460	1 460
Osuus % avautuvista työpaikoista	—	—	—	—	—	—	—	—	100,0	2,3
Osuus % ei ammatillista tutkintoa vaativista avautuvista työpaikoista	—	—	—	—	—	—	—	—	100,0	100,0
Tavoitekehitys	1 Luonnon-vara-ala	2 Tekniikka ja liikenne	3 Hallinto ja kauppa	4 Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	5 Sosiaali- ja terveysala	6 Kulttuuriala	7 Humanistinen ja opetusala	8 Suojeluala	9 Muu koulutus	Yhteensä
Yhteensä	4 550	27 240	12 760	4 580	12 780	2 560	4 490	650	1 650	71 260
Osuus % kaikista avautuvista työpaikoista	6,4	38,2	17,9	6,4	17,9	3,6	6,3	0,9	2,3	100,0
Ammatillinen peruskoulutus	1 830	16 380	2 620	3 730	6 430	1 050	300	330	—	32 670
Osuus % alallansa avautuvista työpaikoista	40,2	60,1	20,5	81,4	50,3	41,0	6,7	50,8	—	45,8
Osuus % ammatillisen peruskoulutuksen tason avautuvista työpaikoista	5,6	50,1	8,0	11,4	19,7	3,2	0,9	1,0	—	100,0
Ammattikorkeakoulutus	820	7570	6 180	850	4 730	1 080	560	140	—	21 930
Osuus % alallansa avautuvista työpaikoista	18,0	27,8	48,4	18,6	37,0	42,2	12,5	21,5	—	30,8
Osuus % ammattikorkeakoulutason avautuvista työpaikoista	3,7	34,5	28,2	3,9	21,6	4,9	2,6	0,6	—	100,0
Yliopistokoulutus	1 900	3 290	3 960	0	1 620	430	3 630	180	—	15 010
Osuus % alallansa avautuvista työpaikoista	41,8	12,1	31,0	0,0	12,7	16,8	80,8	27,7	—	21,1
Osuus % yliopistotason avautuvista työpaikoista	12,7	21,9	26,4	0,0	10,8	2,9	24,2	1,2	—	100,0
Ei ammatillista tutkintoa	—	—	—	—	—	—	—	—	1 650	1 650
Osuus % avautuvista työpaikoista	—	—	—	—	—	—	—	—	100,0	2,3
Osuus % ei ammatillista tutkintoa vaativista avautuvista työpaikoista	—	—	—	—	—	—	—	—	100,0	100,0

sen tyyppisiä. Varmaan ihmiset tarvitsee, kun vapaa-aika lisääntyy ja tämän tyyppistä, mutta ei rahoittajaa löydy. Luulen, että se on hyvin vetävä ala, mutta ei työllistä sitten ehkä kuitenkaan siten, miten ounastellaan. Siellä on paikkoja paljon, koska sinne on paljon halukkaita." (valtion virkamies)

Haastateltu ministeriön virkamies epäilee, että tulevaisuudessa tuskin on yleistä, että ammattiin valmistuttuaan henkilö jatkaa siinä eläkkeelle siirtymiseen saakka. Ihmiset joutuvat vaihtamaan ammattiaan eli koulutustarve on jatkuvaa. Koulutukseen pitäisi yleisesti panostaa niin, että kouluttautumista olisi helppo jatkaa tai jopa vaihtaa ammattia myöhemmin. Erilaisia täydennyskoulutuksia on kehitettävä. Eräs haastateltu ministeriön virkamies uskoo, että koulutusvaatimukset kaikissa töissä kasvavat. Ne työt, jotka on ennen tehty kouluttamattomina, tehdään tulevaisuudessa toisen asteen ammatillisen peruskoulutuksen saaneina. Esimerkiksi toimistotöissä vaatimus kasvaa, kun työnkuvaa laajennetaan monipuolisemmaksi ja siitä tulee lähes asiantuntijatyyppistä työtä. Samalla hän toteaa, että työssäoppiminen voi korvata tätä koulumuotoista oppimista.

"Se, että pystytään täydennyskoulutuksella ja jatkuvalla koulutuksella uusintamaan sitä osaamista, laajentamaan sitä vastaamaan tarpeita eli tullaan siihen, mitä aluksi halusin sanoa, että kerran opittu ei riitä, vaan pitää olla jatkuvat valmiudet monissa tehtävissä ja tutkintoja on voitava pitää koko ajan ajan tasalla ja luoda sellaiset opetus- ja koulutusjärjestelmät. Siihen ollaan matkalla." (ministeriön virkamies)

9.2.3. Väestön kehitys ja työvoiman tarvelaskelmat maakuntatasolla

Maakuntien väestöllinen kehitys vaihtelee Tilastokeskuksen ennusteiden mukaan huomattavasti, kun kehitystä tarkastellaan ajanjaksona 2005–2015 (Taulukko 25). Lähtökohtaisesti neljännes Suomen väestöstä asui Uudellamaalla ja toisena ääripäänä oli Ahvenanmaa, jossa asukkaita oli vain viisi prosenttia Suomen väestöstä vuonna 2005. Väestön ennustetaan kasvavan Uudellamaalla 51 423 hengellä vuosina 2005–2010, kun taas Lapissa väestö vähenee 7 788 henkeä. Merkittävää väestönkasvua on myös Varsinais-Suomessa ja Pirkanmaalla eli kasvua on molemmissa lähes 10 000 henkeä. Suhteellisesti suurin väestökato on Kainuussa (-5,5 %).

Väestönmuutos vuodesta 2010 vuoteen 2015 on positiivisin Uudellamaalla, jolloin väestö kasvaa yli 42 000 hengellä. Pirkanmaa on maakunnista toinen, jossa kasvua on yli 10 000 henkeä. Väestön väheneminen on määrällisesti suurinta Lapissa ja Pohjois-Savossa, mutta suhteellisesti suurinta Kainuussa. Väestönmuutoksen vaihteluväli Uudenmaan kolmen prosentin kasvusta Kainuun yli neljän prosentin vähenemiseen on varsin suuri seuraavan vuosikymmenen ensimmäisellä puoliskolla.

Kokonaisuutena Uudenmaan väkiluku kasvaa ennusteiden mukaan 93 746 hengellä vuosien 2005 ja 2015 välisenä aikana. Lapin menetys on samanaikaisesti 12 241 henkeä ja Kainuu menettää väestöstään noin 10 %. Pirkanmaalla väestö kasvaa sen sijaan 21 391 henkeä ja Varsinais-Suomessa 18 840 henkeä vastaavana aikana. Alueelliset erot tulevassa väestön kehityksessä ovat huomattavat. Toiset alueet ovat ennusteiden mukaan selkeästi voittajia ja toiset taas häviäjiä, kun mittarina käytetään väestömäärää.

Seuraavassa tarkastellaan potentiaalisten työmarkkinoille tulevien ikäluokkien (15–19-vuotiaat) ja työmarkkinoilta poistuvien ikäluokkien (60–64-vuotiaat) kehitystä maakunnittain Tilastokeskuksen ennusteiden pohjalta (Taulukko 26). Pohjois-Pohjanmaalla nuoria tulee työmark-

Taulukko 25. Väkiluku vuonna 2005 ja väestöennusteet maakunnittain vuosille 2010 ja 2015 (Aineisto: Tilastokeskus).

	Väkiluku 2005	Väestöennuste 2010	Väestönmuutos 2005–2010 (hlö)	Väestönmuutos 2005–2010 %	Väestöennuste 2015	Väestönmuutos 2010–2015 (hlö)	Väestönmuutos 2010–2015 %	Väestönmuutos 2005–2015 (hlö)	Väestönmuutos 2005–2015 %
Ahvenanmaa	26 766	26 911	145	0,54 %	27287	376	1,40 %	521	1,95 %
Etelä-Karjala	135 604	135 172	-432	-0,32 %	134946	-226	-0,17 %	-658	-0,49 %
Etelä-Pohjanmaa	193 812	190 784	-3 028	-1,56 %	189298	-1 486	-0,78 %	-4 514	-2,33 %
Etelä-Savo	160 507	155 915	-4 592	-2,86 %	152288	-3 627	-2,33 %	-8 219	-5,12 %
Itä-Uusimaa	92 933	96 263	3 330	3,58 %	98881	2 618	2,72 %	5 948	6,40 %
Kainuu	85 303	80 649	-4 654	-5,46 %	77227	-3 422	-4,24 %	-8 076	-9,47 %
Kanta-Häme	168 381	170 013	1 632	0,97 %	172531	2 518	1,48 %	4 150	2,46 %
Keski-Pohjanmaa	70 696	69 244	-1 452	-2,05 %	68559	-685	-0,99 %	-2 137	-3,02 %
Keski-Suomi	267 902	270 667	2 765	1,03 %	273260	2 593	0,96 %	5 358	2,00 %
Kymenlaakso	185 196	183 144	-2 052	-1,11 %	182177	-967	-0,53 %	-3 019	-1,63 %
Lappi	185 800	178 012	-7 788	-4,19 %	173559	-4 453	-2,50 %	-12 241	-6,59 %
Pirkanmaa	468 986	478 281	9 295	1,98 %	490377	12 096	2,53 %	21 391	4,56 %
Pohjanmaa	173 627	172 020	-1 607	-0,93 %	171834	-186	-0,11 %	-1 793	-1,03 %
Pohjois-Karjala	168 322	164 060	-4 262	-2,53 %	160767	-3 293	-2,01 %	-7 555	-4,49 %
Pohjois-Pohjanmaa	378 006	385 091	7 085	1,87 %	391782	6 691	1,74 %	13 776	3,64 %
Pohjois-Savo	250 064	245 484	-4 580	-1,83 %	241410	-4 074	-1,66 %	-8 654	-3,46 %
Päijät-Häme	198 975	201 575	2 600	1,31 %	203936	2 361	1,17 %	4 961	2,49 %
Satakunta	229 966	230 272	306	0,13 %	228092	-2 180	-0,95 %	-1 874	-0,81 %
Uusimaa	1 359 150	1 410 582	51 432	3,78 %	1452896	42 314	3,00 %	93 746	6,90 %
Varsinais-Suomi	455 584	465 517	9 933	2,18 %	474424	8 907	1,91 %	18 840	4,14 %
Yhteensä	5 255 580	5 309 656	54 076	1,03 %	5365531	55 875	1,05 %	109 951	2,09 %

Taulukko 26. Potentiaalisten uusien työmarkkinoille tulevien (15–19-vuotiaat) ja työmarkkinoilta poistuvien ikäluokkien (60–64-vuotiaat) kehitys vuosina 2005, 2010 ja 2015 (Aineisto: Tilastokeskus).

	2005			2010			2015		
	15–19	60–64	Erotus	15–19	60–64	Erotus	15–19	60–64	Erotus
Ahvenanmaa	1 657	1 640	17	1 709	2 021	-312	1 568	2 019	-451
Etelä-Karjala	7 981	8 593	-612	7 994	11 399	-3 405	7 046	10 422	-3 376
Etelä-Pohjanmaa	12 839	10 555	2 284	12 599	15 146	-2 547	11 174	14 244	-3 070
Etelä-Savo	9 876	10 579	-703	9 166	13 962	-4 796	7 920	13 350	-5 430
Itä-Uusimaa	5 717	5 455	262	6 463	7 473	-1 010	5 985	6 789	-804
Kainuu	5 616	5 229	387	5 152	6 879	-1 727	4 217	6 916	-2 699
Kanta-Häme	10 069	9 745	324	10 683	13 535	-2 852	9 875	12 622	-2 747
Keski-Pohjanmaa	5 054	3 933	1 121	4 848	5 546	-698	4 291	4 953	-662
Keski-Suomi	16 835	14 988	1 847	16 784	20 638	-3 854	15 304	19 012	-3 708
Kymenlaakso	10 696	12 096	-1 400	11 056	15 851	-4 795	9 733	14 046	-4 313
Lappi	12 567	10 308	2 259	11 619	14 690	-3 071	9 775	14 431	-4 656
Pirkanmaa	26 803	26 362	441	28 496	36 001	-7 505	26 343	32 696	-6 353
Pohjanmaa	11 236	10 016	1 220	11 328	12 746	-1 418	10 057	11 665	-1 608
Pohjois-Karjala	11 053	10 055	998	10 280	13 621	-3 341	8 871	13 650	-4 779
Pohjois-Pohjanmaa	26 319	17 744	8 575	26 794	24 633	2 161	24 477	25 113	-636
Pohjois-Savo	16 009	14 169	1 840	15 289	19 533	-4 244	13 384	19 116	-5 732
Päijät-Häme	11 971	12 718	-747	12 527	17 489	-4 962	11 190	15 303	-4 113
Satakunta	13 917	14 538	-621	13 726	19 567	-5 841	12 185	17 413	-5 228
Uusimaa	78 309	73 164	5 145	86 395	95 858	-9 463	78 972	86 293	-7 321
Varsinais-Suomi	26 230	26 444	-214	27 847	35 932	-8 085	25 970	32 543	-6 573
Yhteensä	320 754	298 331	22 423	330 755	402 520	-71 765	298 337	372 596	-74 259

kinoille eniten eli poistuman ja uuden työvoiman erotus on positiivisin eli runsas 8 500 henkeä vuonna 2005. Pohjois-Pohjanmaalla onkin pitkään ollut korkeaa syntyvyyttä, mikä turvaa väestön uusiutumisen. Huonoin tilanne on Kymenlaaksossa, missä potentiaalisen työvoiman vajetta on 1 400 henkeä. Vuonna 2010 kaikissa maakunnissa on negatiivinen tase tarkasteltavien ikäluokkien suhteen eli potentiaalisessa työvoimassa syntyy vajetta Pohjois-Pohjanmaata lukuun ottamatta. Tilanne muuttuu vuoteen 2015 mennessä, sillä muiden maakuntien tapaan myös Pohjois-Pohjanmaa kokee vajetta nuoresta työvoimasta. Koko maassa työvoiman vaje vuonna 2010 on lähes 72 000 henkeä ja vuonna 2015 liki 75 000 henkeä. Väestön ikääntyminen näkyy tulevassa kehityksessä ja maakunnat eivät ole enää omavaraisia korvaamaan poistuvaa työvoimaa alueella asuvan nuoren väestön avulla.

Työllisten määrässä on alueellista erilaisuutta, sillä Uudellamaalla työllisiä oli 689 033 henkeä ja Kainuussa 30 449 henkeä vuonna 2000 (Taulukko 27). Pitkällä aikavälillä 2001–2015 esimerkiksi Uudellamaalla poistuman osuus työllisistä on runsas kolmannes. Avautuvien työpaikkojen määrän oletetaan olevan Ensti-tietokannan peruskehityksen mukaan niin suuri, että maakunnassa olisi lopulta työllisten ja myös työpaikkojen kasvua vajaat 4 %. Vain Varsinais-Suomessa kasvun ennustetaan olevan voimakkaampaa eli lähes 7 %. Työpaikkojen vähennystä tulevat kohtaamaan Kainuu (-11 %), Etelä-Pohjanmaa (-8 %) sekä Satakunta ja Päijät-Häme (molemmat -7 %). Tavoitekehityksessä lähes kaikissa maakunnissa on työpaikkojen kasvua, mutta ainoastaan Etelä-Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla tapahtuu jonkin verran vähennystä.

Työpaikoissa on jo tapahtuneen kehityksen myötä suuria alueellisia eroja 2000-luvun ensimmäisellä puoliskolla (Kuva 47). Suotuisin kehitys on Pirkanmaalla ja Kanta-Hämeessä, missä työpaikkojen määrä on kasvanut suhteessa eniten. Heikoimman kehityksen alueita ovat sen sijaan

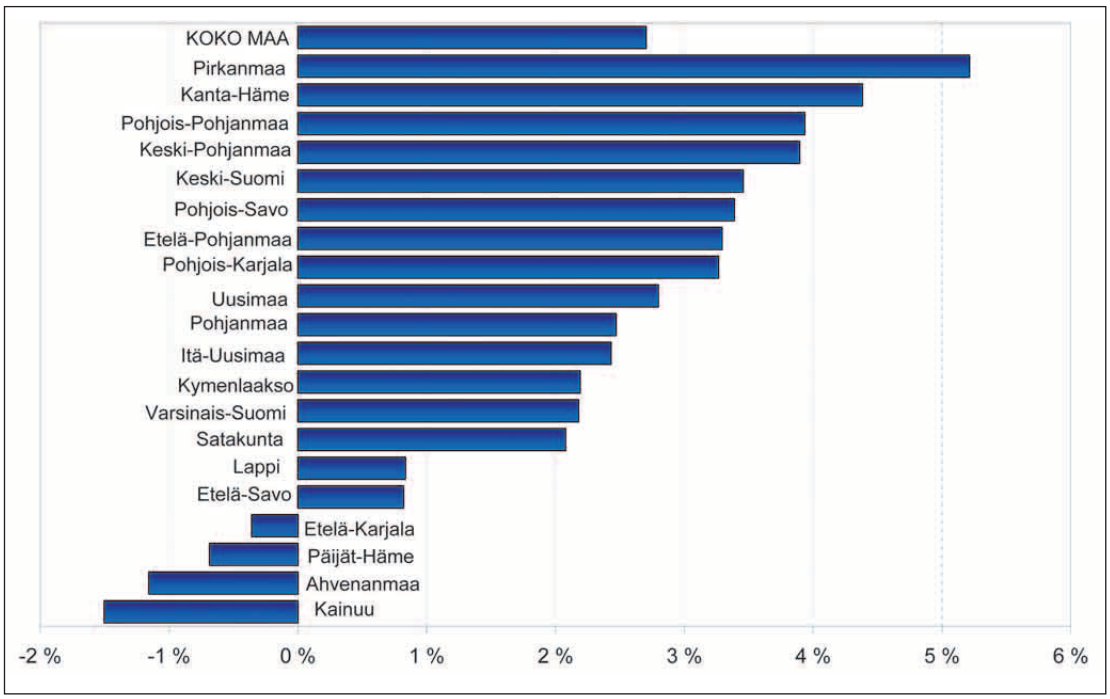

Kuva 47. Työpaikkojen määrän muutos maakunnittain 2000–2005 (Aineisto: Tilastokeskus).

Taulukko 27. Poistuma ja avautuvat työpaikat maakunnittain (pl. Ahvenanmaa) vuosina 2001–2015 perus- ja tavoitekehityksen mukaan (Aineisto: Ensti-tietokanta).

	Työlliset v. 2000		Peruskehitys 2001–2015			Tavoitekehitys 2001–2015		
Maakunta	Henkeä	Poistuma 2001–2015	Avautuvat työpaikat	Työpaikkojen muutos	Muutos-%	Avautuvat työpaikat	Työpaikkojen muutos	Muutos-%
Uusimaa	689 033	255 640	282 110	26 470	3,8	389 740	134 100	19,5
Itä-Uusimaa	33 293	14 730	15 570	840	2,5	18 730	4 000	12,0
Varsinais-Suomi	195 164	80 260	93 090	12 830	6,6	113 240	32 980	16,9
Satakunta	92 861	41 410	34 530	-6 880	-7,4	42 480	1 070	1,2
Kanta-Häme	64 578	27 810	27 320	-490	-0,8	38 030	10 220	15,8
Päijät-Häme	80 882	35 550	30 040	-5 510	-6,8	44 280	8 730	10,8
Pirkanmaa	190 446	76 980	81 460	4 480	2,4	96 910	19 930	10,5
Kymenlaakso	73 265	32 630	32 050	-580	-0,8	36 680	4 050	5,5
Etelä-Karjala	53 437	23 620	21 320	-2 300	-4,3	26 090	2 470	4,6
Etelä-Savo	59 557	27 110	27 250	140	0,2	28 180	1 070	1,8
Pohjois-Savo	94 359	39 550	40 120	570	0,6	45 010	5 460	5,8
Pohjois-Karjala	60 974	26 130	24 460	-1 670	-2,7	30 650	4 520	7,4
Keski-Suomi	103 063	42 210	43 370	1 160	1,1	47 530	5 320	5,2
Etelä-Pohjanmaa	75 785	32 130	26 350	-5 780	-7,6	31 060	-1 070	-1,4
Keski-Pohjanmaa	27 379	11 660	10 180	-1 480	-5,4	11 490	-170	-0,6
Pohjanmaa	75 564	31 820	29 240	-2 580	-3,4	36 390	4 570	6,0
Pohjois-Pohjanmaa	144 908	54 630	62 520	7 890	5,4	83 370	28 740	19,8
Kainuu	30 449	13 340	10 140	-3 200	-10,5	14 970	1 630	5,4
Lappi	68 531	29 910	29 300	-610	-0,9	35 320	5 410	7,9
Yhteensä	2 213 528	897 120	920 420	23 300	1,1	1 170 150	273 030	12,3

Kainuu ja Ahvenanmaa. Suurimmalla osalla maakuntia työpaikkojen määrä on kuitenkin kasvanut ajanjaksona 2000–2005. Suurinta määrällinen kasvu on Uudellamaalla, runsaat 19 000 työpaikkaa, kun taas huomattavin väheneminen tapahtuu Päijät-Hämeessä (-555 työpaikkaa).

9.2.4. Ennusteet maahanmuuttajista Suomen työmarkkinoilla

Maahanmuuttajien toimialoissa on huomattavaa hajontaa, mikä on tuotu jo esiin tutkimuksen aikaisemmassa nykytilannetta kuvaavassa analyysiosiossa. Seuraavassa tarkastellaan nykytilaan pohjautuvan ennusteen valossa sitä, miten maahanmuuttajien toimialat jakautuvat vuonna 2015 ja miten tämä jakauma eroaa tai on samankaltainen koko maan työllisiin verrattuna.

Taulukossa 28 esitetään maahanmuuttajaväestön toimialat vuonna 2000. Ennustepohjana vuo-

Taulukko 28. Maahanmuuttajien ja maahanmuuttajaväestön työllisten toimialaennusteet vuonna 2015 (Aineisto: Tilastokeskus; Ensti-tietokanta).

	2000	Ennuste 2002	Ennuste 2003–2015 maahanmuutosta	2015	2015, kaksinkertaistunut virta
Työllinen	34 862	43 950	59 150	102 800	205 900
Maatalous	672	900	1 300	2 100	4 300
Metsätalous	24	50	50	100	200
Metsäteollisuus	859	1 100	1 500	2 600	5 200
Metallituotteiden valmistus	705	800	700	1 500	3 100
Koneiden ja laitteiden valmistus	586	800	1 300	2 100	4 200
Sähköteknisten tuotteiden valmistus	1 965	2 600	3 900	6 400	12 900
Kulkuneuvojen valmistus	416	500	400	900	1 800
Instrumenttien yms. tuotteiden valmistus	202	300	400	600	1 200
Muu metalliteollisuus	82	100	200	300	700
Muu teollisuus	1 613	1 900	2 100	4 000	8 000
Rakennustoiminta	1 324	1 800	3 300	5 200	10 000
Kauppa	7 108	8 500	8 900	17 400	35 000
Liikenne	2 120	2 800	4 700	7 500	15 100
Rah.-, vak.- ja kiint.ala sekä liike-elämän palv.	3 513	4 700	8 000	12 700	25 400
Puhtaanapito ja ympäristöhuolto	1 953	2 400	2 800	5 100	10 300
Opetus ja tutkimus	4 216	5 200	6 400	11 600	23 200
Julk. hallinto, maanpuolustus ja yleinen turv.	803	1000	1 200	2 200	4 500
Terveydenhuolto	1 263	1 800	3 700	5 500	11 000
Sosiaalihuolto	1 792	2 100	2 100	4 200	8 300
Järjestötoiminta	520	600	800	1 500	2 900
Kulttuuritoiminta	892	1 100	1 300	2 400	4 800
Kotitalouksien käyttämät palvelut	702	800	400	1 100	2 300
Toimiala tuntematon	1 532	2 100	3 700	5 800	11 500

delle 2015 on käytetty maahanmuuttajien, jotka ovat tulleet Suomeen vuonna 2002, virta-aineiston toimialajakaumaa. Ennusteessa on laskettu aina vuoteen 2015 saakka vuoden 2002 mukainen toimialajakauma ja maahanmuuttajien määrät eri toimialoilla. Lopuksi on katsottu toimialoilla työskentelevien määrät, mikäli tulovirta vuoden 2002 tasosta kaksinkertaistuisi. Näiden perusolettamusten pohjalta Suomeen tulisi liki 60 000 uutta työllistä ajanjaksona 2003–2015, mikä tarkoittaisi sitä, että maassamme olisi yhteensä 103 000 työllistä, kun lukuun huomioidaan jo maassa asuvat maahanmuuttajat. Kaupan alalla työskentelisi 17 %, rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöalalla sekä liike-elämän palveluissa 12 % sekä opetus- ja tutkimusalalla 11 % maahanmuuttajista vuonna 2015.

Ensti-tietokannan peruskehitysennusteen mukaan vuoteen 2015 mennessä koko maan työllisten määrä laskee muutamilla toimialoilla, kuten maa- ja metsätaloudessa, metsäteollisuudessa, kulkuneuvojen valmistuksessa ja muussa teollisuudessa. Työllisten määrän ennustetaan sen sijaan kasvavan muun muassa sähköteknisten tuotteiden valmistuksessa, kaupan alalla, terveydenhuollossa ja sosiaalihuollossa (ks. Liite 16).

Esimerkiksi terveydenhuollossa työllisten kasvu on ajanjaksona 2000–2015 Ensti-tietokannan peruskehitysennusteessa 32 910 henkeä koko väestössä (Liite 16). Maahanmuuttajien toimialaennusteessa terveydenhuollon edustajia on 3 700 henkeä tulossa lisää toimialalle vuosina 2003–2015 (Taulukko 28). Ajanjaksona 2003–2015 Suomen tulisi saada huomattavasti enemmän terveydenhuollon ammattilaisia kuin mitä tilanne oli tämän vuosituhannen alussa, mikäli työllisten kasvu haluttaisiin täyttää maahanmuuttajilla. Terveydenhuollon alalla työskenteli kaiken kaikkiaan vain 1 263 maahanmuuttajaa vuonna 2000. Myös poistuma eri ammattiryhmissä on huomattava vuosina 2001–2015: sairaanhoitajat ja terveydenhuollon tekninen henkilöstö 30 700 henkeä ja muu terveydenhuolto ja kauneudenhoitotyö 26 000 henkeä (Liite 17). Lääkäreillä ja lääketieteen tutkijoilla poistuman määrä on vastaavasti 7 800 henkeä. Yhteistä näille ammattiryhmille on se, että kaikissa ennustetaan olevan työllisten kasvua Ensti-tietokannan peruskehityksen ja tavoitekehityksen mukaan. Poistuma ja avautuvat työpaikat huomioiden sairaanhoitajilla ja terveydenhuollon teknisellä henkilöstöllä nettokasvu on 21 700 henkeä, muun terveydenhuolto- ja kauneudenhoitotyön ammattiryhmässä 23 500 henkeä sekä lääkäreillä ja lääketieteen tutkijoilla 6 400 henkeä Ensti-tietokannan peruskehityksen mukaan ajanjaksona 2001–2015. Tavoitekehityksessä luvut ovat tätäkin suurempia.

Trendiennusteen mukaan vuonna 2015 maahanmuuttajat olisivat koko maan työllisiä kuvaavaan peruskehitysennusteeseen verrattuna yliedustettuina etenkin sähköteknisten tuotteiden valmistuksessa, rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöalalla sekä liike-elämän palveluissa, terveydenhuollossa, liikenteessä ja rakennustoiminnassa. Esimerkiksi kaupan alalla, julkisessa hallinnossa, maanpuolustuksessa ja yleisessä turvallisuudessa, sosiaalihuollossa sekä metsäteollisuudessa on maahanmuuttajilla aliedustusta verrattuna koko maan työllisiin vuonna 2015. Määrällisesti maahanmuuttajien luvut ovat alhaisia.

Toimialaennusteiden jälkeen esitetään maahanmuuttajien pääammattiryhmittäinen trendiennuste vuoteen 2015 (Taulukko 29), joka linkittyy koko maan Ensti-tietokannan ennusteeseen. Maahanmuuttajien ammattiryhmät käsittävät kaikki maassa asuvat maahanmuuttajat pääammattiryhmän mukaan vuosina 1995, 2000 ja 2004 sekä ennusteet vuosille 2005 (keskiarvokasvu 2000–2004 alun kehityksen mukaan), 2010 ja 2015. Näin mennyt kehitys ja ennusteet antavat kuvan siitä, miten maahanmuuttajien edustus eri pääammattiryhmissä on kehittynyt ja miltä trendiennuste näyttää, mikäli kehitys jatkuu samansuuntaisena. Maahanmuuttajaennusteiden laskelmien pohjana on käytetty Ensti-tietokannan koko maan pääammattiryhmätietoja aikai-

Taulukko 29. Maahanmuuttajaväestön pääammattiryhmät eri vuosina ja ennusteet vuosille 2005, 2010 ja 2015 (Aineisto: Tilastokeskus; Ensti-tietokanta).

	1995	2000	2004	Ennuste 2005	Ennuste 2010	Ennuste 2015
Työllinen	17 326	34 862	49 167	52 700	65 650	77 850
1 Maa- ja metsätaloustyö	564	669	1 152	1 250	1 500	1 800
2 Teollinen työ	2 695	5 782	6 780	7 000	9 000	10 200
3 Rakennustyö	322	1 124	2 070	2 300	2 800	3 300
4 Liikennetyö	322	731	1 629	1 900	2 500	3 300
5 Postityö	132	382	781	900	1 100	1 400
6 Tuotannon ja liikenteen johto- ja asiantuntijatyö	1 226	2 659	3 941	4 300	6 200	8 000
7 Palvelutyö	4 280	9 379	13 754	14 800	18 900	22 600
8 Toimistotyö	1 157	2 115	2 261	2 300	2 700	3 000
9 Talouden ja hallinnon johto- ja asiantuntijatyö	1 536	2 794	3 675	3 900	5 200	6 600
10 Hoitotyö	1 815	3 284	3 013	2 900	3 900	5 100
11 Opetus- ja kulttuurityö	2 561	3 504	4 104	4 200	4 900	5 500
12 Turvallisuusalan työ	54	126	183	250	250	350
13 Ammatti tuntematon	662	2 313	5 824	6 700	6 700	6 700

semman kehityksen ja perusennusteen mukaisesti ja maahanmuuttajien osuuksia koko väestön eri pääammattiryhmissä on peilattu tulevaan trendiennusteen mukaisesti.

Työllisten maahanmuuttajien määrä vuonna 2015 tulee olemaan pääammattiryhmittäisen trendiennusteen mukaan vajaat 78 000 henkeä (Taulukko 29), mikä on selvästi vähemmän kuin edellä esitetyssä maahanmuuttajien toimialoittaisessa ennusteessa. Tämä johtuu osin siitä, että pääammattiryhmittäisessä ennusteessa on kyse trendiennusteesta, joka on kytketty koko maan pääammattiryhmittäiseen kehitykseen ja maahanmuuttajien osuuksiin näissä ryhmissä, kun taas toimialoittaisessa ennusteessa on pidetty vuoden 2002 virta-aineiston mukainen maahanmuuttajien jakauma samansuuruisena vuoteen 2015 saakka. Käytännössä muutosta vuodesta toiseen luonnollisesti tapahtuu. Toimialoittainen ennuste on tärkeä siitä näkökulmasta, millainen jakauma toimialoilla on, mikäli nykytilanne pysyy samanlaisena, ts. Suomi saisi myös jatkossa vähintään samansuuruisen maahanmuuttovirran eri toimialoille. Tätä ennustetta ei ole siten kytketty Suomen koko työllisen työvoiman kehitykseen ja maahanmuuttajien osuuksiin työllisistä, jotka ovat monin paikoin vielä alhaiset, ja näin ennuste antaa positiivisemman kokonaiskuvan työvoiman kansainvälistymisestä. Vuosi vuodelta maassamme onkin maahanmuuttajien työllistyminen parantunut ja heitä nähdään yhä enemmän työllisinä etenkin, kun kotimaisen työvoiman tarjonta vähenee suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle.

Ennusteen mukaan (Taulukko 29) palvelutyön merkitys maahanmuuttajia työllistävänä pääammattiryhmänä on huomattava, sillä sen osuus on lähes 30 % ja työllisten määrä on 22 600 henkeä vuonna 2015. Teollinen työ on toiseksi tärkein työllistäjä ja kolmantena tuotannon ja liikenteen johto- ja asiantuntijatyö. Hoitotyön ryhmässä on tapahtunut pientä notkahdusta tällä vuo-

situhannella ja trendiennusteen mukaan Suomessa työskentelisi tässä pääammattiryhmässä 5 100 henkeä vuonna 2015.

Seuraavaksi tarkastellaan lähemmin maahanmuuttajien ammattiryhmittäistä trendiennustetta vuoteen 2015 (Taulukko 30), joka kytkeytyy koko maan Ensti-tietokannan ennusteeseen. Maahanmuuttajien ammattiryhmät käsittävät kaikki maassa asuvat maahanmuuttajat ammattiryhmän mukaan vuosina 1995, 2000 ja 2004 sekä ennusteet vuosille 2005 (keskiarvokasvu 2000–2004 kehityksen mukaan), 2010 ja 2015. Näin mennyt kehitys ja ennusteet antavat kuvan siitä, miten maahanmuuttajien edustus eri ammattiryhmissä on kehittynyt ja miltä trendiennuste näyttää, mikäli kehitys jatkuu samansuuntaisena. Maahanmuuttajaennusteiden laskelmien pohjana on käytetty Ensti-tietokannan koko maan ammattirakennetietoja aikaisemman kehityksen ja perusennusteen mukaisesti ja maahanmuuttajien osuuksia koko väestön eri ammattiryhmissä on peilattu tulevaan trendiennusteen mukaisesti.

Ammatissa toimivan maahanmuuttajaväestön määrä kasvaa trendiennusteen mukaan vuodesta 2005 vuoteen 2015 yli 25 000 hengellä eli kasvuprosentti on lähes 50 % (Taulukko 30). Vuodesta 2004, josta on lopullinen tieto, kasvuprosentti on jo yli 58 % vuoteen 2015. Ennusteen mukaan maahanmuuttajien yleisimmät ammattiryhmät vuonna 2015 ovat ravintolapalvelutyö, ammatti tuntematon, myyntityö, siivoustyö sekä tekniikan suunnittelu-, johto- ja tutkimustyö. Esimerkiksi terveydenhuollon eri ammateissa maahanmuuttajien määrät ovat trendiennusteen osalta pienet vuonna 2015. Lääkäreiden ja lääketieteen tutkijoiden, sairaanhoitajien ja terveydenhuollon teknisen henkilöstön sekä muun terveydenhuolto- ja kauneudenhoitotyön ammateissa tapahtui kasvua vuodesta 1995 vuoteen 2004, joten kasvu jatkuu trendin mukaisesti vuoteen 2015. Maahanmuuttajia on ennusteen mukaan vähiten sotilaina, metsätaloustyössä, vesiliikennetyössä, lakiasiantuntijoina, sosiaali- ja vapaa-aika-alan työssä sekä käsi- ja taideteollisessa työssä.. Ennusteessa ammatiltaan tuntemattomia arvioidaan olevan maksimissaan sama määrä henkilöitä kuin vuonna 2005 eli luonnollisena tavoitteena on, ettei tämä luokka ainakaan kasvaisi.

Eniten maahanmuuttajilla tapahtuu määrällistä kasvua ennusteen mukaan ravintolapalvelutyössä vuodesta 2005 vuoteen 2015. Seuraavina ammattiryhminä tulevat tekniikan suunnittelu-, johto- ja tutkimustyö sekä myyntityö. Suhteellisesti huomattavin kasvu on taas metsätaloustyössä, työkoneiden käyttäjissä, graafisessa työssä, talonrakennustyössä, putkityössä, markkinointi-, myynti- ja rahoitusasiantuntijoilla, tekniikan asiantuntija- ja työnjohtotyössä, luonnontieteellisessä asiantuntijatyössä sekä muussa terveydenhuolto- ja kauneudenhoitotyössä, joissa jokaisessa kasvuprosentti on yli 90 % eli maahanmuuttajien määrä näissä ammattiryhmissä kaksinkertaistuisi vuosien 2005–2015 välisenä aikana.

Kuvassa 48 esitetään esimerkkeinä eräiden ammattiryhmien kehitys vuodesta 1995 vuoteen 2015 saakka. Esimerkit kuvaavat sitä, että Suomessa on työskennellyt jo vuonna 1995 varsin merkittävästi maahanmuuttajia opetus- ja kasvatustyössä (1 921 henkeä) sekä ravintolapalvelutyössä (1 765 henkeä) ja nämä kaksi ammattiryhmää työllistivätkin tuolloin eniten maahanmuuttajia. Määrät näissä kahdessa ammattiryhmässä ovat tasaisesti kasvaneet 2000-luvulle tultaessa, joskin ravintolapalvelutyössä kasvu on ollut selvästi voimakkaampaa ja kasvun ennustetaan jatkuvan vuoteen 2015 ulottuvassa trendiennusteessa. Myyntityö työllisti kolmanneksi eniten maahanmuuttajia vuonna 1995 eli 1 166 henkeä, ja vuonna 2004 alalla työskenteli jo enemmän maahanmuuttajia kuin opetus- ja kasvatustyössä. Sairaanhoitajia ja terveydenhuollon teknistä henkilöstöä oli vielä vähän jopa vuonna 2004 eli vain 560 henkeä koko maassa, kun taas lääkäreitä ja lääketieteen tutkijoita löytyi lähes puolet enemmän (923

Taulukko 30. Maahanmuuttajaväestön ammattiryhmät eri vuosina ja ennusteet vuosille 2005, 2010 ja 2015 (Aineisto: Tilastokeskus; Ensti-tietokanta).

							Muutos 1995–2004		Muutos 2005–2015	
Ammattiryhmä	1995	2000	2004	Ennuste 2005	Ennuste 2010	Ennuste 2015	Henkeä	Muutos	Henkeä	Muutos
1.1 Maatalous- ja puutarhatyö	554	658	1 113	1 200	1 400	1 700	559	101 %	500	42 %
1.2 Metsätaloustyö	10	11	39	50	100	100	29	290 %	50	100 %
2.1 Elintarviketyö	240	436	502	500	600	700	262	109 %	200	40 %
2.2 Tekstiili-, vaatetus ja nahkatyö	172	253	312	300	400	400	140	81 %	100	33 %
2.3 Metallityö	484	1 098	1 243	1 300	1 700	2 000	759	157 %	700	54 %
2.4 Koneenasentajat	276	516	627	700	800	1 000	351	127 %	300	43 %
2.5 Työkoneiden käyttäjät	53	92	137	100	200	200	84	158 %	100	100 %
2.6 Puutyö	216	431	602	600	800	900	386	179 %	300	50 %
2.7 Kemiallinen prosessityö	269	559	718	800	1 000	1 100	449	167 %	300	38 %
2.8 Sähkö- ja elektroniikkatyö	230	387	438	500	600	700	208	90 %	200	40 %
2.9 Graafinen työ	98	167	141	100	200	200	43	44 %	100	100 %
2.10 Ahtaus- ja varastotyö	245	677	968	1 000	1 300	1 400	723	295 %	400	40 %
2.11 Muu teollinen työ	412	1 166	1 092	1 100	1 400	1 600	680	165 %	500	45 %
3.1 Talonrakennustyö	95	299	159	100	200	200	64	67 %	100	100 %
3.2 Putkityö	44	131	190	200	300	400	146	332 %	200	100 %
3.3 Maalaustyö	66	142	235	300	300	400	169	256 %	100	33 %
3.4 Muu rakennustyö	117	552	1 486	1 700	2 000	2 300	1 369	1170 %	600	35 %
4.1 Maaliikennetyö	278	686	1 577	1 800	2 400	3 200	1 299	467 %	1 400	78 %
4.2 Vesiliikennetyö	44	45	52	100	100	100	8	18 %	0	0 %
5 Postityö	132	382	781	900	1 100	1 400	649	492 %	500	56 %
6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	806	1 577	2 456	2 700	3 800	5 000	1 650	205 %	2 300	85 %
6.3 Tekniikan asiantuntija- ja työnjohtotyö	341	978	1 313	1 400	2 100	2 700	972	285 %	1 300	93 %
6.4 Liikenteen asiantuntija- ja työnjohtotyö	79	104	172	200	300	300	93	118 %	100	50 %
7.1 Kiinteistötyö	144	216	384	400	500	700	240	167 %	300	75 %
7.2 Siivoustyö	951	2 704	3 939	4 200	5 100	5 700	2 988	314 %	1 500	36 %
7.3 Muu palvelutyö	105	205	329	400	500	600	224	213 %	200	50 %
7.4 Myyntityö	1 166	2 570	3 612	3 900	5 000	6 100	2 446	210 %	2 200	56 %
7.5 Ravintolapalvelutyö	1 765	3 358	5 069	5 500	7 200	8 800	3 304	187 %	3 300	60 %
7.6 Matkapalvelutyö	149	326	421	400	600	700	272	183 %	300	75 %
8.1 Toimistotyö	913	1 748	1 740	1 700	2 100	2 300	827	91 %	600	35 %
8.2 Kirjanpito- ja kassanhoitotyö	244	367	521	600	600	700	277	114 %	100	17 %
9.1 Julkisen ja yksityisen sektorin johtotyö	533	661	764	800	900	1 100	231	43 %	300	38 %
9.2 Markkinointi-, myynti- ja rahoitusas.tuntijat	185	660	843	900	1 300	1 800	658	356 %	900	100 %
9.3 Lakiasiantuntijat	33	50	75	100	100	100	42	127 %	0	0 %
9.4 Luonnontieteellinen asiantuntijatyö	170	86	210	200	300	400	40	24 %	200	100 %
9.5 Muu asiantuntijatyö	615	1 337	1 783	1 900	2 600	3 200	1 168	190 %	1 300	68 %
10.1 Lääkärit ja lääketieteen tutkijat	450	593	923	1 000	1 300	1 700	473	105 %	700	70 %
10.2 Sair.hoitajat ja terv.huollon tekn. henkilöstö	272	382	560	600	800	1 000	288	106 %	400	67 %
10.3 Muu terv.huolto- ja kauneudenhoitotyö	368	604	1 082	1 200	1 700	2 300	714	194 %	1 100	92 %
10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	725	1 705	448	100	100	100	-277	-38 %	0	0 %
11.1 Opetus- ja kasvatustyö	1 921	2 778	3 383	3 500	4 200	4 800	1 462	76 %	1 300	37 %
11.2 Tiedotus- ja viestintätyö	169	224	215	200	200	200	46	27 %	0	0 %
11.3 Käsi- ja taideteollinen työ	66	83	79	100	100	100	13	20 %	0	0 %
11.4 Musiikki-, kuvataide ja muu taideteoll. työ	405	419	427	400	400	400	22	5 %	0	0 %
12.1 Poliisit, palomiehet	48	116	162	200	200	300	114	238 %	100	50 %
12.2 Sotilaat	6	10	21	50	50	50	15	250 %	0	0 %
13 Ammatti tuntematon	662	2 313	5 824	6 700	6 700	6 700	5 162	780 %	0	0 %
Yhteensä	17 326	34 862	49 167	52 700	65 650	77 850	31 841	184 %	25 150	48 %

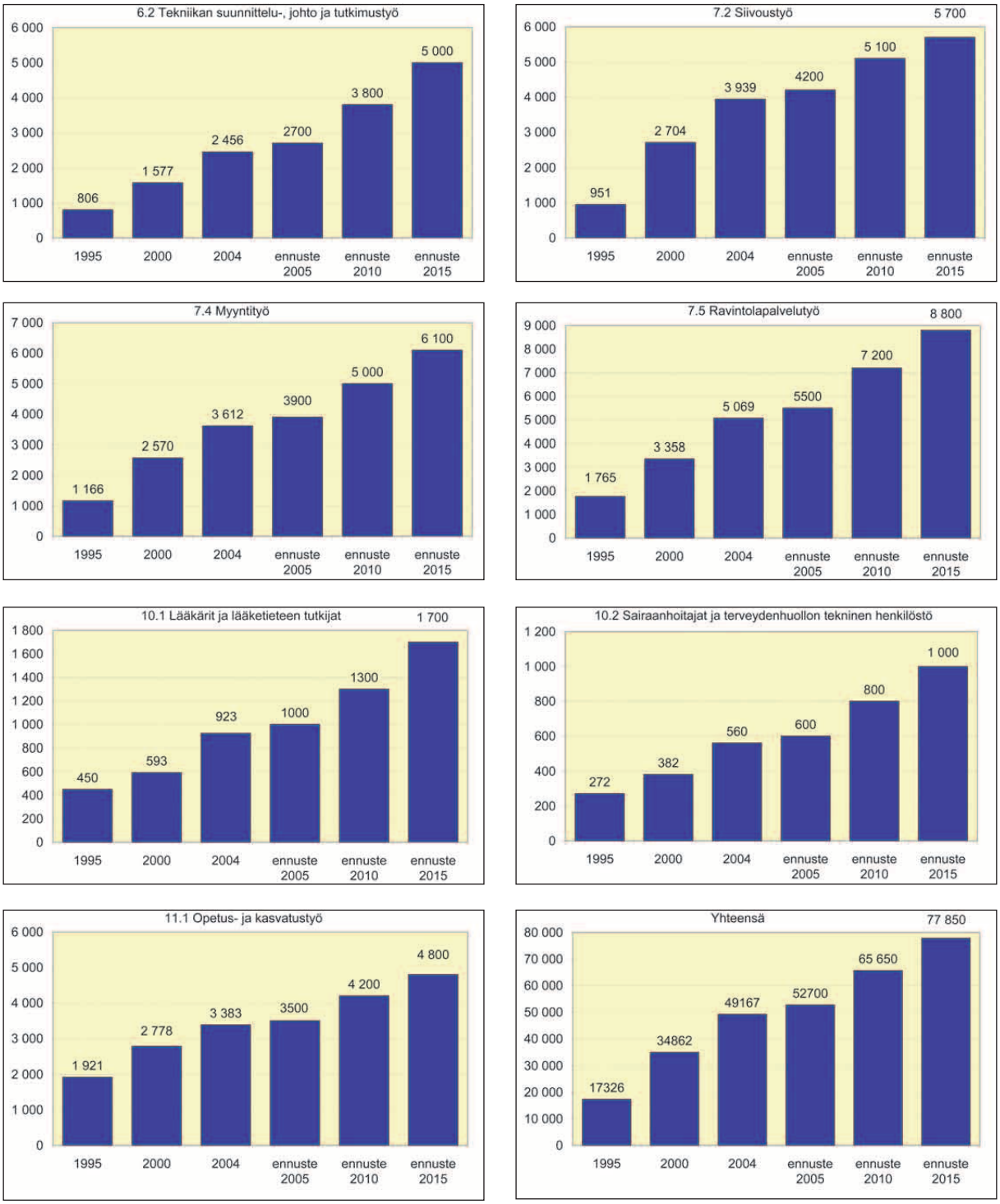

Kuva 48. Maahanmuuttajien määrät eräissä ammattiryhmissä vuosina 1995, 2000 ja 2004 sekä ennusteet vuosille 2005, 2010 ja 2015 (Aineisto: Tilastokeskus; Ensti-tietokanta).

henkeä). Molemmissa ammattiryhmissä kasvu on hidasta, mikäli toteutuma on trendiennusteen mukainen. Siivoustyö sekä tekniikan suunnittelu-, johto- ja tutkimustyö työllistivät myös varsin merkittävästi maahanmuuttajia 1990-luvun puolivälissä ja ennusteen mukaan nämä molemmat ammattiryhmät antavat työpaikan vuonna 2015 jopa 5 000 hengelle. Kokonaisuutena maahanmuuttajaväestön määrä eri ammattiryhmissä oli alhainen vuonna 1995 (17 326 henkeä), mutta suuntaus on kasvava ja ennusteen mukaan saavuttaa vajaan 78 000 hengen määrän vuonna 2015.

Seuraavaksi maahanmuuttajien pääammattiryhmiä koskevaa ennustetta verrataan Ensti-tietokannan koko väestön pääammattiryhmän ennusteeseen vuodelle 2015 (Taulukko 31). Taulukosta 31 ilmenee, että maahanmuuttajien osuus Suomen pääammattiryhmissä olisi peruskehityksen mukaan 3,4 prosenttia vuonna 2015. Vuonna 2000 maahanmuuttajien osuus koko väestön pääammattiryhmistä oli 1,6 prosenttia, joten kasvua vuoteen 2015 tapahtuu siten, että maahanmuuttajien määrä yli kaksinkertaistuu pääammattiryhmissä keskimäärin. Maahanmuuttajien suhteessa suurimmat osuudet koko väestön pääammattiryhmissä löytyvät ammatti tuntematon -ryhmässä, postityössä ja palvelutyössä vuonna 2015. Vuonna 2000 pääammattiryhminä korostuivat niin ikään ammatiltaan tuntemattomat sekä opetus- ja kulttuurityö sekä palvelutyö. Maahanmuuttajaväestön työllisten määrä kasvaisi siten vuoden 2000 lähes 35 000 hengestä varsin merkittävästi eli 77 850 henkeen vuonna 2015.

Taulukko 31. Maahanmuuttajien ja koko väestön pääammattiryhmät vuonna 2000 ja ennuste vuoteen 2015 (Aineisto: Tilastokeskus; Ensti-tietokanta).

	Vuosi 2000		Vuosi 2000		Ennuste 2015		Peruskehitys 2015	
Ammattiryhmä	Maahan-muuttajat	Osuus	Koko väestö	Maahan-muuttajien osuus	Maahan-muuttajat	Osuus	Koko väestö	Maahan-muuttajien osuus
1 Maa- ja metsätaloustyö	669	1,9 %	108 322	0,6 %	1 800	2,3 %	80 900	2,2 %
2 Teollinen työ	5 782	16,6 %	408 774	1,4 %	10 200	13,1 %	383 800	2,7 %
3 Rakennustyö	1 124	3,2 %	89 129	1,3 %	3 300	4,2 %	81 500	4,0 %
4 Liikennetyö	731	2,1 %	79 912	0,9 %	3 300	4,2 %	79 900	4,1 %
5 Postityö	382	1,1 %	26 713	1,4 %	1 400	1,8 %	21 800	6,4 %
6 Tuotannon ja liikenteen johto- ja asiantuntijatyö	2 659	7,6 %	179 586	1,5 %	8 000	10,3 %	239 100	3,3 %
7 Palvelutyö	9 379	26,9 %	403 087	2,3 %	22 600	29,0 %	380 700	5,9 %
8 Toimistotyö	2 115	6,1 %	220 095	1,0 %	3 000	3,9 %	174 400	1,7 %
9 Talouden ja hallinnon johto- ja asiantuntijatyö	2 794	8,0 %	163 532	1,7 %	6 600	8,5 %	210 500	3,1 %
10 Hoitotyö	3 284	9,4 %	289 566	1,1 %	5 100	6,6 %	363 400	1,4 %
11 Opetus- ja kulttuurityö	3 504	10,1 %	146 978	2,4 %	5 500	7,1 %	164 900	3,3 %
12 Turvallisuusalan työ	126	0,4 %	37 981	0,3 %	350	0,4 %	40 800	0,9 %
13 Ammatti tuntematon	2 313	6,6 %	74 882	3,1 %	6 700	8,6 %	45 900	14,6 %
Yhteensä	34 862	100,0 %	2 228 557	1,6 %	77 850	100,0 %	2 267 600	3,4 %

Kun maahanmuuttajien ammattiryhmiä koskevaa trendiennustetta verrataan Ensti-tietokannan koko väestön ammattiryhmän ennusteeseen vuodelle 2015, havaitaan, että maahanmuuttajien suhteelliset osuudet eri ammattiryhmissä vuonna 2000 ovat varsin tasaiset ja heidän osuutensa koko väestön ammattiryhmissä ovat merkittävimmät ravintolapalvelutyössä, musiikki-, kuvataide- ja muussa taiteellisessa työssä, siivoustyössä, käsi- ja taideteollisessa työssä, ammatti tuntematon -ryhmässä ja muussa palvelutyössä (Taulukko 32). Ensti-tietokannan peruskehitys 2015 -ennusteessa koko väestölle maahanmuuttajien merkitys korostuu vain tietyissä ammattiryhmissä. Näitä ovat ammattitiedoltaan tuntemattomien ryhmä, muu rakennustyö ja ravintolapalvelutyö, joissa jokaisessa maahanmuuttajien osuus on yli 10 prosenttia koko ammattiryhmien työllisistä. Maahanmuuttajien osuudet ovat myös huomattavat muussa palvelutyössä, siivoustyössä, lääkäreissä ja lääketieteen tutkijoissa, postityössä ja muussa asiantuntijatyössä.

Maahanmuuttajia koskevia ennustelaskelmia on tehty myös maakunnittain, sillä maakunnat ovat varsin erilaisessa asemassa houkutellessaan maahanmuuttajia alueelleen. Tässä ennusteessa ovat mukana kaikki maahanmuuttajat, eivät pelkästään työikäiset maahanmuuttajat. Maahanmuuttoennuste pohjautuu vuosien 2004–2006 nettomaahanmuuton keskiarvoon, jolloin maamme sai muuttovoittoa vajaat 9 000 henkeä kansainvälisessä muuttoliikkeessä. Koko maata koskevat maahanmuuttotiedot on laskettu summamuuttujana maakuntatiedoista. Maakunnista huomattavin voittaja on Uusimaa, jonka saama osuus koko maan nettomaahanmuutosta oli yli kolmanneksen (Taulukko 33). Taulukossa 33 on laskettu erilaisia tulevaisuutta kuvaavia indikaattoreita maakunnittain. Maahanmuuton osalta on aluksi katsottu, miten nettomaahanmuutto kasvattaisi väestöä maakunnissa, mikäli vuosien 2004–2006 keskimääräinen nettomaahanmuutto kaksinkertaistuisi ja olisi samansuuruinen aina vuoteen 2015. Kehitys on katsottu myös vuosien 2004–2006 keskimääräisen nettomaahanmuuton kolminkertaistumisen mukaan, pitäen sen samansuuruisena vuoteen 2015.

Maassamme oli 187 910 ulkomailla syntynyttä henkeä vuonna 2006. Mikäli nettomaahanmuutto kaksinkertaistuisi vuosien 2004–2006 keskimääräisestä tasosta ja olisi samansuuruinen vuoteen 2015 saakka, Suomi saisi noin 156 000 uutta maahanmuuttajaa nettona ja koko maahanmuuttajaväestön määrä olisi vajaat 344 000 henkeä vuonna 2015 (Taulukko 33). Mikäli keskimääräisessä nettomaahanmuutossa tapahtuisi kolminkertaistuminen edellisen kaksinkertaistumisen sijasta, maahanmuuttajia asuisi maassamme noin 422 000 henkeä vuonna 2015.

Tarkasteltaessa kehitystä maakunnittain, Uudellamaalla asuisi 42 prosenttia maahanmuuttajista vuonna 2015 nettomuuton kasvun ollessa kaksinkertainen ja määrällisesti ulkomailla syntyneitä olisi yli 143 000 henkeä vuonna 2015. Varsinais-Suomessa asuisi tuolloin yli 30 000 maahanmuuttajaa, Pirkanmaalla noin 26 000, Pohjanmaalla vajaat 17 000 ja Pohjois-Pohjanmaalla vajaat 15 000 maahanmuuttajaa. Vähäisin määrä olisi Keski-Pohjanmaalla eli vain runsaat 2 700 henkeä.

Taulukossa 33 esitetään koko väestöä kuvaavia laskelmia. Työikäisten määrä ja sen tuleva kehitys vaihtelee eri puolilla maatamme ja toiset maakunnat ovat ennusteen mukaan omavaraisempia kuin toiset. Tarkastelun kohteeksi otettu työikäisten 20–64-vuotiaiden määrän kehitys on suotuisinta Uudellamaalla, missä määrällinen kasvu on noin 21 500 henkeä. Suhteellinen kasvu on Ahvenanmaalla suurin, mutta määrällisesti vain 452 henkeä. Heikoin suhteellinen ikäluokan kehitys on Kainuussa (-11 %) ja määrällisesti eniten ikäluokassa tapahtuu vähennystä vuoteen 2015 Satakunnassa eli lähes 12 000 henkeä.

Taulukko 32. Maahanmuuttajien ja koko väestön ammattiryhmät vuonna 2000 ja ennuste vuoteen 2015 (Aineisto: Tilastokeskus; Ensti-tietokanta).

Ammattiryhmä	Vuosi 2000		Vuosi 2000		Ennuste 2015		Peruskehitys 2015	
	Maahan-muuttajat	Osuus	Koko väestö	Maahan-muuttajien osuus	Maahan-muuttajat	Osuus	Koko väestö	Maahan-muuttajien osuus
1.1 Maatalous- ja puutarhatyö	658	1,9 %	95 226	0,7 %	1 700	2,2 %	68 800	2,5 %
1.2 Metsätaloustyö	11	0,0 %	13 096	0,1 %	100	0,1 %	12 100	0,8 %
2.1 Elintarviketyö	436	1,3 %	22 354	2,0 %	700	0,9 %	19 100	3,7 %
2.2 Tekstiili-, vaatetus ja nahkatyö	253	0,7 %	14 878	1,7 %	400	0,5 %	11 100	3,6 %
2.3 Metallityö	1 098	3,1 %	70 666	1,6 %	2 000	2,6 %	71 500	2,8 %
2.4 Koneenasentajat	516	1,5 %	51 914	1,0 %	1 000	1,3 %	49 100	2,0 %
2.5 Työkoneiden käyttäjät	92	0,3 %	21 280	0,4 %	200	0,3 %	21 100	0,9 %
2.6 Puutyö	431	1,2 %	30 288	1,4 %	900	1,2 %	27 600	3,3 %
2.7 Kemiallinen prosessityö	559	1,6 %	51 320	1,1 %	1 100	1,4 %	47 400	2,3 %
2.8 Sähkö- ja elektroniikkatyö	387	1,1 %	40 215	1,0 %	700	0,9 %	44 300	1,6 %
2.9 Graafinen työ	167	0,5 %	16 240	1,0 %	200	0,3 %	15 700	1,3 %
2.10 Ahtaus- ja varastotyö	677	1,9 %	45 418	1,5 %	1 400	1,8 %	34 500	4,1 %
2.11 Muu teollinen työ	1 166	3,3 %	44 201	2,6 %	1 600	2,1 %	42 400	3,8 %
3.1 Talonrakennustyö	299	0,9 %	37 066	0,8 %	200	0,3 %	39 800	0,5 %
3.2 Putkityö	131	0,4 %	13 002	1,0 %	400	0,5 %	12 400	3,2 %
3.3 Maalaustyö	142	0,4 %	9 542	1,5 %	400	0,5 %	9 600	4,2 %
3.4 Muu rakennustyö	552	1,6 %	29 519	1,9 %	2 300	3,0 %	19 700	11,7 %
4.1 Maaliikennetyö	686	2,0 %	77 394	0,9 %	3 200	4,1 %	77 500	4,1 %
4.2 Vesiliikennetyö	45	0,1 %	2 518	1,8 %	100	0,1 %	2 400	4,2 %
5 Postityö	382	1,1 %	26 713	1,4 %	1 400	1,8 %	21 800	6,4 %
6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	1 577	4,5 %	96 464	1,6 %	5 000	6,4 %	139 600	3,6 %
6.3 Tekniikan asiantuntija- ja työnjohtotyö	978	2,8 %	76 609	1,3 %	2 700	3,5 %	91 400	3,0 %
6.4 Liikenteen asiantuntija- ja työnjohtotyö	104	0,3 %	6 513	1,6 %	300	0,4 %	8 100	3,7 %
7.1 Kiinteistötyö	216	0,6 %	26 989	0,8 %	700	0,9 %	27 700	2,5 %
7.2 Siivoustyö	2 704	7,8 %	83 856	3,2 %	5 700	7,3 %	61 300	9,3 %
7.3 Muu palvelutyö	205	0,6 %	6 754	3,0 %	600	0,8 %	6 300	9,5 %
7.4 Myyntityö	2 570	7,4 %	184 850	1,4 %	6 100	7,8 %	183 100	3,3 %
7.5 Ravintolapalvelutyö	3 358	9,6 %	84 963	4,0 %	8 800	11,3 %	86 700	10,1 %
7.6 Matkapalvelutyö	326	0,9 %	15 675	2,1 %	700	0,9 %	15 600	4,5 %
8.1 Toimistotyö	1 748	5,0 %	153 703	1,1 %	2 300	3,0 %	127 400	1,8 %
8.2 Kirjanpito- ja kassanhoitotyö	367	1,1 %	66 392	0,6 %	700	0,9 %	47 000	1,5 %
9.1 Julkisen ja yksityisen sektorin johtotyö	661	1,9 %	58 387	1,1 %	1 100	1,4 %	68 300	1,6 %
9.2 Markkinointi-, myynti- ja rahoitusas.tuntijat	660	1,9 %	32 110	2,1 %	1 800	2,3 %	48 200	3,7 %
9.3 Lakiasiantuntijat	50	0,1 %	10 455	0,5 %	100	0,1 %	13 600	0,7 %
9.4 Luonnontieteellinen asiantuntijatyö	86	0,2 %	11 535	0,7 %	400	0,5 %	17 000	2,4 %
9.5 Muu asiantuntijatyö	1 337	3,8 %	51 045	2,6 %	3 200	4,1 %	63 400	5,0 %
10.1 Lääkärit ja lääketieteen tutkijat	593	1,7 %	20 357	2,9 %	1 700	2,2 %	26 400	6,4 %
10.2 Sair.hoitajat ja terv.huollon tekn. henkilöstö	382	1,1 %	76 357	0,5 %	1 000	1,3 %	98 100	1,0 %
10.3 Muu terv.huolto- ja kauneudenhoitotyö	604	1,7 %	64 251	0,9 %	2 300	3,0 %	87 700	2,6 %
10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	1 705	4,9 %	128 601	1,3 %	100	0,1 %	151 200	0,1 %
11.1 Opetus- ja kasvatustyö	2 778	8,0 %	118 208	2,4 %	4 800	6,2 %	128 700	3,7 %
11.2 Tiedotus- ja viestintätyö	224	0,6 %	15 680	1,4 %	200	0,3 %	19 900	1,0 %
11.3 Käsi- ja taideteollinen työ	83	0,2 %	2 638	3,1 %	100	0,1 %	3 900	2,6 %
11.4 Musiikki-, kuvataide ja muu taideteoll. työ	419	1,2 %	10 452	4,0 %	400	0,5 %	12 400	3,2 %
12.1 Poliisit, palomiehet	116	0,3 %	27 232	0,4 %	300	0,4 %	31 100	1,0 %
12.2 Sotilaat	10	0,0 %	10 749	0,1 %	50	0,1 %	9 700	0,5 %
13 Ammatti tuntematon	2 313	6,6 %	74 882	3,1 %	6 700	8,6 %	45 900	14,6 %
Yhteensä	34 862	100,0 %	2 228 557	1,6 %	77 850	100,0 %	2 267 600	3,4 %

Taulukko 33. Maahanmuuttajia ja työikäisiä koskevia tulevaisuutta kuvaavia indikaattoreita (Aineisto: Tilastokeskus).

Maakunta	Nettomaahan-muutto (ka. 2004–2006)	Nettomaahan-muutto 2007–2015		Suomessa asuvat ulkomailla syntyneet 2006	Maahanmuuttajia v. 2015 (Suomessa asuvat ulkomailla syntyneet 2006 + nettomaahanmuutto 2007–2015)		Työikäisiä 20–64-vuotiaita koko väestössä		Muutos työikäisissä 2006–2015		20-vuotiaiden potentiaalinen uusi työvoima ja 60-vuotiaiden potentiaal. poistuma työvoimasta osoittama työvoima-vaje tai -lisäys	
	abs.	x2 kasvu	x3 kasvu	Henkeä	x2 kasvu	x3 kasvu	2006	2015	Henkeä	Muutos-%	2006	2015
Koko maa	8 666	155 988	233 982	187 910	343 898	421 892	3 181 710	3 127 778	-53 932	-1,7	18 972	-40 688
Uusimaa	3 163	56 934	85 401	86 628	143 562	172 029	878 375	899 850	21 475	2,4	12 057	11 234
Itä-Uusimaa	140	2 520	3 780	2 970	5 490	6 750	55 426	56 180	754	1,4	-1 748	-2 061
Varsinais-Suomi	704	12 672	19 008	17 744	30 416	36 752	276 827	273 515	-3 312	-1,2	1 574	-1 758
Satakunta	174	3 132	4 698	3 574	6 706	8 272	133 757	122 036	-11 721	-8,8	-2 181	-4 923
Kanta-Häme	212	3 816	5 724	3 438	7 254	9 162	99 472	99 670	198	0,2	-1 075	-3 099
Pirkanmaa	690	12 420	18 630	13 482	25 902	32 112	287 407	293 381	5 974	2,1	4 420	-1 369
Päijät-Häme	306	5 508	8 262	5 940	11 448	14 202	118 516	112 508	-6 008	-5,1	-2 148	-3 730
Kymenlaakso	414	7 452	11 178	5 148	12 600	16 326	108 728	100 755	-7 973	-7,3	-2 934	-4 150
Etelä-Karjala	198	3 564	5 346	4 046	7 610	9 392	79 675	73 893	-5 782	-7,3	-775	-2 322
Etelä-Savo	238	4 284	6 426	2 817	7 101	9 243	91 612	82 804	-8 808	-9,6	-2 260	-5 554
Pohjois-Savo	189	3 402	5 103	3 681	7 083	8 784	146 627	137 301	-9 326	-6,4	672	-5 257
Pohjois-Karjala	263	4 734	7 101	3 405	8 139	10 506	98 781	92 033	-6 748	-6,8	301	-4 312
Keski-Suomi	322	5 796	8 694	6 131	11 927	14 825	160 286	156 516	-3 770	-2,4	2 839	-1 219
Etelä-Pohjanmaa	120	2 160	3 240	2 590	4 750	5 830	109 842	104 344	-5 498	-5	528	-3 511
Pohjanmaa	522	9 396	14 094	7 497	16 893	21 591	100 011	97 750	-2 261	-2,3	613	-640
Keski-Pohjanmaa	74	1 332	1 998	1 402	2 734	3 400	40 272	37 871	-2 401	-6	309	-1 036
Pohjois-Pohjanmaa	361	6 498	9 747	8 215	14 713	17 962	222 248	226 042	3 794	1,7	8 613	847
Kainuu	199	3 582	5 373	1 480	5 062	6 853	48 774	43 336	-5 438	-11,1	-474	-2 854
Lappi	284	5 112	7 668	4 810	9 922	12 478	109 057	101 524	-7 533	-6,9	1 165	-4 423
Ahvenanmaa	93	1 674	2 511	2 912	4 586	5 423	16 017	16 469	452	2,8	-524	-551

Verrattaessa taulukon 33 maahanmuuttoennusteita ja työikäisen väestön ennusteita toisiinsa, havaitaan, että esimerkiksi Uudellamaalla molemmissa ryhmissä kehitys olisi suotuisa oletuksilla, jotka ovat nettomaahanmuuton kehityksen taustalla eli nettomaahanmuutto vähintään kaksinkertaistuisi. Satakunnassa nettomaahanmuuton kaksin- tai kolminkertaistuminenkaan eivät riittäisi korvaamaan työikäisissä 20–64-vuotiaissa syntyvää vajetta, ts. uusia maahanmuuttajia ajanjaksolla 2007–2015 tulisi vähemmän kuin mitä työikäisten vaje olisi. Vaikka nettomuuton lisäysoletuksiin lasketaan mukaan vielä maahanmuuttajaväestö, joka Satakunnassa asuu vuonna 2006, ei sekään kokonaisuus riittäisi korvaamaan työikäisten vajetta.

Monissa muissakin maakunnissa on tilanne, että pelkästään taulukon 33 mukainen nettomaahanmuuton lisäys ei täytä työikäisten vajetta, kuten esimerkiksi Etelä-Savossa, Pohjois-Savossa, Etelä-Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla. Kun nettomaahanmuuton lukuihin huomioidaan maakunnissa vuonna 2006 jo asuva maahanmuuttajaväestö, vaje täyttyy lähes kaikissa maakunnissa. Kuitenkin taustalla on tällöin nettomaahanmuuton huomattava lisäys eli nykyisestä tasosta kaksin- tai kolminkertaistuminen. Koko maassa työikäisten vaje on noin 54 000 henkeä. Tässä yhteydessä on syytä korostaa, että maahanmuuttoennuste koskee koko maahanmuuttajaväestöä eli luvuissa ovat mukana henkilöt vauvoista vanhuksiin ja siten todellinen potentiaalisten maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden määrä pienenee, kun ajatellaan työvoiman tarjontaa heidän keskuudessaan vuonna 2015.

Tarkasteltaessa lähemmin ulkomailla syntyneitä 187 910 henkeä vuoden 2006 väestörakenteen osalta, on laskettavissa, että heistä lapsia eli 0–14-vuotiaita on joka kymmenes, 75-vuotiaita ja sitä vanhempia kolme prosenttia ja työikäisiä 87 prosenttia. Vastaavasti maahanmuuttajien rakennetta analysoitaessa vuoden 2006 maahanmuuton osalta, kun Suomeen tuli 22 451 henkeä, oli heistä 18 200 henkeä työikäisiä eli 15–74-vuotiaita. Näin ollen 81 prosenttia maahan muuttaneista kuului tähän ryhmään. Lapsien, 0–14-vuotiaiden, osuus oli tuolloin 18 prosenttia ja 75-vuotiaiden ja sitä vanhempien osuus yhden prosentin verran. Koko maan väestörakenteessa lapsien osuus on hieman alhaisempi (17 %) ja vanhusten osuus suurempi (8 %) kuin vuonna 2006 Suomeen muuttaneilla. Työikäisiä koko väestöstä on 75 prosenttia.

Indikaattori, joka ilmentää myös väestörakennetta, on huoltosuhde. Se kuvaa huoltosuhteessa olevan väestön määrää tai osuutta työssäkäyvästä tai huoltajaväestöstä (Kart 1990: 53–56; Kimmel 1990: 470). Ulkomailla syntyneillä huollettavien eli lasten (0–14-vuotiaat) ja vanhusten (65-vuotiaat ja sitä vanhemmat) määrä oli yhteensä 30 400 henkeä vuonna 2006. Kun tämä suhteutetaan ulkomailla syntyneisiin työikäisiin, tässä analyysissä 15–64-vuotiaisiin, oli heidän osuutensa työikäisistä 19 prosenttia. Maahanmuuttajista, jotka muuttivat Suomeen vuonna 2006, vastaava osuus työikäisistä oli 27 prosenttia, ts. huollettavien määrä oli hieman korkeampi suhteessa työikäisiin.

Taloudellisessa huoltosuhteessa, jossa otetaan lapsien ja vanhusten ohella huomioon myös työttömät ulkomaalaiset, huollettavia suhteessa ulkomailla syntyneisiin 15–64-vuotiaisiin työikäisiin oli 28 prosenttia vuonna 2006. Työttömien määrä luonnollisesti kasvattaa huollettavien määrää ja kasvua on huomattavasti aikaisemmasta 19 prosentin tasosta, jossa ovat mukana vain lapset ja vanhukset. Koko maan väestön osalta Suomessa lasten ja vanhusten osuus työikäisistä, 15–64-vuotiaista, oli 50 prosenttia ja taloudellisessa huoltosuhteessa vastaava osuus oli 58 prosenttia vuonna 2006. Maahanmuuttajaväestössä on siis selvästi vähemmän huollettavia koko Suomen väestöön verrattuna ja suhteessa enemmän myös työikäisiä.

Taulukossa 33 esitetään 20-vuotiaiden potentiaalinen uusi työvoima ja 60-vuotiaiden potentiaalinen poistuma työvoimasta vuonna 2006 ja 2015. Useissa maakunnissa on jo nykyään tilanne, että 20-vuotiaiden määrä on pienempi kuin 60-vuotiaiden ja jo näiden kahden ikäryhmän tarkastelussa syntyy vajetta uudessa potentiaalisessa työvoimassa. Määrällisesti heikoin tilanne on Kymenlaaksossa, Etelä-Savossa, Satakunnassa ja Päijät-Hämeessä. Myönteisin väestöllinen tilanne on sen sijaan Uudellamaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla. Viimeksi mainituilla maakunnilla on vielä positiivinen kehitys vuonna 2015, mutta kaikissa muissa maakunnissa kehitys ilmentää potentiaalista työvoimavajetta.

Kysymykseen ”Mihin ammatteihin maahanmuuttajat ovat sijoittuneet maakunnissa ja ilmeneekö maakuntien välillä eroa vuonna 2000?” vastataan seuraavassa ja tämä analyysi tuo pohjaa tulevaa kehitystä ajateltaessa. Maassamme on maakuntia, joissa korostuu tietyn ammatin merkitys maahanmuuttajilla (Taulukko 34). Esimerkkeinä voidaan mainita Etelä-Pohjanmaa, Pohjois-Karjala ja Lappi, missä noin viidennes maahanmuuttajista on opetus- ja kasvatustyössä. Alueellista erilaistumista näyttäytyy myös siinä, että Pohjanmaalla yleisin ammatti maahanmuuttajilla on maatalous- ja puutarhatyö. Alueella sijaitsee muun muassa kasvihuoneita, joissa tuotetaan vihanneksia koko maamme kulutukseen ja tämä sektori työllistää maahanmuuttajia kyseisiin ammatteihin. Ravintolapalvelutyö on neljässä maakunnassa yleisin ammatti ja esimerkiksi Uudellamaalla joka kymmenes on saanut työpaikan kyseissä ammatissa. Ravintolapalvelutyö on viiden kärkiammatin joukossa jokaisessa maakunnassa. Opetus- ja kasvatustyö ammattina on yhdeksäntoista maakunnan joukossa yksi yleisimmistä ammateista ja myös myyntityö seitsemäntoista maakunnan tärkeimpien ammattien joukossa. Samoin seitsemäntoista maakunnan viiden merkittävimmän ammatin joukossa erottuu ne työlliset maahanmuuttajat, joiden ammattitieto on jäänyt tuntemattomaksi.

Siivoustyö on yleisesti tunnettu maahanmuuttajia työllistäväksi ammatiksi, ja muun muassa Uudellamaalla se onkin toiseksi yleisin ammatti. Oleellista on kuitenkin huomata, ettei siivoustyö ole kaikissa maakunnissa viiden kärjessä työllistämässä maahanmuuttajia. Itse asiassa vain viidessä maakunnassa se on yksi keskeisimmistä ammateista ja 15 maakunnassa siivoustyö ei ole tärkeimpien ammattien joukossa. Muista ammateista voidaan mainita, että esimerkiksi Varsinais-Suomessa metallityön merkitys näkyy muun muassa alueen laivanrakennusteollisuuden vuoksi. Päijät-Hämeessä ja Etelä-Savossa puutyö on toiseksi yleisin ammatti maahanmuuttajilla. Alueelliset erot ovat paikoitellen varsin suuret ja ammatit vaihtelevat alueittain, mutta myös samankaltaisuuksia ilmenee.

Valtioneuvoston kanslian (2004: 36) mukaan maahanmuuton lisääminen ei ratkaise väestökehityksen luomia haasteita, eikä maahanmuuttoa ole mahdollista ajatella volyymiltään niin suurena, että se korvaisi työikäisen väestön määrän vähenemisen. Tärkeää onkin nostaa kotimaisen työvoimareservin hyötykäyttöä mukaan lukien maassa pysyvästi asuvat maahanmuuttajat.

Taulukko 34. Työllisten maahanmuuttajien viisi merkittävintä ammattia asuinmaakunnittain vuonna 2000 (Aineisto: Tilastokeskus).

Uusimaa	Hlö	%	Varsinais-Suomi	Hlö	%	Satakunta	Hlö	%	Kanta-Häme	Hlö	%
Työlliset yhteensä	19 279	100,0	Työlliset yhteensä	2 827	100,0	Työlliset yhteensä	496	100,0	Työlliset yhteensä	522	100,0
7.5 Ravintolapalvelutyö	2 044	10,6	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	225	8,0	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	54	10,9	7.5 Ravintolapalvelutyö	58	11,1
7.2 Siivoustyö	1 982	10,3	7.5 Ravintolapalvelutyö	192	6,8	7.5 Ravintolapalvelutyö	42	8,5	13 Ammatti tuntematon	47	9,0
7.4 Myyntityö	1 412	7,3	2.3 Metallityö	188	6,7	2.3 Metallityö	38	7,7	7.2 Siivoustyö	38	7,3
11.1 Opetus- ja kasvatustyö	1 237	6,4	7.2 Siivoustyö	183	6,5	13 Ammatti tuntematon	33	6,7	7.4 Myyntityö	38	7,3
13 Ammatti tuntematon	1 192	6,2	7.4 Myyntityö	175	6,2	7.4 Myyntityö	31	6,3	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	37	7,1
Pirkanmaa	**Hlö**	**%**	**Päijät-Häme**	**Hlö**	**%**	**Kymenlaakso**	**Hlö**	**%**	**Etelä-Karjala**	**Hlö**	**%**
Työlliset yhteensä	2 020	100,0	Työlliset yhteensä	898	100,0	Työlliset yhteensä	644	100,0	Työlliset yhteensä	669	100,0
11.1 Opetus- ja kasvatustyö	213	10,5	7.5 Ravintolapalvelutyö	86	9,6	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	69	10,7	7.4 Myyntityö	90	13,5
7.5 Ravintolapalvelutyö	203	10,1	2.6 Puutyö	80	8,9	7.4 Myyntityö	68	10,6	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	68	10,2
13 Ammatti tuntematon	138	6,8	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	69	7,7	7.5 Ravintolapalvelutyö	66	10,3	13 Ammatti tuntematon	49	7,3
7.2 Siivoustyö	132	6,5	7.4 Myyntityö	65	7,2	13 Ammatti tuntematon	48	7,5	7.5 Ravintolapalvelutyö	42	6,3
6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	122	6,0	10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	57	6,4	10.1 Lääkärit ja lääketieteen tutkijat	32	5,0	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	31	4,6
Etelä-Savo	**Hlö**	**%**	**Pohjois-Savo**	**Hlö**	**%**	**Pohjois-Karjala**	**Hlö**	**%**	**Keski-Suomi**	**Hlö**	**%**
Työlliset yhteensä	407	100,0	Työlliset yhteensä	493	100,0	Työlliset yhteensä	404	100,0	Työlliset yhteensä	723	100,0
11.1 Opetus- ja kasvatustyö	43	10,6	7.5 Ravintolapalvelutyö	54	11,0	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	78	19,3	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	108	14,9
2.6 Puutyö	40	9,8	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	50	10,1	7.5 Ravintolapalvelutyö	31	7,7	7.5 Ravintolapalvelutyö	67	9,3
13 Ammatti tuntematon	33	8,1	7.4 Myyntityö	43	8,7	7.4 Myyntityö	29	7,2	13 Ammatti tuntematon	59	8,2
7.5 Ravintolapalvelutyö	31	7,6	13 Ammatti tuntematon	31	6,3	7.2 Siivoustyö	27	6,7	9.5 Muu asiantuntijatyö	52	7,2
7.4 Myyntityö	30	7,4	1.1 Maatalous- ja puutarhatyö	28	5,7	13 Ammatti tuntematon	24	5,9	10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	44	6,1
Etelä-Pohjanmaa	**Hlö**	**%**	**Pohjanmaa**	**Hlö**	**%**	**Keski-Pohjanmaa**	**Hlö**	**%**	**Pohjois-Pohjanmaa**	**Hlö**	**%**
Työlliset yhteensä	267	100,0	Työlliset yhteensä	1 773	100,0	Työlliset yhteensä	180	100,0	Työlliset yhteensä	903	100,0
11.1 Opetus- ja kasvatustyö	58	21,7	1.1 Maatalous- ja puutarhatyö	136	7,7	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	23	12,8	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	117	13,0
7.4 Myyntityö	26	9,7	7.4 Myyntityö	133	7,5	1.1 Maatalous- ja puutarhatyö	17	9,4	7.5 Ravintolapalvelutyö	88	9,8
7.5 Ravintolapalvelutyö	25	9,4	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	123	6,9	7.5 Ravintolapalvelutyö	13	7,2	2.11 Muu teollinen työ	74	8,2
1.1 Maatalous- ja puutarhatyö	23	8,6	7.5 Ravintolapalvelutyö	119	6,7	7.4 Myyntityö	11	6,1	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	61	6,8
13 Ammatti tuntematon	20	7,5	10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	118	6,7	13 Ammatti tuntematon	11	6,1	13 Ammatti tuntematon	60	6,6
Kainuu	**Hlö**	**%**	**Lappi**	**Hlö**	**%**	**Itä-Uusimaa**	**Hlö**	**%**	**Ahvenanmaa**	**Hlö**	**%**
Työlliset yhteensä	122	100,0	Työlliset yhteensä	417	100,0	Työlliset yhteensä	673	100,0	Työlliset yhteensä	1 145	100,0
11.1 Opetus- ja kasvatustyö	15	12,3	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	75	18,0	7.4 Myyntityö	63	9,4	13 Ammatti tuntematon	123	10,7
7.4 Myyntityö	14	11,5	7.5 Ravintolapalvelutyö	52	12,5	7.5 Ravintolapalvelutyö	58	8,6	7.4 Myyntityö	111	9,7
10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	14	11,5	13 Ammatti tuntematon	46	11,0	13 Ammatti tuntematon	45	6,7	10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	103	9,0
13 Ammatti tuntematon	14	11,5	7.4 Myyntityö	34	8,2	10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	41	6,1	7.5 Ravintolapalvelutyö	78	6,8
7.5 Ravintolapalvelutyö	9	7,4	10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	21	5,0	2.11 Muu teollinen työ	39	5,8	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	78	6,8

10. Maahanmuuton lähtöalueet

10.1. Tulevaisuuden muuttovirrat Suomeen

Suomi on saanut maahanmuuttajia eri puolilta maailmaa, mutta suurin maahanmuuttajaväestö on lähtöisin muista Euroopan maista eli yli kaksi kolmasosaa kaikista ulkomailla syntyneistä vuonna 2005 (Taulukko 35). Seuraavaksi suurin ryhmä olivat Aasiassa syntyneet ja kolmanneksi suurin Afrikassa syntyneet. Australiassa ja Oseaniassa sekä Etelä-Amerikassa syntyneiden määrä on ollut vähäinen niin vuonna 1995 kuin tällä vuosituhannellakin.

Taulukko 35. Suomessa vuosina 1995 ja 2005 asuvat ulkomailla syntyneet maanosittain (Aineisto: Tilastokeskus).

Maanosa	1995		2005	
	Henkeä	*%*	*Henkeä*	*%*
Eurooppa	75 567	71,1	120 376	68,2
Aasia	11 900	11,2	29 496	16,7
Afrikka	7 298	6,9	13 660	7,7
Pohjois-Amerikka	3 733	3,5	4 562	2,6
Etelä-Amerikka	1 499	1,4	3 229	1,8
Australia ja Oseania	560	0,5	889	0,5
Muu/Tuntematon	5 746	5,4	4 400	2,5
Yhteensä	106 303	100,0	176 612	100,0

Työmarkkinoita ajatellen on tärkeä tarkastella työikäisiä 15–74-vuotiaita ulkomailla syntyneitä henkilöitä Suomessa ja tämän väestöryhmän kehitystä maanosittain viimeisen kymmenen vuoden aikana (Taulukko 36). Noin kaksi kolmasosaa työikäisistä, jotka ovat syntyneet ulkomailla, on lähtöisin muista Euroopan maista ja viidennes Aasiasta vuonna 2004. Aasiassa syntyneiden osuus onkin kasvanut vuodesta 1995 vuoteen 2004.

Taulukko 36. Suomessa vuosina 1995 ja 2004 asuvat työikäiset 15–74-vuotiaat ulkomailla syntyneet vieraskieliset maanosittain (Aineisto: Tilastokeskus).

Maanosa	1995		2004	
	Henkeä	*%*	*Henkeä*	*%*
Eurooppa	35 672	65,1	72 108	64,9
Aasia	9 069	16,6	22 064	19,9
Afrikka	5 197	9,5	10 705	9,6
Pohjois-Amerikka	1 722	3,1	2 365	2,1
Etelä-Amerikka	778	1,4	2 085	1,9
Australia ja Oseania	186	0,3	400	0,4
Muu/Tuntematon	2 166	4,0	1 331	1,2
Yhteensä	54 790	100,0	111 058	100,0

Kansainvälisiä muuttovirtoja tarkastellaan vielä maasta-, maahan- ja nettomuuton kautta maaosittain vuosien 1995 ja 2005 osalta (Taulukko 37). Vuonna 1995 yli 80 prosenttia maahanmuutosta on tullut Euroopasta ja Suomesta suhteessa hieman useampi on lähtenyt muualle Eurooppaan. Muuttotase on ollut kuitenkin positiivinen Suomelle maanosan suhteen. Muuttotappiota on vuonna 1995 koettu vain Pohjois-Amerikan suhteen. Vuonna 2005 muuttovirrat eri maaosista ovat kasvaneet huomattavasti ja suurin virta on ollut Euroopasta ja toiseksi suurin virta Aasiasta Suomeen. Pohjois-Amerikan suhteen on edelleen koettu muuttotappiota.

Taulukko 37. Suomesta ja Suomeen muuttaneet työikäiset 15–74-vuotiaat sekä nettomuutto lähtö- ja tulomaanosan mukaan vuosina 1995 ja 2005 (Aineisto: Tilastokeskus).

	1995		2005	
Lähtö- ja tulomaanosa	*Henkeä*	*%*	*Henkeä*	*%*
Eurooppa				
Maahanmuutto	7 505	80,6	12 588	72,4
Maastamuutto	6 111	83,7	8 283	80,7
Nettomaahanmuutto	1 394	69,4	4 305	60,5
Aasia				
Maahanmuutto	801	8,6	2 592	14,9
Maastamuutto	306	4,2	654	6,4
Nettomaahanmuutto	495	24,6	1 938	27,2
Afrikka				
Maahanmuutto	443	4,8	934	5,4
Maastamuutto	103	1,4	101	1,0
Nettomaahanmuutto	340	16,9	833	11,7
Pohjois-Amerikka				
Maahanmuutto	345	3,7	752	4,3
Maastamuutto	576	7,9	882	8,6
Nettomaahanmuutto	-231	-11,5	-130	-1,8
Etelä-Amerikka				
Maahanmuutto	113	1,2	264	1,5
Maastamuutto	54	0,7	94	0,9
Nettomaahanmuutto	59	2,9	170	2,4
Australia ja Oseania				
Maahanmuutto	54	0,6	174	1,0
Maastamuutto	113	1,5	178	1,7
Nettomaahanmuutto	-59	-2,9	-4	-0,1
Muu/Tuntematon				
Maahanmuutto	54	0,6	72	0,4
Maastamuutto	42	0,6	66	0,6
Nettomaahanmuutto	12	0,6	6	0,1
Yhteensä				
Maahanmuutto	9 315	100,0	17 376	100,0
Maastamuutto	7 305	100,0	10 258	100,0
Nettomaahanmuutto	2 010	100,0	7 118	100,0

Suomeen muuttajien yleisin lähtömaa on Ruotsi ja myös muut naapurimaat näkyvät kärjessä eli Viro ja Venäjä eri vuosina sekä Norja vuonna 2000 (Taulukko 38). Kymmenen yleisimmän maan joukossa ovat eri vuosina lähes samat maat, joihin kuuluvat myös Saksa, Britannia ja Yhdysvallat sekä tällä vuosituhannella Espanja. Lisäksi Turkista ja Somaliasta muutettiin vuonna 1994, entisestä Serbiasta ja Montenegrosta vuonna 2000 sekä Thaimaasta ja Kiinasta vuonna 2006. Aasian maista lähtöisin oleva muuttovirta Suomeen on kasvanut, mikä osoittaa kaukokohteidenkin merkitystä maahanmuuttajien lähtöalueina.

Taulukko 38. Suosituimmat lähtömaat vuosina 1994, 2000 ja 2006 Suomeen muuttaneiden joukossa (Aineisto: Tilastokeskus).

vuosi 1994			vuosi 2000			vuosi 2006		
Lähtömaa	Muuttajia	Osuus	Lähtömaa	Muuttajia	Osuus	Lähtömaa	Muuttajia	Osuus
Ruotsi	2 856	24,6 %	Ruotsi	3 232	19,1 %	Ruotsi	3 448	15,4 %
Viro	1 739	15,0 %	Venäjä	2 592	15,3 %	Viro	2 734	12,2 %
Venäjä	1 681	14,5 %	Norja	1 034	6,1 %	Venäjä	2 229	9,9 %
Turkki	364	3,1 %	Viro	846	5,0 %	Britannia	1 000	4,5 %
Yhdysvallat	328	2,8 %	Saksa	685	4,1 %	Saksa	980	4,4 %
Saksa	300	2,6 %	Britannia	638	3,8 %	Yhdysvallat	925	4,1 %
Tanska	262	2,3 %	Yhdysvallat	579	3,4 %	Espanja	702	3,1 %
Somalia	237	2,0 %	Tanska	407	2,4 %	Thaimaa	689	3,1 %
Britannia	209	1,8 %	Entinen Serbia ja Montenegro	372	2,2 %	Norja	674	3,0 %
Norja	201	1,7 %	Espanja	340	2,0 %	Kiina	605	2,7 %
Yhteensä	11 611	100,0 %	Yhteensä	16 895	100,0 %	Yhteensä	22 451	100,0 %

Asiantuntijahaastatteluissa nousi esiin, että lähialueiden muuttovirtojen odotetaan kasvavan. Heidän mukaansa muuttajia tulee Baltian maista sekä Venäjältä, Puolasta, Valko-Venäjältä, Ukrainasta, Bulgariasta ja Romaniasta. Viron kohdalla vastaajat ovat keskenään hyvin eri mieltä. Toiset uskovat, että sieltä edelleen muutetaan Suomeen, mutta toisten mielestä Viron virrat on jo käytetty. Seuraavana lähtöalueena haastatteluissa nousee esiin Aasia. Kiinan ja Intian ajatellaan lähettävän pääsääntöisesti koulutettua väkeä. Muutama haastateltu asiantuntija pohtii, että lähempää, esimerkiksi Virosta, tulevien joukossa olisi suurempi osuus suorittavan työn tekijöitä ja kauempaa tulevissa koulutettuja asiantuntijoita. Toiset ovat sitä mieltä, että Itä-Euroopan maista tulijoilla on jonkinlainen perus- tai toisen asteen koulutus, jopa yliopistokoulutus. Heidän myös ajatellaan olevan nuoria, joilla ei ole perhettä mukana, toisin kuin Aasiasta tai Afrikasta saapuvilla. Useampi on kuitenkin sitä mieltä, että Kiinasta ja Intiasta tulisi tulevaisuudessa paljon nimenomaan korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia, mutta erityisesti Venäjä nähdään tärkeässä roolissa työvoimaa lähettävänä maana 10–15 vuoden kuluttua. Sieltä muuttavien joukossa on niin perustyöntekijöitä kuin korkeasti koulutettuja osaajiakin.

Haastatellut asiantuntijat näkevät turvapaikanhakijoiden määrän pysyvän samana eli asettuvan noin 2 000 henkilön tuntumaan. Kiintiöpakolaisten määrän nähdään kasvavan, sillä 750 henkilön kiintiötä on jo pitkään yritetty saada nostettua. Tällä hetkellä pakolaisia ja turvapaikanhaki-

joita tulee Venäjän Tshetsheniasta, Afganistanista, Irakista, Uzbekistanista, Turkmenistanista ja Tadzhikistanista. Eräs haastateltu valtion virkamies epäilee, että pakolaisuus saattaa lisääntyä seuraavan 5–10 vuoden sisällä Valko-Venäjältä, Kongosta, Nigeriasta, Angolasta ja Somaliasta. Myös perheenyhdistämisen kautta maahanmuutto kasvaa. Esimerkkinä tähän haastateltu valtion virkamies viittaa Ruotsiin, jossa yli kolmasosa maahanmuutosta on perheenyhdistämisiä. Lisäksi jatko-opiskelun kautta saapuu ulkomaalaisia, koska Suomessa opiskelu on suhteellisen edullista. Opinnot voivat johtaa henkilön työllistymiseen, mikä rohkaisee häntä jäämään maahan tutkinnon tai opintokokonaisuuden suorittamisen jälkeenkin. Toinen valtion virkamies muistuttaa, että turvapaikanhakijat eivät yleensä ole kaikkein köyhimpiä ja vähiten koulutettuja, vaan henkilöitä, jotka osaavat ainakin lukea ja joilla on varaa lentolippuun. Useimmiten heillä on vähintään toisen asteen koulutus.

Eräs on sitä mieltä, että yleinen koulutustaso maailmassa nousee, mikä vaikuttaa Suomen muuttovirtoihinkin. Asiantuntijoita odotetaan tulevan Yhdysvalloista, Saksasta, Ruotsista ja Britanniasta, mutta muuten virrat muista länsimaista ovat pieniä. Koulutettujen kohdalla kilpailu muuttajista on suurta, koska osaajien tarvetta esiintyy muissakin Euroopan maissa. Asiantuntijat tulevat usein suoraan työhön eli rekrytointi on tapahtunut heidän vielä asuessaan Suomen ulkopuolella. Mitä tapahtuu heidän kohdallaan, jotka ovat muualta muuttaneet EU:n alueelle, mihin maahan he päätyvät? Heitä on noin 12–14 miljoonaa. Tätä pohtii eräs haastateltu ministeriön virkamies.

Eräs ministeriön virkamies kysyy, miten Suomi korvaa lähtömaille osan koulutus- ja kasvatusinvestoinneista. Toinen haastateltu taas korostaa sitä, että työperäisen maahanmuuttajan mukana tuleva perhe rasittaa julkisia palveluja taloudellisesti, koska lapset tarvitsevat koulupaikan ja mahdollisesti myös erityisopetusta erilaisen kouluhistoriansa vuoksi. Osaltaan kotiin jäävä puoliso on tuottamaton jäsen yhteiskunnassa eli perheen työtätekevän on panostettava perheen menojen kääntämisessä julkisen talouden näkökulmasta tuottaviksi.

10.2. Suomen asema Euroopassa

Yhdistyneiden kansakuntien arvioiden mukaan 190 miljoonaa eli noin kolme prosenttia maailman väestöstä asui synnyinmaansa ulkopuolella vuonna 2005. Muuttajavarannon arvioidaan olevan 5–10 miljoonaa henkilöä vuositasolla. Suurin osa muutoista tapahtuu kehitysmaiden välillä, mutta muutto Eurooppaan on kasvanut siinä mittakaavassa, että Euroopan unionin alueella arvioidaan olevan noin 35 miljoonaa maahanmuuttajaa. Teollistuneiden maiden välinen muutto on suhteellisen vähäistä (Population Reference Bureau staff 2004: 12–13; Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006; Kent & Haub 2005: 18). ILO:n (International Labour Organisation) arvion mukaan maailman työvoiman määrä lisääntyy seuraavan kymmenen vuoden aikana 500 miljoonaa henkeä, joista 97 prosenttia asuu kehitysmaissa. Nykyisistä työttömistä 110 miljoonaa asuu kehitysmaissa, joissa on lisäksi 530 miljoonaa vajaatyöllistettyä (Vesterinen 2002: 4).

Tulevaisuudessa muuton volyymin määräytymisessä painottunee enemmän kysyntäpuoli, joten maahanmuuttajat työllistyvät aikaisempaa paremmin. Mikäli elintasoerot Suomen lähialueilla ja Euroopassa kaventuvat seuraavien 5–15 vuoden aikana, niin maahanmuuton tarjontapaine vähenee (Vesterinen 2002: 9). Arvioiden mukaan Euroopan unionin laajentumisen myötä muuttovirroista hyötyvät eniten Saksa ja Itävalta, jotka saavat 80 prosenttia virrasta ja loput EU-maat yhteensä vain 20 prosenttia (Heikkilä 2001a: 37; Rauhut 2004: 18–19; Stacher 2004: 5). EU:n sisäisistä muuttovirroista ovatkin hyötyneet eniten englannin- ja saksankieliset maat. Kie-

likysymys on yksi keskeisimmistä tekijöistä, joka vaikuttaa työmarkkinoille sijoittumiseen. Liikkuvuudessa on syytä huomata myös raja-alueiden väliset ihmisvirrat. Päivittäinen tai ainakin viikoittainen pendelöinti rajan yli on varsin yleistä etenkin Keski-Euroopassa. Esimerkiksi Saksan ja Itävallan suhteellisen korkeat palkkatasot ja rajanaapurissa sijaitsevien uusien jäsenmaiden halvemmat elinkustannukset ovat houkutteleva yhdistelmä (Heikkilä 2007: 15).

Venäjällä ollaan huolestuneita väestönkehityksestä, sillä vuonna 2007 väestön arvellaan vähenevän noin 700 000 hengellä. Asiantuntijat arvioivat, että seuraavan 15 vuoden aikana vuotuinen vähennys on 600 000–900 000 hengen luokkaa. Etenkin miehet kuolevat varsin nuorina, noin 40–50-vuotiaina (Luukkanen 2007: 2). Jo tällä hetkellä Pietarissa ja sen ympäristössä on valtava pula ammattilaisista. Arvioiden mukaan Venäjältä olisi tulijoita Suomeen, mutta ei kuitenkaan massiivisia määriä. Venäläisiä pitää omassa maassaan esimerkiksi kohtuulliset asumiskustannukset, parantunut palkkakehitys teollisuuden ja rakentamisen ammattilaisilla sekä verotuksen edullisuus (13 prosentin tasavero). Suomen etuina taas ovat muun muassa työolojen varmuus, järjestäytyneisyys, luotettava palkanmaksu ja erilaiset työsuhde-edut, kuten terveydenhoito (Rantala 2007: 20).

Hallituksen maahanmuuttopoliittisen ohjelman (2006: 5–6) yhtenä politiikkalinjauksena on lisätä työvoiman liikkumista koskevaa yhteistyötä erityisesti EU-maiden, lähialueiden sekä muiden Suomen kannalta merkittävien työvoiman lähtömaiden kanssa. Ohjelman mukaan Suomen ja Viron työhallintojen välillä on toimivat yhteistyösuhteet ja näkymät muiden uusien EU-maiden, kuten Puolan kanssa, ovat hyvät. Puolan väestö on suhteellisen nuorta ja hyvin koulutettua. Suomen ja Venäjän välillä on erityisiä hankkeita, kuten Interreg-hankkeena toteutettava Suomen ja Venäjän välinen työvoiman liikkuvuus -projekti, jonka myötä työntekijöitä on saapunut Venäjältä Itä-Suomeen. Filatovin mukaan uusien jäsenmaiden siirtymäajoista luopuminen vaikutti siihen, että työvoiman lähtöalueina haluttiin painottaa EU-maita. Hänen mukaansa olisi hyvä, että mukana olisi erityyppisiä maita (Suihkonen 2007: 9).

Haastatteluissa asiantuntijoilta kysyttiin, mistä maista Suomi voisi saada tarvittavaa työvoimaa. Useimmin vastauksena mainittiin lähialueet, erityisesti lähinnä olevat EU-maat sekä Venäjä. EU-maiden kohdalla kuitenkin epäiltiin, riittääkö esimerkiksi Baltian maiden väestöpohja ja suuntaavatko niiden maastamuuttajat tänne, vai ovatko muut EU-maat houkuttelevampia. Saksa, Espanja ja Britannia saavat paljon muuttavia EU-kansalaisia, Pohjoismaista Ruotsi on ykkönen muuttajien kohteena (Eurostat 2007). Haastatellut yritysmaailman edustajat palvelualalta ovat Viron kohdalla sitä mieltä, että maa on jo koluttu loppuun ja että sieltä ovat ne jo tulleet, jotka ovat kiinnostuneita. Venäjän osuuden työvoimaa Suomeen lähettävänä maana uskotaan voimistuvan tulevaisuudessa. Maasta löytyy muun muassa teknisen alan osaajia ja opettajia. Kun talous siellä kehittyy, tarvitsevat he myös itse taitavaa työvoimaa; tällä hetkellä erityisesti Luoteis-Venäjällä on pulaa ammattiosaajista. Puolassa on hyvä väestöpohja ja suuria ikäluokkia, joita voisi saada työskentelemään maansa ulkopuolelle. Samaan aikaan maaseudun rakennemuutos vapauttaa siellä työvoimaa. Suomessa toimivilla yrityksillä on joitakin alihankintasopimuksia puolalaisten kanssa, mikä lisännee heidän kiinnostustaan tehdä töitä Suomessa jatkossakin.

Lähialueiden ja EU-maiden jälkeen haastatellut nostivat esiin Ukrainan, Valko-Venäjän, Romanian ja Bulgarian mahdollisina työvoimaa lähettävinä maina. Näiden etäisyys Suomeen kasvaa ja lähempää löytyy muita EU-maita, joten Suomen houkuttelevuutta täytyisi nostaa. Haastatteluissa mainittiin lisäksi Turkki mahdollisen EU-liittymisen myötä, Balkanin maat ja erityisesti entinen Jugoslavia. Näiden kohdalla voisi hyödyntää sieltä turvapaikanhakijoina ja pakolaisina

Suomeen tulleita, jotta he olisivat mukana tulevaisuuden työvoiman muuton suunnittelussa. Kun olot maissa rauhoittuvat ja sinne syntyy omaa kysyntää työvoimasta, saattaa olla, että Suomeen saapuneet muuttavat takaisin, muistuttaa eräs ministeriön virkamies. Ei voida siis olla varmoja, miten muuttoliike Suomen ja Balkanin välillä kehittyy. Lisäksi Thaimaasta tulee pienempiä määriä työvoimaa turismin luomien kontaktien seurauksena.

Pidemmällä aikavälillä potentiaalisiksi työvoiman lähettäjämaiksi voivat nousta Kiina ja Intia. Ne ovat väkirikkaita maita, joissa on liikkumiseen kiinnostunutta ja koulutettua väestöä. Intialla on etunsa, sillä siellä osaajilla on jo englanninkielentaito. Matkailu Intiaan on kasvamassa eli myös kontakteja syntyy lisää. Yritysten kautta muodostuu yhteyslinkkejä, kun Suomessa tapahtuva tuotekehitys ja Intiassa toteutettava tuotantotoiminta hoitavat keskinäisiä yhteyksiään. Eräs ministeriön virkamies pohtii, että jos esimerkiksi suomalaisten yritysten tekninen suunnittelu siirretään Intiaan, ei työvoiman tarvitse liikkua kumpaankaan suuntaan. Tuotanto siirretään sinne, missä kuluttajatkin ovat, ja tiedonvaihto voidaan toteuttaa sähköisesti. Tällä hetkellä muuttovirrat Kiinan ja Intian kohdalla eivät ole valtaisat, sillä vuonna 2006 nettomuuton määrä Kiinan kohdalla oli 425 henkeä ja Intialla 337 henkeä (Tilastokeskus 2007b).

Voidaan pitää todennäköisenä, että nykytilanteen tapaan myös tulevaisuudessa rajamaista Virosta ja Venäjältä sekä Ruotsista muutetaan Suomeen. Muuttoa näistä maista tukevat monet seikat, kuten maiden maantieteellinen läheisyys, madaltuva maahanmuuttokynnys sitä mukaa, kun yhä useammalla muuttajalla on sosiaalisia suhteita Suomeen, elintasoerot erityisesti Venäjän ja Suomen välillä, naapurimaista muuttaneiden verrattain hyvä työmarkkina-asema Suomessa, sekä lisääntynyt työperustainen muutto Suomeen. Arvioiden mukaan vuonna 2010 Suomessa asuisi 40 000 Venäjän ja lähes 18 000 Viron kansalaista. Venäjänkielisten määrä olisi kuitenkin vielä suurempi, koska se pitäisi myös muiden maiden kansalaisia sisällään. Lisäksi toisen polven maahanmuuttajien, eli Suomessa syntyneiden venäjänkielisten Suomen kansalaisten määrä nousee maassa jatkuvasti (Forsander 2004: 69–70; Heikkilä & Järvinen 2004; Heikkilä & Pikkarainen 2006b). Alasen (2007: 50) mukaan Venäjä tulee ainakin lähivuosina olemaan suurin Suomeen suuntautuvan maahanmuuton lähtömaa. Elintasoero on rajallamme edelleen Euroopan suurin: jos käytetään ostovoimakorjattua asukaskohtaista bruttokansantuotetta mittarina, on Venäjän taso edelleen reilusti alle 40 prosenttia Suomen tasosta.

Suomen liityttyä Euroopan unioniin muutto Virosta Suomeen on hieman kasvanut, ja lisäksi muutto Suomesta Viroon on lisääntynyt erityisesti 2000-luvulla. Ensimmäinen toukokuuta 2004 lähtien oli käytössä kaksivuotinen vapaan liikkuvuuden siirtymävaihe uusille EU-maille, ja ensimmäinen toukokuuta 2006 lähtien vapaa liikkuvuus saavutettiin. Siirtymävaiheen aikana väliaikainen työmuutto Virosta Suomeen, erityisesti rakennussektorille, kasvoi. Tämän vuoksi Viro on kärsinyt rakennustyöläisten puutteesta ja on saanut heitä erityisesti Ukrainasta ja Puolasta. Tätä ilmiötä kuvataan etenevän kiertomuuton käsitteellä (step circulation): kun valtio A tarvitsee työvoimaa, valtio B alkaa lähettää maahanmuuttajia A-valtioon, minkä jälkeen B-valtio tarvitsee työvoimaa ja hakee sitä C-valtion maahanmuuttajista. Taloudelliset tekijät, kuten palkkaerot, toimivat muuton taustalla veto- ja työntötekijöinä.

Virossa väestön ikärakenne saattaa aiheuttaa kansainvälisen muuton työntötekijän lyhyellä aikavälillä, sillä maassa nuorten ikäluokkien osuudet ovat suuret. Lisäksi siellä vallitsee korkeat nuorisotyöttömyysasteet. Pidemmällä aikavälillä työntö katoaa, koska syntyvyys on Virossa laskenut voimakkaasti 1990-luvulla (Sarvimäki 2003: 37). Sarvimäen (2003: 48) arvion mukaan Viron todennäköinen maastamuutto on noin 2–5 prosenttia väestöstä eli 27 000–54 000 henkilöä. Hän muistuttaa, että arvio koskee pitkäaikaista siirtolaisuutta. On siis todennäköistä,

että tätä useampi henkilö työskentelee lyhyitä jaksoja ulkomailla. Viron sosiaaliministeriön arvion mukaan EU:n laajentumisen jälkeen huomattava osa Virosta muihin EU-maihin työhön siirtyneistä henkilöistä on ollut työssä Suomessa. Toukokuussa 2006 päättyneen siirtymäaikalain ollessa voimassa liikkuvuus Virosta ja muista uusista EU-maista Suomeen ei näytä heijastuneen työnhakijoiden eikä avointen työpaikkojen määriin, eli liikkuvuuden voidaan arvioida tapahtuneen työmarkkinoiden ehdoilla. Siirtymäaikalain seurantaa ja lain vaikutusten arviointia vaikeuttaa kuitenkin se, että keskeinen osa uusista EU-maista Suomeen suuntautuvasta työntekijöiden liikkuvuudesta jää tilastoimatta (Valtioneuvosto 2006). Työministeriöstä arvioidaan, että virolaisia tulee Suomeen jopa 10 000–12 000 vuodessa eripituisin pestein. Arviot perustuvat ulkomaalaisten Suomessa tekemiin työpätkiin, ja yksi ihminen voi tehdä useita työjaksoja vuoden aikana (Turun Sanomat 2006b).

Yhteiset työmarkkinat eivät ole lisänneet merkittävästi työvoiman liikkuvuutta Euroopan unionin sisällä ja siten vain kaksi prosenttia työvoimasta on ollut toisen unionin maan väestöä 1990-luvulla (Heikkilä & Järvinen 2004: 16). Toisaalta on muistettava, että aikaisemmin vanhojen EU-maiden ja uusien jäsenmaiden väliset elintasoerot eivät olleet samaa suuruusluokkaa kuin 2000-luvulla mukaan tulleiden jäsenmaiden ja EU-15-maiden väliset erot. EU:n laajentuessa kymmeneen uuteen maahan ainoastaan Iso-Britannia, Irlanti ja Ruotsi avasivat heti työmarkkinansa uusien jäsenmaiden kansalaisille. Kolmansista maista tuleva muuttovirta onkin ollut huomattavasti suurempi kuin EU:n sisäinen muutto. Itävallan ja Saksan työikäisestä väestöstä runsas 10 prosenttia on ulkomaan kansalaisia, mutta EU-10 -maista tulevien osuus työikäisistä oli vuonna 2005 vain 1,5 % Itävallassa ja 0,6 % Saksassa. EU:n ulkopuolisten kansalaisten osuus maiden työikäisestä väestöstä oli noin seitsemän prosenttia. Vastaavasti suurin osuus EU-10 kansalaisia on ollut Irlannin työikäisessä väestössä (2 %), kun ulkomaan kansalaisten osuus työikäisistä oli yhteensä kahdeksan prosenttia (Kuva 49; Commission of the European Communities 2006: 7).

Arvioiden mukaan esimerkiksi vuonna 1995 noin 600 000 EU-kansalaista asui toisessa maassa kuin missä he kävivät töissä. Puolet heistä työskenteli unionin ulkopuolella. Suomen ja Viron välillä on myös paljon potentiaalia tämän tyyppiselle liikkuvuudelle (Heikkilä 2007: 13–15). Raja-alueliikkuvuutta on ollut pitkään myös Suomen ja Ruotsin välillä Torniojokilaaksossa, mikä tänä päivänä edustaa omalta osaltaan tietyntyyppistä Euroregion-aluetta. Virallisemmin voitaisiin puhua kaksoiskaupungista (twin cities). Kaksikielisyyttä pidetään alueella valttina, ja kaupungeilla onkin yhteinen kielikoulu, jossa on opetettu vuodesta 1989 lähtien. Koulussa toteutetaan sekä Suomen että Ruotsin koululaitosten opetussuunnitelmien yhdistelmiä, ja opetus tapahtuu sekä suomen että ruotsin kielillä. Naapurimaan kielen opiskelu koetaan molemmissa kaupungeissa tärkeäksi. Tornion ja Haaparannan tavoitteena on kansainvälisen kuntayhtymän perustaminen. (Rasku 2007: 14–15.) 1970-luvun lopussa ja 1980-luvun alkupuoliskolla oli laajaa työmarkkinaliikkuvuutta, kun Neuvostoliittoon rakennettiin Kostamuksen kaupunkia, ja jossa erityisesti kuhmolaiset saivat rakennusalan työtä (Karjalainen 1986: 150). Tilapäismuuton ja lyhytkestoisen työllisyyden arvellaan lisääntyvän ja työvoiman joustavuus indikoi siten työsuhteiden määräaikaisuutta. Raja-aluemuuttajia ei motivoi pelkästään palkkaerot, vaan myös työolosuhteet, etäisyys lähimpään mahdolliseen työpaikkaan kotimaassa, muuttajien verkostot sekä kulttuuriset ja kielelliset samankaltaisuudet (Goedings 1999: 43). Kun raja-aluependelöinti ja kausimuutto ovat liikkuvuuden muotoina lisääntyneet, voidaan tätä muuton muotoa kutsua ”epätäydelliseksi muuttamiseksi” (ks. Bureau of European Policy Advisers…2006: 82).

Maahanmuutto uusista EU-maista ei ole välttämättä ratkaisu vanhojen EU-maiden väestön ikääntymiseen ja työvoiman tulevaan tarpeeseen, sillä uusissa jäsenmaissa väestön vähenee ny-

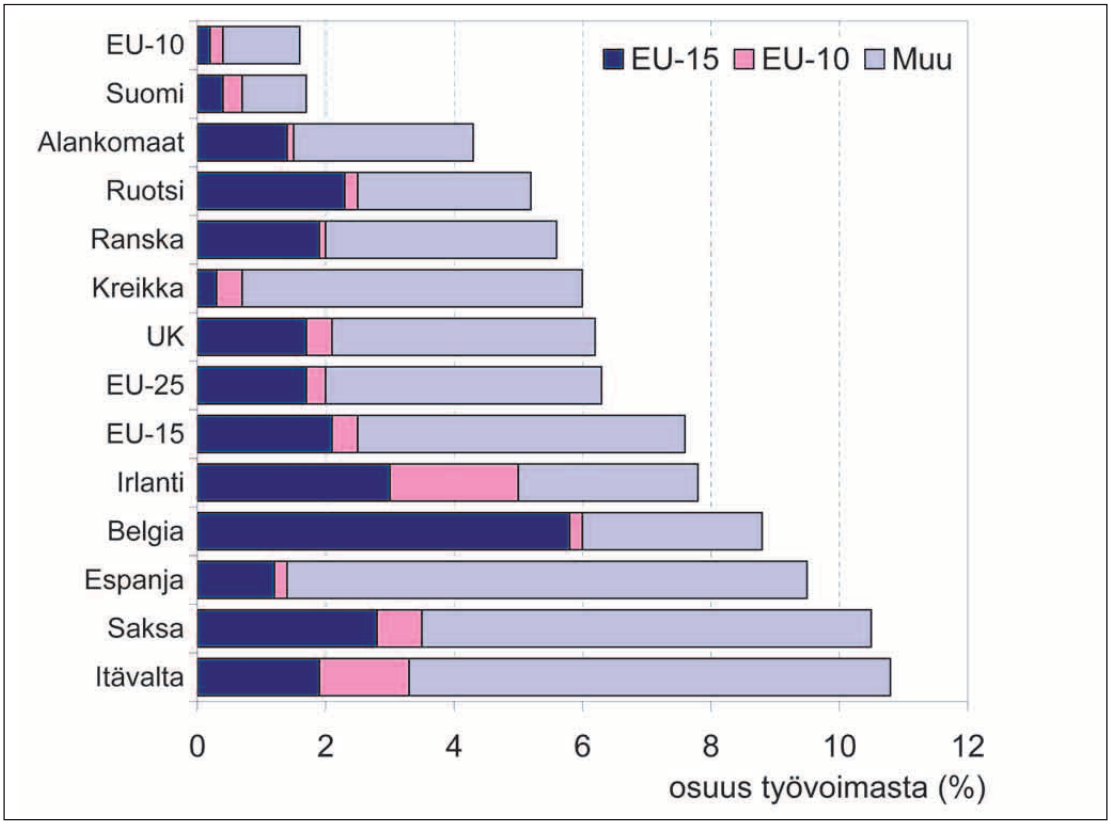

Kuva 49. Ulkomaan kansalaisten osuus työikäisestä väestöstä vuonna 2005 (Lähde: Commission of the European Communities).

kykehityksellä voimakkaammin kuin vanhoissa EU-maissa, mitä ilmentää väestökehityksen muutostekijöistä laskettu keskiarvo ajanjaksolle 2003–2006 (Kuva 50). Keskeinen syy tähän on huomattavan alhainen syntyvyys näissä maissa. Suhteessa voimakkain väheneminen väestön luonnollisen muutoksen kautta on Bulgariassa, Latviassa, Unkarissa ja Liettuassa eli väestö vähenee, kun kuolleiden määrä on suurempi kuin syntyvyys. Kun tarkastellaan muuttoliikettä, havaitaan, että uusissa jäsenmaissa on maita, jotka menettävät ei pelkästään väestön luonnollisen muutoksen kautta inhimillisiä voimavarojaan, vaan myös tappiollisen muuttoliikkeen kautta. Tällaisia maita ovat muun muassa Liettua, Alankomaat, Latvia, Makedonia ja Puola. EU-maissa on myös maita, joiden väestönkehitys on suhteessa erityisen positiivista, kuten tilanne on esimerkiksi Irlannissa, Islannissa, Espanjassa ja Kyproksella. Väestönkasvua tapahtuu sekä syntyvyyden enemmyyden että kansainvälisen muuton positiivisen taseen kautta. Irlannissa nettomaahanmuutto maan väkiluvusta on kasvanut vuoden 2003 lähes 8 promillesta peräti 16 promilleen vuonna 2006. Espanjassa sen sijaan nettomaahanmuutto on pysytellyt koko ajan vuosina 2003–2006 noin 14–15 promillen tasolla.

Väestönmuutosennuste vuoteen 2015 osoittaa, että uudet jäsenmaat tulevat jatkossa menettämään väestöään niin luonnollisen väestönmuutoksen kautta kuin kansainvälisessä muutossa (Kuva 51). Väestönmuutos on siis tappiollinen ja kokonaisväkiluku vähenee. Vanhoissa EU-maissa väestön kasvua vielä tapahtuu, mutta joissakin maissa, kuten Italiassa ja Saksassa kasvu

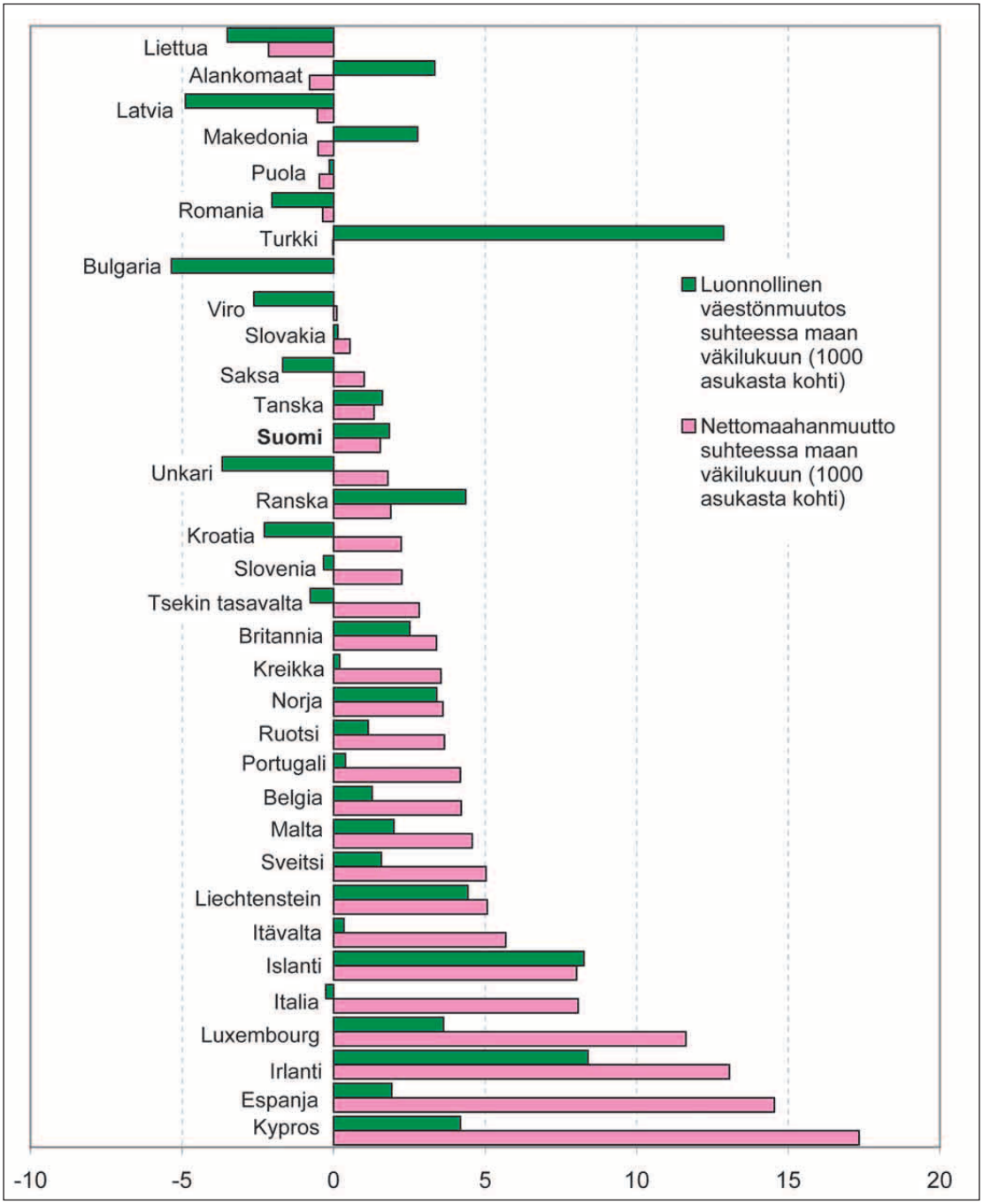

Kuva 50. Väestönmuutos EU-maissa, lukuina vuosien 2003–2006 keskiarvot (Lähde: Eurostat).

johtuu positiivisesta muuttotaseesta. Irlannin väestönmuutos on suotuisin EU-maista ja luonnollisella väestönmuutoksella on huomattavasti suurempi merkitys kuin kansainvälisen muuton positiivisella taseella.

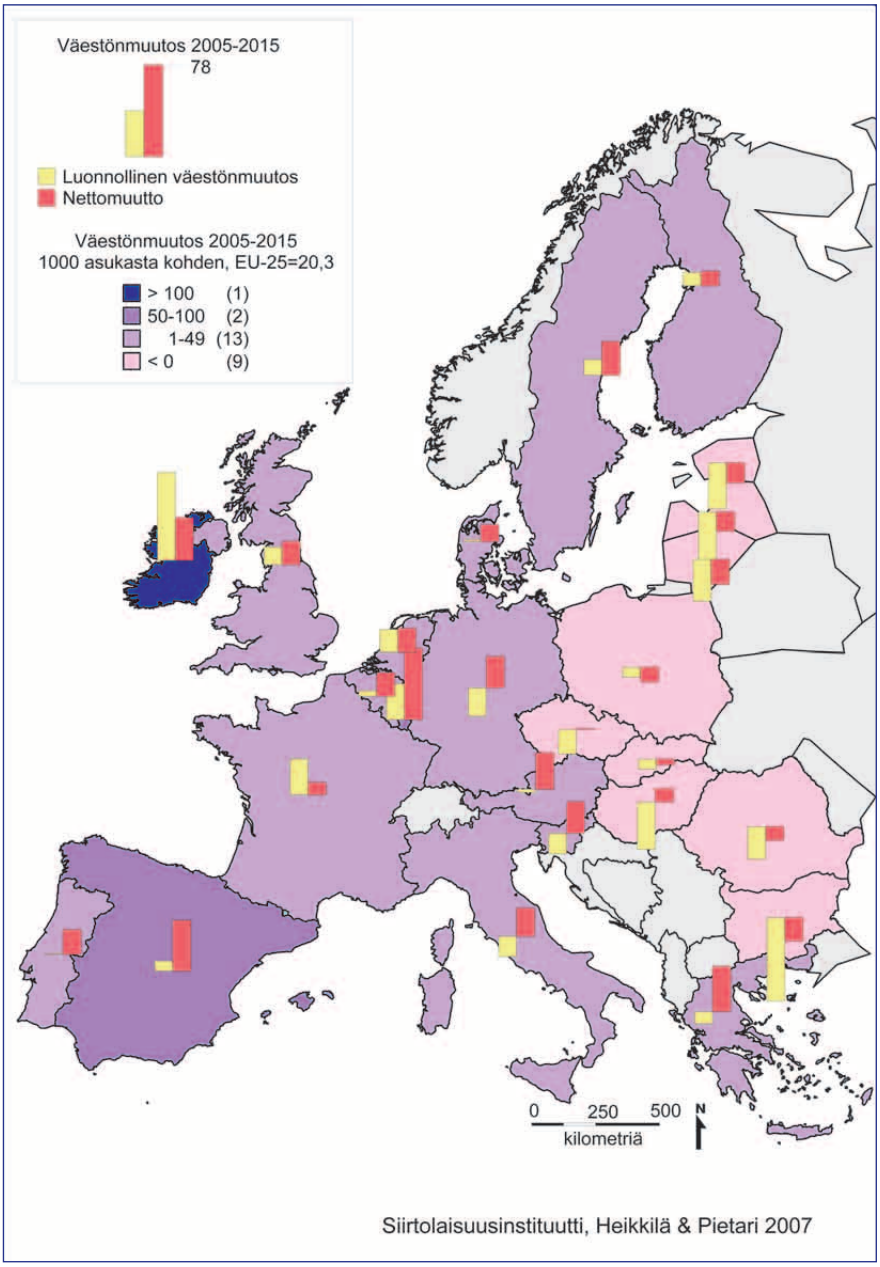

Kuva 51. Väestönmuutosennuste EU-maille vuosina 2005–2015 (Lähde: Eurostat).

Pidemmälle ajanjaksolle ulottuvien ennusteiden mukaan Tshekin väestö vähenee 9 % ja Unkarin 20 % vuoteen 2050 mennessä. Vuoden 2007 alusta tulleissa uusimmissa EU:n jäsenmaissa Romaniassa väestön vähennys olisi peräti 22 % ja Bulgariassa 35 %. Onkin puhuttu, että uudet jäsenmaat tarvitsevat itse inhimilliset voimavaransa väestönkehityksen turvaamiseksi. Arvioiden mukaan uusiin jäsenmaihin suuntautuvat kansainväliset investoinnit ja kaupankäynti sitovat asukkaat kotimaahansa, ja kun vähitellen hyvinvointierot kasvavien palkkojen ohella alkavat supistua, tarve maastamuutolle vähenee (Stacher 2004: 4–5; Heikkilä 2007: 16).

11. Synteesi ja toimenpide-ehdotukset

11.1. Suomen väestön alueellinen kehitys

Suomen alueellinen väestökehitys on heterogeenista, sillä maastamme löytyy alueita, joilla väestönmuutos oli ajanjaksona 1998–2006 huomattavan positiivista ja toisaalta taas negatiivisen väestökehityksen alueita (Kuva 52). Alueet, joita luonnehtii voimakas väestöllinen kasvu, ovat Uusimaa, Pirkanmaa ja Itä-Uusimaa. Väestötappiota ovat kokeneet sen sijaan etenkin Kainuu ja Lappi. Tuleva kehitys vuodesta 2007 vuoteen 2015 osoittaa, että väestönmuutos on suotuisin niillä alueilla, jotka jo nyt ovat väestöltään kasvavia alueita, kun taas väestö vähenee entisestään tällä hetkellä väestöä menettävillä alueilla. Keski-Pohjanmaa on ainoa maakunta, jossa väestönmuutos kääntyy negatiivisesta kehityksestä positiiviseksi vuoteen 2015 mennessä.

Tämä tutkimus on osoittanut, että Suomessa on alueita, joilla niin luonnollinen väestönmuutos, maan sisäinen muuttoliike kuin maahanmuuttokin ovat positiivisia sekä ääripäänä niitä maakuntia, joilla nämä ovat negatiivisia lukuun ottamatta maahanmuuttoa. Viimeksi mainittuja alueita, jotka ovat usean väestöllisen indikaattorin mukaan haavoittuvia, kutsutaan monihaavoittuviksi. Näitä alueita vuonna 2004 sijaitsi etenkin Pohjois- ja Itä-Suomessa. Kainuun maakunta erottuu huomattavalla maan sisäisen muuton tappiollisella taseella. Suotuisamman kehityksen alueita ovat eteläisen Suomen maakunnat. Pohjois-Suomesta Pohjois-Pohjanmaalla on positii-

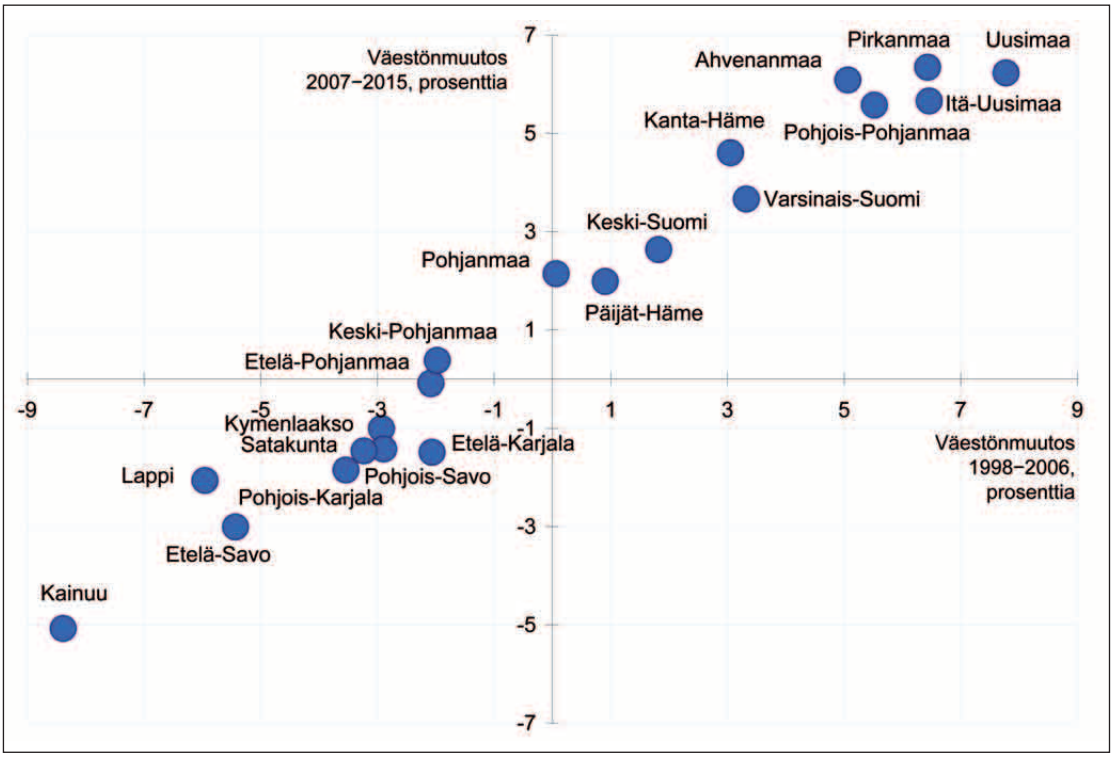

Kuva 52. Väestönmuutos maakunnittain ajanjaksona 1998–2006 ja ennuste vuoteen 2015 (Aineisto: Tilastokeskus).

visin luonnollisen väestönmuutoksen tase. Maahanmuuttajia maakunnan väestöstä on suhteessa eniten Ahvenanmaalla ja Uudellamaalla.

Kun maakuntien väestöllistä kehitystä analysoidaan absoluuttisesti, Uusimaa korostuu väestön luonnollisen muutoksen positiivisella taseella ja siellä sijaitsee määrällisesti suurin ulkomaalaisväestö vuonna 2004. Toiseksi suurin ulkomaalaisväestö on Varsinais-Suomessa. Pirkanmaalla on sen sijaan määrällisesti suurin maassamuuton positiivinen tase, mikä eniten kasvattaa siellä alueen väestöä. Näissä kolmessa maakunnassa sijaitsevat juuri keskeisimmät kasvukeskukset ja niissä kaikissa vallitsee erityyppiset väestödynamiikat.

Taloudellisen elämän runkona on alueen väestörakenne, joka vaihtelee merkittävästi maakuntien välillä. Toisissa maakunnissa alueen oma uusi potentiaalinen työvoima ei riitä korvaamaan niitä työpaikkoja, joista poistuu työvoimaa eläkkeelle. Toisissa maakunnissa on päinvastainen tilanne, jolloin potentiaalista uutta työvoimaa on enemmän kuin avautuvia työpaikkoja työvoiman poistuman kautta. Tällöin syntyy niin sanottu demografinen muuttopaine, joka usein purkautuu lähtömuuttona toisille alueille. Tällainen tilanne on myös Uudellamaalla. Uudenmaan tilanne on sikäli hyvä, että siellä on työpaikkakeskittymä, jossa pitkälle koulutetunkin on helpompi vaihtaa työpaikkaa ja edetä urallaan. Havaittavissa on, että Uudellamaalla, Pirkanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla on toivuttu 1990-luvun alkupuolen lamasta. Haavoittuvaisin tilanne on niissä maakunnissa, joissa työpaikkojen määrä on jopa vähentynyt lamavuosien tilanteesta. Monihaavoittuvuus väestöllisessä ja taloudellisessa kehityksessä näyttävät kulkevan ”käsi kädessä”, kuten alueen maan sisäisen muuton tappiollinen kehitys ja potentiaalisen uuden työvoiman vaje väestön ikärakenteessa. Maan sisäisessä muutossa lähtijöinä ovat erityisesti koulutetut henkilöt, jotka vievät mukanaan aluekehityksessä tarvittavan osaamisensa (Heikkilä 2001b: 84).

Aluetalouden ja maakuntien osaamistasossa on huomattavia eroja, kun niiden koulutusrakennetta analysoidaan paikallaan pysyneiden, maan sisällä muuttaneiden ja maahanmuuttajien osalta, ja erityisesti korkeasti koulutettujen näkökulmasta (Kuva 53). Uudenmaan paikallaan pysyneissä on suhteessa eniten korkeasti koulutettuja kuin muilla alueilla. Tämä johtuu osin siitä, että siellä sijaitsee useita korkeamman koulutuksen instituutioita. Lisäksi maakunta on ollut pitkään maassamuuton muuttokohde, mikä lisää koulutettujen määrää muilta alueilta. Suhteellisen ”omavaraisia” korkeasti koulutettujen osalta ovat Pirkanmaa ja Varsinais-Suomi, kun taas maassamme on runsaasti maakuntia, joiden suhteellinen ”omavaraisuus” on moninkertaisesti alhaisempi kuin Uudenmaan.

Vuonna 2002 maan sisäisessä muuttoliikkeessä suhteessa suurimmat nettosaajat olivat Ahvenanmaa, Itä-Uusimaa ja Pirkanmaa. Kainuu ja Lappi olivat sen sijaan nettomenettäjiä korkeasti koulutettujen keskuudessa, joten niiden kohdalla voidaan puhua aivovuodosta. Aivovuotoa kohtaavat myös useat muut maakunnat ja kaiken kaikkiaan 60 prosenttia maakunnista korkeasti koulutettujen osalta. Maan sisäinen muuttoliike on siten varsin polarisoitunutta selkeämmän nettohyödyn kohdistuessa harvempiin maakuntiin. Kansainvälisessä muutossa korkeasti koulutettujen osuus maahanmuuttajissa on samaa suuruusluokkaa eri maakunnissa, lukuun ottamatta Ahvenanmaata. Määrällisesti tarkasteltuna eniten korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia vuonna 2002 meni Uudellemaalle (1 341 henkeä) ja vähiten Keski-Pohjanmaalle (13 henkeä).

Alueiden kilpailukyky uuden väestön saamisessa muuttoliikkeiden ja talouskehityksen kautta vaihtelee suuresti Suomessa. Kitson et al. (2005) mukaan kilpailukykyiset alueet pystyvät a) houkuttelemaan osaavia, luovia ja innovatiivisia henkilöitä alueelleen, b) tuottamaan korkeata-

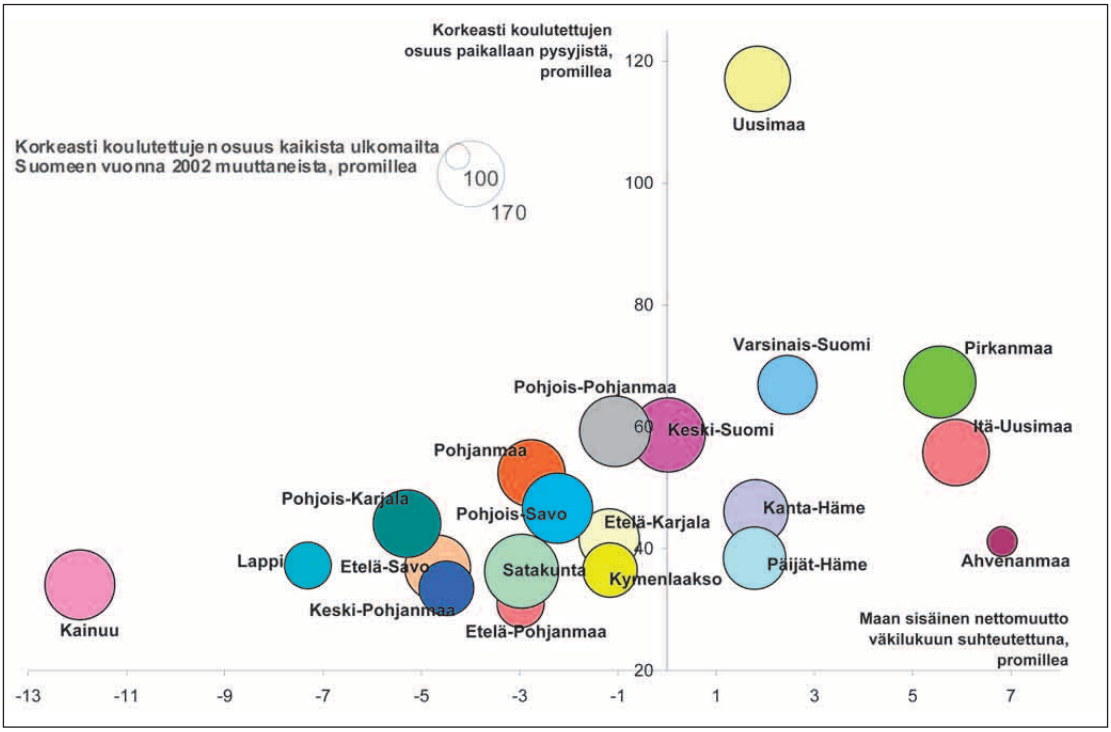

Kuva 53. Korkeasti koulutettujen henkilöiden väestödynamiikka Suomessa vuonna 2002: paikallaan pysyjät, maan sisäiset ja kansainväliset muuttajat (Aineisto: Tilastokeskus).

soisia kulttuurisia palveluita, ja c) rohkaisemaan sellaisten sosiaalisten verkostojen ja institutionaalisten järjestelmien kehittymistä, jotka sitoutuvat yhteiseen alueen hyvinvoinnin luontiin. Tämän tyyppiset kerrannaisvaikutukset kumuloituvat ja näkyvät aluekehityksessä positiivisina impulsseina.

Myös Floridan (2002) ajatukset siitä, että lahjakkuuden houkuttelemiseen tarvitaan erityiset alueelliset olosuhteet ja että moninaisuudella olisi merkittävä vaikutus lahjakkuuden houkuttelemiseen, näyttävät vaikuttavan myös maamme alueellisessa kehityksessä: korkeasti koulutetut suosivat tiettyjä alueita eli etenkin Etelä-Suomen maakuntia, joissa useat kasvukeskukset sijaitsevat. Maahanmuuttajissa on sen sijaan ollut suhteellista hajontaa eri puolille maatamme, mutta määrällisessä kehityksessä juuri Uusimaa on vetänyt eniten osaajia alueelleen.

Suomen kilpailukykyisimmät alueet, tutkimuksessa käytettyjen indikaattoreiden mukaan, ovat Etelä-Suomen kasvukeskukset ja lisäksi Oulu Pohjois-Suomesta. Ne luonnollisesti levittävät taloudellisia aktiviteetteja ja positiivisia impulsseja laajeneville työssäkäyntialueille. Nämä kasvukeskukset eivät houkuttele pelkästään suomalaista kantaväestöä, vaan myös maahanmuuttajia. Haavoittuvia alueita väestö- ja talouskehityksessä löytyy eripuolelta Suomea. Nämä alueet eivät ole siinä määrin muuttajia kiinnostavia, että alueiden maan sisäisen muuton tase olisi positiivinen. Maahanmuutossa ilmenee myös alueellista keskittymistä kasvualueille. Näyttääkin siltä, että kumulatiivinen tappiollinen kehitys käytetyillä väestö- ja talouden indikaattoreilla on ollut suhteellisen vaikea kääntää positiivisen kehityksen mahdollisuudeksi.

Uusia kehitysimpulsseja eri tyyppisille alueille voi kuitenkin syntyä, joista kahtena erityyppisenä esimerkkinä ovat Sotkamon Talvivaaran kaivoshanke ja Tornio–Haparanda-alue. Sotkamon Talvivaaran kaivoshanke, jonka merkitys ulottuu Kajaanin seudun lisäksi laajalle alueelle Itä-Suomeen, rakentamisen kokonaistyöllistävyyden arvioidaan kerrannaisvaikutuksineen kohoavan noin 5 760 henkilötyövuoteen. Tästä kainuulaisten rakentajien osuudeksi arvioidaan noin 1 500 henkilötyövuotta ja sen kerrannaisvaikutukset Kainuuseen olisivat noin 1 200 henkilötyövuotta. Kaivoshankkeen toiminnanaikainen työvoimatarve kohoaisi tämän vuosikymmenen lopun vajaasta 300 työntekijästä seuraavan vuosikymmenen lopulla 400 työntekijään. Tornio–Haparanda-alueelle on vuoteen 2010 mennessä suunnitteilla rakentaa noin 150 000 neliön verran uutta liiketilaa, jonka puolestaan lasketaan tuovan alueelle yli tuhat uutta työpaikkaa. Tornio–Haparanda-alueen sanotaan olevan tällä hetkellä Pohjois-Ruotsin ja Pohjois-Suomen ”kuumaa” aluetta (Kainuun TE-keskus 2007: 1–2; Rasku 2007: 16).

Korhonen ja Ponnikas (2006: 52–53) tuovat esiin, että Kainuun alueen kehittämisen kriittiseksi menestystekijäksi koetaan erityisosaajien puute. Maakunnassa on suhteellisen korkea työttömyys, mutta samanaikaisesti kainuulaiset työnantajat kärsivät usein rekrytointiongelmista. Heidän arvioidensa mukaan Talvivaaran kaivoshanke tuskin säästyy rekrytointiongelmilta. Saamissaan kaivosyritysten vastauksissa myös Talvivaaraan haettaneen työvoimaa Baltian maista, Puolasta, entisen Jugoslavian alueelta ja Venäjältä. Ulkomainen työvoima yleistyy vääjäämättä myös aiemmin synkkinä työttömyysalueina tunnetuissa maakunnissa (ks. Mainio 2007: A7).

11.2. Maahanmuuttajat työmarkkinoilla ja tuleva työvoiman tarve

Lokakuussa 2006 hyväksytyn hallituksen maahanmuuttopoliittisen ohjelman tarkoituksena on edistää työperusteista maahanmuuttoa. Myös Tasavallan presidentti Tarja Halonen nosti esiin uudenvuoden puheessaan vuodelle 2007 muuttoliikkeiden merkityksen ja hän toivoi, ettei siirtolaisia nähtäisi vain työvoimana. Hänen mukaansa ihmisten muuttoliike on tehtävä myönteiseksi asiaksi kaikille osapuolille. Muuttoliike ei kosketa vain muuttajaa itseään, vaan hänen perhettään sekä vanhaa ja uutta kotimaata.

Kaiken kaikkiaan Suomeen tulee työn vuoksi vähän maahanmuuttajia, sillä työsyiden osuus maahanmuuttajien muuton syistä 1990- ja 2000-luvulla on työministeriön arvioiden mukaan vain 5–10 %. Muuton syissä korostuvatkin erilaiset perhesyyt, kuten avioliitot Suomen kansalaisen tai Suomessa pysyvästi asuvan ulkomaan kansalaisen kanssa. Monikulttuuristen avioliittojen määrä onkin kasvanut vuosi vuodelta ja esimerkiksi suomalaismiesten ulkomaalaistaustainen puoliso on useimmiten lähtöisin Venäjältä tai Virosta. Perheside on muuton syynä peräti 60–65 prosentilla maahanmuuttajista. Muita syitä ovat esimerkiksi pakolaisuus ja paluumuutto (Heikkilä 2004: 4; Kautto 2004: 119; Kyhä 2007: 29). Myös muissa Pohjoismaissa vain pieni osa maahanmuutosta on yhteydessä työperäiseen maahanmuuttoon: Tanska 4,6 %, Ruotsi 8 %, Suomi 5–10 % ja Norja lähes 27 %. Pohjoismaiden väliset virrat puuttuvat luvuista, sillä maiden välillä ei tarvita työlupaa. Huomattava osa maahanmuuttajista on kotimaahan takaisin tulevia paluumuuttajia (Rauhut et al. 2007: 8).

Tässä yhteydessä on syytä tuoda esiin, että Suomeen vuonna 1993 ulkomailta muuttaneista 9 prosenttia työllistyi muuttovuotenaan maassamme, kun katsotaan koko maahanmuuttovirtaa, sisältäen lapset ja vanhukset. Runsas viidennes muuttajista kohtasi työttömyyden ja muut olivat työvoiman ulkopuolella, esimerkiksi opiskelijoina ja eläkeläisinä. Osaksi työvoimaa maahanmuuttajista tuli 31 prosenttia, josta suurin osa kohtasi lama-ajan vuoksi työttömyyden. Tultaes-

sa tälle vuosituhannelle, vuonna 2002 kaikista Suomeen muuttaneista neljännes työllistyi muuttovuotenaan maamme työmarkkinoille ja 11 prosenttia kohtasi työttömyyden. Työvoimaan heistä kuului 36 prosenttia ja suotuisamman talouskehityksen johdosta useampi työllistyi. Myös muuttovirta vuoden 1993 vajaasta 15 000 hengestä oli kasvanut lievästi vuoteen 2002 eli runsaaseen 18 000 henkeen. Näistä muuttajista ei ole tiedossa muuton syytä, koska sitä ei tilastoida, mutta eri syiden johdosta muuttavat päätyvät myös täydentämään työmarkkinoitamme.

Rajamaista tulee hyvin erilaisia maahanmuuttovirtoja Suomeen erityyppisistä rajoituksista johtuen. Ruotsin ja Suomen välillä liikkuvuus on ollut vapaata jo pitkään, eikä muutoksia esimerkiksi työvoimamuuton suhteen tulevaisuudessa näy. Venäjän ja Suomen välillä liikkumista rajoitetaan monella eri tavalla, mikä osaltaan vaikuttaa muuttoliikkeen kehitykseen. Viro on päässyt EU-jäsenyyden myötä uuteen asemaan Suomeen nähden ja sieltä onkin virrannut työvoimaa maahan, kun rajoituksia on helpotettu.

Kun Suomeen tulevaa maahanmuuttovirtaa verrataan muihin Pohjoismaihin, maahamme tulee vielä varsin vähän maahanmuuttajia. Ajanjaksona 2000–2004 kokonaismaahanmuutto Pohjoismaihin oli lähes 870 000 henkeä. Suurin osuus tästä virrasta suuntautui Ruotsiin eli 309 364 henkeä, mikä vastaa reilua kolmannesta kokonaisvirrasta. Tanska sai 30 % (261 291 henkeä), Norja 21 % (183 367 henkeä), Suomi 11 % (92 134 henkeä) ja Islanti 3 % (23 474 henkeä). Korkein vuositasoinen maahanmuuttovirta oli Ruotsiin vuonna 2002, 64 087 henkeä, jolloin oli myös suurin virta muihin Pohjoismaihin eli yhteensä 179 315 maahanmuuttajaa. Pienin maahanmuuttovirta oli sen sijaan vuonna 2000 (170 214 maahanmuuttajaa). Ruotsi sai myös jokaisena vuotena ajanjaksona 2000–2004 suurimman maahanmuuttajavirran Pohjoismaissa. Maiden väkilukuun suhteutettuna Islanti sai eniten maahanmuuttajia ja seuraavina tulevat Tanska ja Norja, sekä vähiten Suomi vuosina 2000–2004. EU-10 -maista Pohjoismaihin muutti runsas 13 000 henkeä vuonna 2004 ja heistä suurimman osuuden sai Ruotsi (31 %). Suomi sai tästä virrasta toiseksi vähiten eli 18 %. (Edvardsson et al. 2007: 52–53, 55). Ruotsissa Tukholman läänin väestönkasvu, maan sisäinen muuttoliike ja kansainvälinen muutto huomioiden, muuttoliikkeiden osalta johtuukin suurelta osin ulkomailla syntyneiden muuttotaseen positiivisuudesta (Regionplane- och trafikkontoret 2007: 213).

Monien muiden länsimaiden tavoin Suomi ei hyödynnä täysin maahanmuuttajatyövoimaansa. Tutkimuksessa käytetty virta-analyysiin pohjautuva aineisto antaa kuvan maahanmuuttajien työllistymisestä lyhyellä aikavälillä maassamme. Maassaolon keston myötä maahanmuuttajien työllisyysaste kuitenkin paranee (ks. Hämäläinen et al. 2005: 5). Samalla, kun työllisten osuus kasvaa uudessa maassa asumisen myötä, työttömien osuus pienenee. Suurin muutos, kun tarkastellaan vuonna 2002 rajamaista Suomeen muuttaneita, on venäläisten kohdalla. Heistä työttömiä oli muuttovuotena 23 prosenttia ja vuosi muuton jälkeen 17 prosenttia. Vastaava osuus ruotsalaisten kohdalla oli 13 prosenttia vuonna 2002 ja 10 prosenttia vuonna 2003 sekä virolaisilla pudotusta 9 prosentista 5 prosenttiin. Rajamaista muuttaneilla on etuna kulttuurinen läheisyys (Lange & Westin 1981; Vourc'h et al. 1999; Wrench 1999). Kaukaisemmasta maasta, Irakista, tulleilla vuosi muuton jälkeen työttömien osuus oli lähes kolmannes. Esimerkiksi virolaisten alhaiseen työttömyysasteeseen vaikuttaa osaltaan se, että monet heistä osaavat jo valmiiksi suomen kieltä tänne muuttaessaan (ks. Jaakkola 2000: 43–44).

Vaikka yksilö päättää muuttaa maksimoidakseen tulonsa ja hyvinvointinsa, toisin sanoen järkevästi harkituista syistä, kuten uusklassiset talousteoriat ehdottavat, nämä tavoitteet eivät ole aina saatavilla yksilön elämässä. Merkkinä tästä on maahanmuuttajien kohtaama korkea työttömyystaso. Monissa valtioissa, kuten Suomessa, kysyntä tietynlaisiin, esimerkiksi tieto- ja

viestintäalan töihin on ollut merkittävää. Varsinkin pakolaistaustaiset maahanmuuttajat kärsivät työllistymisvaikeuksista ja työ, jonka he löytävät, ei aina vastaa heidän koulutustaan. Joissakin tapauksissa muutto on vaikuttanut negatiivisesti maahanmuuttajien yhteiskunnallis-taloudellisiin olosuhteisiin. Pakolaisten sopeutuminen on yleensä ongelmallisempaa kuin siirtolaisten, koska he ovat lähteneet pakon edessä (ks. Keski-Nisula 2007: 9). Rajaramin ja Grundy-Warrin (2005: 92–93) mukaan valtiot pitävät maahanmuuttajatyövoimaa yhä useammin taloudellisena etuna. Jotkut valtiot suosivat vähemmän ammattitaitoista, kun taas toiset suosivat hyvinkin ammattitaitoista maahanmuuttajatyövoimaa.

Maassamme on havaittavissa piirteitä segmentaatioteorian mukaisista duaalityömarkkinoista eli primaareista ja sekundaarisista työmarkkinoista. Ensin mainituilla työmarkkinoilla yksilön inhimillinen pääoma on yleensä täyskäytössä, mutta jälkimmäisillä työmarkkinoilla se voi olla vajaakäytössä, toisin sanoen työ ja koulutus eivät vastaa toisiaan. Koulutuksella ja siten inhimillisellä pääomalla on ratkaiseva merkitys työllistymisessä, koska on selkeästi havaittavissa, että parempi koulutus takaa työllistymisen talouden suhdannekehityksen eri vaiheissa. Koulutettu maahanmuuttaja haluaa vastinetta inhimilliselle pääomalleen, ja sen hän on inhimillisen pääoman teorian mukaisesti saavuttanut työllistymällä suomalaisille työmarkkinoille, usein paremmalla palkkatasolla kuin lähtömaassa.

Tutkimuksemme mukaan korkea koulutus ei ole taannut kaikille työpaikkaa, ainakaan muuton jälkeiseen vuoteen mennessä, vaan työmarkkinoilla ovat vaikuttaneet koulutuksen lisäksi muutkin ominaisuudet. Kultturiteorioiden mukaan läheisistä kulttuurista saapuneet maahanmuuttajat ovat työllistyneet helpommin. Näyttääkin siltä, että suomalaiset työnantajat kokevat kulttuurista läheisyyttä naapurimaista ja länsimaista muuttaneisiin henkilöihin, ja etäisimmistä kulttuureista tulleiden on vaikeampi työllistyä. Yksilötasolla joku voi tuntea tulleensa syrjityksi etnisen taustansa takia (ks. Jaakkola 2000; Heikkilä 2005: 494–495). Lisäksi työmarkkinoilla on portinvartijoita, jotka asettavat työnhakijoille, myös maahanmuuttajille, vaatimuksia osaamisesta, pääomista tai sosiaalisista taidoista työllistymiskynnyksen ylittämiseksi (Forsander 2002: 239).

Maahanmuuttajat ovat usein valmiita ottamaan vastaan työpaikan, joka ei vastaa heidän koulutustaan, jotta he pääsisivät sisään työmarkkinoille ja siten sopeutuisivat paremmin yhteiskuntaan. Tarkasteltaessa maahanmuuttajan koulutusta, pelkästään koulutuksen määrä ei ratkaise työllistymistä, vaan koulutuksen työmarkkina-arvolla on merkitystä. Ongelmaksi on havaittu koulutuksen laadun ja tutkintojen vertaaminen maamme koulutusjärjestelmään (Forsander 2002: 231). Koska toisessa maassa hankittua koulutusta on vaikea sellaisenaan siirtää maasta toiseen, muodostuvat maahanmuuttajien omassa kotimaassa suoritettujen tutkintojen kelpoisuusehdot usein koulutettujen maahanmuuttajien suurimmiksi esteiksi pyrittäessä suomalaisille työmarkkinoille. Koulutetun maahanmuuttajan ammatillinen asema laskee usein uudessa maassa ja kynnys ottaa vastaan tutkintoa vastaamatonta työtä on matala etenkin, jos vaihtoehtona on jäädä kokonaan työmarkkinoiden ulkopuolelle (Kyhä 2007).

Syrjivät asenteet paljastuvat varsinkin työnhaussa. Jasinskaja-Lahti et al. (2002: 86) mukaan syrjintäkokemuksia työtä hakeneista maahanmuuttajista ovat eniten kokeneet arabit sekä somalit ja vähiten virolaiset. Joissakin tapauksessa Suomen kansalaisuutta vaaditaan perusteettomasti, tai maahanmuuttajatyönhakijalle kerrotaan virheellisesti, että kyseessä oleva työpaikka on jo täytetty. Työnantajat saattavat myös vaatia suhteettoman korkeaa kielitaitoa. Koska maahanmuuttajien lukumäärä on maassamme vielä pieni, enemmistöllä työnantajista ei ole heistä lainkaan kokemusta; reiluja tapoja on siis tarpeellista kehittää hyvissä ajoin etukäteen (Etnisten suhteiden neuvottelukunta 2005: 29–30). Monikulttuurisuus tulisikin nähdä osana yritysten lii-

ketoimintaa ja kilpailuvalttina (Työministeriö 2003b: 51). Tämä linkittyy moninaisuuden liikkeenjohdon teorioihin, joissa monikulttuurinen työvoima nähdään myönteisenä resurssina yrityksen menestymiseen.

Kaupan ala, jonka sisälle sijoittuvat muun muassa majoitus- ja ravitsemistoiminta, ovat ilmeinen maahanmuuttajien työllistäjä, joka näkyy myös arkipäivän katukuvassa. Sjöblom-Immalan (2006: 92) mukaan etnisten resurssien hyödyntäminen yritystoiminnassa lienee tyypillistä varsinkin yrittäjäuran alkuaikoina. Mielestämme tämä on hyvin loogista, sillä jos maahanmuuttaja ei löydä työpaikkaa, hän on valmis työllistämään itse itsensä. Maahanmuuttajien yrittäjyys on esimerkiksi Ruotsissa huomattavasti yleisempää kuin maan kantaväestöllä (Najib 2000: 3). Kauppa- ja teollisuusministeriön (2006: 3) raportin mukaan maahanmuuttajien yrittäjyysaktiivisuus – yrittäjien osuus työllisestä työvoimasta – on Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen aineistojen mukaan Suomessa noin 16 prosenttia, mikä ylittää suomalaisten 10 prosentin tason. Opetukseen ja tutkimukseen on työllistynyt maahanmuuttajia, jotka voivat hyödyntää äidinkieltään työssään. Esimerkiksi Jaakkola (2000: 43) on havainnut tutkimuksessaan, että briteistä 71 prosenttia ja amerikkalaisista 62 prosenttia työskentelee opetusalalla, lähinnä kieltenopettajina tai -kääntäjinä.

Verkosto- ja sosiaalisen pääoman teoriat liittävät muuttoprosessiin kulttuuriset käsitykset ja sosiaaliset siteet. Maastamuuttomaissa tietoa ulkomaisista työpaikoista ja elintasosta välittyy pääosin henkilökohtaisten verkostojen, esimerkiksi aikaisemmin muuttaneiden ystävien ja naapurien kautta. Maahanmuuttomaissa on siirtolaisyhteisöjä, jotka usein auttavat maanmiehiään työnhaussa ja uuteen ympäristöön sopeutumisessa. Verkostot vähentävät tulokkaiden kustannuksia ja riskejä, mikä taas alentaa uusien siirtolaisten muuttokynnystä (Massey & al. 1993: 448–450; Oishi 2002: 7). Maahanmuuttajien keskittyminen eräille kohdealueille luo ”sukulais- ja ystävyysvaikutuksen”, joka ohjaa maahanmuuttajia samoihin paikkoihin ja helpottaa heidän saapumistaan ja yhteiskuntaan sopeutumistaan. Siirtolaisverkostojen laajeneminen on tärkein kansainvälistä muuttoa tukeva mekanismi (Massey 2002: 146, 151). Pikkaraisen (2005) mukaan sosiaaliset verkostot ovat hyödyllisiä, koska niiden kautta saadaan tietoa piilotyömarkkinoista eli avoimista työpaikoista, joista ei ilmoiteta aikakauslehdissä eikä internetissä (ks. Ahmad 2005). Lisäksi Joronen (2005: 76) on havainnut, että nykyään tiedot avoimista työpaikoista leviävät usein epämuodollisten viestintäkanavien kautta. Vuosituhannen taitteessa tilanne oli vielä toinen ainakin ulkomaalaisten ystävien osalta, sillä Jaakkolan (2000: 43) tutkimuksessa vain vajaa 10 prosenttia maahanmuuttajista sai työtä heidän kauttaan ja vielä harvempi sopivaa työtä.

Useat jälkiteolliset maat potevat työvoimapulaa siitä huolimatta, että samanaikaisesti on olemassa huomattavia työvoimareservejä. Työvoimapula on kohdannut etenkin voimakkaasti laajenevia tuotantoaloja teollisuus- ja palvelusektoreilla sekä sellaisia ammattialoja, joihin on keskittynyt paljon raskaita, monotonisia sosiaaliselta statukseltaan alhaisia ja huonosti palkattuja tehtäviä (ks. Wiman 1975: 46). Tällaisia toimialoja ovat esimerkiksi maatalous, rakentaminen ja eräät palvelualat, kuten siivoustyö. Näitä ammatteja kutsutaan myös ns. 3D-ammateiksi (dirty, dangerous, disgraded). Maahanmuuttajat ovat yliedustettuina rakennustoiminnassa, hotelli- ja ravintola-alalla sekä kotitalouspalveluissa, toisin sanoen heidän osuutensa työllisyydessä näillä sektoreilla on suurempi kuin heidän työllisyytensä yleensä (OECD 2005: 66). Niin sanotut sisääntuloammatit, joiden kautta maahanmuuttajat aktivoituvat työmarkkinoille, edustavat usein yllämainittuja toimialoja (esim. Forsander 2002: 43).

Suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle avointen työpaikkojen täyttäminen vaikeutuu, koska työmarkkinoille ei ole tulossa tarpeeksi uutta työvoimaa. Työikäisen väestön määrän muutok-

set ovatkin niin suuria ja tapahtuvat niin nopealla tahdilla, että ne tulevat vaikuttamaan merkittävästi koko työmarkkinoiden toimintaan. Potentiaalisia työllisten ryhmiä ovat ikääntyvät, työttömät, vajaakuntoiset ja maahanmuuttajat, kuten Työvoima 2025 -raportti (Työministeriö 2007a) nostaa esiin. Maahanmuuttajien kohdalla työvoimareserviä ovat jo maassa asuvat ulkomaalaiset ja Suomen kansalaisuuden saaneet maahanmuuttajataustaiset henkilöt sekä uudet potentiaaliset maahanmuuttajat.

Kaikkia työpaikkoja ei eläkeläistymisen yhteydessä korvata ja uusien perustamiseen vaikuttavat yleinen kehitys, tuottavuuskehitys sekä työn kysyntä. Tutkimuksessa tehdyissä asiantuntijahaastatteluissa nousi esiin, että työvoiman kysyntä tulee olemaan suurempaa kuin tarjonta. Suomi tarvitsee koulutukseltaan eritaustaisia maahanmuuttajia: osaajia asiantuntijatehtäviin ja vähemmän koulutettuja perustyöhön. Haastateltavien joukossa uskotaan, että palvelualojen ja liike-elämän työpaikat kasvavat ja palveluala olisi suurin ulkomaisen työvoiman tarvitsija. Myös hyvinvointiin liittyvissä työpaikoissa, kuten sosiaali- ja terveydenhuollossa, on reipasta lisäystä nykytilanteeseen verrattuna. Teollisuustyöpaikat vähenevät, ellei Suomeen tule laajoja rakennushankkeita. Osa epäilee, että tuotetuotanto siirtyy pois Suomesta kokonaan tai ainakin suurimmilta osin, mikäli täältä ei löydy työntekijöitä. Teollisuuden puolustajiakin löytyy ja he sanovat, että Suomi voi menestyä teollisuudessa, mikäli lähivuosina esimerkiksi avataan kaivoksia, joihin tarvitaan tuhansia ammattilaisia. Yksi tällainen kaivoshanke on jo nyt Talvivaaran kaivos Sotkamossa. Heidän mukaansa Suomella on lisäksi mahdollisuuksia laivarakennuksessa ja paperikoneissa, koska perusteollisuuteen saadaan yhdistettyä korkeaa osaamista. Myös asiantuntijatöiden uskotaan tekniikan ja talouden alalla olevan kasvussa. Rutiininomainen toistotyö häipyy koneellistumisen ja automatisoinnin myötä.

Opetushallituksen kehittämän ja ylläpitämän Ensti-tietokannan peruskehitysennusteen mukaan maamme toimialoista suhteellisesti voimakkaimmin väheneviä aloja ovat maatalous (-28 %), metsätalous (-20 %) sekä muu teollisuus ja kulkuneuvojen valmistus, molemmilla 17 prosentin vähennys vuodesta 2000 vuoteen 2015. Kasvavia aloja ennustetaan olevan erityisesti terveydenhuolto (21 %) sekä instrumenttien yms. valmistus ja sähköteknisten tuotteiden valmistus, molemmilla 19 prosentin lisäys, sekä kauppa (10 %) vuoteen 2015 mennessä. Henkilömäärillä mitattuna maataloudessa toimisi 26 810 henkeä vähemmän ja muussa teollisuudessa vähennys olisi seuraavaksi suurin eli runsas 23 610 henkeä. Kasvu olisi suurinta määrällisesti terveydenhuollossa (32 910 henkeä) ja kaupan alalla (30 000 henkeä).

Ensti-tietokannan peruskehityksen mukaan ajanjaksona 2001–2015 avautuvien työpaikkojen määrä kasvaa absoluuttisesti eniten tekniikan suunnittelu-, johto- ja tutkimustyössä (43 200 työpaikkaa), muussa terveydenhuolto- ja kauneudenhoitotyössä (23 500), sosiaali- ja vapaa-aika-alan työssä (22 500) sekä sairaanhoitajien ja terveydenhuollon teknisen henkilöstön ammattiryhmässä (21 700). Vähennystä työpaikoissa on vuodesta 2001 vuoteen 2015 määrällisesti eniten ammatti tuntematon -ammattiryhmässä (-28 900), maatalous- ja puutarhatyössä (-26 400), toimistotyössä (-26 300) sekä siivoustyössä (-22 500). Ensti-tietokannan peruskehityksen mukaisesti maassamme avautuu 39 300 työpaikkaa enemmän kuin poistuu vuodesta 2001 vuoteen 2015. Tavoitekehityksessä vastaava avautuvien työpaikkojen enemmyys on peräti 165 800, eli poistuman jälkeen maamme tarvitsee jo poistuvien tilalle 903 600 henkeä ja tämän lisäksi kasvun verran mainitut 165 800 henkeä. Poistuma työllisistä on suurin ajanjaksona 2011–2015 eli 355 010 henkeä, kun vastaava määrä kaudella 2006–2010 on 313 530 henkeä.

Pääammattiryhmittäisessä tarkastelussa esimerkiksi hoitotyössä Ensti-tietokannan peruskehityksen mukaan vuosina 2010–2015 tarvittaisiin 22 100 hengen lisäpanos verrattuna ajan-

jaksoon 2005–2010. Kokonaisuutena hoitotyössä olevien määrä kasvaa peruskehityksen mukaan ajanjaksolla 2000–2015 peräti 74 000 hengellä ja tavoitekehityksessä 82 700 hengellä. Samanaikaisesti huomattavaa vähennystä tapahtuu toimistotyössä (-45 400 henkeä peruskehityksessä).

Tutkimuksessa on tehty ennuste työllisistä ja toimialoista maahanmuuttajille vuoteen 2015 saakka. Ennusteen mukaan Suomeen tulisi liki 60 000 uutta työllistä ajanjaksona 2003–2015, mikä tarkoittaisi sitä, että maassamme olisi yhteensä 103 000 työllistä, kun lukuun huomioidaan jo maassa asuvat maahanmuuttajat. Kaupan alalla työskentelisi 17 prosenttia, rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöalalla sekä liike-elämän palveluissa 12 prosenttia sekä opetus- ja tutkimusalalla 11 prosenttia maahanmuuttajista vuonna 2015.

Työllisten maahanmuuttajien määrä vuonna 2015 tulee olemaan pääammattiryhmittäisen trendiennusteen mukaan vajaat 78 000 henkeä, mikä on selvästi vähemmän kuin edellä esitetyssä maahanmuuttajien toimialoittaisessa ennusteessa. Tämä johtuu osin siitä, että pääammattiryhmittäisessä ennusteessa on kyse trendiennusteesta, joka on kytketty koko maan pääammattiryhmittäiseen kehitykseen ja maahanmuuttajien osuuksiin näissä ryhmissä, kun taas toimialoittaisessa ennusteessa on pidetty vuoden 2002 virta-aineiston mukainen maahanmuuttajien jakauma samansuuruisena vuoteen 2015 saakka. Käytännössä muutosta vuodesta toiseen luonnollisesti tapahtuu. Toimialoittainen ennuste on tärkeä siitä näkökulmasta, millainen jakauma toimialoilla on, mikäli nykytilanne pysyy samanlaisena, ts. Suomi saisi myös jatkossa vähintään samansuuruisen maahanmuuttovirran eri toimialoille. Tätä ennustetta ei ole kytketty Suomen koko työllisen työvoiman kehitykseen ja maahanmuuttajien osuuksiin työllisistä, jotka ovat olleet monin paikoin vielä alhaiset, ja näin ennuste antaa positiivisemman kokonaiskuvan työvoiman kansainvälistymisestä. Vuosi vuodelta maassamme onkin maahanmuuttajien työllistyminen parantunut ja heitä nähdään yhä enemmän työllisinä etenkin, kun kotimaisen työvoiman tarjonta vähenee suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle.

Päämmattiryhmittäisen trendiennusteen mukaan palvelutyön merkitys maahanmuuttajia työllistävänä pääammattiryhmänä on huomattava, sillä sen osuus on lähes 30 prosenttia ja työllisten määrä on 22 600 henkeä vuonna 2015. Teollinen työ on toiseksi tärkein työllistäjä (10 200 henkeä) ja kolmantena tuotannon ja liikenteen johto- ja asiantuntijatyö (8 000 henkeä). Hoitotyön ryhmässä on tapahtunut pientä notkahdusta tällä vuosituhannella ja trendiennusteen mukaan Suomessa työskentelisi tässä pääammattiryhmässä 5 100 henkeä vuonna 2015. Tämä määrä on varsin alhainen, kun otetaan huomioon koko maassa tarvittava lisäpanos hoitotyöhön eli Ensti-tietokannan peruskehityksen mukaan ajanjaksona 2005–2010 peräti 22 000 hengen lisäpanos ja 22 100 hengen lisäpanos vielä erikseen vuosina 2010–2015. Palvelutyössä ja teollisessa työssä peruskehityksen mukaan tulee olemaan vähennystä koko maassa vuoteen 2015, mutta tuotannon ja liikenteen johto- ja asiantuntijatyössä tulee lisätyövoiman tarvetta olemaan esimerkiksi vuosina 2010–2015 peräti 15 700 henkeä.

Maahanmuuttajien osuus Suomen pääammattiryhmissä on Ensti-tietokannan peruskehityksen mukaan 3,4 prosenttia vuonna 2015. Vuonna 2000 maahanmuuttajien osuus koko väestön pääammattiryhmistä oli 1,6 prosenttia, joten maahanmuuttajien määrä yli kaksinkertaistuu pääammattiryhmissä keskimäärin vuoteen 2015. Maahanmuuttajien suhteessa suurimmat osuudet koko väestön pääammattiryhmissä löytyvät ammatiltaan tuntemattomien ryhmässä, postityössä ja palvelutyössä vuonna 2015. Maahanmuuttajaväestön työllisten määrä kasvaisi 34 862 hengestä vuonna 2000 varsin merkittävästi eli 77 850 henkeen vuonna 2015.

Maahanmuuttajia koskevia ennustelaskelmia on tehty myös maakunnittain, sillä maakunnat ovat varsin erilaisessa asemassa houkutellessaan maahanmuuttajia alueelleen. Tässä ennusteessa ovat mukana kaikki maahanmuuttajat, eivätkä pelkästään työikäiset maahanmuuttajat. Maassamme oli 187 910 ulkomailla syntynyttä henkeä vuonna 2006. Mikäli nettomaahanmuutto kaksinkertaistuisi vuosien 2004–2006 keskimääräisestä tasosta ja olisi samansuuruinen vuoteen 2015 saakka, Suomi saisi noin 156 000 uutta maahanmuuttajaa nettona ja koko maahanmuuttajaväestön määrä olisi vajaat 344 000 henkeä vuonna 2015. Mikäli keskimääräisessä nettomaahanmuutossa tapahtuisi kolminkertaistuminen edellisen kaksinkertaistumisen sijasta, maahanmuuttajia asuisi maassamme noin 422 000 henkeä vuonna 2015. Tarkasteltaessa kehitystä maakunnittain, Uudellamaalla asuisi 42 prosenttia maahanmuuttajista vuonna 2015 nettomuuton kasvun ollessa kaksinkertainen ja määrällisesti ulkomailla syntyneitä olisi yli 143 000 henkeä vuonna 2015. Varsinais-Suomessa asuisi tuolloin yli 30 000 maahanmuuttajaa, Pirkanmaalla noin 26 000, Pohjanmaalla vajaat 17 000 ja Pohjois-Pohjanmaalla vajaat 15 000 maahanmuuttajaa. Vähäisin määrä olisi Keski-Pohjanmaalla eli vain runsaat 2 700 henkeä. Maahanmuuttajia olisi siten eniten siellä, missä Tilastokeskuksen väestöennusteissa ylipäänsä esitetään väestönkasvun olevan suurinta eli Uudellamaalla. Kokonaisuutena Uudenmaan väkiluku kasvaa ennusteiden mukaan 93 746 hengellä vuosien 2005 ja 2015 välisenä aikana. Lapin menetys on samanaikaisesti 12 241 henkeä ja Kainuu menettää väestöstään noin kymmenesosan.

Monissa maakunnissa on tilanne, että pelkästään nettomaahanmuuton lisäys ei täytä työikäisten vajetta, kuten esimerkiksi Etelä-Savossa, Pohjois-Savossa, Etelä-Pohjanmaalla, Keski-Pohjanmaalla ja Satakunnassa. Kun nettomaahanmuuton lukuihin huomioidaan maakunnissa vuonna 2006 jo asuva maahanmuuttajaväestö, vaje täyttyy lähes kaikissa maakunnissa. Taustalla on tällöin nettomaahanmuuton huomattava lisäys eli nykyisestä tasosta kaksin- tai kolminkertaistuminen. Tässä yhteydessä on syytä korostaa, että maahanmuuttoennuste koskee koko maahanmuuttajaväestöä eli luvuissa ovat mukana henkilöt vauvoista vanhuksiin ja siten todellinen potentiaalisten maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden määrä pienenee, kun ajatellaan työvoiman tarjontaa heidän keskuudessaan vuonna 2015. Tarkasteltaessa ulkomailla syntyneitä 187 910 henkeä vuonna 2006 lähemmin väestörakenteen osalta, heistä lapsia eli 0–14-vuotiaita on joka kymmenes, 75-vuotiaita ja sitä vanhempia 3 prosenttia ja työikäisiä 87 prosenttia eli valtaosa maahanmuuttajista kuuluu työikäisiin. Maahanmuuttajaväestössä onkin vähemmän huollettavia koko Suomen väestöön verrattuna ja näin suhteessa enemmän myös työikäisiä.

Tanner (2006: 188–189) on arvioinut, että maahanmuuttotarpeet ovat noin 400 000–450 000 henkilöä vuoteen 2015, kun puhutaan pelkästään kasvavista poistuma-aloista. On esitetty myös arvioita, että työvoimatarpeet lasketaan yhteensä jopa sadoissa tuhansissa, erityisesti hoiva-, palvelu- ja opetusaloilla. Laakkosen (2004: 9–10) mukaan työelämästä poistumavirran ylittäessä työelämään suuntautuvan tulovirran ennakoi huomattavia kohtaanto-ongelmia työmarkkinoilla. Tämä on samalla haaste uudelleen- ja täydennyskoulutusjärjestelmien nopealle kehittämiselle ja niiden saattamiselle osaksi työelämää. Terveydenhoitoala on esimerkki työalasta, jolla työssä tulee hänen mukaansa edellyttää suomen/ruotsinkielen taitoa potilaan ja asiakkaiden kohtaamisessa. Tämä rajoittaa ulkomaisen työvoiman maahanmuuttoa alalle. Edellytyksiä voidaan vahvistaa luomalla potentiaalisiin lähtömaihin suomen kielen ja kulttuurin koulutusmahdollisuuksia.

Suomi on saanut maahanmuuttajia eri puolilta maailmaa, mutta suurin maahanmuuttajaväestö on lähtöisin muista Euroopan maista eli yli kaksi kolmannesta kaikista ulkomailla syntyneistä vuoden 2005 mukaan. Aasian maista lähtöisin oleva muuttovirta Suomeen on kasvanut, mikä osoittaa kaukokohteidenkin merkitystä maahanmuuttajien lähtöalueina. Afrikka on kolmannek-

si merkittävin maanosa, josta Suomi on saanut maahanmuuttajia. Asiantuntijahaastatteluissa nousi esiin, että lähialueiden muuttovirtojen odotetaan kasvavan. Haastateltavien mukaan muuttajia tulee Baltian maista sekä Venäjältä, Puolasta, Valko-Venäjältä, Ukrainasta, Bulgariasta ja Romaniasta. Viron kohdalla vastaajat ovat keskenään hyvin eri mieltä. Toiset uskovat, että sieltä edelleen muutetaan Suomeen, mutta toisten mielestä Viron virrat on jo käytetty. Seuraavana lähtöalueena haastatteluissa nousee esiin Aasia. Kiinan ja Intian ajatellaan lähettävän pääsääntöisesti koulutettua väkeä. Myös perheenyhdistämisen kautta maahanmuutto kasvaa. Asiantuntijoita odotetaan tulevan Yhdysvalloista, Saksasta, Ruotsista ja Britanniasta, mutta muuten virrat muista länsimaista ovat pieniä. Koulutettujen kohdalla kilpailu muuttajista on suurta, koska osaajien tarvetta esiintyy muissakin Euroopan maissa. Mikäli elintasoerot Suomen lähialueilla ja Euroopassa kaventuvat seuraavien 5–15 vuoden aikana, maahanmuuton tarjontapaine vähenee. Euroopan unionissa kolmansista maista tuleva muuttovirta on huomattavasti suurempi kuin EU:n sisäinen muutto. Tilapäismuuton ja lyhytkestoisen työllisyyden arvellaan lisääntyvän. Tätä tukee myös Zelinskyn (1971: 219–249) kehittämä teoria liikkuvuustransitiosta osana vitaalitransitiota. Tällöin kiertomuutto lisääntyy ja syntyy uusia muuton muotoja.

Maahanmuutto uusista EU-maista ei ole välttämättä ratkaisu vanhojen EU-maiden väestön ikääntymiseen ja työvoiman tulevaan tarpeeseen, sillä uusissa jäsenmaissa väestö vähenee nykykehityksellä voimakkaammin kuin vanhoissa EU-maissa. Väestönmuutosennuste vuoteen 2015 osoittaa, että uudet jäsenmaat tulevat jatkossa menettämään väestöään niin luonnollisen väestönmuutoksen kautta kuin kansainvälisessä muutossa. Väestönmuutos on siis tappiollinen ja kokonaisväkiluku vähenee. Onkin puhuttu, että uudet jäsenmaat tarvitsevat itse inhimilliset voimavaransa väestönkehityksen turvaamiseksi. Arvioiden mukaan uusiin jäsenmaihin suuntautuvat kansainväliset investoinnit ja kaupankäynti sitovat asukkaat kotimaahansa, ja kun vähitellen hyvinvointierot kasvavien palkkojen ohella alkavat supistua, tarve maastamuutolle vähenee.

Tutkimuksessa tehtiin kysely Oulun yliopistoon tulleille ulkomaalaisille opiskelijoille, jotka voisivat olla yksi potentiaalinen ryhmä asettumaan Suomen työmarkkinoille. Kyselyyn vastanneista 90 prosenttia ilmoittaa, että heitä kiinnostaa tulevaisuudessa työskentely ulkomailla. Sukupuolten välillä ei tässä ole merkittäviä eroja. Kiinnostavimpana työskentelymaana he mainitsevat Suomen ja seuraavina tulevat Iso-Britannia, Yhdysvallat ja Australia. Suomi näyttää olevan mielenkiintoisin maa erityisesti Aasian ja englanninkielisten maiden kansalaisten mielestä.

Ulkomaalaistaustaisista työntekijöistä ja heidän mielipiteistään Suomesta työskentelymaana saatiin tietoa kyselyillä, jotka toteutettiin Oulun yliopistossa ja Orion Pharmalla. Myös heiltä kysyttiin kolme kiinnostavinta maata, joissa he haluaisivat työskennellä ulkomailla. Suomi nimettiin jälkeen kiinnostavimpana maana ja sen jälkeen englanninkieliset maat Iso-Britannia sekä Yhdysvallat. Ulkomailla työskentelystä kiinnostuneista lähes puolet haluaisi viettää aikaa vieraassa maassa joitakin vuosia ja palata sen jälkeen kotimaahansa. Reilua viidesosaa vastaajista houkuttelee ajatus yhdistää kotimaassa ja ulkomailla työskentely ja vaihtaa asuinmaataan muutaman vuoden välein.

Ulkomaalaiset työntekijät Oulun yliopistosta ja Orion Pharmalta kertoivat kokemuksistaan Suomesta työskentelymaana. Eniten myönteisiä mainintoja heidän mielipiteissään saavat työolosuhteet (40 % vastaajista). Nämä vastaajat kokevat tekemänsä työn mielekkääksi ja työympäristön viihtyisäksi. Työkavereita, rentoa työilmapiiriä ja työrytmiä pidetään miellyttävinä. Myös työpaikan resursseja ja välineistöä kehutaan. Huonot kokemukset vastanneiden ulkomaalaisten työntekijöiden kohdalla liittyvät useimmiten kieleen ja kommunikaatiovaikeuksiin (28 % vastaajista). Suomen kieli koetaan hankalaksi oppia.

Ulkosuomalaisille toteutetussa kyselyssä ilmeni, että suurimmalla osalla eli noin 92 prosentilla ulkomailla asumisensa taustalla ei ole ennalta määrättyä ajanjaksoa. Monet ovat naimisissa ulkomaalaisen puolison kanssa, eivätkä he usko puolison sopeutuvan Suomeen ja saavan töitä samalla tavalla kuin he itse ovat uudesta asuinmaasta saaneet. Usea vastaaja mainitsee, että on alun perin lähtenyt vieraaseen maahan vain tietyksi ajaksi, mutta eläminen onkin venähtänyt vuosiksi. Jos ulkomailta on saatu hyvä työpaikka, ei paluu Suomeen varsinkaan työikäisenä tunnu houkuttelevalta. Suurimmalla osalla eli noin 62 prosenttia paluumuuttohalukkaista on aikomus tulla Suomeen nimenomaan töitä tekemään. Kolmannes miettii eläkepäivien viettoa ja muutamat suunnittelevat opiskelevansa. Kun ulkosuomalaisilta kysyttiin houkuttelevimpia työskentelymaita, Suomi mainittiin useimmin kiinnostavimpana sekä seuraavina Yhdistynyt kuningaskunta, Ruotsi ja Yhdysvallat.

Suomesta muutetaan myös muualle ja ulkomaille muuttajien koulutusaste oli hieman paikallaan pysyjien ja kotimaassa muuttajien koulutusastetta korkeampi: maastamuuttajista 32 %, maan sisällä muuttajista 28 % ja paikallaan pysyjistä 26 % oli korkea-asteen koulutus vuonna 2002. Oulun yliopistosta valmistuneita tutkimuksessa tehdyn kyselyn mukaan kiinnostaa ulkomailla työskentely tulevaisuudessa. Vastaajista vajaa kaksi kolmannesta antoi myönteisen ja reilu kolmannes kielteisen vastauksen. Miehet ovat asiasta enemmän kiinnostuneita: peräti 76 prosenttia miehistä ilmaisi kiinnostuksensa työskennellä Suomen ulkopuolella, naisista vain hieman yli puolet. Erittäin suurta kiinnostus on teknillisen koulutuksen saaneilla (75 %). Vastaajien ammattien mukaan tarkasteltuna kiinnostus on suurta julkisen ja yksityisen sektorin johtotyön tekijöillä sekä markkinointi-, myynti- ja rahoitusasiantuntijoilla. Ulkomailla työskentelystä kiinnostuneet kertovat, että työnteko vieraassa maassa lisää kokemuksia, edistää työssä etenemistä ja mahdollistaa ammatillista kasvua. Vastaajista osa uskoo ansiotasonkin nousevan muissa maissa työskennellessä. Vastauksista ilmeneekin selkeästi, että Suomesta ajaa pois erityisesti korkea verotus ja matala palkkataso.

Ulkomailla työskentelystä myönteisen vastauksen antaneista 60 prosenttia haluaisi olla ulkomailla joitakin vuosia ja 18 prosenttia alle vuoden. Vuorotellen ulkomailla ja kotimaassa työskenteleminen kiinnostaa joka kymmenettä vastaajaa. Vain alle kolme prosenttia ulkomailla työskentelystä kiinnostuneista haluaisi tehdä työtä kotimaansa ulkopuolella pysyvästi. Eniten ulkomailla työskentelystä kiinnostuneet haluaisivat tehdä työtä englanninkielisissä maissa, erityisesti Isossa-Britanniassa (21 %) tai Yhdysvalloissa (16 %) sekä Saksassa (13 %). Kyselyyn vastanneista 2000-luvulla valmistuneista jopa 57 prosenttia uskoo tekevänsä kansainvälistä työtä tulevaisuudessa. Vastaajien mukaan konkreettista ulkomailla asumista ei aina vaadita kansainvälisen työn tekemiseen. Tärkeäksi tällöin nousevat esimerkiksi ne kontaktit, jotka työntekijällä on kotimaassaan vieraiden maiden työntekijöihin.

Kaiken kaikkiaan Suomessa on jo nyt maahanmuuttajien joukossa paljon aktiivista potentiaalia eli työvoimareserviä, joka odottaa omaa mahdollisuuttaan päästä osallistumaan yhteiskunnan toimintaan, ja heitä asuu eri puolilla maatamme. Tällä hetkellä maassa jo asuvat maahanmuuttajat eivät pysty uhkaavaa työvoimapulaa kuitenkaan poistamaan, joten Suomen on tärkeä parantaa houkuttelevuuttaan työntekomaana ja saada kasvavia työikäisten ja eri aloille koulutetun maahanmuuttajaväestön virtoja suuntautumaan tänne päin. Suomi saa niin osaamista kuin uutta työvoimaa myös pidemmällä tähtäimellä, jos maahanmuuttajat perustavat Suomessa perheen tai muuttavat maahan perheineen Tässä kilpailussa emme ole yksin, vaan myös monet muut maat panostavat voimakkaasti houkutellakseen uutta väestöä alueelleen, myös Suomesta.

11.3. Toimenpide-ehdotukset

Asiantuntijahaastatteluissa ja tutkimuksen muissa yhteyksissä nousi runsaasti toimenpide- ja kehittämisehdotuksia, joista seuraavana tuodaan esiin muutamia keskeisiä poimintoja. Asiantuntijoilta tiedusteltiin haastatteluiden yhteydessä näkemyksiä muun muassa koulutustarjonnasta ja maahanmuuttajista sekä siitä, millä toimenpiteillä Suomi voisi saada lisää tarvittavaa maahanmuuttajatyövoimaa. Alla olevassa koosteessa on mukana näihin kokonaisuuksiin liittyviä sekä tutkimuksen muissa vaiheissa esiin nousseita ajatuksia.

Maahanmuuttajat ja koulutus

- Maahanmuuttajien koulutus alkaa suomen kielen opetuksesta, sitä tulee tarjota mahdollisimman nopeasti maahanmuuton jälkeen ja se on suunnattava kaikille muuttajille. Tehokkainta olisi, jos ryhmät olisivat mahdollisimman homogeeniset eli opiskelijoilla olisi esimerkiksi samanlaiset koulutustaustat tai koulutusta annettaisiin eri vaativuustasoilla. Kielikoulutusta on pidennettävä ja yhtenäistettävä, jotta kokonaisuudet eivät jäisi irtonaisiksi ja lyhyiksi. On tärkeä huomioida ohjauksen ja koulutuksen monimuotoisuuden kehittäminen erilaisten maahanmuuttajien tarpeisiin (ks. Garam 2007: 46). Myös tulevaisuuden verkko-opiskelumahdollisuudet esimerkiksi suomen opiskelussa voisivat olla lisäpanos koulutustarjontaan. Verkko-opetukseen kannattaisi satsata, sillä se palvelisi maahanmuuttajien heterogeenistä joukkoa.

- Maahanmuuttajien koulutuksesta tiedottamiseen täytyy panostaa. Henkilökohtainen tiedottaminen ja oikealle kurssille ohjaaminen vaativat henkilöresursseja, ja tärkeää olisi tavoittaa juuri kyseistä koulutusta tarvitsevat opiskelijat. Opetuksen on oltava tavoitteellista ja standardisoitua, jotta opiskelijan on helppo siirtyä tasolta toiselle, vaikka hän vaihtaisikin välillä opiskelupaikkaa. Tärkeää on, että kursseja järjestetään edistyneemmillekin ja esimerkiksi tietyn alan sanastoon keskittyen.

- Koulutustarjonnan kehittäminen alkaa ennakoinnista eli tiedosta, millä alalla tarvitaan työvoimaa ja millä ei. Ennakoinnin avulla voidaan muuntaa ja joustavoittaa koulutustarjontaa. Samaan aikaan koulutuksen laadun on pysyttävä huipussaan. Ennakointi auttaa säätämään sisäänottoja muun muassa niin sanotuissa muotiammateissa, joissa töitä ei tulevaisuudessa riitä kaikille.

- Eri puolilla maata on kehitettävä erilaisia ratkaisuja maahanmuuttajien koulutukseen. Pääkaupunkiseudulla ja esimerkiksi Turussa koulutusten täytyy soveltua suurille volyymeille. Itä-Suomessa on paljon venäläisiä eli heidät pitää ottaa huomioon. Kaiken kaikkiaan koulutustarjontaa täytyy räätälöidä kullekin alueelle sopivaksi.

- Lapset ja nuoret on tärkeä saada mukaan valmistavaan opetukseen. Nuorten kohdalla on huomioitava koulutuksen nivelvaiheet, erityisesti peruskoulun päättämisvaihe. Niin maahanmuuttajissa kuin kantaväestössä noin viisi prosenttia oppilaista on sellaisia, jotka jäävät peruskoulun jälkeisen koulutuksen ulkopuolelle ja ovat syrjäytymisvaarassa. Heille tulisi suunnata opiskelun ja työelämän yhdistävää toimintaa, jotta saataisiin pidettyä heidät yhteiskunnan toiminnoissa mukana. Myös perustutkintoon valmistavan koulutuksen paikkoja pitäisi lisätä. Ammattiin valmistava koulutus tarjoaa väylän ammatillisiin opintoihin, mutta paikkoja on nykyisin riittämättömästi. Hakijoita on usein paljon enemmän kuin otetaan sisään.

- Peruskoulutasolla on oltava tarkkana siitä, että kun samanaikaisesti yritetään saada lapsia integroitumaan suomalaiseen yhteiskuntaan, on pidettävä myös huoli siitä, että he saavat tarpeeksi oman äidinkielensä ja kulttuurinsa opetusta.

- Koulunkäyntiavustajilla on merkittävä rooli maahanmuuttajataustaisen oppilaan ohjaamisessa. Jos avustaja on itsekin maahanmuuttaja, hän voi toimia hyvänä esimerkkinä siitä, miten suomalaiseen yhteiskuntaan pääsee aktiivisesti osalliseksi.

- Maahanmuuttajataustaisten opettajien määrä suomalaisissa kouluissa on vielä vähäinen maahanmuuttajaoppilaiden määrään verrattaessa. Esteenä näiden opettajien palkkaamiseen ovat muun muassa tutkinnon rinnastamisongelmat. Toivottavaa olisi saada lisää maahanmuuttajataustaisia opettajia koululaitokseen. Lisäksi maahanmuuton lisääntymisen myötä olisi tehostettava tutkintojen, niin ammatillisten kuin korkeakoulunkin, rinnastettavuutta.

- Oppisopimuskoulutuksessa vuonna 2005 oli yhteensä yli tuhat vieraskielistä henkilöä, mikä on osoitus siitä, että oppisopimuskoulutuksen suosio on kasvanut maahanmuuttajien keskuudessa. Kyseessä on vaativa koulutusmuoto, mutta riittävän tuen avulla saadut kokemukset ovat olleet rohkaisevia (Työmaa… 2007: 15). Oppisopimuskoulutuksen käyttöä pitäisi tehostaa erityisesti maahanmuuttajien kohdalla. Työnantaja voisi saada korotetun oppisopimusrahan antaessaan maahanmuuttajalle oppisopimuspaikan.

- Nuorten integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan tapahtuu useimmiten harrastusten, kulttuurin ja kaveripiirin kautta. Näitä yhteyksiä täytyy tukea esimerkiksi avustamalla alueellista järjestö- ja urheilutoimintaa.

- Maahanmuuttajien Suomessa syntyneet lapset eli toinen sukupolvi kohtaa toisinaan ongelmia kouluttautumisessa. He ovat eläneet suomalaisessa ympäristössä, mutta joskus kielitaito ei ole kehittynyt kantaväestön tasolle, mikä hankaloittaa opiskelua. Kahden kulttuurin välissä eläminen voi olla raskasta, eikä toinen kulttuuri aina tue toisen toimintaa. Kodin ja koulun välistä yhteistyötä on tuettava. Koulutusvaihtoehdoista tulisi tiedottaa selkeästi myös vanhemmille. Perheet tarvitsevat tukea, jotta nuorille löytyisi sopivat koulutusväylät.

- Suomen koulutustarjonnan tehostaminen työikäisten maahanmuuttajien kohdalla alkaa erityisesti aikuiskoulutuksen kehittämisestä ja sen rakenteen selkeyttämisestä. Yhteiskunnan kannalta olisi edullista, mikäli maahanmuuttajan aikaisempaa tutkintoa tai ammattipätevyyttä voitaisiin hyödyntää ja jatkaa hänen koulutustaan pohjaosaaminen huomioiden. Kelpoisuuden hankkiminen pienelläkin lisäopiskelulla auttaisi maahanmuuttajaa työllistymään omalle alalleen nopeammin.

- On haastavaa tarjota koulutusta niille työikäisille maahanmuuttajille, joilta peruskoulutus ja yleinen opiskelukokemus puuttuvat kokonaan. Heitä varten täytyisi kehittää erityistoimenpiteitä, joilla heidän ammatillisia tai muita opintojaan tuettaisiin.

- Tarvetta on kurssitoiminnalle, joka on suunniteltu yhteistyössä yritysten ja oppilaitosten kanssa. Näin saadaan koulutus tehokkaammin kohdistettua sitä tarvitseville ja voidaan nopeasti reagoida erilaisiin tarpeisiin. Tällaisia kursseja voisi suunnata myös nimenomaan maahanmuuttajille. Koulutuksen moninaistuminen saattaa aiheuttaa haasteita kouluttajil-

le, koska on huomioitava erilaiset oppijat, mutta koulutukseen panostettaessa tuloksena on ammattitaitoista työvoimaa.

- Työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien kohdalla maahanmuuttajatyötä tekevien yhdistysten rooli on tärkeä, koska yhdistystoiminta auttaa oman kielen ja kulttuurin kehittämisessä ja yhdistyksen kautta maahanmuuttajat saavat tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, työelämästä ja muusta olennaisesta.

Työvoiman houkutteleminen Suomeen

- Jotta Suomi saisi ja paremmin houkuttelisi työvoimaa rajojensa ulkopuolelta, olisi maan markkinointia lisättävä. Suomea ei tunneta kovinkaan hyvin eri puolilla maailmaa. Tiedonvälitystä täytyy tehostaa erityisesti niihin maihin, joissa olisi potentiaalista muuttavaa työvoimaa. Mahdolliselle työntekijälle on kerrottava täkäläisestä osaamisesta ja vahvuuksista sekä perusteltava, minkä vuoksi tänne kannattaa muuttaa.

- Suomen tulisi jalkautua mahdollisiin työvoimaa lähettäviin maihin ja perustaa sinne palvelupisteitä, joissa hoidettaisiin esimerkiksi työnvälitystä. Erilaisia tukitoimenpiteitä voisi järjestää lähtömaassa myös muilla keinoin, sillä on hyödyllistä opettaa kieltä tai työelämän pelisääntöjä jo ennen varsinaista muuttoa. Mukana voisi olla valtion hallinto sekä yksityisiä yrityksiäkin. SAK:lla on Tallinnassa infopiste, joka on nimenomaan järjestön oma, mutta muualla vastaava voitaisiin perustaa yhteistyöllä.

- Yleisrekrytointi ei liene viisasta, vaan on oltava työpaikka valmiina, johon tekijää ulkomailta haetaan. Tällöin hakijana ovat työnantajat ja viranomaiset hoitaisivat ainoastaan neuvonnan. Yrityksillä olisi merkittävä osa rekrytoinnissa. Mahdollisuutena voisivat lisäksi olla yhteiset rekrytointihankkeet hallinnon ja järjestöjen kanssa.

- Ulkomaalaisten houkuttelu on erilaista perustyöhön tulijoiden ja osaajien kohdalla. Tavallisen työntekijän uskotaan arvostavan niitä perusasioita, jotka Suomessa ovat kunnossa, kuten koulutus, terveydenhuolto ja julkiset palvelut. Ongelmana on asuminen, sillä sen tiedetään olevan kallista. Huippuosaajien kohdalla täytyy muistaa, että henkilö on usein tottunut melko korkeaan elintasoon, jota täällä on kyettävä jatkamaan. Tämä edellyttää esimerkiksi asunnon hankkimista, johon vuokra-asunto ei ole ratkaisu. Palkkaa ja sen verotusta voisi käyttää houkuttimena erityistilanteissa.

- Mikäli tänne halutaan lisää väkeä, maahanmuutosta on saatava mahdollisimman yksinkertainen. Maahantulon ja lupien hoitamisen on hoiduttava joustavasti ja nopeasti. Apua on oltava saatavilla ja alusta lähtien on satsattava kotoutumis- ja kielikoulutukseen. Tärkeää on muistaa, että Suomeen työhön tuleva maahanmuuttaja ei useinkaan saavu yksin, vaan hänellä saattaa olla puoliso ja lapsia mukanaan. Heidät tulee myös ottaa huomioon uuteen maahan sopeutumisessa. Erittäin tärkeää on muistaa, että asenneilmapiiriin on kiinnitettävä huomiota, jotta täällä olevat maahanmuuttajat saadaan pidettyä vastaisuudessakin.

Kirjallisuus

Acatiimi (2005). Korkeatasoiset tutkimusympäristöt vetävät ulkomaisia tutkijoita Suomeen. Acatiimi tammikuu/2005, 19–20.

Ahmad, Akhlaq (2005). Getting a Job in Finland. The Social Networks of Immigrants from the Indian Subcontinent in the Helsinki Metropolitan Labour Market. University of Helsinki, Department of Sociology, Research Reports 247. 154 s.

Alanen, Aku (2007). Venäläisten muutto jatkuu Suomeen ja Suomessa. Tieto & trendit, marraskuu 2007, 50–53. Tilastokeskus, Helsinki.

Anteroinen, Pasi (2007). Virolaisrakentajat vähenevät Suomesta. Helsingin Sanomat 18.2.2007, F3.

Berggren, Katarina ja Abukar Omarsson (2001). Rätt man på fel plats – en studie av arbetsmarknaden för utlandsfödda akademiker som invandrat under 1990-talet. Ura 2001: 5. 33 s. AMS Utredningsenhet, Tukholma.

Berry, J.W. (1992). Acculturation and Adaption in a New Society. Special Issue: Migration and Health in the 1990s. International Migration 30: 1, 69–85.

Boschma, Ron A. (2005). Competitiveness of Regions from an Evolutionary Perspective. Association of Regional Observatories, 10–13.

Bureau of European Policy Advisers and the Directorate-General for Economic and Financial Affairs (2006). Enlargement, two years after: an economic evaluation. 120 s. European Economy, European Commission, Occasional Papers 24.

Bustamante, Jorge A. (2002). Immigrants' Vulnerability as Subjects of Human Rights. International Migration Review 36: 22, 333–354.

Carter, John (2003). Ethnicity, Exclusion and the Workplace. 200 s. Palgrave & Macmillan, New York.

Chiswick, Barry R. (1978). The Effect of Americanization on the Earnings of Foreign-born Men, Journal of Political Economy 86: 51, 897–921.

Commission of the European Communities (2006). Enlargement, Two Years After – An Economic Success. 10 s. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Brussels.

Edvardsson, Ingi Runar, Elli Heikkilä, Mats Johansson, Hjalti Johannesson, Daniel Rauhut, Torben Dall Schmidt, Lasse Sigbjörn Stamböl ja Sirkku Wilkman (2007). Demographic Changes, Labour Migration and EU-enlargement – Relevance for the Nordic Regions. Nordregio, Nordic Research Programme 2005–2008. Report: 2. 149 s.

Eskelinen, Outi, Hannu Halila, Jukka Siukosaari ja Jukka Vänskä (2007). Suomalaiset lääkärit ulkomailla – Keitä he ovat, missä he ovat ja miksi he muuttavat? Suomen Lääkärilehti 10/2007, vsk 62, 1037–1041. Suomen Lääkäriliitto, Helsinki.

Etnisten suhteiden neuvottelukunta (2005). Kala kuivalla maalla. Kotoutuminen maahanmuuttajan näkökulmasta. Työhallinnon julkaisu 344. 44 s. Työministeriö, Helsinki.

Eurostat (2007). Eurostat Database. Immigration by sex, age group and broad group of citizenship. 8.5.2007. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Findlay, Allan M. (2005). Editorial: Vulnerable Spatialities. Population, Space and Place, Special Issue: Population and Vulnerability: Making Sense of Vulnerability 11: 6, 429–439. John Wiley & Sons, Ltd.

Florida, Richard (2002). The Economic Geography of Talent. Annals of Association of American Geographers, 92(4), 743–755.

Forsander, Annika (2002). Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 39/2002. 283 s. Väestöliitto, Helsinki.

Forsander, Annika (2004). Maahanmuuton merkitys väestökehityksen kannalta. Teoksessa: Väestönkehitykseen vaikuttaminen – tulisiko syntyvyyttä ja maahanmuuttoa lisätä? Tulevaisuusselonteon liiteraportti 3. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 31/2004, 59–107.

Forsander, Annika ja Anne Alitolppa-Niitamo (2000). Maahanmuuttajien työllistyminen ja työhallinto – keitä, miten ja minne? Työhallinnon julkaisu 242. 77 s. Työministeriö, Helsinki.

Forsander, Annika, Mika Raunio, Perttu Salmenhaara ja Mika Helander (2004). Sykettä ja suvaitsevaisuutta. Globaalin osaamisen kansalliset rajat. 244 s. Edita, Helsinki.

Garam, Irma (2007). Aikuiskoulutus ja kansainvälisyys. Suomalaisten oppilaitosten näkemyksiä kansainvälisestä toiminnasta. Kansainvälisen vaihdon keskus CIMO, Occasional Paper 2/2007. 61 s.

Goedings, Simone (1999). EU Enlargement to the East and Labour Migration to the West. Lessons from previous enlargements for the introduction of the free movement of workers for Central and East European Countries. International Institute of Social History, IISG Research Paper 36. 44 s.

Haapakorpi, Arja (2004). Kulttuurista rajankäyntiä – nuorten ja korkeakoulutettujen maahanmuuttajien koulutus- ja työmarkkinahistoria ja -orientaatio. Raportteja ja selvityksiä 43/2004. 103 s. Helsingin yliopisto, koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia.

Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma (2006). Työhallinnon julkaisu 371. 40 s. Työministeriö, Helsinki.

Hanhijoki, Ilpo, Seppo Kantola, Mervi Karikorpi, Jukka Katajisto, Matti Kimari ja Hannele Savioja (2004). Koulutus ja työvoiman kysyntä 2015. Valtakunnallisia ja alueellisia laskelmia. 287 s. Opetushallitus, Helsinki.

Heikkilä, Elli (2001a). Euroopan unionin laajentuminen. Siirtolaisuus-Migration 1/2001, 37–38. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.

Heikkilä, Elli (2001b). Migration and the future challenges in an integrated Europe. Teoksessa: ”Once a jolly swagman…”, 81–89. Essays on migration in honour of Olavi Koivukangas on his 60th birthday. Vammala.

Heikkilä, Elli (2005). Mobile vulnerabilities: perspectives on the vulnerabilities of immigrants in the Finnish labour market. Population, Space and Place, Special Issue: Population and Vulnerability: Making Sense of Vulnerability 11: 6, 485–497. John Wiley & Sons, Ltd.

Heikkilä, Elli (2007). Vain väliaikaista vetoapua – Uudet jäsenmaat eivät pelasta EU:ta työvoimapulalta. Ulkopolitiikka 2/2007, 12–17.

Heikkilä, Elli ja Taru Järvinen (2003). Migration and Employment of Immigrants in the Finnish Local Labour Markets. The Population Research Institute, Yearbook of Population in Finland 39 (2003), 103–118.

Heikkilä, Elli ja Sari Korkalainen (2004). Aluekehitys ja muuttoliike työssäkäyntialueiden näkökulmasta. Siirtolaisuus-Migration 2/2004, 40–43. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.

Heikkilä, Elli ja Taru Järvinen (2004). Muuttoliike Suomen ja Itämeren maiden välillä. Talous & Yhteiskunta 1: 13–17.

Heikkilä, Elli ja Maria Pikkarainen (2006a). Koulutus takaa maahanmuuttajien työllistymisen Helsingissä. Helsingin Henki – Helsingin kaupungin henkilöstölehti 6/2006 (22.11.2006), 22–23.

Heikkilä, Elli ja Maria Pikkarainen (2006b). Border Immigration to Finland from Russia, Estonia and Sweden – Is Finland Able to Use their Human Resources in Ageing Society? The 5th International Migration Conference.Toward effective migration management: solutions for Europe and the world, PWSBiA, Warsaw, Poland, 18–21 May, 2006. PWSBiA, Conferences and seminars 18, 213–233.

Heikkilä, Elli ja Maria Pikkarainen (2007). Maahanmuuttajat Suomen työmarkkinoilla. Terra 119: 1, 3–17.

Heikkilä, Elli, Peter Nijkamp, Iulia Traistaru ja Saara Yousfi (2006). Extended Europe: patterns of agglomeration, migration and economic performance differentials. Teoksessa Geyer, Hermanus S. (toim.): Global Regionalization, Core Peripheral Trends, 85–112. Edward Elgar Publishing. Cheltenham, UK, Northhampton, MA, USA.

Helsingin kaupungin tietokeskus (2006). Helsingin väestöennuste 2007–2040. Tilastoja 2006:17.

Helsingin Sanomat (2006). Maahanmuuttajalääkärien määrä kasvanut voimakkaasti viime vuosina. Helsingin Sanomat 16.8.2006.

Herbert, David T. ja Sheila M. Peace (1980). The Elderly in an Urban Environment: A Study of Swansea. Teoksessa Herbert, David T. ja R. J. Johnston (toim.): Geography and the Urban Environment. Progress in Research and Applications, 223–255. John Wiley & Sons, New York.

Hustich, Ilmari (1972). Suomi tänään. Tammi, Helsinki.

Huttunen, Hannu-Pekka (2007). SPECIMA-projektin opit ja tulokset. Teoksessa Huttunen, Hannu-Pekka ja Tiina Kupari (toim.): Specimasta opittua. Korkeasti koulutetut maahanmuuttajat työelämään, 111–116. Specima/ESR-projekti. Turun työvoimatoimiston kansainväliset palvelut. Turku.

Hämäläinen, Kari, Aki Kangasharju, Sari Pekkala ja Matti Sarvimäki (2005). Maahanmuuttajien verotulonsiirtoaste. Siirtolaisuus–Migration 2/2005, 3–11. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.

Inkeri (2006). Inkerinsuomalaisten paluumuuttojono on käyty loppuun. Inkeri syyskuu 2006.

Jaakkola, Magdalena (2005). Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003. Työpoliittinen tutkimus 286. 145 s. Työministeriö, Helsinki.

Jaakkola, Timo (2000). Maahanmuuttajat ja etniset vähemmistöt työhönotossa ja työelämässä. Työpoliittinen tutkimus 218. 138 s. Työministeriö, Helsinki.

Jasinskaja-Lahti, Inga, Karmela Liebkind ja Tiina Vesala (2002). Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia. 214 s. Gaudeamus, Helsinki.

Javanainen, Siru (2000). Kodin ja koulun kohtaaminen monikulttuurisessa koulussa. Siirtolaisuus – Migration 4/2000, 15–20. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.

Joronen, Tuula (2005). Työ on kahden kauppa – maahanmuuttajien työmarkkina-aseman ongelmia. Teoksessa Paananen, Seppo (toim.): Maahanmuuttajien elämää Suomessa, 59–82. Tilastokeskus, Helsinki.

Kainuun TE-keskus (2007). Kajaanin seudun kehitys vahvaa, Kehys-Kainuu jää kehityksestä jälkeen. TE -keskus tiedottaa 23.8.2007. 3 s.

Kamenskiy, Andrey (2002). Contemporary Russia in International Labour Migrations. Teoksessa: World in the mirror of international migration. International Migration of Population: Russia and Contemporary World. Volume 10, 85–98. Moscow State 'Lomonosov' University.

Kangasharju, Aki, Liisa Korpinen ja Pekka Parkkinen (2003). Suomessa asuvat ulkomaalaiset: Esiselvitys. VATT-keskustelualoitteita 297. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki.

Karjalainen, Elli (1986). Muuttoliike ja sen vaikutukset Kuhmon alueelliseen väestönkehitykseen 1959–84 (Summary: Migration and its effects on areal population development in Kuhmo 1959–84). University of Oulu, Research Institute of Northern Finland B 6. 211 s.

Karjalainen, Elli (1989). Migration and regional development in the rural communes of Kainuu, Finland in 1980–85. Nordia 23:1, 1–89.

Karjalainen, Elli (1993). Väestön ikääntyminen alueellisena ilmiönä Suomessa (Summary: Population ageing as a regional phenomenon in Finland). University of Oulu, Research Institute of Northern Finland, Research Reports 111. 143 s.

Kart, Cary S. (1990). The Realities of Aging. An Introduction to Gerontology. Third Edition. 528 s. Allyn and Bacon, Boston.

Kauppa- ja teollisuusministeriö (2006). Maahanmuuttajayrittäjyys Suomessa – Nykytilanne ja toimenpide-ehdotuksia. Kauppa- ja teollisuusministeriön asettaman työryhmän loppuraportti. Kauppa- ja teollisuusministeriö. 18.12.2006. <http://www.ktm.fi/?i=2023&s=222>

Kent, Mary M. ja Carl Haub (2005). Global Demographic Divide. Population Reference Bureau, Population Bulletin Vol. 60, No. 4, December 2005. 24 s.

Keski-Nisula, Kaisa (2007). Maahanmuuttajien integraatio Turun työmarkkinoille: työllistyneiden näkökulmia. Pro gradu -tutkielma. 82 s. Maantieteen laitos, Turun yliopisto.

Kimmel, Douglas C. (1990). Adulthood and Aging. Third Edition. 634 s. John Wiley & Sons, New York.

Kitson, Michael, Ron Martin ja Peter Tyler (2005). Regional Competitiveness: An Elusive yet Key Concept. Association of Regional Observatories, 3–9.

Kokko, Karoliina (2002). Maahanmuuttajien Suomen sisäinen muuttoliike. Tapaustutkimuksena Turku. Pro gradu -tutkielma. 96 s. Maantieteen laitos, Turun yliopisto. <http:// www.migrationinstitute.fi/db/articles/pdf/karoliina_kokko.pdf>

Korhonen, Sirpa ja Jouni Ponnikas (2006). Töihin Talvivaaraan? Selvitys Talvivaaran kaivoshankkeen työvoiman kysynnästä ja tarjonnasta. Oulun yliopisto, Kajaanin kehittämiskeskus, Aluekehitys, REDEC Kajaani Working Papers 56. 57 s.

Korkiasaari, Jouni (2005). Suomen siirtolaisuus 1870–2004 ja ulkosuomalaiset 2004. 22.8.2006. <http://www.migrationinstitute.fi/db/stat/img/ff_01.jpg>

Korkiasaari, Jouni ja Kari Tarkiainen (2000). Suomalaiset Ruotsissa. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 3. 546 s. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.

Koskinen, Mikko (2007). Pertti Paasio on nähnyt siirtolaisten arjen ja juhlan. Amerikan Uutiset, The National Newspaper for Finnish-Americans. 8.8.2007, 15.

Koskinen, Paula (2005). Eurooppaan töihin? Suomalaisten korkeakouluista valmistuneiden näkemyksiä eurooppalaisista työmarkkinoista. Eures. Työministeriö, Helsinki.

Kuntatiedon keskus (2006). Aluetietopankki. 10.7.2006. <http://www.kunnat.net/k_htmlimport.asp?path=1;29;374;36980>

Kyhä, Henna (2007). Miksi lääkäri ei kelpaa lääkäriksi? Korkeakoulutetut maahanmuuttajat Suomen työmarkkinoilla. Lisensiaatintutkimus. Kasvatustieteiden laitos, Turun yliopisto.

Laakkonen, Risto (2004). Ulkosuomalaiset mahdollisena työvoimapotentiaalina. Siirtolaisuus-Migration 4/2004, 9–12. Siirtolaisuusinstituutti,Turku.

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta 1215/2005.

Laki vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta 22/2004.

Lange, Anders ja Charles Westin (1981). Etnisk diskriminering och social identitet. Liber, Stockholm.

Lee, Everett (1969). The Theory of Migration. Teoksessa Jackson, J.A. (toim.): Migration. Sosiological Studies 2. Cambridge.

Luukkanen, Arto (2007). Väestökato syö talouden selkärankaa. Turun Sanomat 27.2.2007, 2.

Mahroum, S. (2001). Europe and the Immigration of Highly Skiller Labour. International Migration 39: 5, 27–43.

Mainio, Tapio (2007). Ulkomainen työvoima yleistyy myös työttömyysalueilla. Helsingin Sanomat 23.9.2007, A7.

Malakha, Irina (2002). On ”Brain Drain” from Russia during the Second Half of the 1990’s. Teoksessa: World in the Mirror of International Migration. International Migration of Population: Russia and the Contemporary World. Volume 10, 129–141. Moscow State ‘Lomonosov’ University.

Malakha, Irina (2003). External migrations in Russia in 1992–2000: Evaluation of educational structure. Esitelmä Siirtolaisuusinstituutissa 20.10.2003, käsikirjoitus.

Malecki, Edward J. (2005). Jockeying for Position: What It Means and Why It Matters to Regional Development Policy When Places Compete. Association of Regional Observatories, 25–29.

Martin, Philip, Hans Dietric von Loeffelholz ja Thomas Straubhaar (2002). Managing Migration for Economic Growth: Germany and the United States in Comparative Perspective. The John Hopkins University, The American Institute for Contemporary German Studies, AICGS Policy Report 1. 44 s.

Massey, Douglas (2002). A Synthetic Theory of International Migration. Teoksessa: World in the mirror of international migration. International Migration of Population: Russia and Contemporary World. Volume 10, 142–152. Moscow State 'Lomonosov' University.

Massey, Douglas S., Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino ja J. Edward Taylor (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. Population and Development Review 19: 3, 431–466.

Mella, Ilkka (2001). Väestön ja työvoiman alueellisia kehitysnäkymiä. Teoksessa: Väestön ja työllisyyden kehitysnäkymiä. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle. Oheisjulkaisu, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 2001/10, 27–48.

Meriteollisuusyhdistys ry (2006). Suomalaisen meriteollisuuden koulutuspoliittinen linjaus. 19 s. Eugramen Oy, Helsinki.

Myrdal, Gunnar (1957). Economic Theory and Under-Developed Regions. London.

Najib, Ali B. (2000). Immigrant small business and local community development in Sweden. Esitelmä symposiumissa "Citizenship and Exclusion. The Society for the Advancement of Socio-Economics (SASE)". London School of Economics. 7.–10.7.2000.

Niessen, Jan ja Yongmi Schibel (2002). Demographic changes and the consequences for Europe's future. Is immigration an option? 21 s. Migration Policy Group, Brussels.

Noki, Susanna ja Katariina Kovanen (2007). Suomi kansainvälisessä osaajakilpailussa. Kansainväliset kokemukset ulkomaalaisten osaajien liikkuvuuden edistämisestä ja Suomen mahdollisuudet houkutella korkeasti koulutettuja osaajia. Käsikirjoitus.

OECD (2003). Trends in International Migration. Sopemi 2002 edition. 372 s

OECD (2005). Trends in International Migration. Sopemi 2004 edition. 390 s.

OECD (2006). International Migration Outlook. Sopemi 2006 edition. 329 s.

Oishi, Nana (2002). Gender and Migration: An Integrative Approach. University of California, The Center for Comparative Immigration Studies, Working Paper 49. 18 s.

Ouali, Nouria ja Andrea Rea (1999). Young Migrants in the Belgian Labour Market: Integration, Discrimination and Excusion. Teoksessa Wrench, John, Andrea Rea ja Nouria Ouali (toim.): Migrants, ethnic minorities and the labour market, 21–34. Integration and Exclusion in Europe. University of Warwick, Centre for Research in Ethnic Relations & Macmillan, London.

Paganus, Solja (1999). Ulkomaankomennukselta palaavien sopeutuminen – repatriaatin paluu kotimaahan. Siirtolaisuus–Migration 3/1999, 22–24. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.

Pehkonen, Aini (2006). Maahanmuuttajan kotikunta. Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut 52. 91 s.

Pikkarainen, Maria (2005). Maahanmuuttajien työllistyminen ja heidän odotuksensa työelämästä Suomessa. Web Reports 8. 112 s. Siirtolaisuusinstituutti, Turku. <http://www.migrationinstitute.fi/db/articles/pdf/webreports8.pdf>

Piore, Michael J. (1979). Birds of passage: Migrant labour in industrial societies. Cambridge University Press, Cambridge, UK.

Population Reference Bureau (2005). World Population Data Sheet. 12.6.2006. <http://www.prb.org/datafind/prjprbdata/wcprbdata7.asp?DW=DR&SL=&SA=1>

Population Reference Bureau staff (2004). Transitions in World Population. Population Bulletin Vol. 59, No. 1, March/2004. 40 s.

Poynting, Scott ja Victoria Mason (2006). "Tolerance, Freedom, Justice and Peace"?: Britain, Australia and Anti-Muslim Racism since 11 September 2001. Journal of Intercultural Studies 27:4, 365–391.

Puustinen-Hopper, Kaisa (2005). Mobile minds. Survey of foreign PhD students and researchers in Finland. Suomen Akatemian julkaisuja 1/05. 41 s. Suomen Akatemia, Helsinki.

Rajaram, Prem Kumar ja Carl Grundy-Warr (2005). Protection or Control?: Global Migration Policies and Human Rights. Teoksessa Fort, Bertrand (toim.): International Migrations and Human Rights, 72–109. Singapore, Asia-Europe Foundation.

Rantala, Tarja (2007). Suomen työolot vetovoima Venäjällä. Maahanmuuttoasioiden ammattilehti Monitori 1/2007, 20. Työministeriö, Helsinki.

Rasku, Anu (2007). Perämerenkaaren kehittyvä kaksoiskaupunki. Par Avion 2/2007, 12–16. Finncomm airlines.

Rauhut, Daniel (2004). Replacement Migration to Sweden. An overview of possible sender countries. Swedish Institute for Growth Policy Studies, A2004:016. 152 s.

Rauhut, Daniel, Elli Heikkilä, Lasse Sigbjörn Stamböl, Sirkku Wilkman ja Mats Johansson (2007). Immigrant Population, Labour Supply and Labour Market Participation in the Nordic Regions. The paper presented in the 47th Congress of the European Regional Science Association, Paris, 29th of August – 2nd of September 2007. 25 s.

Raunio, Mika (2005). Aivovuodosta aivokiertoon. Huippuosaajat talouden voimavarana. 88 s. EVA-raportti. Taloustieto Oy.

Rea, Andrea, John Wrench ja Nouria Ouali (1999). Introduction: Discrimination and Diversity. Teoksessa Wrench, John, Andrea Rea ja Nouria Ouali (toim.): Migrants, ethnic minorities and the labour market, 1–18. Integration and Exclusion in Europe. University of Warwick, Centre for Research in Ethnic Relations & Macmillan, London.

Regionplane- och trafikkontoret (2007). Stockholmsmigranterna kring millennieskiftet. Stockhoms läns landsting, Rapport 2:2007. 284 s.

Robinson, V. (1992). Move on up. Teoksessa Stillwell, John, Phil Rees ja Peter Boden (toim.): Migration processes and patterns, 271–291. Belhaven, London.

Ryding Zink, Charlotta (2001). Where you come from decides where you are heading – a qualitative study of well-educated immigrants entering the labour market in Sweden. Working Paper Series 7. Sociologiska institutionen, Uppsala Universitet.

Räisänen, Heikki (2007). Mikä rajoittaa työllisyyden kasvua? Talous & Yhteiskunta 1/2007, 8–13. Palkansaajien tutkimuslaitos, Helsinki.

Saarinen, N. Tapani (2007). Puheenjohtajan saatesanat: Specimasta malli tasapainoiseen työperäiseen maahanmuuttoon. Teoksessa Huttunen, Hannu-Pekka ja Tiina Kupari (toim.): Specimasta opittua. Korkeasti koulutetut maahanmuuttajat työelämään, 9–10. Specima/ESR-projekti. Turun työvoimatoimiston kansainväliset palvelut. Turku.

Sarvimäki, Matti (2003). Euroopan Unionin itälaajentuminen ja maahanmuutto Suomeen. VATT-tutkimuksia 98. 90 s. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki.

Siirtolaisuusasian neuvottelukunnan mietintö XIV. Komiteanmietintö 1990:46. Helsinki 1990.

Sisäasianministeriö (2005). Väestön ikääntymiseen varautuminen sisäasianministeriön hallinnonalalla. Keskustelualoitteet. Sisäasianministeriön julkaisuja 36/2005. 60 s.

Sjöblom-Immala, Heli (2006). Maahanmuuttajat Turussa yrittäjinä ja palkansaajina. Työpoliittinen tutkimus 318. 103 s. Työministeriö, Helsinki.

Solomos, J. ja L. Back (1996). Racism and society. 252 s. Macmillan, London.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2003). Vuoden 2005 eläkeuudistusta koskevat lait vahvistetaan. 11.11.2004. <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/documents/502/index.htx>.

Spence, Michael A. (1974). Market Signaling: Informational Transfer in Hiring and Related Screening Processes. Harvard, Harvard Economic Studies 143.

Stacher, Irene (2004). What is the Impact of Migration on the Labour Markets of an Enlarging European Union. 10 s. The International Centre for Migration Policy Development, ICMPD, Vienna.

Straubhaar, Thomas (1988). On the Economics of International Labour Migration. 256 s. Bern, Haupt.

Suihkonen, Minna (2007). Maahanmuuton vähittäinen vapauttaminen järkevää. Maahanmuuttoasioiden ammattilehti MoniTori 1/2007, 9. Työministeriö, Helsinki.

Söderqvist, Minna (2006). Työnantajien näkemyksiä ulkomaalaisista työpaikoilla. Teoksessa Martikainen, Tuomas (toim.): Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla, 278–295. Suomen Kirjallisuuden Seura, Tietolipas 212. Helsinki.

Tanner, Arno (2006). Kasvaako työvoimatarve? Vastaako maahanmuuttopolitiikka? Teoksessa Heikkilä, Elli (toim.): Muuttaako Onni maalle? Suurten ikäluokkien valinta. Muuttoliikesymposium 2005, 185–195. Siirtolaisuustutkimuksia A 28. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.

Tarvas, Tuomo (2007). Euroopan ikäpommi ei räjähdä. Euroopan komission Suomen edustuston lehti 1/2007, 6–7.

Tervola, Marjut (2001). Ikääntyvä Suomi tarvitsee siirtolaisia. Helsingin Sanomat 21.8.2001, E 1.

Tilastokeskus (2004). StatFin-tilastopalvelu. Väestönmuutosten ja väestönennustetilastot. 10.11.2004. <www.stat.fi>

Tilastokeskus (2006). StatFin-tilastopalvelu. Työllisyys, työttömyys ja työvoima maakunnittain 1990–2005. 18.12.2006. <www.stat.fi>

Tilastokeskus (2007a). StatFin-tilastopalvelu. Väestörakenne. 11.6.2007. <www.stat.fi>

Tilastokeskus (2007b). StatFin-tilastopalvelu. Muuttoliike. 9.7.2007. <www.stat.fi>

Todaro, Michael P. (1969). A Model of Labour Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries. The American Economic Review 59, 138–148.

Turok, Ivan (2005). Cities, Regions and Competitiveness. Association of Regional Observatories, 18–24.

Turun Sanomat (2006a). EU-komissio paisuttaa jäsenmaiden opiskelijavaihdon muutamassa vuodessa. Turun Sanomat 14.12.2006.

Turun Sanomat (2006b). Euroopan unioni ei saanutkaan työntekijöitä odotetusti liikkeelle. Turun Sanomat 10.10.2006.

Turun Sanomat (2007). Maahanmuuttajat Ruotsissa vihdoin vauhdilla töihin. Turun Sanomat 31.7.2007.

Työmaa 2008–2012 (2007). Työperusteista maahanmuuttoa ja maahanmuuttajaväestön työllistymistä edistävä aikuiskoulutusohjelma. Opetusministeriön ja työministeriön yhteisen virkamiesryhmän ehdotus 16.3.2007. 46 s. <http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/10_muut/tyomaa2008_2012.pdf>

Työministeriö (2003a). Varautuminen suurten ikäluokkien aiheuttamaan työmarkkinamuutokseen. Projektin loppuraportti. Työhallinnon julkaisu 320. 57 s. Työministeriö, Helsinki.

Työministeriö (2003b). Työvoiman rekrytointimahdollisuudet EU- ja ETA-alueen ulkopuolelta. Maahanmuuttopolitiikan tulevat haasteet -projekti. Työhallinnon julkaisu 325. 68 s. Työministeriö, Helsinki.

Työministeriö (2005). Maahanmuuttoasiat vuonna 2005. 8.9.2006. <http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/toimintasu.pdf>

Työministeriö (2006a). Tilastoja ja kaavioita maahanmuutosta (31.12.2006). 18.7.2007. <http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/08_maahanmuuttotilastot/kal_su.pdf>

Työministeriö (2006b). Hallituksen ulkosuomalaispoliittinen ohjelma vuosiksi 2006–2011. Työministeriö, Helsinki. 19 s. <http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/10_muut/ulkosuomalaisohjelma2006.pdf>

Työministeriö (2007a). Työvoima 2025. Täystyöllisyys, korkea tuottavuus ja hyvät työpaikat hyvinvoinnin perustana työikäisen väestön vähentyessä. Työpoliittinen tutkimus 325. 464 s. Työministeriö, Helsinki.

Työministeriö (2007b). Kotouttamisen vaikuttavuus ja mittaaminen -projekti. Projektin loppuraportti. 36 s. Työministeriö, Helsinki. <http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/10_muut/kotouttamisen_vaikuttavuus_rap.pdf>

Ulkosuomalaisparlamentti (2006). Ulkosuomalaiset voimavarana Suomelle. 22.8.2006. <http://www.usp.fi/yleis/index.php>

United Nations Population Division (2000). Replacement migration: Is It a Solution to Declining and Ageing Populations? New York. <http://www.un.org/esa/population/publications/migration/migration.htm>

Valtioneuvosto (2006). Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle siirtymäaikalain vaikutuksista sekä työvoiman ja palvelujen vapaan liikkuvuuden vaikutuksista työmarkkinatilanteeseen eri aloilla. Työministeriö, Helsinki. 30 s. <http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/10_muut/siirtyma_aikalaki_selonteko.pdf>

Valtioneuvoston kanslia (2004). Hyvä yhteiskunta kaikenikäisille. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko väestökehityksestä, väestöpolitiikasta ja ikärakenteen muutokseen varautumisesta. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 27/2004. 62 s. <http://www.vnk.fi/julkaisukansio/2004/j27-28-34-hyvae-yhteiskunta-kaikenikaeisille/pdf/fi.pdf>

Varsinais-Suomen TE-keskus (2007). Monikulttuurinen Varsinais-Suomi. Varsinais-Suomen maahanmuuttopoliittinen ohjelma vuoteen 2015. Varsinais-Suomen TE-keskuksen julkaisuja 10/2007. 25 s.

Vartia, Pentti ja Pekka Ylä-Anttila (2003). Kansantalous 2028. 335 s. Helsinki.

Vesterinen, Pentti (2002). Maahanmuutto – ikääntymisongelmiemme ratkaisu? Keskustelunaloitteita 69. 15 s. Valtionvarainministeriön kansantalousosasto, Helsinki.

Vourc'h, Francois, Véronique De Rudder ja Maryse Tripier (1999). Foreigners and immigrants in the French labour market: Structural inequality and discrimination. Teoksessa Wrench, John, Andrea Rea ja Nouria Ouali (toim.): Migrants, ethnic minorities and the labour market, 72–92. University of Warwick, Centre for Research in Ethnic Relations & Macmillan, London.

Väestöliitto (2004). Väestöliiton väestöpoliittinen ohjelma. 70 s. Frenckelin Kirjapaino Oy, Espoo.

Väestönmuutokset (2002). Väestö 2003:11. Suomen virallinen tilasto. Tilastokeskus, Helsinki

Väestönmuutokset (2003). Väestö 2004:9. Suomen virallinen tilasto. Tilastokeskus, Helsinki.

Väestönmuutokset (2004). Väestö 2005:10. Suomen virallinen tilasto. Tilastokeskus, Helsinki.

Wanner, Philippe (2002). Migration trends in Europe. Council of Europe, European Population Papers Series 7. 26 s.

Westerholm, John (1999). Asutus harventuu ja keskittyy. Teoksessa Westerholm, John ja Pauliina Raento (toim.): Suomen kartasto, 90–91. Suomen maantieteellinen seura, WSOY. Porvoo.

Westin, Charles (2003). Young people of migrant origin in Sweden. Teoksessa Zeybekoglu, Emrehan ja Bo Johansson (toim.): Migration and labour in Europe. Views from Turkey and Sweden, 170–194. Marmara University Research Center for International Relations and Swedish National Institute for Working Life.

Wilkman, Sirkku (2005). Siirtolaiset Suomen voimavarana maailmalla. Suomalaisten siirtolaisuus Saksaan ja Yhdysvaltoihin 2000-luvulla. Web-reports 9. 146 s. Siirtolaisuusinstituutti, Turku. <http://www.migrationinstitute.fi/db/articles/pdf/webreports9.pdf>

Williams, Allan M. (2005). What Human Capital, Which Migrants? Returned Skilled Migration to Slovakia From the UK. International Migration Review 39:2, 439–468.

Wiman, Ronald (1975). Työvoiman kansainvälisen muuttoliikkeen mekanismi. ETLA, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos B9. 185 s.

Wrench, John (1999). Employers and anti-discrimination measures in Europe: Good practice and bad faith. Teoksessa Wrench, John, Andrea Rea ja Nouria Ouali (toim.): Migrants, ethnic minorities and the labour market, 229–251. University of Warwick, Centre for Research in Ethnic Relations & Macmillan, London.

Yhdenvertaisuuslaki 21/2004. Suomen säädöskokoelma. Julkaistu Helsingissä 23. päivänä tammikuuta 2004.

Zelinsky, Wilbur (1971). The hypothesis of the mobility transition. The geographical review 61, 219–249.

Liite 1. Kyselylomake Oulun yliopistosta 2000-luvulla valmistuneille

KYSELYLOMAKE

Tämä kyselylomake on tarkoitettu Oulun yliopistosta 2000-luvulla valmistuneille. Valitse annetuista vaihtoehdoista sinulle sopivin rastittamalla tai kirjoita vastauksesi sille varattuun tilaan. Tiedot käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Vastaathan 26.10.2005 mennessä, kiitos!

1. Sukupuoli: ❑ Nainen
❑ Mies
2. Ikä: _____ vuotta
3. Yliopisto-opintojen päättymisvuosi: _____
4. Ylin suorittamasi tutkinto: ❑ Kandidaatti
❑ Maisteri
❑ Lisensiaatti
❑ Tohtori
5. Tiedekunta / koulutusohjelma: _____
6. Ammatti: _____
7. Oletko opiskellut ulkomailla?
❑ Kyllä, opiskelen parhaillaan ulkomailla
Missä maassa ja millä alalla? _____
❑ Kyllä, olen opiskellut ulkomailla
Missä maassa ja millä alalla? _____
❑ En
8. Oletko työskennellyt ulkomailla?
❑ Kyllä, työskentelen parhaillaan ulkomailla
Missä maassa ja millä alalla?
❑ Kyllä, olen työskennellyt ulkomailla
Missä maassa ja millä alalla?
❑ En
9. Kiinnostaako sinua tulevaisuudessa työskentely ulkomailla?
❑ Kyllä Perustelut molemmissa tapauksissa:_____
❑ Ei _____

Jos kyllä eli sinua kiinnostaa ulkomailla työskentely, mainitse kolme kiinnostavinta maata:
1) _____
2) _____
3) _____

Jos kyllä eli sinua kiinnostaa ulkomailla työskentely, kuinka pitkän aikaa haluaisit työskennellä ulkomailla?
❑ Alle vuoden
❑ Joitakin vuosia
❑ Pysyvästi
❑ Vuorotellen ulkomailla ja Suomessa
❑ Muuta, mitä? _____
10. Uskotko tekeväsi kansainvälistä työtä tulevaisuudessa?
❑ Kyllä
❑ En

Jos kyllä, millaista? _____

KIITOS VASTAUKSISTASI!

Liite 2. Kyselylomake Oulun yliopiston ulkomaalaisille opiskelijoille.

KYSELYLOMAKE

Tämä kyselylomake on tarkoitettu Oulun yliopiston ulkomaalaisille opiskelijoille. Valitse annetuista vaihtoehdoista sinulle sopivin rastittamalla tai kirjoita vastauksesi sille varattuun tilaan. Tiedot käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Vastaathan 31.10.2005 mennessä, kiitos!

1. Sukupuoli: ❑ Nainen
❑ Mies
2. Ikä:_____ vuotta
3. Kansalaisuus: _____
4. Asuinmaasi ennen Suomeen muuttamista:_____
5. Koulutusala: _____
6. Milloin olet tullut Suomeen? _____
7. Kuinka kauan aiot olla Suomessa?
8. Kiinnostaako sinua palata Suomeen työelämään sen jälkeen, kun olet suorittanut tutkintosi?
❑ Kyllä
❑ Ei
9. Oletko aikaisemmin opiskellut ulkomailla?
❑ Kyllä Jos kyllä, missä maassa/maissa ja millä alalla? _____
❑ En _____
10. Oletko aikaisemmin työskennellyt ulkomailla?
❑ Kyllä Jos kyllä, missä maassa/maissa ja millä alalla? _____
❑ En _____
11. Kiinnostaako sinua tulevaisuudessa työskentely ulkomailla?
❑ Kyllä Jos kyllä, mainitse kolme kiinnostavinta maata:
❑ Ei 1) _____
2) _____
3) _____

Jos kyllä, kuinka pitkän aikaa haluaisit työskennellä ulkomailla?
❑ Alle vuoden
❑ Joitakin vuosia
❑ Pysyvästi
❑ Vuorotellen ulkomailla ja kotimaassa
❑ Muuta, mitä? _____

12. Millaisia ajatuksia ja kokemuksia sinulla on Suomen työelämästä ja Suomesta mahdollisena tulevaisuuden työskentelymaana? _____
_____

KIITOS VASTAUKSISTASI!

Liite 3. Kyselylomake Oulun yliopiston ulkomaalaisille työntekijöille.

KYSELYLOMAKE

Tämä kyselylomake on tarkoitettu Oulun yliopiston ulkomaalaistaustaisille henkilökunnan jäsenille. Valitse annetuista vaihtoehdoista sinulle sopivin rastittamalla tai kirjoita vastauksesi sille varattuun tilaan. Tiedot käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Vastaathan 26.10.2005 mennessä, kiitos!

1.Sukupuoli: ❑ Nainen
❑ Mies

2. Ikä: _____vuotta

3. Kansalaisuus: _____

4. Kotimaa: _____

5. Oletko aikaisemmin asunut ulkomailla yli neljän kuukauden jaksoja?
❑ Kyllä
❑ En

Jos kyllä, luettele maat, asumisen kesto sekä asumisen pääasiallinen syy. Asumisen syyn kohdalla mainitse opiskelun lisätiedoksi esim. opiskeluala ja työskentelyn lisätiedoksi ammatti.

Maa	Asumisen kesto	Asumisen syy

6. Ylin suorittamasi tutkinto: ❑ Kandidaatti
❑ Maisteri
❑ Lisensiaatti
❑ Tohtori
❑ Muu, mikä? _____

7. Koulutusala: _____

8. Ammatti: _____

9. Kuinka kauan olet asunut Suomessa? _____ vuotta

10. Kuinka kauan olet työskennellyt Suomessa? _____vuotta
Entä Oulun yliopistossa? _____vuotta

11. Kuinka kauan aiot asua Suomessa? ❑ Alle vuoden
❑ Muutaman vuoden
❑ Toistaiseksi
❑ Pysyvästi
❑ Muuta, mitä?

12. Kiinnostaako sinua tulevaisuudessa työskentely ulkomailla?

❑ Kyllä
❑ Ei

Jos kyllä, mainitse kolme kiinnostavinta maata:

1) _____
2) _____
3) _____

Jos kyllä, kuinka pitkän aikaa haluaisit työskennellä ulkomailla?

❑ Alle vuoden
❑ Joitakin vuosia
❑ Pysyvästi
❑ Vuorotellen ulkomailla ja kotimaassa
❑ Muuta, mitä? _____

13. Millaisia myönteisiä tai kielteisiä kokemuksia sinulla on Suomesta työskentelymaana?

_____

_____

14. Mikäli sinuun voi myöhemmin ottaa yhteyttä lisäkysymysten esittämiseksi, kirjoita yhteystietosi (nimi, sähköpostiosoite, puhelinnumero): _____

_____

KIITOS VASTAUKSISTASI!

Liite 4. Kyselylomake Orion Pharman ulkomaalaisille työntekijöille.

KYSELYLOMAKE

Tämä kyselylomake on tarkoitettu Orion Pharman ulkomaalaistaustaisille henkilökunnan jäsenille. Valitse annetuista vaihtoehdoista sinulle sopivin rastittamalla tai kirjoita vastauksesi sille varattuun tilaan. Tiedot käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Vastaathan 19.2.2006 mennessä, kiitos!

1.Sukupuoli: ❑ Nainen
❑ Mies

2. Ikä: _____vuotta

3. Kansalaisuus: _____

4. Kotimaa: _____

5. Oletko aikaisemmin asunut ulkomailla yli neljän kuukauden jaksoja?
❑ Kyllä
❑ En

Jos kyllä, luettele maat, asumisen kesto sekä asumisen pääasiallinen syy. Asumisen syyn kohdalla mainitse opiskelun lisätiedoksi esim. opiskeluala ja työskentelyn lisätiedoksi ammatti.

Maa	Asumisen kesto	Asumisen syy

6. Koulutustaso:
❑ Peruskoulu
❑ Lukio
❑ Ammattikoulutus
❑ Kandidaatti
❑ Maisteri
❑ Lisensiaatti
❑ Tohtori
❑ Muu, mikä? _____

7. Koulutusala: _____

8. Ammatti: _____

9. Kuinka kauan olet asunut Suomessa? _____vuotta

10. Kuinka kauan olet työskennellyt Suomessa? _____vuotta
Entä Orion Pharmassa? _____vuotta

11. Kuinka kauan aiot asua Suomessa?
- ❑ Alle vuoden
- ❑ Muutaman vuoden
- ❑ Toistaiseksi
- ❑ Pysyvästi
- ❑ Muuta, mitä? _____

12. Kiinnostaako sinua tulevaisuudessa työskentely ulkomailla?
- ❑ Kyllä
- ❑ Ei

Jos kyllä, mainitse kolme kiinnostavinta maata:

1) _____
2) _____
3) _____

Jos kyllä, kuinka pitkän aikaa haluaisit työskennellä ulkomailla?
- ❑ Alle vuoden
- ❑ Joitakin vuosia
- ❑ Pysyvästi
- ❑ Vuorotellen ulkomailla ja kotimaassa
- ❑ Muuta, mitä? _____

13. Millaisia myönteisiä tai kielteisiä kokemuksia sinulla on Suomesta työskentelymaana?

_____

_____

14. Mikäli sinuun voi myöhemmin ottaa yhteyttä lisäkysymysten esittämiseksi, kirjoita yhteystietosi (nimi, sähköpostiosoite, puhelinnumero): _____

_____

KIITOS VASTAUKSISTASI!

Liite 5. Haastattelukysymykset ulkomaalaistaustaisille työntekijöille.

1. Sukupuoli: ❑ Nainen
❑ Mies
2. Ikä: _____ vuotta
3. Kansalaisuus: _____
4. Kotimaa: _____
5. Ylin suorittamasi tutkinto: ❑ Kandidaatti
❑ Maisteri
❑ Lisensiaatti
❑ Tohtori
❑ Muu, mikä? _____
6. Koulutusala: _____
7. Ammatti: _____
8. Kuinka kauan olet asunut Suomessa? _____ vuotta
9. Miten olet päätynyt Suomeen? Miksi juuri Suomi? Mitkä asiat vaikuttivat päätöksentekoon?
10. Miten olet löytänyt työpaikkasi Suomessa?
11. Miksi olet tullut Oulun yliopistoon töihin?
12. Mikä on saanut sinut jäämään Suomeen?
13. Miksi olet jäänyt Oulun yliopistoon töihin?
14. Oletko harkinnut siirtyväsi muualle, minne?
15. Eroaako Suomi jotenkin muista maista?
16. Oletko asunut muualla Suomessa kuin Oulussa? Eroaako se jotenkin?
17. Kiinnostaako sinua työskentely muissa maissa kotimaasi ulkopuolella? Missä? Miksi?
18. Oletko joutunut kokemaan ongelmia sopeutumisessa/työnsaannissa/työyhteisössä ym.? Minkälaisia?
19. Oletko verkostoitunut suomalaisten kanssa? Onko ystäväpiirissäsi suomalaisia?
20. Auttoiko yliopisto sopeutumisprosessissasi esim. perehdytyskoulutuksen avulla? Onko yliopistolla kummiperhejärjestelmää tmv.?
21. Millä sopeutumistasi voitaisiin parantaa?
22. Missä asioissa olet kokenut eniten kielteisiä kokemuksia?
23. Mikä on parasta työssä/työn ulkopuolella Suomessa?
24. Mikä auttaisi tänne jäämiseen?
25. Oletko puhunut näistä asioista muiden ulkomaalaisten kanssa, jotka ovat Suomessa työssä?
26. Millaisia omat kokemuksesi ovat heihin verrattuna?
27. Miten Suomeen saataisiin lisää ulkomaalaisia työntekijöitä?

Liite 6. Kyselylomake ulkosuomalaisille.

KYSELYLOMAKE

Tämä kyselylomake on tarkoitettu kaikille Suomen ulkopuolella asuville suomalaisille. Valitse annetuista vaihtoehdoista sinulle sopivin rastittamalla tai kirjoita vastauksesi sille varattuun tilaan. Tiedot käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Vastaathan 18.6.2006 mennessä, kiitos!

1. Sukupuoli: ❑ Nainen
❑ Mies

2. Ikä: _____vuotta

3a. Syntymämaa: _____

3b. Nykyinen asuinmaa: _____

4. Vanhempien syntymämaat:
Äiti: _____
Isä: _____

5. Mitä maata pidät kotimaanasi? _____

6. Koulutustaso:
❑ Peruskoulu
❑ Lukio
❑ Ammattikoulutus
❑ Kandidaatti
❑ Maisteri
❑ Lisensiaatti
❑ Tohtori
❑ Muu, mikä? _____

7. Koulutusala: _____

8. Pääasiallinen toiminta:
❑ Työssä Jos työssä, ammatti: _____
❑ Työtön
❑ Opiskelija Jos opiskelija, opiskeluala: _____
❑ Työvoiman ulkopuolella
❑ Muuta, mitä? _____

9. Onko ulkomailla oleskelusi taustalla ennalta määrätty ajanjakso, jonka syynä on esimerkiksi opiskelu- tai työkomennussopimus? Oletko siis ulkomailla esim. suorittamassa korkeakoulututkintoa, jonka jälkeen muutat takaisin Suomeen? Tai oletko esim. kahden vuoden työkomennuksella ulkomailla ja komennuksen päätyttyä palaat Suomeen?
❑ Kyllä
❑ Ei

Mahdolliset perustelut: _____

10. Kiinnostaako sinua tulevaisuudessa työskentely ulkomailla?
❑ Kyllä
❑ Ei

Jos kyllä, mainitse kolme kiinnostavinta maata:

1) _____
2) _____
3) _____

Jos kyllä, kuinka pitkän aikaa haluaisit työskennellä ulkomailla?

❑ Alle vuoden
❑ Joitakin vuosia
❑ Pysyvästi
❑ Vuorotellen ulkomailla ja kotimaassa
❑ Muuta, mitä?

11. Aiotko muuttaa jonain päivänä Suomeen?

❑ Kyllä
❑ En

Jos kyllä, milloin muuttaisit?

Jos kyllä, tulisitko Suomeen

❑ opiskelemaan
❑ töihin
❑ eläkkeelle
❑ muuta, mitä?

Jos töihin, uskotko työllistyväsi helposti?

❑ Kyllä
❑ En
❑ En osaa sanoa

12. Mikä saisi sinut muuttamaan Suomeen? _____

_____

13. Miksi et haluaisi muuttaa Suomeen? _____

_____

14. Mikäli sinuun voi myöhemmin ottaa yhteyttä lisäkysymysten esittämiseksi, kirjoita yhteystietosi (nimi, sähköpostiosoite, puhelinnumero): _____

_____

KIITOS VASTAUKSISTASI!

Liite 7. Haastattelulomake asiantuntijoille.

Kysymyspohja: Työmarkkinat, kansainvälinen liikkuvuus ja koulutustarjonta
Vastaajan nimi:
Ammatti / tehtävä:
Työpaikka:
Haastattelupäivämäärä:

Haastattelu pitää kokonaisuudessaan sisällään seuraavat osiot:
A) Työmarkkinat Suomessa yleisellä tasolla vuonna 2010 ja 2015
B) Maahanmuuttajatyövoiman tarve
C) Maahanmuutto yleensä
D) Koulutustarjonta ja maahanmuuttajat
E) Ulkomaalaiset opiskelijat
F) Ulkosuomalaiset
G) Maastamuutto

A) Työmarkkinat Suomessa yleisellä tasolla vuonna 2010 ja 2015
1) Millainen työvoiman kysyntä ja tarjonta tulevat olemaan Suomessa vuonna 2010 sekä 2015?
2) Millä elinkeinoelämän sektoreilla tulee olemaan suurin poistuma vuonna 2010 ja 2015?
3) Millä alalla työllistyy parhaiten?
4) Millä alalla työllistyy huonoimmin?
5) Millä koulutuksella työllistyy parhaiten?
6) Millä koulutuksella työllistyy huonoimmin?

B) Maahanmuuttajatyövoiman tarve
7) Tarvitseeko Suomi työvoimaa maan ulkopuolelta?
8) Millaista maahanmuuttajatyövoimaa Suomi tarvitsee?
9) Millaisen koulutusasteen ja koulutusalan maahanmuuttajatyövoimaa Suomi tarvitsee?
10) Millä elinkeinoelämän sektoreilla tulee olemaan suurin maahanmuuttajatyövoiman tarve vuonna 2010 ja 2015?
11) Mistä maista Suomi voisi saada tarvittavaa työvoimaa?
12) Millä toimenpiteillä Suomi voisi saada tarvittavaa maahanmuuttajatyövoimaa?

C) Maahanmuutto yleensä
13) Miten Suomen maahanmuutto tulee muuttumaan seuraavan 5–10 vuoden aikana?
14) Millainen tulee olemaan muuttoliikkeen volyymi ja koulutusrakenne seuraavien 5–10 vuoden aikana Suomessa?
15) Kuinka paljon Suomeen muutetaan ja mistä maista?
16) Millainen koulutustausta muuttajilla on?
17) Missä määrin koulutettua työvoimaa tulee ulkomailta Suomeen?
18) Mistä maista erityisesti koulutetut muuttajat saapuvat ja mistä maista kouluttamattomat?
19) Kuinka maahanmuutto tulee vaikuttamaan työvoiman tarjontaan Suomessa?
20) Mitkä tulevat olemaan maahanmuuttajien tärkeimmät työllistymissektorit Suomessa vuonna 2010 ja 2015?

21) Millaisia työllistymiseroja eri kansalaisuusryhmien välillä on?

D) Koulutustarjonta ja maahanmuuttajat
22) Millaisilla toimenpiteillä Suomen koulutustarjontaa voitaisiin kehittää?
23) Millä aloilla koulutuspaikkoja pitäisi lisätä?
24) Täyttyisivätkö ne maahanmuuttajista vai valtaväestöstä?
25) Millainen vaikutus maahanmuutolla on nykyiseen koulutustarjontaan niin määrällisesti kuin laadullisesti?
26) Suoritetaanko maahanmuuttajavaltaisilla koulutusaloilla enemmän tai vähemmän tutkintoja kuin valtaväestöenemmistöisillä aloilla?
27) Miten maahanmuuttajaväestön toinen sukupolvi, joka kohtaa erityistarpeita muun muassa kouluttautumisessa, voitaisiin paremmin ottaa huomioon?

E) Ulkomaalaiset opiskelijat
28) Mistä maista opiskelijoita on tullut ja mikä on tulevaisuuden kuva?
29) Miten ulkomaiset opiskelijat eroavat kantaväestöstä?
30) Onko keskeyttämisprosenteissa eroja?
31) Valmistuvatko he nopeammin?
32) Miten saataisiin täällä opiskelevat ulkomaalaiset paremmin pidettyä suomalaisilla työmarkkinoilla heidän valmistumisensa jälkeen?

F) Ulkosuomalaiset
33) Millä volyymilla ulkosuomalaiset palaavat Suomeen seuraavan 5–10 vuoden aikana ja mistä maista?
34) Millaisia paluumuuttajat ovat? (ikä, koulutustausta, pääasiallinen toiminta…)
35) Voiko Suomi saada heistä lisää kielitaitoista työvoimaa?
36) Miten Suomi voisi lisätä houkuttelevuuttaan ulkosuomalaisten keskuudessa, jotta paluumuutto lisääntyisi?

G) Maastamuutto
37) Miten Suomen maastamuutto tulee muuttumaan seuraavan 5–10 vuoden aikana?
38) Millainen tulee olemaan maastamuuton volyymi ja koulutusrakenne seuraavien 5–10 vuoden aikana Suomessa?
39) Missä määrin erityisesti Suomessa tutkinnon suorittaneet, niin kantaväestö kuin ulkomaalaiset, siirtyvät ulkomaille työskentelemään?
40) Minkä alan tutkinnon suorittaneet muuttavat eniten?

Liite 8. Haastattelulomake yritysten edustajille.

Kysymyspohja: Työmarkkinat, kansainvälinen liikkuvuus ja koulutustarjonta
Vastaajan nimi:
Ammatti / tehtävä:
Työpaikka:
Haastattelupäivämäärä:

Aiheet: Työmarkkinat Suomessa vuonna 2010 ja 2015, maahanmuuttajatyövoiman tarve, kansainvälinen rekrytointi, koulutustarjonta

1) Millainen työvoiman kysyntä ja tarjonta tulevat olemaan Suomessa vuonna 2010 sekä 2015, erityisesti teidän yrityksenne näkökulmasta?
2) Millä koulutuksella työllistyy teillä parhaiten tulevaisuudessa?
3) Onko teillä tarvetta maahanmuuttajatyövoimalle?
4) Minkä koulutuksen omaavaa työvoimaa tarvitaan tulevaisuudessa? Onko joku erityinen ala, jolla näyttää, että sille ei löydy Suomesta tarvittavia ihmisiä?
5) Mitkä maat voisivat olla työvoiman lähtömaita tulevaisuudessa?
6) Pystyttekö erittelemään, mistä maista tulisi esimerkiksi ammattikoulutuksen omaavat ja mistä maista henkilöt, joilla olisi korkeampi koulutus?
7) Kuinka maahanmuutto tulee yleisesti vaikuttamaan työvoiman tarjontaan Suomessa?
8) Teettekö te tällä hetkellä suoraan kansainvälistä rekrytointia? Jos kyllä, miten?
9) Onko tähän asiaan jotain tulevaisuuden visioita? Miten kansainvälinen rekrytointi tulee muuttumaan vai tuleeko se muuttumaan?
10) Oletteko miettineet (tarkemmin) millaisia ne toimenpiteet olisivat, joilla työntekijöitä saataisiin Suomeen?
11) Millä toimenpiteillä Suomen koulutustarjontaa voitaisiin kehittää niin että se paremmin palvelisi teidän yrityksenne tarpeita?
12) Millä aloilla koulutuspaikkoja pitäisi lisätä?
13) Täyttyisivätkö ne maahanmuuttajista vai valtaväestöstä?
14) Millainen vaikutus maahanmuutolla on nykyiseen koulutustarjontaan niin määrällisesti kuin laadullisesti?

Liite 9. Asiantuntijahaastattelut (titteli ja organisaatio haastatteluhetkellä).

Aunola Ulla, opetusneuvos, Opetushallitus
Cucinotta Francesca, kansainvälisten asioiden päällikkö, Vaasan yliopisto
Ekberg Ulla, johtaja, CIMO
Fomin Tuula, alueen varapuhemies, Ulkosuomalaisparlamentti
Heinonen Vesa, ajomestari, Liikennelaitos Andersson
Helin Arto, henkilöstöpäällikkö, Aker Yards
Hyttinen Sari, kansainvälisten asioiden päällikkö, Tampereen yliopisto
Härö Paavo, johtaja, Kehitys- ja henkilöstöasiat, SOL
Ikonen Eeva, johtava tiedeasiantuntija, Kansainvälisten suhteiden yksikkö, Suomen Akatemia
Ingberg Helen, FinnJobb-tiedostuspiste, Tukholman suurlähetystö
Kettunen Juha, rehtori, Turun ammattikorkeakoulu
Kivisaari Helena, toimitsija, Ruotsinsuomalaisten Keskusliitto
Koev Eugen, tutkimuspäällikkö, Akava
Korkiasaari Jouni, tietopalvelupäällikkö, Siirtolaisuusinstituutti
Kuortti Kimmo, kansainvälisten asioiden päällikkö, Oulun yliopisto
Kyntäjä Eve, projektipäällikkö, Tallinnan infopiste, SAK
Laakkonen Risto, eläkkeellä oleva neuvotteleva virkamies, työministeriö
Laaksonen Annele, erityisopetuksen lehtori, KM, Turun normaalikoulu/Turun yliopisto
Laitinen Markus, kansainvälisten asioiden päällikkö, Helsingin yliopisto
Lampinen Pekka, ylitarkastaja, Aikuiskoulutusyksikkö, opetusministeriö
Lehikoinen Anita, johtaja, Tiedepolitiikan yksikkö, opetusministeriö
Levänen Antero, henkilöstöjohtaja, HOK-Elanto
Malinen Harri, kansainvälisten asiain päällikkö, Lapin yliopisto
Mattila Seija, rehtori, Turun ammatti-instituutti
Mella Ilkka, neuvotteleva virkamies, Alueiden ja hallinnon kehittämisosasto, sisäasiainministeriö
Nordell Henrik, johtaja, Meriteollisuusyhdistys ry
Pentti Marja-Liisa, toimialajohtaja, Turun aikuiskoulutuskeskus
Penttinen Sanna, opetusneuvos, Opetushallitus
Poskiparta Ari, työsuhdepäällikkö, Viestintä ja henkilöstön kehittäminen, Skanska
Rannikko Outi, aluejohtaja, Varsinais-Suomen aluepalvelukeskus, SAK
Sund Ralf, työvoima-, koulutus- ja elinkeinopoliittinen asiamies, Tutkimusyksikkö, STTK
Tanner Arno, maatietopäällikön sijainen, Ulkomaalaisvirasto
Tiainen Pekka, neuvotteleva virkamies, työministeriö
Toivonen Sointu, yhteiskuntasuhteiden sihteeri, Viestintäosasto, PAM
Wallin Markku, kansliapäällikkö, työministeriö
Viialainen Matti, apulaisjohtaja, Yhteiskuntapoliittinen edunvalvontaosasto, SAK
Virtanen Mervi, johtaja, työministeriö
Wärn Riitta, asiantuntija, EK
Ylänkö Veli J., alueen varapuhemies, Ulkosuomalaisparlamentti

Liite 10. Maahanmuuttajien kymmenen yleisintä ammattia syntymämaan mukaan vuonna 1995 (Aineisto: Tilastokeskus).

Entinen Neuvostoliitto	Hlö	%	Ruotsi	Hlö	%	Viro	Hlö	%	Saksa	Hlö	%
11.1 Opetus- ja kasvatustyö	385	10,9	7.4 Myyntityö	164	7,3	7.2 Siivoustyö	86	9,3	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	148	17,6
7.4 Myyntityö	302	8,6	8.1 Toimistotyö	153	6,8	7.4 Myyntityö	76	8,2	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	68	8,1
7.2 Siivoustyö	234	6,6	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	149	6,7	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	72	7,8	7.4 Myyntityö	54	6,4
8.1 Toimistotyö	190	5,4	10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	148	6,6	1.1 Maatalous- ja puutarhatyö	61	6,6	8.1 Toimistotyö	53	6,3
1.1 Maatalous- ja puutarhatyö	165	4,7	1.1 Maatalous- ja puutarhatyö	140	6,2	7.5 Ravintolapalvelutyö	50	5,4	9.1 Julkisen ja yksityisen sektorin johtotyö	50	5,9
9.5 Muu asiantuntijatyö	155	4,4	7.5 Ravintolapalvelutyö	137	6,1	10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	48	5,2	10.1 Lääkärit ja lääketieteen tutkijat	41	4,9
10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	147	4,2	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	111	5,0	8.1 Toimistotyö	47	5,1	7.5 Ravintolapalvelutyö	37	4,4
7.5 Ravintolapalvelutyö	144	4,1	10.3 Muu terv.huolto- ja kauneudenhoitotyö	103	4,6	4.1 Maaliikennetyö	42	4,5	9.5 Muu asiantuntijatyö	36	4,3
6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	127	3,6	Ammatti tuntematon	88	3,9	2.3 Metallityö	35	3,8	6.3 Tekniikan asiantuntija- ja työnjohtotyö	33	3,9
9.1 Julkisen ja yksityisen sektorin johtotyö	126	3,6	10.2 Sair.hoitajat ja terv.huollon tekn. henkilöstö	84	3,8	Ammatti tuntematon	31	3,4	Ammatti tuntematon	29	3,4
10.1 Lääkärit ja lääketieteen tutkijat	126	3,6	Työllinen (53,3 %)	2 242	100,0	Työllinen (24,0 %)	925	100,0	Työllinen (47,3 %)	842	100,0
Työllinen (24,8 %)	3 532	100,0	Yhteensä	4 205		Yhteensä	3 849		Yhteensä	1 781	
Yhteensä	14 214										
Iso-Britannia	Hlö	%	Vietnam	Hlö	%	Yhdysvallat	Hlö	%	Kiina	Hlö	%
11.1 Opetus- ja kasvatustyö	244	28,6	2.11 Muu teollinen työ	103	19,7	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	172	33,2	7.5 Ravintolapalvelutyö	134	27,1
6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	56	6,6	2.3 Metallityö	75	14,4	Ammatti tuntematon	38	7,3	7.2 Siivoustyö	79	16,0
9.5 Muu asiantuntijatyö	49	5,7	7.5 Ravintolapalvelutyö	44	8,4	8.1 Toimistotyö	30	5,8	8.1 Toimistotyö	44	8,9
Ammatti tuntematon	48	5,6	2.7 Kemiallinen prosessityö	33	6,3	9.5 Muu asiantuntijatyö	27	5,2	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	41	8,3
7.5 Ravintolapalvelutyö	47	5,5	2.4 Koneenasentajat	24	4,6	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	25	4,8	9.5 Muu asiantuntijatyö	32	6,5
11.4 Musiikki-, kuvataide ja muu taideteoll. työ	42	4,9	7.4 Myyntityö	21	4,0	7.4 Myyntityö	25	4,8	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	23	4,7
8.1 Toimistotyö	38	4,5	7.2 Siivoustyö	18	3,5	11.2 Tiedotus- ja viestintätyö	19	3,7	10.1 Lääkärit ja lääketieteen tutkijat	18	3,6
7.4 Myyntityö	36	4,2	8.1 Toimistotyö	18	3,5	9.1 Julkisen ja yksityisen sektorin johtotyö	18	3,5	Ammatti tuntematon	17	3,4
9.1 Julkisen ja yksityisen sektorin johtotyö	35	4,1	10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	16	3,1	10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	17	3,3	7.4 Myyntityö	16	3,2
10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	29	3,4	1.1 Maatalous- ja puutarhatyö	15	2,9	11.4 Musiikki-, kuvataide ja muu taideteoll. työ	17	3,3	2.11 Muu teollinen työ	14	2,8
Työllinen (54,2 %)	854	100,0	Ammatti tuntematon	15	2,9	Työllinen (36,7 %)	518	100,0	Työllinen (39,8 %)	495	100,0
Yhteensä	1 575		Työllinen (25,7 %)	522	100,0	Yhteensä	1 411		Yhteensä	1 244	
			Yhteensä	2 029							
Turkki	Hlö	%	Puola	Hlö	%	Unkari	Hlö	%	Yhteensä	Hlö	%
7.5 Ravintolapalvelutyö	226	47,5	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	75	16,5	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	90	35,0	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	1 921	11,1
7.2 Siivoustyö	34	7,1	11.4 Musiikki-, kuvataide ja muu taideteollinen työ	47	10,4	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	21	8,2	7.5 Ravintolapalvelutyö	1 765	10,2
7.4 Myyntityö	31	6,5	7.4 Myyntityö	32	7,1	11.4 Musiikki-, kuvataide ja muu taideteollinen työ	19	7,4	7.4 Myyntityö	1 166	6,7
Ammatti tuntematon	16	3,4	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	28	6,2	7.5 Ravintolapalvelutyö	14	5,5	7.2 Siivoustyö	951	5,5
2.3 Metallityö	15	3,2	10.1 Lääkärit ja lääketieteen tutkijat	27	6,0	7.4 Myyntityö	11	4,3	8.1 Toimistotyö	913	5,3
4.1 Maaliikennetyö	14	2,9	7.2 Siivoustyö	24	5,3	8.1 Toimistotyö	9	3,5	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	806	4,7
11.1 Opetus- ja kasvatustyö	11	2,3	9.5 Muu asiantuntijatyö	23	5,1	9.5 Muu asiantuntijatyö	9	3,5	10.4 Sosiaali ja aika-alan työ	725	4,2
6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	9	1,9	7.5 Ravintolapalvelutyö	19	4,2	10.1 Lääkärit ja lääketieteen tutkijat	9	3,5	Ammatti tuntematon	662	3,8
2.8 Sähkö- ja elektroniikkatyö	8	1,7	10.4 Sosiaali ja vapaa-aika-alan työ	17	3,7	10.4 Sosiaali ja vapaa-aika-alan työ	9	3,5	9.5 Muu asiantuntijatyö	615	3,6
2.11 Muu teollinen työ	8	1,7	2.3 Metallityö	12	2,6	Ammatti tuntematon	8	3,1	1.1 Maatalous- ja puutarhatyö	554	3,2
10.1 Lääkärit ja lääketieteen tutkijat	8	1,7	8.1 Toimistotyö	12	2,6	Työllinen (47,9 %)	257	100,0	Työllinen (31,6 %)	17 326	100,0
Työllinen (38,6 %)	476	100,0	9.1 Julkisen ja yksityisen sektorin johtotyö	12	2,6	Yhteensä	536		Yhteensä	54 790	
Yhteensä	1 233		Työllinen (45,9 %)	454	100,0						
			Yhteensä	989							

Liite 11. Maahanmuuttajien kymmenen yleisintä ammattia syntymämaan mukaan vuonna 2000 (Aineisto: Tilastokeskus).

Entinen Neuvostoliitto	Hlö	%	Viro	Hlö	%	Ruotsi	Hlö	%	Entinen Jugoslavia	Hlö	%
7.4 Myyntityö	903	10,4	7.2 Siivoustyö	362	12,7	7.4 Myyntityö	284	9,0	7.5 Ravintolapalvelutyö	120	12,7
7.2 Siivoustyö	744	8,6	7.4 Myyntityö	301	10,5	10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	247	7,8	7.2 Siivoustyö	92	9,8
11.1 Opetus- ja kasvatustyö	548	6,3	7.5 Ravintolapalvelutyö	172	6,0	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	229	7,2	13 Ammatti tuntematon	90	9,5
13 Ammatti tuntematon	531	6,1	13 Ammatti tuntematon	143	5,0	13 Ammatti tuntematon	211	6,7	10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	64	6,8
8.1 Toimistotyö	461	5,3	4.1 Maaliikennetyö	135	4,7	8.1 Toimistotyö	175	5,5	7.4 Myyntityö	55	5,8
10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	445	5,1	8.1 Toimistotyö	131	4,6	7.5 Ravintolapalvelutyö	172	5,4	9 Talouden ja hallinnon johto- ja asiantuntijatyö	46	4,9
7.5 Ravintolapalvelutyö	366	4,2	10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	131	4,6	1.1 Maatalous- ja puutarhatyö	153	4,8	2.3 Metallityö	41	4,3
2.3 Metallityö	333	3,8	3.4 Muu rakennustyö	118	4,1	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	131	4,1	2.6 Puutyö	33	3,5
2.11 Muu teollinen työ	303	3,5	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	114	4,0	9.1 Julkisen ja yksityisen sektorin johtotyö	106	3,3	4.1 Maaliikennetyö	33	3,5
6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	292	3,4	2.3 Metallityö	110	3,9	10.3 Muu terveydenhuolto- ja kauneudenhoitotyö	100	3,2	9.5 Muu asiantuntijatyö	33	3,5
Työllinen (36,8 %)	8 667	100,0	Työllinen (48,9 %)	2 856	100,0	Työllinen (64,0 %)	3 174	100,0	Työllinen (28,3 %)	944	100,0
Yhteensä	23 565		Yhteensä	5 842		Yhteensä	4 957		Yhteensä	3 340	
Somalia	Hlö	%	Vietnam	Hlö	%	Saksa	Hlö	%	Irak	Hlö	%
7.2 Siivoustyö	261	38,2	2.11 Muu teollinen työ	182	16,8	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	191	15,4	7.5 Ravintolapalvelutyö	66	20,1
10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	123	18,0	7.5 Ravintolapalvelutyö	142	13,1	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	111	9,0	13 Ammatti tuntematon	61	18,6
13 Ammatti tuntematon	67	9,8	2.3 Metallityö	117	10,8	9.5 Muu asiantuntijatyö	77	6,2	10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	34	10,4
11.1 Opetus- ja kasvatustyö	31	4,5	13 Ammatti tuntematon	77	7,1	6.3 Tekniikan asiantuntija- ja työnjohtotyö	75	6,1	9.5 Muu asiantuntijatyö	21	6,4
7.5 Ravintolapalvelutyö	25	3,7	2.7 Kemiallinen prosessityö	75	6,9	13 Ammatti tuntematon	74	6,0	7.4 Myyntityö	19	5,8
9.5 Muu asiantuntijatyö	22	3,2	7.4 Myyntityö	67	6,2	7.4 Myyntityö	70	5,7	7.2 Siivoustyö	17	5,2
2.3 Metallityö	19	2,8	2.10 Ahtaus- ja varastotyö	39	3,6	8.1 Toimistotyö	70	5,7	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	14	4,3
4.1 Maaliikennetyö	19	2,8	10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	35	3,2	7.5 Ravintolapalvelutyö	61	4,9	10.3 Muu terveydenhuolto- ja kauneudenhoitotyö	11	3,4
3.4 Muu rakennustyö	11	1,6	8.1 Toimistotyö	33	3,0	9.1 Julkisen ja yksityisen sektorin johtotyö	51	4,1	8.1 Toimistotyö	10	3,1
8.1 Toimistotyö	10	1,5	2.8 Sähkö- ja elektroniikkatyö	32	3,0	10.1 Lääkärit ja lääketieteen tutkijat	50	4,0	2.4 Koneenasentajat	7	2,1
Työllinen (20,9 %)	684	100,0	Työllinen (41,1 %)	1 086	100,0	Työllinen (52,8 %)	1 240	100,0	Työllinen (14,1 %)	328	100,0
Yhteensä	3 269		Yhteensä	2 641		Yhteensä	2 347		Yhteensä	2 327	
Iso-Britannia	Hlö	%	Yhdysvallat	Hlö	%	Muu	Hlö	%	Yhteensä	Hlö	%
11.1 Opetus- ja kasvatustyö	332	25,4	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	201	27,0	7.5 Ravintolapalvelutyö	2 135	15,4	7.5 Ravintolapalvelutyö	3 358	9,6
6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	95	7,3	8.1 Toimistotyö	60	8,1	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	1 086	7,9	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	2 778	8,0
9.5 Muu asiantuntijatyö	86	6,6	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	53	7,1	7.2 Siivoustyö	1 072	7,8	7.2 Siivoustyö	2 704	7,8
13 Ammatti tuntematon	83	6,3	13 Ammatti tuntematon	50	6,7	13 Ammatti tuntematon	926	6,7	7.4 Myyntityö	2 570	7,4
8.1 Toimistotyö	82	6,3	9.5 Muu asiantuntijatyö	45	6,0	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	818	5,9	13 Ammatti tuntematon	2 313	6,6
7.5 Ravintolapalvelutyö	77	5,9	7.4 Myyntityö	33	4,4	7.4 Myyntityö	784	5,7	8.1 Toimistotyö	1 748	5,0
6.3 Tekniikan asiantuntija- ja työnjohtotyö	61	4,7	9.1 Julkisen ja yksityisen sektorin johtotyö	32	4,3	8.1 Toimistotyö	686	5,0	10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	1 705	4,9
10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	56	4,3	10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	32	4,3	9.5 Muu asiantuntijatyö	640	4,6	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	1 577	4,5
7.4 Myyntityö	50	3,8	6.3 Tekniikan asiantuntija- ja työnjohtotyö	22	3,0	6.3 Tekniikan asiantuntija- ja työnjohtotyö	552	4,0	9.5 Muu asiantuntijatyö	1 337	3,8
9.1 Julkisen ja yksityisen sektorin johtotyö	41	3,1	7.5 Ravintolapalvelutyö	22	3,0	10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	510	3,7	2.11 Muu teollinen työ	1 166	3,3
Työllinen (62,3 %)	1 309	100,0	Työllinen (44,8 %)	745	100,0	Työllinen (46,3 %)	13 829	100,0	Työllinen (42,6 %)	34 862	100,0
Yhteensä	2 100		Yhteensä	1 663		Yhteensä	29 871		Yhteensä	81 922	

Liite 12. Maahanmuuttajien kymmenen yleisintä ammattia syntymämaan mukaan vuonna 2004 (Aineisto: Tilastokeskus).

Entinen Neuvostoliitto	Hlö	%	Viro	Hlö	%	Ruotsi	Hlö	%	Entinen Jugoslavia	Hlö	%
Ammatti tuntematon	1 564	11,7	7.2 Siivoustyö	571	10,7	Ammatti tuntematon	520	14,3	7.5 Ravintolapalvelutyö	227	15,2
7.4 Myyntityö	1 417	10,6	Ammatti tuntematon	524	9,9	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	288	7,9	Ammatti tuntematon	170	11,4
7.2 Siivoustyö	1 145	8,6	3.4 Muu rakennustyö	495	9,3	7.4 Myyntityö	274	7,5	7.2 Siivoustyö	157	10,5
11.1 Opetus- ja kasvatustyö	732	5,5	7.4 Myyntityö	476	9,0	7.5 Ravintolapalvelutyö	194	5,3	4.1 Maaliikennetyö	107	7,2
7.5 Ravintolapalvelutyö	564	4,2	4.1 Maaliikennetyö	385	7,2	8.1 Toimistotyö	180	4,9	7.4 Myyntityö	97	6,5
8.1 Toimistotyö	531	4,0	1.1 Maatalous- ja puutarhatyö	273	5,1	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	151	4,1	2.3 Metallityö	66	4,4
4.1 Maaliikennetyö	518	3,9	7.5 Ravintolapalvelutyö	232	4,4	10.3 Muu terv.huolto- ja kauneudenhoitotyö	147	4,0	3.4 Muu rakennustyö	48	3,2
6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	478	3,6	2.3 Metallityö	173	3,3	1.1 Maatalous- ja puutarhatyö	141	3,9	9.5 Muu asiantuntijatyö	47	3,2
3.4 Muu rakennustyö	433	3,3	8.1 Toimistotyö	148	2,8	9.1 Julkisen ja yksityisen sektorin johtotyö	118	3,2	5 Postityö	46	3,1
2.3 Metallityö	429	3,2	10.3 Muu terveydenhuolto- ja kauneudenhoitotyö	143	2,7	8.2 Kirjanpito- ja kassanhoitotyö	110	3,0	10.3 Muu terv.huolto- ja kauneudenhoitotyö	42	2,8
Työllinen (42,4 %)	13 319	100,0	Työllinen (56,8 %)	5 321	100,0	Työllinen (65,6 %)	3 647	100,0	Työllinen (34,0 %)	1 491	100,0
Yhteensä	31 346		Yhteensä	9 362		Yhteensä	5 556		Yhteensä	4 381	
Somalia	Hlö	%	Irak	Hlö	%	Vietnam	Hlö	%	Kiina	Hlö	%
7.2 Siivoustyö	175	23,7	7.5 Ravintolapalvelutyö	167	28,6	7.5 Ravintolapalvelutyö	285	22,7	7.5 Ravintolapalvelutyö	336	26,3
Ammatti tuntematon	170	23,1	Ammatti tuntematon	98	16,8	Ammatti tuntematon	134	10,7	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	144	11,3
4.1 Maaliikennetyö	77	10,5	7.2 Siivoustyö	44	7,6	2.11 Muu teollinen työ	132	10,5	6.3 Tekniikan asiantuntija- ja työnjohtotyö	120	9,4
10.3 Muu terv.huolto- ja kauneudenhoitotyö	43	5,8	7.4 Myyntityö	40	6,9	2.3 Metallityö	97	7,7	9.5 Muu asiantuntijatyö	114	8,9
11.1 Opetus- ja kasvatustyö	34	4,6	9.5 Muu asiantuntijatyö	37	6,4	7.4 Myyntityö	79	6,3	7.2 Siivoustyö	106	8,3
5 Postityö	31	4,2	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	22	3,8	2.7 Kemiallinen prosessityö	72	5,7	Ammatti tuntematon	87	6,8
8.1 Toimistotyö	20	2,7	8.1 Toimistotyö	19	3,3	2.10 Ahtaus- ja varastotyö	54	4,3	8.1 Toimistotyö	67	5,2
9.5 Muu asiantuntijatyö	20	2,7	4.1 Maaliikennetyö	18	3,1	7.2 Siivoustyö	47	3,8	7.4 Myyntityö	58	4,5
7.4 Myyntityö	19	2,6	10.3 Muu terv.huolto- ja kauneudenhoitotyö	17	2,9	1.1 Maatalous- ja puutarhatyö	35	2,8	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	46	3,6
7.5 Ravintolapalvelutyö	19	2,6	10.1 Lääkärit ja lääketieteen tutkijat	13	2,2	2.1 Elintarviketyö	30	2,4	9.2 Markkinointi-, myynti- ja rahoitusas.tuntijat	24	1,9
Työllinen (17,3 %)	737	100,0	Työllinen (16,7 %)	583	100,0	Työllinen (42,7 %)	1 255	100,0	Työllinen (44,6 %)	1 279	100,0
Yhteensä	4 255		Yhteensä	3 492		Yhteensä	2 937		Yhteensä	2 867	
Saksa	Hlö	%	Turkki	Hlö	%	Iran	Hlö	%	Yhteensä	Hlö	%
11.1 Opetus- ja kasvatustyö	234	15,2	7.5 Ravintolapalvelutyö	848	60,9	Ammatti tuntematon	130	18,1	Ammatti tuntematon	5 824	11,9
Ammatti tuntematon	178	11,6	Ammatti tuntematon	103	7,4	7.5 Ravintolapalvelutyö	122	16,9	7.5 Ravintolapalvelutyö	5 069	10,3
6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	169	11,0	7.4 Myyntityö	64	4,6	7.4 Myyntityö	54	7,5	7.2 Siivoustyö	3 939	8,0
9.5 Muu asiantuntijatyö	97	6,3	7.2 Siivoustyö	39	2,8	9.5 Muu asiantuntijatyö	45	6,3	7.4 Myyntityö	3 612	7,4
7.4 Myyntityö	82	5,3	4.1 Maaliikennetyö	34	2,4	7.2 Siivoustyö	44	6,1	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	3 383	6,9
6.3 Tekniikan asiantuntija- ja työnjohtotyö	76	5,0	3.4 Muu rakennustyö	23	1,7	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	32	4,4	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	2 456	5,0
10.1 Lääkärit ja lääketieteen tutkijat	70	4,6	6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto ja tutkimustyö	23	1,7	4.1 Maaliikennetyö	31	4,3	9.5 Muu asiantuntijatyö	1 783	3,6
7.5 Ravintolapalvelutyö	61	4,0	9.5 Muu asiantuntijatyö	23	1,7	10.3 Muu terv.huolto- ja kauneudenhoitotyö	29	4,0	8.1 Toimistotyö	1 740	3,5
8.1 Toimistotyö	52	3,4	2.3 Metallityö	18	1,3	11.1 Opetus- ja kasvatustyö	25	3,5	4.1 Maaliikennetyö	1 577	3,2
9.1 Julkisen ja yksityisen sektorin johtotyö	50	3,3	2.10 Ahtaus- ja varastotyö	16	1,2	10.1 Lääkärit ja lääketieteen tutkijat	22	3,1	3.4 Muu rakennustyö	1 486	3,0
Työllinen (53,7 %)	1 536	100,0	5 Postityö	16	1,2	Työllinen (26,3 %)	720	100,0	Työllinen (44,3 %)	49 167	100,0
Yhteensä	2 859		11.1 Opetus- ja kasvatustyö	16	1,2	Yhteensä	2 546		Yhteensä	111 032	
			Työllinen (50,4 %)	1 393	100,0						
			Yhteensä	2 766							

Liite 13. Kolme kiinnostavinta ulkomaata, jossa 2000-luvulla Oulun yliopistosta valmistuneita houkuttelee työskentely tulevaisuudessa, prosenttia vastaajista.

	Kiinnostavin maa	Toiseksi kiinnostavin maa	Kolmanneksi kiinnostavin maa
Aasia	0,0	0,0	0,8
Afrikka	0,0	0,7	1,5
Arabiemiraatit	0,0	0,7	0,0
Argentiina	0,0	0,0	0,8
Australia	8,6	8,0	4,6
Belgia	0,7	0,0	0,0
Brasilia	2,9	0,0	3,1
Espanja	0,0	7,3	3,8
Etelä-Afrikka	0,0	0,7	0,0
Eurooppa	0,0	0,7	0,8
Hollanti	2,1	0,0	3,8
Intia	1,4	2,2	0,8
Irlanti	0,0	5,8	2,2
Islanti	1,4	0,0	0,8
Iso-Britannia	21,4	10,2	8,5
Israel	0,7	0,0	0,0
Italia	2,9	5,1	4,6
Itävalta	1,4	2,2	3,1
Japani	0,7	0,7	2,3
Kanada	0,0	6,6	5,4
Kenia	0,7	0,0	0,0
Kiina	0,0	4,4	3,8
Kreikka	0,0	0,7	0,8
Luxemburg	0,0	0,0	0,8
Nepal	0,7	0,0	0,0
Norja	2,9	3,6	4,6
Peru	0,0	0,0	0,8
Pohjoismaat	0,7	0,7	0,8
Portugali	0,7	0,0	0,0
Ranska	5,7	5,1	2,3
Ruotsi	6,4	5,8	6,9
Saksa	12,9	6,6	10,0
Singapore	0,0	2,9	0,8
Slovenia	0,7	0,0	0,0
Sri Lanka	0,7	0,0	0,0
Sveitsi	2,2	3,6	3,0
Tansania	0,0	0,8	0,0
Tanska	0,8	2,9	2,3
Thaimaa	0,0	0,8	0,0
Tsekki	0,0	0,0	0,8
Uganda	0,0	0,0	0,8
Unkari	0,7	0,0	0,0
Uruguai	0,0	0,8	0,0
Yhdysvallat	16,4	8,8	9,2
Uusi-Seelanti	2,2	0,0	3,0
Venäjä	1,4	0,8	0,8
Vietnam	0,0	0,0	0,8
Viro	0,0	0,8	0,8
Yhteensä	100,0	100,0	100,0
	n = 140	n = 137	n = 130

Liite 14. Kolme kiinnostavinta kotimaan ulkopuolista maata, jossa Oulun yliopiston ulkomaalaisia opiskelijoita houkuttelee työskentely tulevaisuudessa, prosenttia vastaajista.

	Kiinnostavin maa	Toiseksi kiinnostavin maa	Kolmanneksi kiinnostavin maa
Aasia	0,0	0,6	2,1
Afrikka	1,9	1,3	0,0
Albania	0,0	0,6	0,0
Arabiemiraatit	0,0	0,6	0,0
Argentiina	0,8	0,0	0,0
Australia	7,8	3,3	3,6
Belgia	2,6	0,6	0,0
Brasilia	0,0	0,0	1,4
Chile	0,0	1,3	0,0
Costa Rica	0,0	0,0	0,7
Dubai	0,0	0,6	0,0
Ecuador	0,6	0,6	0,0
Espanja	1,3	3,3	4,3
Etelä-Amerikka	0,6	1,3	0,7
Etelä-Eurooppa	0,6	0,7	0,0
Etiopia	0,0	0,7	0,0
Eurooppa	0,0	1,3	0,0
Guatemala	0,0	0,7	0,0
Hollanti	0,0	2,6	2,9
Intia	0,8	0,7	0,7
Iran	0,0	0,0	0,7
Irlanti	0,6	0,7	1,4
Islanti	0,0	0,7	1,4
Iso-Britannia	11,0	9,9	7,1
Italia	0,0	1,3	1,4
Itävalta	0,6	0,7	5,0
Japani	0,6	2,6	2,9
Kanada	4,5	6,6	7,9
Kenia	0,0	0,7	0,0
Kiina	2,6	0,7	2,1
Korea	0,6	0,0	0,0
Kuuba	0,6	0,0	0,0
Liettua	0,0	0,0	0,8
Meksiko	0,0	0,7	0,0
Namibia	0,0	0,0	0,7
Nepal	0,0	0,0	0,8
Norja	0,6	2,6	7,1
Portugali	0,6	0,0	0,0
Ranska	2,6	4,6	5,0
Romania	0,0	0,7	0,0
Ruotsi	5,8	13,2	5,7
Saksa	3,9	6,6	3,6
Singapore	0,0	0,7	0,7
Skandinavia	0,6	1,3	0,0
Slovakia	0,0	1,3	0,0
Suomi	30,5	7,9	11,4
Sveitsi	2,6	2,6	0,0
Tansania	0,8	0,0	0,0
Tanska	1,5	0,0	0,8
Togo	0,0	0,0	0,7
Tsekki	0,0	0,6	0,7
Turkki	0,6	0,0	0,0
Ukraina	0,0	0,0	0,8
Unkari	0,6	0,0	0,0
Yhdysvallat	9,7	9,9	11,4
Uusi-Seelanti	0,0	0,6	2,1
Venäjä	1,5	1,3	1,4
Viro	0,0	0,7	0,0
Yhteensä	100,0	100,0	100,0
	n = 154	n = 152	n = 140

Liite 15. Kolme kiinnostavinta kotimaan ulkopuolista maata, jossa Oulun yliopiston ja Orion Pharman ulkomaalaisia työntekijöitä houkuttelee työskentely tulevaisuudessa, prosenttia vastaajista.

	Kiinnostavin maa	Toiseksi kiinnostavin maa	Kolmanneksi kiinnostavin maa
Alankomaat	1,7	0,0	2,1
Australia	1,7	1,9	10,6
Belgia	1,7	0,0	0,0
Benelux	0,0	1,9	0,0
Brasilia	1,7	0,0	2,1
Espanja	1,7	1,9	2,1
Etelä-Afrikka	0,0	1,9	0,0
Etelä-Amerikka	1,7	0,0	0,0
Eurooppa	1,7	3,7	0,0
Intia	0,0	0,0	2,1
Irlanti	0,0	0,0	6,4
Iso-Britannia	15,5	13,0	12,8
Italia	1,7	3,6	0,0
Itävalta	0,0	0,0	2,1
Japani	5,3	3,6	4,3
Kanada	6,9	9,3	2,1
Kiina	1,7	0,0	0,0
Kuuba	0,0	1,8	0,0
Norja	1,7	3,6	2,1
Peru	1,7	0,0	0,0
Portugali	0,0	0,0	4,3
Ranska	0,0	1,9	6,4
Ruotsi	8,6	9,3	2,1
Saksa	1,7	7,4	12,8
Singapore	1,7	0,0	0,0
Suomi	17,2	1,9	4,3
Swazimaa	0,0	0,0	2,1
Sveitsi	1,7	5,6	4,3
Taiwan	0,0	0,0	2,1
Tanska	1,7	3,6	0,0
Thaimaa	1,7	0,0	0,0
Unkari	1,7	0,0	0,0
Yhdysvallat	15,5	18,5	8,5
Uusi-Seelanti	0,0	5,6	0,0
Venäjä	0,0	0,0	4,3
Viro	1,7	0,0	0,0
Yhteensä	100,0	100,0	100,0
	n = 58	n = 54	n = 47

Liite 16. Toimialaennuste vuoteen 2015 perus- ja tavoitekehityksen mukaan (Aineisto: Ensti-tietokanta).

		Peruskehitysennuste			Tavoitekehitysennuste		
			Muutos 2000–2015			Muutos 2000–2015	
Toimiala	2000	2015	Henkeä	%	2015	Henkeä	%
1 Maatalous	97 310	70 500	-26 810	-27,6	75 600	-21 710	-22,3
2 Metsätalous	15 390	12 300	-3 090	-20,1	12 900	-2 490	-16,2
3 Metsäteollisuus	109 470	101 200	-8 270	-7,6	115 100	5 630	5,1
4 Metallituotteiden valmistus	41 640	44 100	2 460	5,9	47 100	5 460	13,1
5 Koneiden ja laitteiden valmistus	59 880	63 500	3 620	6,0	67 800	7 920	13,2
6 Sähköteknisten tuotteiden valmistus	56 490	67 100	10 610	18,8	71 600	15 110	26,7
7 Kulkuneuvojen valmistus	22 760	18 900	-3 860	-17,0	21 400	-1 360	-6,0
8 Instrumenttien yms. valmistus	11 500	13 700	2 200	19,1	14 600	3 100	27,0
9 Muu metalliteollisuus	20 340	20 600	260	1,3	21 600	1 260	6,2
10 Muu teollisuus	135 910	112 300	-23 610	-17,4	123 200	-12 710	-9,4
11 Rakennustoiminta	134 470	130 900	-3 570	-2,7	144 600	10 130	7,5
12 Kauppa	312 500	342 500	30 000	9,6	356 300	43 800	14,0
13 Liikenne	166 890	163 000	-3 890	-2,3	170 200	3 310	2,0
14 Rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöala sekä liike-elämän palvelut	245 780	263 800	18 020	7,3	294 500	48 720	19,8
15 Julkinen hallinto, maanpuolustus ja yleinen turvallisuus	125 460	118 800	-6 660	-5,3	118 700	-6 760	-5,4
16 Puhtaanapito ja ympäristönhuolto	37 280	37 000	-280	-0,8	38 900	1 620	4,3
17 Opetus ja tutkimus	166 110	168 800	2 690	1,6	169 900	3 790	2,3
18 Terveydenhuolto	154 290	187 200	32 910	21,3	186 600	32 310	20,9
19 Sosiaalihuolto	151 170	161 700	10 530	7,0	167 500	16 330	10,8
20 Järjestötoiminta	35 720	34 600	-1 120	-3,1	35 200	-520	-1,5
21 Kulttuuritoiminta	42 290	46 100	3 810	9,0	47 000	4 710	11,1
22 Kotitalouksien käyttämät palvelut	38 240	41 700	3 460	9,0	46 400	8 160	21,3
23 Elinkeino tuntematon	47 670	47 700	30	0,1	47 700	30	0,1
Yhteensä	2 228 560	2 268 000	39 440	1,8	2 394 400	165 840	7,4

Liite 17. Poistuma ja avautuvat työpaikat ammattiryhmittäin perus- ja tavoitekehitysennusteen mukaan Suomessa vuosina 2001–2015 (Aineisto: Ensti-tietokanta).

	Työlliset v. 2000			Peruskehitys 2001–2015			Tavoitekehitys 2001–2015		
Ammattiryhmä	*Mediaani-ikä*	*Määrä hlö*	*Poistuma 2001–2015*	*Avautuvat työpaikat*	*Muutos hlö*	*Muutos-%*	*Avautuvat työpaikat*	*Muutos hlö*	*Muutos-%*
Kaikki yhteensä	40,5	2 228 570	903 600	942 900	39 300	1,8	1 069 400	165 800	7,4
1.1 Maatalous- ja puutarhatyö	45,0	95 230	48 200	21 800	-26 400	-27,7	24 600	-23 600	-24,8
1.4 Metsätaloustyö	43,5	13 100	7 400	6 400	-1 000	-7,6	6 900	-500	-3,8
2.1 Elintarviketyö	37,1	22 350	8 500	5 300	-3 200	-14,3	6 500	-2 000	-8,9
2.2 Tekstiili-, vaatetus- ja nahkatyö	44,0	14 880	7 400	3 600	-3 800	-25,5	4 000	-3 400	-22,8
2.3 Metallityö	39,8	70 670	29 700	30 500	800	1,1	35 000	5 300	7,5
2.4 Koneenasentajat	40,4	51 910	22 300	19 500	-2 800	-5,4	24 500	2 200	4,2
2.5 Työkoneiden käyttäjät	43,0	21 280	10 500	10 400	-100	-0,5	11 100	600	2,8
2.6 Puutyö	38,4	30 290	11 900	9 200	-2 700	-8,9	12 500	600	2,0
2.7 Kemiallinen prosessityö	39,7	51 320	20 000	16 100	-3 900	-7,6	18 100	-1 900	-3,7
2.8 Sähkö- ja elektroniikkatyö	39,0	40 220	15 600	19 700	4 100	10,2	23 400	7 800	19,4
2.9 Graafinen työ	38,5	16 240	6 200	5 700	-500	-3,1	6 000	-200	-1,2
2.10 Ahtaus- ja varastotyö	35,5	45 420	16 400	5 400	-11 000	-24,2	7 200	-9 200	-20,3
2.11 Muu teollinen työ	34,8	44 200	15 200	13 400	-1 800	-4,1	15 100	-100	-0,2
3.1 Talonrakennustyö	40,6	37 070	16 400	19 100	2 700	7,3	22 600	6 200	16,7
3.2 Putkityö	41,6	13 000	6 100	5 500	-600	-4,6	6 800	700	5,4
3.3 Maalaustyö	39,6	9 540	4 400	4 400	0	0,0	5 500	1 100	11,5
3.4 Muu rakennustyö	36,9	29 520	15 400	5 600	-9 800	-33,2	6 400	-9 000	-30,5
4.1 Maaliikennetyö	41,1	77 390	35 300	35 400	100	0,1	38 700	3 400	4,4
4.2 Vesiliikennetyö	43,0	2 520	1 600	1 500	-100	-4,0	1 600	0	0,0
5 Postityö	35,8	26 710	9 500	4 600	-4 900	-18,3	5 700	-3 800	-14,2
6.2 Tekniikan suunnittelu-, johto- ja tutkimustyö	38,8	96 460	30 300	73 500	43 200	44,8	88 900	58 600	60,8
6.3 Tekniikan asiantuntija- ja työnjohtotyö	43,0	76 610	33 400	48 200	14 800	19,3	61 400	28 000	36,5
6.4 Liikenteen asiantuntija- ja johtotyö	43,0	6 510	3 200	4 800	1 600	24,6	5 500	2 300	35,3
7.1 Kiinteistötyö	43,9	26 990	13 500	14 200	700	2,6	15 100	1 600	5,9
7.2 Siivoustyö	43,6	83 860	41 400	18 900	-22 500	-26,8	22 000	-19 400	-23,1
7.3 Muu palvelutyö	40,3	6 750	2 800	2 300	-500	-7,4	2 600	-200	-3,0
7.4 Myyntityö	37,2	184 850	61 300	59 500	-1 800	-1,0	65 300	4 000	2,2
7.5 Ravintolapalvelutyö	35,9	84 960	28 900	30 700	1 800	2,1	34 200	5 300	6,2
7.6 Matkapalvelutyö	37,1	15 680	5 000	5 000	0	0,0	5 600	600	3,8
8.1 Toimistotyö	41,0	153 700	56 900	30 600	-26 300	-17,1	31 100	-25 800	-16,8
8.2 Kirjanpito- ja kassanhoitotyö	43,2	66 390	29 500	10 100	-19 400	-29,2	11 200	-18 300	-27,6

9.1 Julkisen ja yksityisen sektorin johtotyö	44,9	58 390	25 600	35 500	9 900	17,0	39 700	14 100	24,1
9.2 Markkinointi-, myynti- ja rahoitusasiantuntijat	39,4	32 110	11 300	27 400	16 100	50,1	37 600	26 300	81,9
9.3 Lakiasiantuntijat	45,1	10 460	5 100	8 200	3 100	29,6	9 300	4 200	40,2
9.4 Luonnontieteellinen asiantuntijatyö	41,4	11 850	4 700	9 900	5 200	43,9	14 800	10 100	85,2
9.5 Muu asiantuntijatyö	41,2	51 050	18 600	31 000	12 400	24,3	35 000	16 400	32,1
10.1 Lääkärit ja lääketieteen tutkijat	42,2	20 040	7 800	14 200	6 400	31,9	14 400	6 600	32,9
10.2 Sairaanhoitajat ja terveydenhuollon tekninen henkilöstö	41,0	76 360	30 700	52 400	21 700	28,4	53 100	22 400	29,3
10.3 Muu terveydenhuolto- ja kauneudenhoitotyö	40,7	64 250	26 000	49 500	23 500	36,6	51 800	25 800	40,2
10.4 Sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ	42,6	128 600	60 100	82 600	22 500	17,5	88 200	28 100	21,9
11.1 Opetus- ja kasvatustyö	41,7	118 210	46 900	57 400	10 500	8,9	61 000	14 100	11,9
11.2 Tiedotus- ja viestintätyö	40,7	15 680	5 800	10 000	4 200	26,8	13 000	7 200	45,9
11.3 Käsi- ja taideteollinen työ	38,1	2 640	900	2 200	1 300	49,2	2 800	1 900	72,0
11.4 Musiikki-, kuvataide- ja muu taiteellinen työ	36,8	10 450	3 000	4 900	1 900	18,2	6 200	3 200	30,6
12.1 Poliisit, palomiehet ja vartijat	36,9	27 230	11 600	15 500	3 900	14,3	16 600	5 000	18,4
12.2 Sotilaat	35,5	10 750	4 900	3 800	-1 100	-10,2	3 500	-1 400	-13,0
13 Ammatti tuntematon	35,6	74 880	26 400	-2 500	-28 900	-38,6	-2 700	-29 100	-38,9